

ALİNERİ-Sosyal Bilimler Dergisi ALİNERİ-Journal of Social Sciences

Cilt/Volume: 3 Sayı/Issue: 2 Yıl/Year: 2019

Taranan İndeksler/Indexes:

Adres/Address

Kastamonu Üniversitesi İİBF Binası Uluslararası İlişkiler Bölümü Kuzeykent
Kampüsü-Kastamonu/TURKEY

Tel./Phone: +90 366 280 2107

Email: alinterisosyalbilimler@gmail.com

Web: <https://dergipark.org.tr/alinterisosbil>

Aralık-2019

ASOBİD/AJOSS

@ALİNERİ Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD) uluslararası hakemli bir dergi olup, yılda iki sayı yayımlanır. Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

@ALİNERİ Journal of Social Science (AJOSS) is an international peer-reviewed journal, has been published twice per year. Authors are responsible for the content of their manuscripts.

ALINTERİ

Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences
ASOBİD/AJOSS

ISSN: 2564-6583/E-ISSN: 2602-229X

Baş Editör/Editor-in-Chief

Yahya YEŞİLYURT

Editör Yardımcıları/Assistant Editors

Elif SÖNMEZ

Recep GÜLMEZ

Erkam TEMİR

Yayın Kurulu/Editorial Board

Cevdet YAKUPOĞLU-Alperen KAYSERİLİ-Hossein SHEIBAN-İbrahim AYKUN-
Songül ALŞAN-Ryan Michael GUNDERSON-Stephen R. GOODWIN-Yasin
ŞERİFOĞLU-Ahmet TOKSOY

Bilim ve Danışma Kurulu/Science and Advisory Board

Enver KONUKÇU-Refik TURAN-Neşe ÖZDEN-Haldun EROĞLU- Ahmet Yaşar
OCAK-Halil BERKTAY-Doğan ÖZLEM-İhsan Süreyya SIRMA-Turgut
KARABEY-Birsel KARAKOÇ-Abdulrahim ABU HUSAYN-Jansaya JABİNA-
Muhsin HALİS-Evangelia BALTA-Mustafa ERDEM-Bülent GÜLOĞLU-Jamil
Poladkhan HASANLI-Maria Pia PEDANI-Nenad MOAČANIN-Bereket
KARİBAYEV-İ. Ethem ATNUR-Mihai RETEGAN-Geza DAVID-Venera
ISTAYEVA-Elvira Mahammadgizi LATİFOVA-İsa BLUMI-Glenn W.
MUSCHERT-İsmet TÜRKMEN-Gültekin YILDIZ-Salih TUNÇ

Sekretarya/Sekretariat

Abdullah KARAGÖZ

Oğuzhan AKSU

Kapak Tasarım/Cover Design

M. Çağrı YILMAZ

Köksal BİLİRDÖNMEZ

Hakem Kurulu/Referee Board

Abdulrahim ABU HUSAYN (American University of Beirut-Lebanon)
Abdülkadir GÜL (Erzincan University-Turkey)
Andrey V. KOROTAYEV (State University-Russia)
Bereket KARİBAYEV (Al-Farabi Kazakh National University-Kazakhstan)
Birsel KARAKOÇ (Uppsala University-Sweden)
Evangelia BALTA (National Hellenic Research Foundation-Greece)
Geza David (Eötvös Lorand University-Hungary)
Haldun EROĞLU (Ankara University-Turkey)
İ. Etem ATNUR (Ataturk University-Turkey)
Jamil Poladkhan HASANLI (Baku State University-Azerbaijan)
Jansaya JABİNA (University of IR and World Languages-Kazakhstan)
M. Serhat YILMAZ (Kastamonu University-Turkey)
Maria Pia PEDANI (Università Ca'Foscari Venezia-Italy)
Mihai RETEGAN (Universitatea din Bucureşti-Romania)
Muhsin HALİS (Kocaeli University-Turkey)
Mustafa ERDEM (Ankara University-Turkey)
Mustafa ORAL (Giresun University-Turkey)
N. Fahri TAŞ (Erzincan University-Turkey)
Najat SAYEM KHALİL (San'a University-Yemen)
Nenad MOAČANIN (The Croatian Academy of Sciences and Arts-Croatia)
Süleyman ÇİĞDEM (Ataturk University-Turkey)
Turgut KARABEY (Erzincan University-Turkey)
Alperen KAYSERİLİ (Ağrı İbrahim Çeçen University-Turkey)
Erol TURAN (Kastamonu University-Turkey)
Gültekin YILDIZ (İstanbul University-Turkey)
Güven DİNÇ (Akdeniz University-Turkey)
İsa BLUMI (Stockholm University-Sweden)
M. Sait DİLEK (Ataturk University-Turkey)
Oktay KIZILKAYA (Kafkas University-Turkey)
Recep ÇELİK (Yalova University-Turkey)
Salih TUNÇ (Akdeniz University-Turkey)
Sedat BİNGÖL (Anadolu University-Turkey)
Ümit KILIÇ (Ataturk University-Turkey)
Vedat KARADENİZ (Erzincan University-Turkey)
Elvira Mahammadgizi LATİFOVA (Baku State University-Azerbaijan)
Glenn W. MUSCHERT (Miami University-ABD)
Hossein SHEIBAN (Stockholm University-Sweden)
İsmet TÜRKMEN (Gaziosmanpaşa University-Turkey)
Venera İSTAYEVA (University of IR and World Languages-Kazakhstan)
Ahmet TOKSOY (Adnan Menderes University-Turkey)
Beishenbek TOGTOGULOV (Kastamonu University-Turkey)
Bülent ŞİĞVA (Erzincan University-Turkey)
Esat AKTAŞ (Bayburt University-Turkey)
Evren KÜÇÜK (Kastamonu University-Turkey)
Fatma ŞİMŞEK (Akdeniz University-Turkey)
Hasan GEYİKOĞLU (Ataturk University-Turkey)
Hidayet KARA (Alparslan University-Turkey)

İbrahim AYKUN (Gaziosmanpaşa University-Turkey)
Kader POLAT (Erzincan University-Turkey)
M. Yunus ÇELİK (Kastamonu University-Turkey)
Metin ÜNVER (İstanbul University-Turkey)
Mevlüt YÜKSEL (Ataturk University-Turkey)
Muhammet GÜÇLÜ (Akdeniz University-Turkey)
Murat FİDAN (Kastamonu University-Turkey)
Murat HANİLÇE (Gaziosmanpaşa University-Turkey)
Osman EMİR (Karadeniz Technical University-Turkey)
Ryan Michael GUNDERSON (Miami University-ABD)
Savaş EĞİLMEZ (Ataturk University-Turkey)
Songül ALŞAN (Erzincan University-Turkey)
Stephen R. GOODWIN (Yeditepe University-Turkey)
Turan AÇIK (Amasya University-Turkey)
Ufuk ERDEM (Ardahan University-Turkey)
Yasemin AKTAŞ (Bayburt University-Turkey)
Yasin TOPALOĞLU (Ataturk University-Turkey)

YAYIN İLKELERİ

ALİNERİ Sosyal Bilimler Dergisi (ALİNERİ-S) yılda iki defa yayınlanır. Ana dili Türkçe olan dergiye Rusça, İngilizce, Almanca, Fransızca ve diğer dillerde makaleler de kabul edilmektedir. ALİNERİ-S; Tarih, Sosyoloji, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi disiplinlerinde bilimsel konu ve sorunları araştıran bir dergidir. Özgün nitelikli uluslararası ve ulusal araştırma makaleleri yayımlamayı amaç edinmiş **uluslararası hakemli ve akademik** bir dergidir.

Dergi amacına uygun gönderilecek aday makalenin başka bir dergi veya kitapta yayımlanmamış ve yayımlanmak üzere başvurulmamış olması gerekmektedir. Makalelerinin yayımlanmasını isteyen yazarlar <https://dergipark.org.tr/alinterisosbil> adresine kayıt olup sisteme makalelerini yüklemeleri gerekmektedir. Online olarak başvurusu yapılmayan hiçbir makale dikkate alınmayacaktır. Makale metni, derginin internet sitesindeki Yazım Kurallarında belirtilen şartlara uygun olarak yazılmalıdır. Makaleye ait görsel öğeler var ise bunlar metinden bağımsız, .jpeg veya tiff formatında olmalı ve çözünürlüğünün 300 dpi'den az olmamalıdır. Makalede özet bulunmalı ve özetle en az 150, en fazla 200 kelime kullanılmalıdır. Özetle çalışmanın sonucundan ziyade bu çalışmaya neden ihtiyaç duyulduğu ve çalışmanın hedefi hakkında bilgi verilmelidir. Kaynak taraması, yöntem, bulgulara da özetle değinilebilir. En az 4, en fazla 6 anahtar kelime kullanılmalıdır. Türkçe kaleme alınan makalenin özeti Türkçe ve İngilizce olmalıdır. Türkçe haricindeki makalelerin özeti ise yazım dili ve Türkçe yazılmalıdır.

Dipnotlar metinde parantez içinde verilmeli, kaynakça bölümü makalenin sonunda yer almalıdır. Metinde kullanılan kaynaklar; yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa numarası şeklinde kısaltılmış olarak verilmeli, bir defa kullanılan yayınlar için de aynı kurala uyulması gerekmektedir. Yazar gerekli gördüğü hallerde fazla kullanmamak şartıyla sayfa altı numaralı dipnot da kullanılabilir.

Yayımlanmak üzere gönderilen her makale, baş editör tarafından seçilecek iki hakem tarafından değerlendirilmekte ve yayım konusundaki kesin sonuç baş editör tarafından verilerek yazara üç ay içinde bildirilmektedir. Aday makalenin yayınlanıp yayınlanmamasına yayım kurulu nihai karar vericidir. Makalenin yayım sırasına alınabilmesi için her iki hakemden olumlu görüş alınması şartına haiz olması gerekmektedir. Hakemlerden birisi yayınlanamaz kararı verdiğinde, üçüncü bir hakeme gönderme durumu editör kurulunun takdirine bırakılır. Hakem değerlendirmelerinde araştırmalara ilişkin ham veriler hakemler tarafından talep edildiğinde yazar bu verileri hakemlerle paylaşmak zorundadır.

Yazar, gerektiğinde makalenin yayınlanmasından sonra da bu verileri sağlamakla yükümlüdür. Düzeltme gereken makaleler yazarlarına gerekli düzeltmeleri yapmaları için iade edilir. 1 ay içerisinde düzeltmesi yapılmayan makaleler yayım aşamasına alınmaz ve sorumluluk yazarına aittir. Yazılar, yayımlansın veya yayımlanmasın iade edilmezler.

Dergimiz ortak yazarlı makale kabul etmektedir. Ancak sayısı üçü geçemez. Ortak yazarlı makalede katkı oranı en yüksek olan yazar ilk sırada yer alır. Diğer isimler katkı oranına göre sıralanır. Yüksek Lisans ve doktora tezlerinden üretilen makaleler ayrı bir ibareyle belirtmeli ve danışmanından onay yazısıyla sunulmalıdır.

Kongre, sempozyum, çalıştay vb. gibi yerlerde sunulmuş bildiriler değerlendirilmek üzere dergimize kabul edilmektedir. Ancak yazar başlığın sonuna koyacağı sembol dipnotla bu hususa açıklık getirmelidir. Bu çalışmanın mükerrer olması yahut bildiri kitapçığında da basılması tamamen yazar sorumluluğundadır.

Makalelerdeki fikir ve sonuçlar yazarın şahsi görüşü olup, doğrudan veya dolaylı olarak **ALINTERİ Sosyal Bilimler Dergisi** görüşü niteliği taşımaz. Yazarlar, yayıma kabul edilen yazılarının yayın/telif haklarını dergiye devretmiş sayılırlar. Dergide yayımlanan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Tamamen yahut kısmen kopyalanması yasaktır. Dergide yayınlanan tüm makalelere açık erişim sağlanmaktadır.

Dergimize gönderilen makaleler iThenticate İntihal Programı ile tarandıktan sonra değerlendirme aşamasına geçilmektedir. Yapılan intihal analizinde %30'u geçen makaleler düzeltilmesi amacıyla yazara raporla birlikte geri gönderilir. Düzeltmeler için bir aylı süre tanınır. Bu düzeltmeler verilen süre içinde yapılmadığı takdirde çalışma reddedilir. İntihal programına kaynakça olmadan makale yüklenir. %30'luk birimde pay oranlarının dağılımı esastır.

PUBLICATION PRINCIPLES

ALINTERI Journal of Social Sciences (ALINTERI-S) is published twice a year. Articles in Russian, English, German, French and other languages are also accepted. Alinteri-S is a journal which investigates scientific issues and problems in the disciplines of History, Sociology, International Relations and Political Sciences. It is an **international refereed and academic** journal aiming to publish unique international and national research articles.

For the purpose of the journal, the candidate article must be submitted in another journal or book and should not be submitted for publication. Authors who want to publish their articles should register to

dergipark.gov.tr and upload their articles to the system. No articles which are not submitted online will not be considered. The manuscript should be written in accordance with the requirements of the manuscripts on the journal's website. If there are visual elements of the article, they should be in text format independent of .jpeg or tiff and their resolution should not be less than 300 dpi. An abstract should be found in the article and at least 150 and maximum 200 words should be used in the abstract. The abstract should be given information about why this study is needed rather than the result of the study and the objective of the study. The literature review, method and findings can also be mentioned. At least 4, maximum 6 keywords should be used. Abstract should be in Turkish and English. Abstracts of articles other than Turkish should be written in Turkish.

Footnotes should be given in parentheses in the text. Sources used in the text; Author's surname, publication date, page number should be given as abbreviated, the same rules must be observed for once-used publications. If necessary, the author may use the footnote numbered six. Each manuscript submitted for publication is evaluated by two referees to be selected by the editor-in-chief, and the final editor is informed by the editor-in-chief within three months. The editorial board is the final decision-maker for the publication of the candidate article. In order for the manuscript to be published in the publication order, it is required that both reviewers receive positive opinion. When one of the arbitrators decides to make an unpublished decision, a submission to a third referee is left to the discretion of the editorial board. Articles that require a correction are returned to the authors for making the necessary corrections. Articles which are not corrected within 1 month are not taken to the publication stage and belong to the author of responsibility. Manuscripts are not returned or published.

Our journal accepts co-authored articles. However, the number may not exceed three. In the co-authored article, the author with the highest contribution rate takes first place. Other names are sorted by contribution rate. Manuscripts produced from master's and doctoral theses should be indicated in a separate phrase and submitted with approval letter from the advisor.

Congress, symposium, workshop, etc. papers submitted in such places are accepted for consideration in our journal. However, the author should clarify this issue with the symbol footnote that he will put at the end of the title. It is entirely the responsibility of the author to repeat this work or to publish it in the leaflet.

The ideas and results in the articles are the personal opinion of the author and do not constitute the opinion of **ALINTERİ Journal of Social Sciences** directly or indirectly. Authors are deemed to have transferred the publication/copyrights of the articles accepted for publication to the

journal. The articles published in the journal can be quoted by reference. Reproduction in whole or in part is prohibited.

After the articles sent to our journal are scanned with iThenticate Plagiarism Program, evaluation process is started. In the plagiarism analysis, articles exceeding 30% are sent back to the author together with the report for correction. A one-month period is allowed for revisions. If these corrections are not made within the given time, the work is rejected. Plagiarism program is uploaded without article bibliography. The distribution of the share ratios in the unit of 30% is essential.

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Şule YÜKSEL YİĞİTER

BANKA BİLANÇOLARINDA SORUNLU KREDİLER VE VARLIK
YÖNETİM ŞİRKETLERİ TÜRKİYE DEĞERLENDİRİLMESİ
(Losses in Bank Balance Sheets and Assets Management Companies: Assessment
of Turkey)
103-120

Gülşah KAYA

KÜRE BAKIR MADENİ (1800-1821)
(Kure Copper Mine 1800-1821)
121-143

Murat HANILÇE-MUSA DEMİR

ZİLE VE BOZOK KAZALARINDA GAYRİMÜSLİMLERİN MESLEKLERİ
(1844-1845 TARİHLİ TEMETTUAT KAYITLARINA GÖRE)
(The Professions of Non-Muslim in Zile and Bozok Townships
According to The 1844-1845 Temettuat Registers)
145-174

Muhammed KÖSE-İbrahim K. AKKUŞ

1988 NUMARALI KAYSERİ MÜSLİM NÜFUS DEFTERİNE GÖRE XIX.
YÜZYILIN ORTALARINDA DOĞRU KAYSERİ ŞEHRİNİN İKTİSADİ
YAPISI
(The Financial Structure Of The Kayseri City According to The Islamic Registry Numbered
1988 in The Middle of The 19th Century)
175-223

Çağla Ö. AYDIN-Fatma Z. TAN

KURUMSALLAŞMA: KAVRAMSAL BİR İNCELEME
(Institutionalization: A Conceptual Review)
225-235

KİTABİYAT/BOOK REVIEW

Hatice GÜCLÜ

KOMİTENİN KAHRAMANI ENVER PAŞA
Mustafa Çolak, Komitenin Kahramanı Enver Paşa, Yeditepe Yayınevi, İstanbul
2019, ss. 272.
237-241

YAZIM KURALLARI/WRITING RULES

243-245

ETİK SORUMLULUK VE POLİTİKALAR/PUBLICATION ETHICS

246-250

BANKA BİLANÇOLARINDA SORUNLU KREDİLER VE VARLIK YÖNETİM ŞİRKETLERİ: TÜRKİYE DEĞERLENDİRİLMESİ*

Şule YÜKSEL YİĞİTER†

Öz

Zorlu finansman koşulları, daralma yaşanan bir ekonomi, varlık kalitesinin bozulması, sermaye, likidite ve fonlama konularındaki sıkıntılar bankacılık sektöründe ciddi sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Bankaların mevcut durumlarının bozulmasına neden olan önemli kalemlerden biri de sorunlu kredilerin varlığıdır. Sorunlu kredi kalemlerinin büyümesi bankacılık faaliyetlerini zora sokarken, bir yandan da ekonomiyi olumsuz etkilemektedir. “Takipteki Alacaklar/Krediler” olarak tanımlanan ve sorunlu krediye dönüşme ihtimali olan krediler, bankacılıkta kötü kredi olarak nitelendirilmektedir. Banka bilançolarının bu tür kredilerden arındırılması bir taraftan bankalara rahatlama sağlarken, diğer taraftan ekonomi açısından da olumlu bir ortamın oluşmasına neden olacaktır. Sorunlu kredilerin banka bilançolarından arındırılması noktasında kullanılan en yaygın yöntemlerden biride varlık yönetim şirketleridir. Çalışmada, bankalardaki sorunlu krediler ele alınmıştır ve bu durumun çözüm kapısı olarak kabul edilen varlık yönetim şirketleri incelenmiştir.

Varlık yönetim şirketleri, finansal kurumların şüpheli hale gelmiş, tahsilinde sıkıntı yaşanan alacaklarını satın alıp, borçluları ile uzlaşma yoluna giderek tahsil etmeye çalışan şirketlerdir. Varlık yönetim şirketleri kötü kredileri satın alır, bankaya ya da şirkete finansman sağlar, borçlularla görüşür ve yapılanmada finansal ve operasyonel bir rol oynar. Çalışmada, bankalardaki sorunlu krediler ele alınmıştır ve bu durumun çözüm kapısı olarak kabul edilen varlık yönetim şirketleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Banka Sistemi, Sorunlu Krediler, Varlık Yönetim Şirketi, Borç Yapılandırma.

---

* **Geliş Tarihi/Received Date:** 18-10-2019-**Kabul Tarihi/Accepted Date:** 11-12-2019

DOI: 10.30913/alinterisosbil.634527

Atf Künyesi/Citation:

Metin içi/ In Text: (Yiğiter, 2019, Sayfa No)

Kaynakça/ References: Yiğiter, Ş. Y. (2019). Banka Bilançolarında Sorunlu Krediler Ve Varlık Yönetim Şirketleri: Türkiye Değerlendirilmesi. *Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*, 3 (2), ss. 103-120, Doi: 10.30913/alinterisosbil. 634527,

† Erzurum Binali Yıldırım Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, (Orcid: 0000-0003-3230-5784)

Losses in Bank Balance Sheets and Assets Management Companies: Assessment of Turkey

Abstract

Tough financing conditions, a contractionary economy, asset quality deterioration, capital, liquidity and funding problems cause serious problems in the banking sector. The existence of non-performing loans is one of the important items that cause deterioration of the banks' current situation. While the growth of non-performing loans not only wherret banking activities, but also affects the economy negatively. Loans that are defined as “Non-Performing Loans” and which are likely to turn into non-performing loans are considered as bad loans in banking. Cleaning the such bad loans from the banks' balance sheets relief the situation of the banks and on the other hand creates a favorable environment for the economy. One of the time honored practice for cleaning the “Non-Performing Loans” from the banks' balance sheets is asset management companies. In this study, non-performing loans in banks were discussed and asset management companies, which are considered as the gateway to this situation, were examined.

Asset management companies are the companies that buy financial receivables that have become suspicious and have problems in collection and try to collect them by settling with debtors. Asset management companies buy bad loans, finance the bank or company, negotiate with borrowers, and play a financial and operational role in structuring. In this study, non-performing loans in banks were discussed and asset management companies, which are considered as the gateway to this situation, were examined.

Keywords: Banking System, Non-performing Loans, Asset Management Company, Debt Restructuring.

GİRİŞ

Son yüzyılda yaşanan gelişmeler sonucunda finansal işlemlerin dünya ekonomik sistemi içindeki payı artmıştır. Bankacılık sektörü bu dönemde en çok hızlı gelişme gösteren sektörlerin başında yer almaktadır.

Özellikle yaşanan teknolojik gelişmeler nedeniyle ülke ekonomilerinin dış şoklara karşı daha korunmasız hale gelmesi, farklı ülkelerde yaşanan krizlerin diğer ülkeleri etkilemesi, daha derin zararlar vermesi yetkili kurum ve kuruluşları daha dikkatli ve özenli davranmaya zorlamıştır.

1980’li yıllardan günümüze dünya ekonomisine yaşanan finansal krizler damgasını vurmuştur. Farklı bölgelerdeki birçok gelişmekte olan ülkede, çok ciddi sonuçlara neden olabilen bankacılık krizleri yaşanmıştır. Bankacılık krizinden sadece bankalar değil, reel sektörde etkilenmektedir. Çünkü bu iki kesim birbirleriyle sürekli iletişim halindedir. Bankacılık sektöründe meydana gelen krizlerin çözümü için yeniden yapılandırma programları uygulanmaktadır. Bankalar yeniden yapılandırma programları ile finansal, operasyonel ve yapısal yönden yeniden yapılandırılmaya çalışılmaktadır.

Türk bankacılık sektöründe 1980 yılında başlayan serbestleşme programları sonucunda, önemli değişiklikler ve gelişmeler yaşanmıştır. Bankacılık sektörü bu yıllardan sonra oldukça karlı bir hale gelmiş ve banka sayısı hızla artmıştır. 2000 senesinde banka sayısı 82’ye yükselmiş ve rekor kırmıştır. Ancak bankacılık sektörü son 30 yılda çeşitli krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizler içerisinde en ağır olan krizler 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleridir. Bu krizler sonucunda Türk bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması kaçınılmaz hale gelmiş ve yeniden yapılandırma planı uygulanmıştır.

2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri sonucunda sorunlu varlıkların azaltılması, çözümlenmesi amacıyla bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler sonucunda TMSF’ ye devredilen bankalar finansal, operasyonel ve yapısal yönden yeniden düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra İstanbul yaklaşımı uygulanmaya başlanmış ve varlık yönetim şirketlerinin kurulmasına karar verilmiştir. İstanbul yaklaşımı ile finansal sektöre borcu olan reel sektörün borçları yeniden düzenlenmiştir. Varlık yönetim şirketleri ile bankaların bilançolarında yer alan sorunlu kredilerin çözümlenerek, bankaların bilançolarının daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır.

Türk Bankacılık Sektöründe bankalar bilançolarındaki sorunlu kredileri kendi bünyesinde çözmeye çalışmışlardır, ancak kriz sonrasında artan sorunlu kredilerin miktarıyla birlikte bu konuda yetersiz kalmışlardır.

Bankaların bilançolarında sorunlu kredilerin bulunması, banka bilançolarını bozmakta ve bunun yanında sorunlu kredilerin hacminin artmasıyla bankalar sermaye arayışına girmek zorunda kalmaktadır. Düzenleyici kurumlar, yatırımcılar ve rating kuruluşları için bankaların aktif kalitesi çok önemlidir. Sorunlu kredi oranının yüksek olması sonucunda bankaların hisse senedi değeri olumsuz etkilenmekte ve borçlanma maliyetleri artmaktadır. Varlık yönetim şirketlerinin bankaların sorunlu kredilerini devralmasıyla birlikte bankaların mali yapıları, rasyoları ve bilançoları olumlu etkilenecektir. Varlık yönetim şirketleri, sermaye yeterliliğini sağlayamayan bankaların, aktifinde var olan sorunlu varlıklarını satın alarak, bankaları bu yükümlülüğünden kurtarmakta ve kendi faaliyetlerine yoğunlaşmasını sağlamaktadır (Tahtakılıç, 2004: 17).

1980' li yılların başından 2000'li yıllara kadar bankacılık sektöründe 100'den fazla ülkedeki banka borçlarını ödeyememe riski ile karşı karşıya kalmıştır. Temel problem ekonomik dalgalanmalar, zayıf finansal denetim, yetersiz yasal yapı ve muhasebe kuralları, etkisiz bir ödeme sistemi, yetersiz risk yönetimidir (Dziobek, 1998: 4).

Varlık yönetim şirketleri, finansal kurumların şüpheli hale gelmiş, tahsilinde sıkıntı yaşanan alacaklarını satın alıp, borçluları ile uzlaşma yoluna giderek tahsil etmeye çalışan şirketlerdir. Varlık yönetim şirketleri yayınlanan yönetmelikler doğrultusunda BDDK'nın denetim ve gözetimi atında faaliyetlerini devam ettirmektedir.

Varlık yönetim şirketleri kötü kredileri satın alır, bankaya ya da şirkete finansman sağlar, borçlularla görüşür ve yapılanmada finansal ve operasyonel bir rol oynar. Varlık yönetim şirketleri özellikle şirket borçlarının yeniden yapılanmasında ölçek ekonomisi oluşturur ve ikincil borç piyasasının gelişmesinde etkili olur (Stone, 1998: 7).

Çalışmanın ilk bölümünde şirketlerin sorunlu kredileri incelenmiştir. Daha sonra varlık şirketleri, varlık şirketleri ve bankalar ilişkisi analiz edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Türkiye'de faaliyet gösteren varlık yönetim şirketleri ve bu şirketlere devredilen sorunlu krediler incelenmiştir.

SORUNLU KREDİLER VE VARLIK ŞİRKETİ TANIMI

Sorunlu krediler, borçlunun geri ödeme anlaşmasının şartları dışında çıkarak ödeme yapmakta gecikmesi ve bankanın zarar olasılığının ortaya çıkması olarak ifade edilebilmektedir (Seval, 1990: 251).

Sorunlu krediler özellikle kriz dönemlerinde önemli tutarlara ulaşarak bankaları zor duruma sokabilmektedir. Borcun sahibi tarafından borçtan kaynaklanan yükümlülüklerin zamanında yerine getirilemediği

borçlanma araçları (tahvil, bono gibi) ile ekonomideki genel koşullar nedeniyle değer kaybı meydana gelen gayrimenkuller ve alacaklarda sorunlu varlık olarak değerlendirilebilmektedir (Sipahi, 2003: 16).

Sorunlu varlıkların tespitinde çeşitli kriterler kullanılmaktadır. Bazı ülkeler miktar kriterini (planlanan ödemelerin vadesini birkaç gün geçmesi, gecikmesi), bazı ülkeler ise nitelik kriterini (müşterinin finansal durumu hakkında bilgiler, gelecekteki ödemeler hakkında yönetimin kararı) kullanmaktadır. Sorunlu varlıklar, mevzuatta ve uygulamada farklı tanımlamalarla (Tahsili Gecikmiş Alacaklar, Takipteki Krediler, İdari Takipteki Krediler, Tahsil Olunacak Alacaklar, Tasfiye Olunacak Alacaklar, Kredi Riski gibi) ifade edilebilmektedir.

Finansal kurumların bilançolarında önemli tutarlara ulaşabilen sorunlu varlıklarla mücadele edebilmek için ülkeler kendi ekonomik koşullarına uygun yöntemler tercih etmektedir (Erdoğan, 2002: 1). Bu noktada uygulamada en çok tercih edilen yöntem olarak varlık yönetim şirketleri karşımıza çıkmaktadır. Farklı ülkelerde farklı görevler üstlenebilen varlık yönetim şirketlerine ilişkin çeşitli tanımlar yapılmaktadır.

Varlık Yönetim Şirketleri yönetmeliğinde bu şirketler;

“TMSF, bankalar ve diğer mali kurumların alacakları ile diğer varlıkların satın alınması, tahsili, yeniden yapılandırılması ve satılması amacıyla yönelik olarak faaliyet göstermek üzere bu yönetmelik hükümlerine göre izin alınarak kurulan şirketler”,

İfadesiyle tanımlanmaktadır (BDDK 2006). Varlık Yönetim Şirketi, finans sektörüne yönelik olarak, sektördeki sorunlu varlıkların çözülmesinde, bu varlıkların piyasa koşulları çerçevesinde finansal ürünlere dönüştürülmesi amacıyla yönelik olarak oluşturulmaları öngörülen finansal kuruluşlardır (İlseven, 2002: 2). Varlık Yönetim Şirketi, bir taraftan bankaların sorunlu kredilerini devralırken diğer taraftan TMSF’ye devredilen bankaların sorunlu kredilerini bir kereye mahsus olmak üzere temizlemektedir (Mesutoğlu, 2001: 40).

Varlık yönetim şirketleri ayrıca, kamu bütçesine üçüncü tarafların haksız fiilleri nedeniyle verilen zararın ve şaibeli işlemlerden dolayı ortaya çıkan zararın tazmin edilebilmesi için tahsilat yapan kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır (Ardıyok, 2005: 9).

Bu tanımlar incelendiğinde, varlık yönetim şirketlerinin amacı; bankalar, özel finans kurumları ve diğer mali kurumların sorunlu alacaklarının satın alınması, bunların yeniden yapılandırılarak satılması ve sorunlu alacakların tahsil edilmesi olarak belirlenmiştir. Ayrıca mali

kurumların sorunlu varlık ve yükümlülüklerinin alınıp, kurumların sadece esas faaliyet alanlarına odaklanmalarını sağlamak da amaçlanmaktadır.

Sorunlu varlıklar, finansal krizler nedeniyle ortaya çıkan ürünlerdir (Woo, 2000: 3). Kriz dönemlerinde miktarı artan sorunlu varlıklar şirketler için olduğu kadar ekonomi içinde yük olmaktadır. Dolayısıyla ekonomideki bu yükü kaldırmak ya da en az seviyeye indirebilmek için bu tip varlıkların yönetilmesi ve tasfiyesi bankaları önemli ölçüde rahatlatacaktır.

Sorunlu varlıkların yönetilmesi sürecinde ilk aşama hangi varlıkların sorunlu varlık olarak kabul edileceğinin belirlenmesi aşamasıdır. Finansal kurum bu tanımlamayı yaptıktan sonra sorunlu varlıkların tasfiyesi ve varlık yönetim şirketi tarafından yapılandırılması süreci başlayacaktır.

Sorunlu varlıkların yönetim politikalarının amaçları şu şekilde özetlenebilir; finansal sistemin yeniden yapılanmasına imkân sağlamak, sorunlu varlıkların tasfiyesini kolaylaştırmak ve hızlı sonuç almak, sorunlu varlıkları tasfiye ederek normalleşmeyi sağlamak (Duvan, 2001: 6).

Sorunlu varlıkların yüksek olması durumunda bankalar likidite sıkıntısı yaşayabilecek, bu durum ise bankacılık sektörüne olan güvenin sarsılmasına neden olacaktır. Sorunlu varlıkların tasfiyesi ve yeniden yapılandırılması noktasında ilk adım bankacılık sektörüne olan güvenin yeniden tesis edilmesi olmalıdır. Aksi takdirde bankacılık sektöründe başlayan krizin tüm ekonomiye yayılarak derinleşmesi kaçınılmaz olacaktır.

BANKALAR VE VARLIK YÖNETİM ŞİRKETLERİ

Bankacılık sistemi mevduat toplamak ve topladığı bu mevduatları kredi olarak kullanılmak amacı doğrultusunda çalışmaktadır. Bu amaç çerçevesinde bankalar tüm müşterilerine belirli standartlarla hizmet vermektedir. Dolayısıyla her müşteriye özel çözümler sunma veya standartlar belirleme imkânına sahip değillerdir. Buna karşılık varlık yönetim şirketleri, sorunlu kredilere müşterilerle uzlaşma yoluyla yeni ödeme koşulları sunmaktadır. Bu anlamda müşteriye özel hizmet söz konusu olmaktadır.

Kriz dönemlerinde bankalar açısından en önemli nokta sorunlu varlıklarının yönetimi ve tasfiyesi konusudur. Özellikle banka bilançolarında hızla artan tahsili gecikmiş alacaklar, bankalar için ciddi sorunlar meydana getirmektedir. Bu noktada ise Varlık Yönetim Şirketleri bankaları bu yükümlülüğünden kurtararak likidite açısından rahatlamalarına neden olmaktadır.

Kredinin yasal takip sürecine girmesi bankalar için bir maliyet oluşturmaktadır. Yasal takip sürecindeki krediler ya haciz yoluyla ya da borçlu ile anlaşarak yeniden yapılandırma yoluyla tahsil edilmektedir. Takip sürecine rağmen tahsil edilemeyen alacaklar banka bilançolarına yansıyor ve bilançoları negatifleştirmektedir. Böyle bir durumda banka bu tür alacaklarını devretme yolunu tercih edebilmektedir. Bu sayede banka ek maliyetlerden kurtulabilmektedir. Uygulamada genel olarak bankalar, 2 yıl tahsilini yapamadığı alacakları anapara bedelinin % 30'u tutarı ile Varlık Yönetim Şirketine devir etmektedir. Bu süreçten sonra banka ile borçlu arasında herhangi bir hukuki ilişki kalmayacağından, bütün yasal haklar devredilmiş olur.

Finansal kurumların tahsili gecikmiş alacaklarının satın alınması, satın alınan sorunlu varlıkların değer artışı sağlayacak şekilde yönetilmesi, finansal kurumlara, şirketlere alacakların ve varlıkların yeniden yapılandırılmasında danışmanlık hizmeti verilmesi, finansal sıkıntıya rağmen varlığını devam ettirebilecek durumda olan finansal kurumlara yeniden yapılandırma noktasında destek verilmesi varlık yönetim şirketlerinin faaliyet alanı olarak düzenlemelerle belirlenmiştir.

Banka aktifinde bulunan sorunlu varlıklarını varlık yönetim şirketine devretmek istediğinde aşağıdaki süreç işlemektedir. X Bankası aktifinde bulunan, toplam değeri 120 TL olan bir alacağı takip sürecine girdiği için ya da değer kaybına uğramasından dolayı nominal değerinin 50 TL'ye düşmesi durumunda 70 TL karşılık ayıracaktır. Bunun sonucunda 70 TL zarar olarak yansıtacak ve bana sermayesinin 70 TL'sini kaybedecektir. Ortaya çıkan bu zarar sonucu banka likidite sıkıntısına düşebilecektir. Banka karşılık ayırmasına rağmen geri kalan 50 TL'nin de şüpheli duruma düşme ihtimali ile karşı karşıyadır. Bu nokta da varlık yönetim şirketleri sorunlu varlığı 50 TL üzerinden satın alacak ve bankanın yükümlülüğü sona erecektir.

1-Varlık Yönetim Şirketinin Avantajları ve Dezavantajları

Varlık yönetim şirketlerinin kendine özgü birtakım avantaj ve dezavantajları söz konusudur. Varlık yönetim şirketleri, varlık havuzu oluşturulması nedeniyle menkul kıymetleştirmenin kolaylaşması, alınan teminatların etkin yönetilmesi, banka ve müşterisi arasındaki ilişkinin bozulması nedeniyle alacakların tahsilatının kolaylaşması, bankaların ana faaliyet konularına yoğunlaşmasına imkân vermesi gibi avantajlara sahiptir. Ancak bu avantajlarının yanı sıra, müşteriler hakkında bilgi sahibi olunmaması, borcun yapılandırılması için bankalar gibi ek finansman ihtiyacı sağlanamaması, devredilen varlıkların etkin bir şekilde yönetilememesi durumunda ödeme disiplininin bozulması, bunun sonucunda varlıkların değer kaybetmesi, kamu sermayeli varlık yönetim

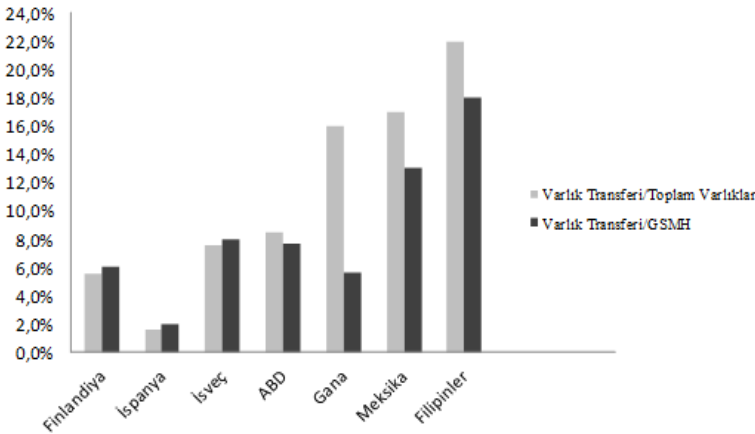
şirketlerinin politik baskıya maruz kalması gibi dezavantajları da bulunmaktadır (Kliengebiel, 2000: 6).

2-Varlık Şirketlerinin İşlevleri ve Dünya'dan Örnekler

Mali piyasaları gelişmiş olan ülkelerde varlık yönetim şirketleri piyasa kuralları içerisinde faaliyetlerini yürütmektedir. Ancak özellikle mali piyasaların gelişmediği ülkelerde, varlık yönetim şirketleri kriz dönemlerinde istenen ölçüde ve verimlilikte olamamaktadır. Bu nedenle hem gelişmemiş ülkelerde hem de sorunlu varlıkların piyasanın tolere edebileceği tutardan yüksek olduğu ülkelerde, kriz dönemleri kamunun kendi varlık yönetimi şirketlerini kurmasını gerektirebilmektedir (Mesutoğlu, 2001: 3). Bunun sonucunda ise merkezi varlık yönetim şirketleri ortaya çıkmaktadır.

Varlık yönetim şirketlerinin kurulmaya başladığı dönemler, Asya krizinin yol açtığı bankacılık sorunlarına çözüm arayışlarının olduğu dönemlerdir. Bu dönemde Endonezya, Malezya ve Kore'de merkezi varlık yönetim şirketleri kurulmaya başlanmıştır. Özellikle kriz dönemlerinde bankaların sorunlu varlıklarının büyük bir kısmını varlık yönetim şirketlerine devrettikleri konusunda araştırmalar mevcuttur. Aşağıdaki grafikte 7 ülkede varlık transferi şirketine devredilen sorunlu varlıklar gösterilmektedir. Ülkelerin uyguladığı muhasebe standartlarındaki farklılıklar nedeniyle karşılaştırma zor olsa da, varlık yönetim şirketlerine devredilen sorunlu varlıkların ülkeler bazında büyük farklılık gösterdiği görülmektedir.

Grafik 1: Varlık Yönetim Şirketlerine Varlık Transferleri

(Kaynak: Klingebiel D., (2001), “The Use of Asset Management Companies in the Resolution of Banking Crises Cross-Country Experiences”.s. 9.)

Varlık Şirketlerinin temel işlevi, geri ödemesinde sorunlar yaşanan krediler nedeniyle zor duruma düşen finans kurumlarının bu yükünü hafifletmek, sorunlu varlıkların yönetilmesi ve tasfiye edilmesi konusunda destek sağlamaktır (Woo, 2000: 4).

Amerika Birleşik Devletlerinde finansal açıdan zor duruma düşen finansal kurumların varlık yönetimine ve tasfiyesine yönelik olarak 1980’li yıllarda Federal Mevduat Sigortası (Federal Deposit Insurance Corporation, FDIC) ve Çözüm Tröst Kuruluşu (Resolution Trust Corporation, RTC) kurulmuştur. Söz konusu yıllarda ABD’de yüzlerce banka iflas etmiş ve Federal Mevduat Sigortası banka tasfiyeleri ve bu sürecin yönetilmesi ile ilgilenmek zorunda kalmıştır. Finansal sıkıntı yaşayan bankaları devralan kuruluş, bir yandan bankaların sigorta kapsamındaki mevduatlarını öderken bir yandan da tasfiyeleri gerçekleştirmiştir. Aynı dönemde, çeşitli finansal kuruma sigorta güvencesi sunan Federal Tasarruf ve Kredi Sigorta Kuruluşu (FSLIC) mali sıkıntılar nedeniyle iflas etmiştir. Bu çerçevede, 1989 yılında Varlık Tasfiyesi Tröst Şirketi RTC (Resolution Trust Corporation) kurulmuştur (Woo, 2000: 11). Çözüm Tröst Kuruluşu, finansal kurumların tasfiyelerinin yürütülmesi, varlıklarının yönetilmesi ve elden çıkarılması görevlerini üstlenmiştir (Mesutoğlu, 2001: 10).

İspanyada ise sorunlu varlıkların tasfiyesi için 1977 yılında kurulmuş olan devlet kontrolündeki İspanya Mevduat Garantisi Fonu görevlendirilmiştir. Bu fonun kuruluş amacı ve işlevi ABD’deki RTC uygulaması ile benzerlik göstermektedir (Mesutoğlu, 2001: 33-34).

1992 yılındaki İsveç krizinde ülkenin en önemli bankalarından biri olan Nordbanken büyük sıkıntılar yaşamıştır. Ana ortaklarından olan devlet tarafından ciddi şekilde desteklenmiştir. 1993 yılında İsveç hükümeti tarafından % 100 kamu sermayeli, bağımsız bir kurum olan Securum varlık yönetim şirketi olarak kurulmuş ve Nordbanken bu kuruma aktarılmıştır. Securum, Nordbanken’in sorunlu kredileri ile ilgilenmesi amacıyla kurulmuş bir varlık yönetim şirkettir (Aydın, 2002: 6-7).

Dünya genelinde kurulan varlık yönetim şirketlerinin kuruluş amaçlarından biride devlete ait bankaların ve borçları devlet tarafından garanti altına alınan bankaların özelleştirilmesini sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda Fransa’da 1995 yılında French Consortium de Realization (CDR) kurulmuştur. CDR’nin üstlendiği görevlerden birisi devlet bankası olan Credit Lyonnais’in özelleştirilmesini sağlamaktır. Süreç içerisinde

bankanın takipteki kredileri önce devredilmiş ve banka 1999 yılında özelleştirilmiştir (Woo, 2000: 16).

3-Türkiye’de Varlık Yönetim Şirketleri

Türkiye ekonomisi tarihi boyunca birçok krize maruz kalmıştır. Özellikle 1990 yıllar ve 2000’li yılların başlarında bankacılık sektörü likidite, faiz ve kur riski konularında ciddi sorunlar yaşamıştır (BDDK 2009). Bu krizler sonrasında bankacılık sektörünün güçlü olmasının önemi daha iyi anlaşılmış ve yeniden yapılandırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelere yönelik uygulamaya konan programlar doğrultusunda, uluslararası düzeyde rekabet edebilir, şoklara dayanıklı ve zayıf bankaların temizlendiği bir bankacılık sektörü hedeflenmiştir. Yeniden yapılandırma kapsamındaki gelişmelerden birisi varlık yönetim şirketlerinin kurulmasıdır.

Türkiye’de varlık yönetim şirketleri, 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizler sonrasında BDDK tarafından uygulamaya konan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı kapsamında gündeme gelmiştir (Temur ve Döğer, 2017: 162). 31 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren 4743 sayılı Kanun çerçevesinde, bankaların sorunlu varlıklarını yönetmek, aktiflerini daha likit hale getirmek amacıyla çeşitli düzenlemeler yapılmış ve varlık yönetim şirketlerinin kurulması teşvik edilmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda 1 Ekim 2002 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmelikle, varlık yönetim şirketlerinin hukuki altyapısı oluşturulmuştur. Bankacılık sistemde yapılandırma amacına yönelik olarak Varlık Yönetim Şirketlerinin kurulmasına dair kanun 2003 yılında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Türkiye’deki varlık yönetim şirketleri BDDK denetimi ve gözetimi altında faaliyetlerini devam ettirmektedir. BDDK’nın denetimi ve gözetimi altında çalışan tek sektör olma özelliği taşıyan Türkiye Varlık Yönetim Şirketleri, ödeme sıkıntısı yaşayan bireysel ve kurumsal banka müşterilerine ödeme kolaylığı sağlamak, finansal sistemi likidite açısından rahatlatmak ve bilançoları sorunlu varlıklardan kurtararak bankalara etkinlik kazandırmak amaçları doğrultusunda kurulmuştur. Varlık yönetim şirketleri; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’ndan (BDDK) aldıkları lisansla faaliyet gösterebilmektedir.

Varlık yönetim şirketlerinin kuruluş ve yürütme esaslarına ilişkin düzenlemeler 5 Mart 2016 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda, aşağıdaki düzenlemeler yapılmıştır;

- Asgari ödenmiş sermaye yükümlülüğü 20 milyon TL’ye yükseltilmiş,

- VYŞ'lerine ilişkin düzenlemeler tek bir kanunun çatısı altında toplanmış,
- VYŞ'ler 'banka dışı finansal kuruluş' olarak tanımlanmış,
- VYŞ'ler, daha etkin çalışabilmeleri için gerekli sistemleri kurmakla görevlendirilmiş,
- Sektöre giriş koşulları zorlaştırılmış,
- Şirket yöneticilerinin taşınması gereken asgari şartlar belirlenmiştir.

Bankaların finansal piyasaların vazgeçilmez ögesi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla iyi çalışan bir bankacılık sisteminin ekonomiye oldukça katkısı olacaktır. Bu bağlamda Türkiye'de 1 Ekim 2019 itibariyle bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 32 adet mevduat, 13 adet kalkınma ve yatırım, 6 adet Katılım Bankası, 2 adet TMSF bünyesinde olmak üzere toplam 53 banka bulunmaktadır (<https://www.bddk.org.tr/Kuruluslar-Kategori/Bankalar>).

Tablo 1: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Varlık Yönetim Şirketleri

1.	ARMADA VARLIK YÖNETİM A.Ş.
2.	ARSAN VARLIK YÖNETİM A.Ş.
3.	BİRİKİM VARLIK YÖNETİM A.Ş.
4.	BİRLEŞİM VARLIK YÖNETİM A.Ş.
5.	BOĞAZIÇI VARLIK YÖNETİM A.Ş.
6.	DENGE VARLIK YÖNETİM A.Ş.
7.	DEREN VARLIK YÖNETİM A.Ş.

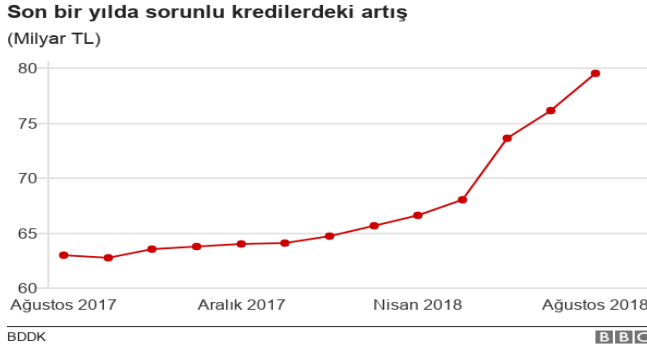
8.	DOĞRU VARLIK YÖNETİM A.Ş.
9.	EFES VARLIK YÖNETİM A.Ş.
10.	EMİR VARLIK YÖNETİM A.Ş.
11.	GELECEK VARLIK YÖNETİM A.Ş.
12.	HAYAT VARLIK YÖNETİM A.Ş.
13.	HEDEF VARLIK YÖNETİM A.Ş.
14.	İSTANBUL VARLIK YÖNETİM A.Ş.
15.	MEGA VARLIK YÖNETİM A.Ş.
16.	MERKEZ VARLIK YÖNETİM A.Ş.
17.	METAL VARLIK YÖNETİM A.Ş.
18.	MET-AY VARLIK YÖNETİM A.Ş.
19.	SÜMER VARLIK YÖNETİM A.Ş.
20.	VERA VARLIK YÖNETİM A.Ş.
21.	YUNUS VARLIK YÖNETİM A.Ş.

(http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kuruluslar/Varlik_Yonetim/Varlik_Yonetim.aspx)

Ekonomideki sıkıntılarla orantılı olarak banka bilançoları zaman zaman artış göstermektedir. Sorunlu kredilerin Türkiye’de son bir yıldaki değişimi aşağıdaki grafikte görülmektedir. Aralık 2017’ye kadar olan zaman sürecinde sorunlu kredilerde ciddi bir artış olmazken, bu tarihten sonra özellikle Nisan 2018 sonrasında ciddi bir artış olduğu görülmektedir.

Grafik 2: Sorunlu Kredilerin Son Bir Yıllık Trendi

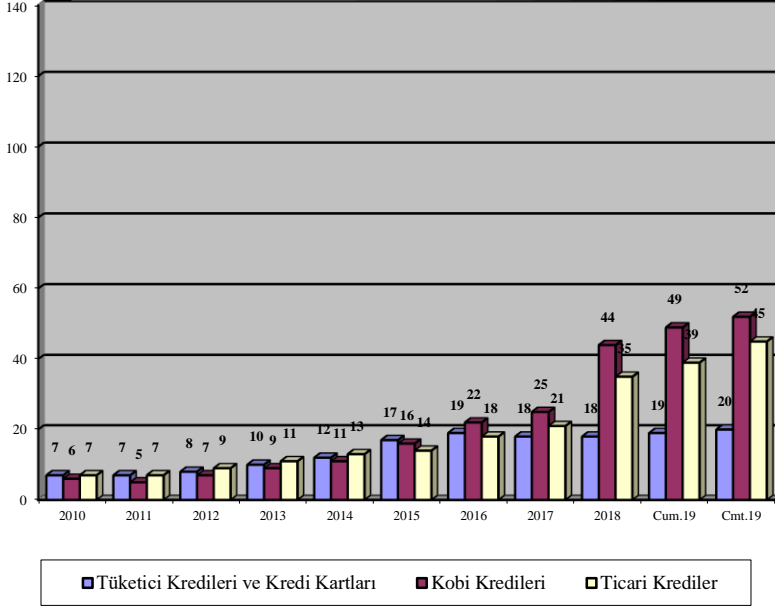
Kaynak: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-45665778>

2017 yılı Mart ayı itibariyle bankalar, 2 milyon müşteriden tahsil edemediği 16.4 milyar lirası bireysel, 12.3 milyar lirası ticari (KOBİ) krediler olmak üzere 28,7 milyar lira alacağını varlık yönetim şirketine devretmiştir.

Varlık Yönetim Şirketi Derneğinin yaptığı açıklamalara göre 2018 yılında bankalar tarafından 5milyar TL’yi aşan miktardaki sorunlu kredi varlık yönetim şirketine devredilmiştir. Aralık 2018 tarihi itibariyle varlık yönetim şirketlerinin portföylerindeki sorunlu kredi büyüklüğünün 41 milyar TL’yi aştığı ifade edilmiştir.

Ocak 2017’de yürürlüğe giren yönetmelikle kamu bankalarının da sorunlu kredilerini varlık yönetim şirketlerine devredebilmesinin önü açılmıştır. Bu düzenlemenin sonrasında kamu bankaları arasında ilk Halkbankası, 27.09.2018 tarihinde 76,7 milyon liralık sorunlu kredi portföyünü 4,5 milyon liraya satmış ve 05.10.2018 tarihinde devrin tamamlandığı kamuoyuna duyurulmuştur.

Grafik 3: Takipteki Krediler (Milyar TL)

(Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, Haziran 2019.)

BDDK tarafından hazırlanan rapora göre tüm müşteri grupları açısından takipteki krediler özellikle 2017 yılından bu yana bir artış eğilimindedir (Grafik 2). 2019 Haziran ayı itibariyle takipteki kredilerin brüt tutarı 116 milyar TL'ye ulaşmıştır. Takipteki kredilerin ulaştığı miktarlar, bu kredilerin banka bilançolarında meydana getirdiği yükü de ortaya koymaktadır. Bu durum bir taraftan bankaların likiditesini olumsuz etkilerken, bir taraftan da riskini artırmaktadır. Varlık yönetim şirketleri bu yükü bankalardan alarak hem bankacılık sektöründe hem de ekonomide rahatlatma sağlamaktadır.

SONUÇ

Türkiye'deki sorunlu krediler yatırım Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında çok sığ kalmaktadır. Yatırımcıların bu piyasaya girmesini sağlayacak teşvikler, düzenlemeler yapılmalıdır. Sorunlu kredi piyasasındaki yatırımcı sayısının artırılması gerekmektedir. Türkiye'de kurulan varlık yönetim şirketlerine vergi yönünden avantaj sağlanmıştır. Bunlardan ilki kuruluşlarından itibaren 5 yıl boyunca vergi ve yasal harçlardan muaf tutulmasıdır. Yaşanan krizler finans sektörünün kaynak

sıkıntısı çekmesine neden olmaktadır ve varlık yönetim şirketlerinin önemi daha da artmaktadır. Bu yüzden varlık yönetim şirketlerine tanınan istisnalar bir kez daha gözden geçirilmeli ve tüm varlık yönetim şirketlerini kapsayacak şekilde istisnalar düzenlenmelidir.

Varlık yönetim şirketi kuruluş asgari sermaye tutarı 20 milyon TL'dir. Bu sermaye tutarının yatırımcıların sorunlu kredi piyasasına girmesine teşvik etmesi amacıyla yeniden düzenlenmesi piyasanın derinleşmesini sağlayabilir. Böylelikle sorunlu kredi piyasasındaki yatırımcı sayısı artabilir ve piyasa gelişebilir. Varlık yönetim şirketleri muhasebe kayıtlarını Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları ile bunlara ilişkin ek ve yorumlara uygun olarak hazırlarlar. Varlık yönetim şirketleri, sorunlu kredileri devralırken almış olduğu miktarı krediler hesabına borç olarak kaydetmektedir. Varlık yönetim şirketlerinin aktifleştirmiş oldukları krediler hesabında yapmış olduğu tahsilatlar kayıtlı değere ulaştığında krediler hesabı tamamen alacaklandırılıp kapatılmaktadır. Bu tarihten sonra söz konusu alacaklar için yapılacak her birim tahsilat tamamıyla gelir olarak kaydedilmektedir. Gelir hesabı, aktifleştirilen krediler hesabı tamamen kapatılana kadar kullanılmamaktadır.

Sorunlu alacakların kayıtlı olan değerinden fazla yapılan tahsilat şirketin karını göstermektedir. Elde edilen bu kar tahsil edildiği yılda finansal tablolara yansıtılmaktadır. Yapılması gereken ise varlık yönetim şirketleri öncelikle sorunlu alacaklar için ödemiş olduğu parayı bu varlıkların kayıtlı değerine bölerek birim maliyetlerini bulmaktır. Bulmuş olduğu birim maliyetleri üzerinden muhasebe kaydını yapılmalıdır. Yani varlık yönetim şirketleri alacaklarını portföy olarak takip etmemeli, birey ve şirket bazında takip etmelidir. Yapılan tahsilatlar yapıldığı dönemde birim maliyetler dikkate alınarak muhasebeleştirilmelidir. Eğer bu yapılmazsa muhasebenin dönemsellik ilkesi ile çelişki meydana gelecektir. Çünkü birim maliyet belirlenmezse işletmenin o dönemki faaliyetlerinin sonucu yani kar/zarar doğru olarak belirlenemeyecektir. Varlık yönetim şirketleri almış olduğu sorunlu varlığın birim maliyetlerini bulmalı ve bu şekilde muhasebeye kaydetmelidir. Alacakları tahsil edildiğinde ise faizi faiz gelirlerine, anaparayı oluşturan kısmı ise anaparadan düşmeli ve birim maliyetleri dikkate alarak kar/zararını hesaplanmalıdır.

Türkiye'de bankacılık sektörü 2018 yılını 53.5 milyar TL karla kapatmıştır. Haziran 2019 itibarıyla ise net dönem karı 25 milyar TL'dir. Buna rağmen sorunlu kredi miktarında da ciddi bir artış görülmektedir. Bu gelişmelere paralel olarak ilerleyen dönemlerde sorunlu kredilere yapılacak yatırımın artması ve varlık yönetim şirketlerinin daha aktif olarak faaliyette bulunmaları beklenmektedir. Piyasanın daha verimli hale gelebilmesi için

varlık yönetim şirketlerinin etkinliğinin arttırılması gerekmektedir. Bu amaçla varlık yönetim şirketlerine yönelik düzenlemelerin yapılması uygun olacaktır. Piyasaya yeni girişler oldukça rekabet artacak ve piyasa daha verimli hale gelebilecektir. Varlık yönetim şirketleri açısından bir takım düzenlemelerin yapılması sistemin işlerliği açısından önemli olacaktır. Bu düzenlemeler özellikle daha etkili bir gözetim ve denetim mekanizmasının oluşturulması, Borçlar kanununda sistemin işleyişine yönelik düzenlemeler yapılması, sorunlu varlık piyasalarının oluşturulmasına yönelik alt yapı çalışmalarının yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ARDIYOK, Ş. (2005), TMSF'nin Rolü: Türkiye'de Varlık Yönetim Kuruluşlarının Hukuki ve İktisadi Analizi, *Legal Hukuk Dergisi*, (33), 1-19.
- AYDIN, A. (2002), İşveç Bankacılık Sistemi, Kriz, Krizde Yapılanlar ve Kriz Sonrası, *Türk Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu*, Ocak, 1-27.
- BDDK, "Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik", 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete
- BDDK, (2019), Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, Haziran 2019. <https://www.bddk.org.tr/Duyurular/Turk-Bankacilik-Sektoru-Temel-Gostergeler-Raporu-Haziran-2019-yayimlanmistir/689>. Erişim Tarihi: 18.09.2019.
- DZIOBEK, C. (1998), Market-Based Policy Instruments for Systemic Bank Restructuring, *IMF Working Paper*, August.
- DUVAN, B. (2001), Türk Bankacılık Sisteminde Tahsili Gecikmiş Alacakların Tasfiyesi ve Şirket Borçlarının Yapılandırılması, *DPT Uzmanlık Tezi*, Kasım 2001.
- DUVAN, B. (2001), Finansal Sistemin Yeniden Yapılandırılması: Tayland Uygulaması, *DPT*.
- KLIENGEBIEL, D. (2001), The Use of Asset Management Companies in the Resolution of Banking Crises Cross-Country Experiences, *The World Bank Policy Research Working Paper*, (2284), 1-31.
- İLSEVEN, N. (2002), Varlık Yönetim Şirketleri ve Türkiye Finans Sektörü, *BDDK Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması Programı*, İstanbul.
- MESUTOĞLU B. (2001), Sorunlu Aktiflerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi – Ülke Örnekleri, *BDDK Çalışma Raporları*, (2001/3) 2.
- SEVAL, B. (1990). Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, *Muhasebe Enstitüsü ve Araştırma Vakfı*, Yayın No: 11, İstanbul.
- SİPAHİ, N. (2003). Problemlili Kredilerin Yeniden Yapılandırılması, Uluslararası Uygulamalar ve Türkiye Örneği, *TCMB, Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, 1-137.

- STONE, M. R. (1998). Corporate Debt Restructuring in East Asia: Some Lessons From International Experience, *IMF Working Paper*, October.
- TAHTAKILIÇ, A. K. (2004). Bankacılık Krizlerinde Varlık Yönetim Şirketleri ve Türkiye Üzerine Değerlendirmeler, *Sermaye Piyasası Kurulu Ortaklıklar Finansmanı Dairesi Yeterlilik Etüdü*.
- TEMUR, F. ve DÖĞER, H. (2017). Varlık Yönetim Şirketlerine Hukuki Bakış,
http://www.gokusafiisik.av.tr/Articletter/2017_Summer/GSI_Articletter_2017_Summer_Article11.pdf, 161-176.
- TBB, “Türkiye’de Bankacılık Sektörü 2007-2011”,
https://www.tbb.org.tr/turkiye_de_bankacilik_sektoru_2007-2011, 1-59
- TÖZÜM, H. (2004). Banka Çözümlemesi: Teorik Bir Çerçeve, *Activeline Dergisi*, Ocak-Şubat, 1-17.
- WOO, D. (2000). Two Approaches to Resolving Nonperforming Asset During Financial Crises, *IMF Working Paper*, No: WP/00/33, March, 2-35.

İnternet Kaynakları

- <https://www.bddk.org.tr/Kuruluslar-Kategori/Varlik-Yonetim-Sirketleri/6> (26.09.2019).
- <http://varlikyonetim.org.tr/haberler.aspx> (30.09.2019)
- <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.10744&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=varl%C4%B1k%20y%C3%B6netim> (20.09.2019).
- http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Raporlar.aspx (20.09.2019)

Araştırma Makalesi/Research Article

KÜRE BAKIR MADENİ (1800-1821)*

Gülşah KAYA†

Öz

Madenler, yüzyıllardan beri toplumların yaşantılarında oldukça önemli bir yer tutmuş önemli gelir kaynaklarındandır. Maden ocak ve işletmeleri, devletin para rejiminin örgütlenmesinde ve tedavüle sunulmasında önemli bir yere sahiptirler. Kastamonu'nun Küre ilçesinde bulunan bakır madenleri de bölgeyi tarih boyunca önemli kılmıştır. Küre'nin tarihteki bilinen adı "Küre-i Nühâs"tır ve eski Türkçede "Bakır Ocağı" anlamına gelmektedir.

Bu çalışmada Osmanlı arşiv belgelerinden faydalanılarak, 1800-1821 tarihleri arasında Küre bakır madenleri hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur. Giriş kısmında, Küre'nin tarihine kısaca değinildikten sonra, madenlerin en canlı dönemi olan 1300-1500 yılları arası dönemden bahsedilmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'ndeki maden ocaklarının nasıl ve kimler tarafından idare olunduğu, madenlerde kimlerin, hangi görevlerden sorumlu olduğu, Osmanlı Devleti'nin madenler konusundaki uygulamış olduğu politika konularına da değinilmiştir. Diğer kısımda, 1800-1821 arası arşiv belgelerinden istifade edilerek Küre bakırının nakli ve Darphâne'ye teslim edilmesi, teslim edilen bakır miktarı, Küre bakırının saray mutfağında ve Osmanlı ordusunun ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılması, maden emniyeti hususunda şikâyet konuları, alacak-verecek davaları, işçi istihdâmı, maden çalışanlarının durumları ve bağlı oldukları köyler hakkında tespitlerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küre, Bakır Madeni, Küre-i nühâs, Osmanlı Devleti.

Kure Copper Mine (1800-1821)

Abstract

Mines are an important source of income that has occupied an important place in the lives of societies for centuries. The mines and enterprises have an important place in the organization and introduction of the money regime of the state. Copper mines in Kastamonu's Kure district have made the region important throughout history. The known name of Kure in history is "Küre-i Nuhas" and it means "Copper Mine" in old Turkish.

---

* **Geliş Tarihi/Received Date:** 15-01-2019-**Kabul Tarihi/Accepted Date:** 11-12-2019

DOI: 10.30913/alinterisosbil.513083

Atf Künyesi/Citation:

Metin içi/ In Text: (Kaya, 2019, Sayfa No)

Kaynakça/ References: Kaya, G. (2019). Küre Bakır Madeni (1800-1821). *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*, 3 (2), ss. 121-143, Doi: 10.30913/alinterisosbil.513083.

† Küre Bakır Madeni, (1800-1850) isimli Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir. Kastamonu Üniversitesi Doktora Öğrencisi, gulsahkaya216@outlook.com.tr (Orcid: 0000-0003-3291-0116)

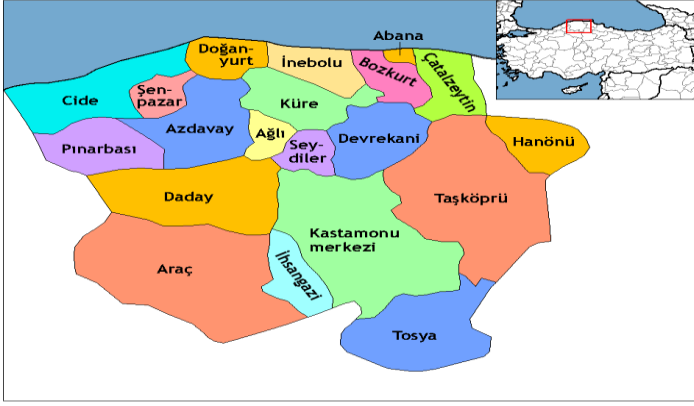
In this argument, some evaluations were made about Kure copper mines- between 1800-1821-by utilising the documents from Ottoman archives. In the introduction,after briefly mentioning the history of the Kure,the period between 1300-1500, which is teh most lively perid of the mines, is mentioned. In addition, how and by whom the mines in the Ottoman Empire are governed, who is responsible for the mines and which duties, the policy issues taht the Ottoman Empire has applied in the field of the mines are also mentioned. Beside these, some quite important subjects were determined about Kure-i Nühâs mine, the transportation of Kure copper mine and its delivery to Engraving and printing place, the usage of Kure copper in palace cuisine and Ottoman Army, the complains about mining asurance, employment, the conditions of mine workers and some knowledge about their villages. by utilising the documents from Ottoman Archives between 1800-1821.

Keywords: Kure, Copper Mine, Kure-i Nuhas, The Ottoman Empire.

GİRİŞ

Küre, Türkiye'nin Batı Karadeniz bölgesinde, Kastamonu sınırları içerisinde, İsfendiyar Dağları üzerinde, İç Anadolu'yu Karadeniz kıyı şeridine bağlayan yol güzergâhında yer almaktadır. İlçe mülki arazisi dağlık ve sarp bir yapıya sahiptir. İlçe merkezi Kastamonu'ya 60 km, İnebolu'ya 30 km, Ankara'ya 300 km, İstanbul'a 465 km karayolu ile bağlıdır. Deniz seviyesinden 660 metre yüksekliktedir. İlçenin en önemli akarsuyu Zemberekler Çayı ve Uzunöz Deresi'nin birleşerek meydana getirdikleri Küre iki çayıdır (Keser, 2013:2).

Harita 1: Küre'nin günümüzdeki konumunu göstermektedir (Kaynak: <http://www.kastamonukultur.gov.tr/TR-63821/kure.html>).

İlçenin ve bölgenin tarihçesine çok kısa değinmek gerekirse, Kastamonu'nun bir vilayet olarak sınırları Selçuklular zamanında ve XI. yüzyıl sonlarından itibaren oluşmaya başlamıştır. 1071'den sonra Türklerin Anadolu'ya hızla gelmeleriyle Bizans'ın elinde tuttuğu Kastamonu, Selçuklu komutanı Emir Kara Tegin vasıtasıyla Selçuklu idaresine geçmiş ve sonrasında bu kent XII. yüzyıl boyunca Bizans- Selçuklu arasında birkaç kez el değiştirmiştir (Yakupoğlu, 2009: 19-20).

Osmanlılar ise 1460 yılında Kastamonu ve Sinop'u birlikte ilhâk edince, bakır madenine büyük önem vermiş ve işletilmesi, maden çıkarımının artırılması hususunda her dönemde yakın ilgi göstermişlerdir. Hatta Küre'de Elmalı Dağı'nda yeni bir madenin bulunduğu haberi alındıktan hemen sonra, bulunan bu yeni madenle ilgili teferruatlı bir araştırma yapılması için Küre Kadısı ve Küre Emni Mustafa Bey'e haber gönderilmiştir (Kankal, 2004: 121).

Küre madenlerinin en canlı dönemi 1300-1500 tarihleri arasında yaşanmıştır. Özellikle Fatih Sultan Mehmet devrinde, maden büyük çapta işletilmiş, İstanbul'un fethinde kullanılan toprakların bakırları Küre'den getirilmiştir (Kankal, 2004: 121). Hamdullah Kazvini'ye göre, XIV. yüzyıl başlarında Candaroğulları Beyliği'nin bakır madenlerinden 15 bin altın sikke gelir elde ettiği görülmüştür (Karpov, 1990: 57). Bizans kaynaklarına göre XV. yüzyıl ortalarında Sinop ve Kastamonu'nun bakır madenleri Ön Asya'da en iyi madenler olarak görülmüş ve buradan elde edilen gelir miktarı 200 bin statere (altın sikke) ulaşmıştır. Candaroğulları bu gelirin ¼ kısmını, yani 50 bin stateri Osmanlı'ya haraç olarak vermiştir (Karpov, 1981: 29).

Osmanlı maden ocakları Darphâne Nezareti'ne bağlı kalmıştır. Merkezden idare edilen maden ocaklarında bütün işlerden sorumlu tutulan ve devlet tarafından atanan resmî görevliler olmuştur. Bu görevliler vâsıtasıyla devlet, adı geçen mıntikalarda yapılan muamelelerden haberdâr edilmiştir. Devlet geliştirdiği stratejileri tatbîk ettirmiş, denetimi bu sayede sağlamıştır. Bu görevlilerin en rütbelisi maden emindir ve emrinde farklı sorumluluklar üstlenen çeşitli memurlar vardır. Maden ocağının büyüklüğüne ve cevherin zenginliğine göre bunların sayısında değişiklik görülmüştür. Bu memurlar arasında yine devlet tarafından atanan kâtipler, mutemetler, vezzanlar olmuştur. Kâtipler, madenle merkez arasında yapılan her türlü yazışmalardan, hazine adına tutulan hesaplardan ve maden için gerekli her türlü tedârik ve zahireden sorumlu tutulmuşlardır. Mutemetler, tedârikin yerine ulaştırılmasından, ocaklardaki onarım ve donanımdan, nakliyat işlemleri ile işçilerin denetimi ve yoklamalarından sorumlu tutulmuş, vezzanlar ise üretilen ve merkeze gönderilen cevherin miktarının belirlenmesinden mesul olmuşlardır (Altunbay, 2002: 1473).

Kastamonu Sancağı Kanunnâmesinin olmaması nedeniyle Küre bakır madeninin işletilmesi biçimi, burada çalışan işçi ve idarî görevlilerin vazifeleri, onların çalışma şekil ve şartları gibi konularda maalesef detaylı bilgi bulunamamıştır (Kankal, 2004: 121).

Osmanlı Devleti madenler konusunda kendi kendine yeterlilik politikası gütmüş ve başarılı olmuştur. Maden çıkarımı ve arıtılması işlerinde olduğu gibi, madenlerin naklinde de dikkatlice davranarak, kara ya da deniz yolları aracılığı ile çıkan bakırın gerekli yerlere gönderilmesini sağlamıştır.

KÜRE BAKIR MADENİ (1800-1821)

1-Küre Bakırının Nakli ve Darphâne'ye Teslim Olunan Bakır

Madenler, yüzyıllardan beri toplumların yaşamlarında oldukça önemli yer işgal etmiş gelir kaynaklarından birisini oluşturmaktadır.

Osmanlı maliyesinin başlıca gelir kaynaklarından birisi de madenler idi. Devletin para rejiminin örgütlenmesinde ve tedavüle sunulmasında maden ocak ve işletmeleri temel girdiler teşkil etmiştir (Sahillioğlu, 1978: 4).

Osmanlı coğrafyasında madenlerin dağılımına bakıldığında zaman 37 farklı madenin bulunduğu göze çarpmaktadır. En fazla sayıya sahip olan maden ise 62 adet ile gümüş madenidir. Bunlar içinde sayısı 10'dan fazla olan madenler sırasıyla; bakır 54, simli kurşun 50, krom 47, kurşun 33, zımpara 30, altın 26, manganez 24, antimon 18, çinko ve kömür 17, linyit 14, petrol 14 ve demir 10 adettir (Bayartan, 2008: 149).

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren hem Rumeli, hem de Anadolu'da maden ocaklarına gereken önemi vererek bir madencilik sektörünün oluşmasına zemin hazırlamıştır (Tızlak, 1993: 295). Osmanlı ülkesinde bakır madeni: Kastamonu Küre, Ergani, Gümüşhane ve Kratova'da; gümüş: Gümüşhane, Keban, Espiye, Bilecik, Sidrekapsa, Novaberde ve Gümüşhacıköy'de; demir: Bilecik, Kığı, Samakov ve Rudnik'te; altın: Keban ve Ergani'de; şap: Kütahya ve Şebinkarahisar'da; kurşun madeni ise Niğde, Bereketli ve Keban'da çıkarılmıştır (Tızlak, 1993: 2). Osmanlı Devleti'nin Anadolu topraklarında XVII. yüzyılda bakır madeni, sadece Gümüşhane ve Kastamonu Küre'de üretilmiştir. Bu nedenle Küre denildiğinde, akla hiç şüphesiz Bakır madeni gelmektedir. Küre'nin tarihteki bilinen adı “Küre-i Nühâs” olup eski Türkçede “Bakır Ocağı” anlamına gelmektedir.

1487'de küçük çaplı bir şehir kadar olan Küre'nin merkezde askeriler, muaflar ve işçiler dâhil 3000 civarında bir nüfusa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu yıllarda ilçe merkezinde gayrimüslim nüfusa rastlanmamıştır. Şehir merkezinde madenci nüfus da yaşamıştır. Küre kaza merkezinde oturan madenci nüfusunun köleler hariç yaklaşık 150-200 kişi olduğu söylenebilir. Bu rakam yıllara göre değişiklik göstermektedir (Faroqhi, 1994:217).

XV. yüzyılda Küre madeninde “ustabaşlar”, maden işleyiciler (Küreciler), “kalcılar” (arıtımcılar) ve mühendisler de görev yapmışlardır. Madende kölelerin çalıştırıldığı da bilinmektedir. Köleler daha çok derinden çıkarılan madende görevli olmuşlar, ağır işleri yapmışlardır (Yakupoğlu, 2012:39).

Küre maden ocakları XVI. yüzyılın ilk yarısında bir durağanlığa girmiş ve bu yüzyıl sonlarından itibaren ise önemini bir nebze kaybetmiştir. XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Küre'nin nüfusunda bir azalma olmuştur. Bunun bir sebebi, şehir Candaroğulları'nın elinden çıktıktan sonra Osmanlı döneminde Küre bakır madeninin ülkenin merkez bakır madeni ocakları statüsünde değerlendirilmemiş olması olabilir. Oysaki bu madenler

zamanında, Candaroğulları'nın en büyük devlet gelirini oluşturmuştur. Diğer bir nedeni ise, Osmanlı idari ve iktisadi düzeni meşgul eden iç ve dış sorunlardır. Savaşların uzun sürmesi, ticaret yollarının değişmesi, köle celbinin zorlaşması, bütçenin açık vermesi, köylünün toprağını bırakıp göç etmesi bu meseleler arasında gelmektedir (Yakupoglu, 2012:41).

XVII. yüzyılda Anadolu topraklarında sadece Gümüşhane ve Küre'de bakır madeni üretilmekte olduğu görülmektedir. Küredeki bakır fırınları genellikle özel kişilere aitti. 1645 yılında Küre'de zembereklere (yüksek fırın) ve bakır cevheri olan bir adam bu varlıklarını üç yıl bir süre için yılda 400 batman bakır karşılığında başkasına devretmişti. Cevher ve fırın üzerinde geçici kullanım hakkı elde eden kişi mal sahibinin ve Osmanlı Devleti'nin payını ödedikten sonra elinde kalan bakırla istediğini yapabiliyordu. Bu tip ortaklıklar mali kaynakları yetersiz olan Küreci adaylarına maden ya da yüksek fırın işletmeye başlama fırsatı veriyordu (Yakupoglu, 2012:43).

XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren Ergani ve Keban madenleri Osmanlı'nın maden üretim merkezi haline gelmişlerdir. Küre'de ise yüzeye yakın bakır madenin zamanla azalması ile bakır verimi düşmeye başlamıştır. Bunun nedenleri arasında teknik imkânsızlıklardan dolayı derinlerdeki galerilere inen yer altı sularının boşaltılmasının güçlüğü, yeterli havalandırmanın yapılamaması, tenör oranı yüksek madenin derinlerden çıkartılamaması sayılabilir. Ayrıca madenin derinlere inen ocaklarında çalıştırılan kölelerin sayısı da her geçen gün azalmıştır. Zamanla çalışma şartlarının ağırlaşması üzerine Küre ocaklarında çalışacak yeterli Küreci de bulunamaz hale gelmiştir (Faroqi, 1994: 121-122).

Küre bakır madenleri Sivas, Tokat ve Amasya gibi şehirlerin bakır esnafına verilip, fazlası ise İstanbul'a sevk edilirdi. Küre'de üretilen bakırın başlıca nakil ve dağıtım güzergâhı deniz yolu idi. Darphâne-i Âmire adına madende üretim yapan ve Emanet yöntemi ile Küre Bakır Madenleri'ni işleten işletmeciler ürettikleri bakır madenlerin bağlı bulunduğu İstanbul'daki Darphâne-i Âmire'ye teslim etmek zorundaydılar (BOA, C..DRB., nr.57/2815). Küre Madenleri'nde üretilen bir yıllık bakır mahsulü Darphâne-i Âmire'ye İnebolu'dan deniz yoluyla, gemilere yüklenerek gönderilmekteydi. Bu gemilerin kirası hazineye ait olup, Küre-i Nühâs Kastamonu Mukâtaası Mültezimi tarafından verilmekteydi. Bakır ihtiyacı doğan yerlere, Darphâne-i Âmire parça parça bakır teslim edebiliyordu. Darphâne-i Âmire'ye teslim edilen bakırlar Başmuhasebe'ye kaydedilip, Darphâne'ye bakırın teslimini gösteren senet buradan verilir (BOA, C..DRB., nr. 55/3744).

Mukâtaanın Darphâne-i Âmire tarafından idare edilmesindeki asıl maksat, daha fazla üretim ve üretilen mamülün en kısa zamanda

Darphâne'ye ulaştırılmasıydı. Bunun gerçekleşmesi için ne gerekiyorsa icabına bakılarak, çalışan personel rencide edilmeden, üretilen mamül bekletilmeyerek, pey der pey hazineye gönderilmek, masraf defterlerini vaktinde merkeze bildirilmek üzere ihâle kılınması ve bu konunun Derterdâr'a havâle edilmesi talebinde bulunulmuştur (24 Temmuz 1829), (BOA, C..DRB., nr. 24/1182).

Bu işletmecilerden biri olan Küre Bakır Madeni Emni Kapıcıbaşı Altıkulaçzâde Mehmet Ağa, 1801 yılında ürettiği bakırdan devlet hissesine ait 2.917kg (Belgelerde "okka" tabiri kullanılmıştır. Okka: Tartı ölçülerinden birinin adıdır. Bunun yerine "kıyye" de kullanılırdı. Okka beldelere, şehir ve kasabalara göre değişmekle beraber en tanınmış olanı dört yüz dirhem, 1,282 gramdır. Bilgi için bkz. Pakalın, 1983) ham bakır deniz yoluyla İstanbul'a nakledilmiştir (BOA, C..DRB., nr.57/2815).

İnebolu Limanı'ndan gemiye yüklenen miktar ile Darphâne'ye teslim edilen bakır miktarı arasında 21 kg eksi fark olduğu görülmektedir.

Küre Maden eminliğinin 1802 yılında el değiştirdiği arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. 1802 yılında Maden eminliğinin Kapıcıbaşı Altıkulaçzâde Mehmet Ağa'dan Lütfullah Ağa'ya geçtiği görülmektedir.

1802-1811 yılları arasında İnebolu Limanı'ndan İstanbul'a deniz yoluyla gönderilen toplam Küre-i nühâs miktarı 73.009 kg.dır. İstanbul'da Darphâne-i Âmire'ye teslim olunan bakır miktarı ise 69.513 kg.dır. Arada 3.496 kg. eksi fark vardır. Bu farkın nereden kaynaklandığına dair belgelerde herhangi kesin bir bilgiye rastlanmamıştır (BOA,C..DRB., nr.38/1885, BOA, C..DRB. nr.24/1182).

Küre bakırının İstanbul'a nakli sırasında deniz kazalarının yaşandığı da tespit edilmiştir.

Örneğin; 1811 senesinde, Darphâne-i Âmire tarafından zapt ve idâre olunan Küre-i Nühâs'dan devlet hazinesine teslim edilmesi gereken 16 külçe ham bakır teslim etmek üzere İstanbul'a hareket hâlindeki Velihacıoğlu kaptanlığındaki Ahmet Reis şehtiyesi, Kocaeli'nin Şile kazası, Aluçköyü açıklarında fırtınaya tutularak karaya oturmuştur. Kurtarılan maden külçelerinden 49 parçası Moravioğlu Mehmet Reis'in gemisine yüklenmiştir. Ancak bu şehtiye de Kefken Boğazı'nda batmış, mürettebâtından kurtulan olmamakla beraber, geminin ambarı kapalı olduğundan maden külçeleri zâyi olmamıştır. Karaya oturan Ahmet Reis gemisinde kalan külçe bakır madeni ile batan Moravioğlu Mehmet Reis gemisindeki 49 parça külçe bakırın İstanbul'a nakli için Kocaeli Sancağı Mutasarrıfı Hacı Ahmet Aziz Paşa ve Şile eşrafına ferman gönderilmiştir (27 Mart 1812), (BOA, C..DH., nr. 349/17453).

Aynı olayı anlatan Seyyit İbrahim imzalı belgede halkın da yardımlarıyla batık gemideki külçelerin münâsip bir gemiye yüklenerek gönderilmesi husûsunda Kocaeli Sancağı Mutasarrıfı ve Kadısına ferman gönderilmesi istenmektedir (BOA, C..AS., nr. 165/7251).

1820 senesinde mültezim olan Hacı Halil Ağa'nın izniyle, çıkarılan bakır vaktiyle parça parça gönderilmiş, ayrıca tez elden 5.128 kg bakır göndermeyi taahhüt etmiş, bu günlerde iskeleye gemi gönderilmesine gayret edeceğini beyân etmiştir. (1 Kasım 1821), (BOA, C..SM., nr. 44/2207).

1821 yılına ait bu belgeden sonraki 20 yıllık döneme ait herhangi bir belgeye ulaşılamadığı için bu yıllarla ilgili değerlendirme yapmak mümkün değildir.

Bu yıllarda artık Küre'de yeraltı ocaklarından maden çıkarımı neredeyse tamamen durmuştur. 1840'larda Küre maden ocağında önceden çıkarılan cüruftan bakır elde edilmeye çalışılmakta idi. Bu dönemde Küre bakırı Kastamonu esnafının talebini karşılamaya bile yetmemiştir. Çok normaldir ki Kastamonu bakırcı esnafı bu durumdan şikâyetçi olmuştur (İbret, 2007:209).

1845 yılında Küre madenlerinin işletilmesi imtiyazı Hacı Costi veya Bedos adıyla bilinen kişiye verilmiş, bu kişi çay kenarına kurduğu 17 fırından (zenberek) bakır üretimi yapmıştır. Aynı tarihte kürede bir madenin çökmesi ile çok sayıda madenci hayatını kaybetmiş, geri kalanları da madene girmekten çekindiği için madencilik faaliyeti kesintiye uğramıştır (Yakupoğlu, 2012:43).

2-Küre Bakırının Kullanıldığı Yerler

Osmanlı Dönemi madenciliğinin önemi bakırcılık merkezlerinin oluşması, devlet ile birlikte halkın da bakır eşya kullanımına itibar etmesi ile ilgilidir. Tokat, Sivas, Amasya, Kastamonu, İstanbul, Afyonkarahisar, Muğla, Konya, Küre, Trabzon, Erzincan, Elazığ, Diyarbakır, Siirt, Gaziantep, Maraş, Mardin gibi bazı önemli merkezlerde ham bakır toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde biçimlendiren atölyeler bulunmaktadır (Erginsoy, 1978: 33).

Bu merkezler önemli ticaret yolları üzerinde kurulmuşlardır. Bunlar aynı zamanda kentlerin sanayi kolunu oluşturan önemli sanat atölyeleridir (Karpuz, 2002:2)

XVI.-XVIII. yüzyıllarda Küre madenlerinden elde edilen ham bakırın Kastamonu'da da işlendiği, mamul hâle getirildiği ve buna dayalı sanat dalının bir hayli geliştiği söylenebilir. Kastamonu ve Küre yöresinde bakırcılıkla birlikte kalaycılık da gelişmiştir. Esasen kalaycılık bakırcılıkla

ilgili bir sanat koludur. Geçmişte evlerde kullanılan kazan, leğen, tencere, tava, sini, tepsi, sahan, semaver, bakraç, ibrik, şamdan ve benzeri gibi eşyalar çoğunlukla bakırdan üretilmekteydi. Bakırın oksitlenmesi veya bakır çalması yüzünden bazı insanların zehirlendiğine şahit olunmasından dolayı halkın gündelik işlerinde kullandığı kapların “kalaylama” denilen işleme tabi tutulması gerekirdi, bu işlemi yapana da “kalaycı” deniliyordu. Küre’de de bakırdan eşyaların imâlatı gelişmişti. O kadar ki Osmanlı payitahtının bakır tas ihtiyacı Kastamonu’da yapılan üretimle karşılanıyordu. Bakır işlemeciliği burada adeta sanatkârane bir şekilde yapılmaktaydı. Bunda şüphesiz bakırın Küre’den çıkartılmasının büyük rolü vardı (Kankal, 2004:124,128,129).

Hatta Fatih Sultan Mehmed’in İstanbul’u fethinde kullandığı topların üzerinde “Küre-i Nühâs” terimi okunmaktadır. Nitekim Kâtip Çelebi (1609-1657) “Cihannüma” adlı eserinde Liva-i Kastamonu faslında: “Küre-i Nühâs, Kastamonu’nun nahiyesi olmakla ekser evânî (eşya) bu şehirde işlenir, etrafa gider.” demektedir. (Cumhur,1998: 7-8).

Küre bakır, gemi inşasında da kullanılıyordu. Özellikle Sinop Tersanesi’nde inşa edilen gemiler için ihtiyaç duyulan bakır, Küre-i Nühâs Kadılığı’na ve Maden Emîni’ne hüküm yazılarak temin yoluna gidiliyordu. Bedeli ise Tersane Emîni tarafından ödeniyordu (Ünal, 2006: 248).

Küre bakır Osmanlı saray mutfağındaki kap-kacak yapımında da kullanılmaktaydı. Bakır, bakır ustalarının ellerinde şekillenip, Matbâh-ı Âmire’de kullanılan mutfak malzemelerinin bir kısmını oluşturuyordu. 19.yüzyılın ilk yarısında Küre bakırının Osmanlı saray mutfağı araç-gereçlerinde kullanıldığı aşağıda verilen iki arşiv belgesinden de anlaşılmaktadır.

21 Mart 1809 tarihli Matbâh-ı Âmire Emîni’nin yazdığı dilekçeye göre, Matbâh-ı Âmire’de kullanılan mutfak malzemelerinden telef ve kayıp olanlarının tamamlanması için, daha önce kararlaştırılmış olan 2.000 kuruşluk ödenekle 1.500 okka Küre bakırının alınması hususunun, Defterdâr Efendi’ye emredilmesi istenmektedir. 26 Mart 1809 tarihinde ise, sarayda kullanılmak üzere Kastamonu bakırından yani Küre bakırından üretilecek olan mutfak malzemesi için gerekli bakırın Darphâne-i Âmire tarafından verilmesi için Telhis yazı ile bildirilmiştir (BOA, C..DRB., nr.26/1294).

31 Mart 1809 tarihli buyruğuya göre, Matbâh-ı Âmire’de mevcut mutfak malzemelerinden eskimiş olanlarının yenilenmesi için, daha önce de kararlaştırılmış olan 2.000 kuruşluk ödenekle ihtiyaç duyulan bakırın Küre bakırından temin edilmesi istenmiştir. Kayıtların incelenmesi sonucunda, bakır mutfak malzemesinin üretim ücreti olan 2.000 kuruşun

ödenmesi hakkında tezkire verilmiş, malzemenin Darphâne-i Âmire mevcudundan verilmesi kararlaştırılmıştır (BOA, C..DRB., nr.26/1294).

Osmanlı ordusunun ihtiyaçlarının karşılanmasında da Küre bakırının kullanıldığı görülmektedir. 25 Haziran 1809 tarihinde Mühimmât Nâzırı, Darphâne Nâzırı ve diğer yetkililer arasındaki yazışmalarda; Ordu-yı Hümâyun'un mutfak eşyası, Cephâne-i Âmire'nin silahları, müşir ve seraskerlerin takımları için, Kastamonu Küre bakırından, önceden tertip edilmiş miktarda bakırın gönderilmesi ve ücreti konuları ele alınmaktadır. Söz konusu bakırdan acilen Ordu-yı Hümâyun için gerekli olan 6.000 okkasının Tekfurdağı'na gönderilmesi ayrıca belirtilmiştir (BOA, C..DRB., nr. 13/613).

30 Haziran 1809 tarihinde, Mühimmât Nâzırı Ahmet Beyefendi'nin takriri ve Darphâne-i Âmire Nâzırı'nın mühürlü ilâmı gereğince Ordu-yı Hümâyun'a lâzım olan bakır, Darphâne-i Âmire'de mevcut Küre bakırından 6.000 okka ham bakır olarak verilmiştir (BOA, C..DRB., nr. 13/613).

Küre bakırının Osmanlı ordusunun mühimmât ihtiyacının imâlinde kullanıldığı verilen bu iki belgeden anlaşılmaktadır.

3-Usulsüzlük-Şikâyet ve Alacak-Verecek Konuları

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 19. yüzyılın ortalarına kadar madenler hakkında şer'i hükümler uygulanmıştır. Buna göre hangi arazide olursa olsun maden işletenler hasılatın beşte birini hazineye vermekle sorumluydular. Devlete ait madenler ise maadin nazırları vasıtasıyla emaneten işletilir veya mukataa usulü ile mültezimlere ihale olunurdu (Eldem, 1994:41).

Eminin emrine madenin genişliğine göre sermaye akçesi verilirdi. Odun, kömür, madencilerin yiyecekleri emin veya mahallin kadısı tarafından ve parası madencilerden alınmak üzere temin edilirdi. Maden çıkarıldığında, emin, tayin edilen hadde göre (beşte-dörtte bir, sekizde bir) mîrî hissesini alır –parasız olarak- kalan kısmını, eğer devletçe ihtiyaç varsa gene tayin edilen bir fiyata göre sermaye akçesiyle mîrî nâmına satın alınırdı. Buralara bazen devlet esir de gönderiyor, ihtimal hisseye iştirâk ediyordu (Çağatay, 1987: 124).

19. yy'ın büyük bölümünde maden işletmeciliği ya doğrudan devlet eliyle, ya da devletle özel işletmeci arasında imzalanan anlaşmanın koşullarına bağlı olarak özel girişimciler tarafından yapılıyordu. Osmanlı yönetimi çoğu kez, yakın çevredeki köylülerin madenlerde çalışması için maden işletmelerinde düzenlemeler yapıyordu (Quataert, 1985: 914-915).

Ama yine de maden işletmelerindeki usulsüzlük ve şikâyet konularının sonu, aşağıda görüleceği üzere, gelmemiştir.

Maden Mukâtaası bünyesinde bulunan Kömürcüyan zümresinin görevi, mîrî zenberek adı verilen devlete ait üretim fırınlarının kömür ihtiyacını karşılamaktı. Kömürcüler tarafından temin edilen kömür, Küre Emînine teslim edilmekte ve teslimât karşılığı paralarını almaktaydılar. Mîri fırınlar için gelen kömürün ihtiyaç fazlası olması hâlinde maden sahasında faaliyet gösteren diğer Kürecilere verebilmekte idi. Kural böyle olduğu hâlde, kendi hesabına fırın işleten Abdülbâki bu uygulamaya müdahale etmiş, mîri fırınlara kömür temininde çalışan Kömürcüleri kendi fırınlarına kömür sağlamak üzere çalıştırmak istemiştir. Eski Defterdârın şikâyeti üzerine duruma el konmuş ve Abdülbâki'nin usulsüz müdahalesi men edilmiştir (BOA, C..ADL., nr.43/2617).

Buna göre, bundan böyle Küre'de üretilen zenbereklerle gereken kömür Küre Emîni tarafından nakil ve tedârik olunduktan sonra, geriye kalanı Küreci grubunun zenbereklerine yine Küre Emîni tarafından verilip, Küreciler ve Abdülbâki Ağa'nın kömürcü amelelerine asla müdahale ettirilmemesi ve bu gibi taarruzlardan uzak durulmasına özen gösterilip, dikkat edilmesi husûsunda Kastamonu Mütessellimi Altıkulaçzâde Mehmet Bey ve Kastamonu Kadısı'na 10 Ağustos 1805 tarihinde ferman gönderilmiştir (BOA, C..ADL., nr.43/2617).

Mukâtaa Mültezimi Lütfullah Ağa'nın, bir sene boyunca bedeli olan 20.000 kuruşun 5.000 kuruşunu Mart ayından iki ay önce, 5.000 kuruşunu da Mart ayı başında, kalan 10.000 kuruşunu da Mart ayından altı ay sonra Defterdâr Hacı İbrahim Reşit Efendi'ye ve senelik 12.000 okka ham bakırın da söz verildiği gibi teslim olunmak üzere zimmetinde borçlu olduğu, bizzat Lütfullah Ağa tarafından yazılıp, mühürlenip Defterdâr Hacı İbrahim Reşit Efendi'ye verilmiştir (15 Ağustos 1805), (BOA, C.DRB., nr. 23/1114).

Daha sonraları işlediği bir suçtan dolayı İstanbul'da Kaygulu Ağa Konağı'nda hapsedilen maden emini Lütfullah'ın af ve salıverilmesi karşılığı hazineye ödemeyi taahhüt ettiği 211.720 kuruştan, 46.000 kuruşunun kardeşi İbrahim tarafından ödendiği ve 13.860 kuruş borcu kaldığı Başmuhasebe'den bildirilmiştir (BOA, C..DRB., nr. 24/1171). Borcun tahsili için emir verilmesi Pâdişah'a bildirilmiştir (8 Aralık 1808), (BOA, C..DRB., nr. 24/1171).

Kastamonu Kadısı'na, Mütessellimi'ne, Kastamonu taraflarında görevli bulunan Sadrazam Mektupçusu Mîr Mehmet Bey'e hitâben yazılan ferman müsveddesinde; önceki bir suçu sebebiyle İstanbul'da hapis bulunan Eski Küre-i Nühâs Emîni Lütfullah'ın affına karşılık ödemeyi

taahhüt ettiği 211.720 kuruşun 131.720 kuruşu merhameten affedilmiş, kalan 80.000 kuruşun ödenmesi için ferman gönderilmiştir. Bu meblağın 34.000 kuruşu ödenmiş, kalan 46.000 kuruşun yarısı, kefil olan kardeşi İbrahim tarafından verilmiş, ancak kalan 13.000 kuruş zamanı geçmesine rağmen henüz ödenmemiştir. Vâdesi geçen bu 13.000 kuruşun en kısa zamanda tahsili istenmiş ve bu husûsta görevli olan memura destek ve yardımcı olunması Kastamonu Kadısı ve Mütesellimi'nden istenmiştir. Verilen emrin dikkatle ve özenle yerine getirilmesi buyrulmuştur (9 Aralık 1808), (BOA, C..DRB., nr. 24/1171).

Memuriyetle Kastamonu taraflarında bulunan Mehmet Bey tarafından gönderilen yazıda ise, Mehmet Bey'in Kastamonu Sancağı Devrekâni Kazası sâkinlerinden Lütfullah Ağa lâkaplı kişiyi, maktûl Tayyar Paşa bazı sebeplerle hazineye 400 kese akçe vermek üzere tutuklamış ve Lütfullah Ağa vaad ettiği meblağın bir kısmını affettirmiş, bir kısmını ödemiş, kalanını da taksitle ödemeyi istemiş ise de, kendisi servet sahibi olmasına rağmen, zimmetinde mevcut olanlarla meblağın tamamını ödemesi için bir ferman gönderilmesini talep ettiği görülmektedir (BOA, C..DRB., nr. 24/1171).

Gönderilen fermanla ise, Lütfullah Ağa hakkında daha önce yazılan ferman ve emirler zikredildikten sonra, Lütfullah Ağa'nın borcunun tamamını bakır satışıyla mı olur yoksa başka sûretle mi olur, hangi sûretle olursa olsun tamamen mübaşire teslim edilerek, hazineye gönderilmesi hakkında Kastamonu Mütesellimi'ne ve Kadısı'na emir verilmiştir (22 Kasım 1809), (BOA, C..DRB., nr. 24/1171).

Osmanlı idaresi bu şikâyetlerde dile getirilen problemleri çözmeye çalışsa da uzun vadede sıkıntılar devam etmiştir. Bazı durumlarda da Küreciler mültezimlerden borç para almışlar fakat ödeyememişlerdir (Yakupoğlu, 2012: 42-43).

4-İşçi İstihdâmı

XVI. yüzyılın ortalarından XX. yüzyılın ilk çeyreğinin sonuna kadar geçen sürede, madenlerde çalışan işçilerin durumu, iki ana alt-dönem çerçevesinde incelenebilir. Birinci alt-dönem, başlangıçtan 1800'lere kadar süren ve gelişimi belirleyen temel gücün, Avrupa'ya oranla bir gerileyiş göstermekle beraber, iç dinamiklerin olduğu süreçtir. Bu süreç, "adem-i merkezîyetçi" bir yapı oluşturmaya çalışan iç güçlerin ve Kıta Avrupası dışına taşmaya çabalayan kapitalizmin etkisi sonucu tamamlanmış, 19. yüzyılın ilk yarısını kaplayan bir geçiş döneminin ardından, 1850'li yıllarda, özellikle malî yönü ağır basan kapitalizmin belirleyici duruma çıktığı ikinci alt-dönem yaşanılmaya başlanmıştır (Varlık,1985:917).

XIX. yüzyılın ortalarına kadar geçen sürede, madenler şer'î hükümlerle yönetilmiş; doğal olarak çalışanlarla ilgili düzenlemeler de şeriat kurallarına uygun düşecek bir biçimde gerçekleştirilmiştir.

Madenlerde çalışan işçiler, genellikle günlük ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde, hatta çoğu zaman buna bile yetmeyen ücret almaktadır. Bazı yörelerde ücret aynî olarak ödenmektedir. Bazı yörelerde, düşük ücretler ve zor çalışma koşulları nedeniyle işçilerin maden ocağından kaçmaması için bazı sübvansiyonlar da yapılmıştır (Varlık, 1985:920-921). Aşağıda bahsedilen durum bu konuya örnek teşkil etmektedir.

Kastamonu Mütesellimi ve Küre-i Nühâs Emîni Osman Bey'in 18 Eylül 1807 tarihli yazısından anlaşılacağı üzere, madenlerde istihdam edilen taşçı, kömürcü ve kürekçi gibi işçiler yaptıkları hizmet karşılığında avarız ve bedel-i nüzul gibi vergilerden muaf tutuluyorlardı. Ancak mevcut durumlarından memnun olmayan işçiler kadılarından aldıkları kararlarla yükümlülüklerinden kaçınma yoluna başvuruyorlardı. Belgeden de görüldüğü gibi işçilerin angaryaya tabi tutuldukları görülmektedir (BOA, C..ML., nr. 40/1834).

Kastamonu Mütesellimi ve Küre-i Nühâs Emîni Osman Ağa tarafından yazılan dilekçe incelendiğinde şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Küre-i Nühâs kazasındaki Maden-i Hümâyun'a bağlı köylerin ahâlisi öteden beri madenci olduklarından nüzul ve avâriz vergilerinden muaftırlar. Ahâliden bazıları emirlere aykırı bir şekilde hizmetlerini aksatarak üretimin düşmesine neden olmaktadırlar. Halkın nizam altına alınması, eskiden olduğu gibi hizmetlerini yerine getirmeleri için bir emr-i âli yayınlanması gerektiğini ilgili mütesellim dilekçesinde ve Küre-i Nühâs Kadısı ilâmında bildirmektedir. Bu kayıtlar incelendiğinde, Küre-i Nühâs Kastamonu Mukâataası, hazineye ait büyük mukâataalardan biri olduğundan, Küre, Azdavay ve İnebolu'nun madenci halkı hizmetlerini yerine getirmek şartıyla vergilerden muaf ve özerk yönetime tâbi olup, verilen emirlerin maden emînleri tarafından uygulanması, dışarıdan hiçbir sûretle müdahale olunmaması konusunda bir emr-i şerif yazılmasının gerekli olduğu bildirilmiştir (29 Ağustos 1808), (BOA, C..ML., nr. 40/1834).

İşçilerin durumunun düzeltilmesi yolunda yapılan yapısal değişimler, köklü bir değişimi beraberinde getirmediğinden, maden işçileri, "ağır işçi" olma konumundan çıkamamışlardır.

5-Maden Çalışanlarının Sahip Oldukları İmtiyazlar

Devlet maden işçilerine oda, yemek ve ücret veriyordu. Bunun dışında, bir madenin sürekli işletilmesini özendirme için yönetim,

üretilecek madenin belirli bir miktarını (kimi zaman tümünü), üzerinde anlaşılacak fiyattan satın almayı taahhüt ediyordu (Quataert, 1985: 915).

Amelelerin kabiliyetlerine göre ücretlendirilmesi, kullanılacak kömürün kıyye fiyatına 96.000 kûsur kuruş zam yapılması bu dönemde söz konusu olmuştur (BOA, C..DRB., nr. 30/1468) Aynı zamanda bütün şikâyet konusu işlemlerin yerinde incelenerek köylerin madene yakınlığına göre görevlerinin ve ücretlerinin belirlenmesi ve kimseye zulmedilmemesinden bahsedilerek, senelik gönderilmesi gereken 30.000 okka bakır cevherinin çıkarılması ve Darphâne'ye zamanında ulaştırılmasına dikkat edilmesi de kararlaştırılmıştır (BOA, C..DRB., nr. 24/1182).

Çalışanlar, ayrıca, sayıları 97'ye ulaşan “ örfi” vergilerin bir bölümünden de muaf tutulurdu. Ancak, bu özendirmelere karşın, reayanın topraktan ayrılmasına benzer bir şekilde, madenciyan taifesinin de madenden ayrılması yasaktı. Sadece ustalar, yerlerine bir vekil bırakmak kaydı ile ve ancak kısa bir süre için madenden uzaklaşabilirdi. Şer'î hükümlerin geçerlikte olduğu dönemde çıkarılan bazı fermanlarda, madenlerde çalışmak istemeyenlerin sürgün ve “siyaset” ile cezalandırıldığı anlaşılmaktadır. Vergi yönünden sağlanan önemli bağışlıklara rağmen, madenlerde çalışmak istemeyenlerin bulunması, çalışma koşullarının ağır olduğunu düşündürmektedir. (Varlık,1985:917).

Yukarıda da belirtildiği üzere madene bağlı olan köylerin halkı vergiden muaf olup, içlerinden bazıları hile ile emr-i şerifler alıp, madenin zararına sebep olduklarından, bunlara müsaade edilmeyerek, eskiden olduğu gibi başkalarına müdahale ettirilmeyerek, haklarının muhafazasına gayret gösterilmesi hususunda Pâdişah tarafından emr-i şerif verilmiştir (16 Ekim 1807), (BOA, C..ML., nr. 40/1834).

Kastamonu Mütesellimi ve Küre-i Nühâs Emîni Osman Ağa tarafından yazılan 9 Ekim 1807 tarihli dilekçede; Dergâh-ı Âli Kapıcıbaşlarından İbrahim ve hassa silahşörlerinden Ali, aynı zamanda Küre-i Nühâs Mukâtaası'nın müştereken emîni olan bu beyler, sundukları arz-ı hâl ile Küre- i Nühâs Kastamonu Mukâtaası'nın vergi ve muhakeme gibi işlerde özerk voyvodalık olduğu hâlde, maden emîni tarafından idare olunup, Kastamonu Mütesellimleri ve diğer bazı yetkililer şartlara aykırı olarak, madene bağlı halka haksızca davranışlarda bulunmakta oldukları, bunun da hazineye zarara uğrattığı, bu haksız uygulamaların durdurulması gerektiğini söylemişlerdir. Bundan böyle Küre, Azdavay ve İnebolu kazalarının halkı, vezirler, mirliva ve mütesellimler, voyvoda ve evkâf mütevellileri ve diğer yetkililer taraflarından, diyet, cürm-ü cinayet gibi vergilerle rencide edilmemesi, bütün işleri, tutuklama, emniyet, hapis ve cezalandırılmaları eskiden olduğu gibi, önceki maden emînleri ne şekilde

uygulama yapmışlarsa, yine o şekilde uygulamalar yapılması, dışarıdan hiçbir şekilde taarruz ve müdahale olunmaması, 1754 senesindeki emr-i şerif gereğince davranılması ve bununla ilgili emr-i şerif yazılması talebinde bulunulmuştur. Kastamonu Mütessellimi de durumu merkeze bildirmiştir (BOA, C..ML..., nr. 40/1834).

Bunun üzerine, Küre-i Nühâs Kazası'nın köylerinin geçici vergilerinin Bakır Madeni'ne verildiği, ancak bedel-i nüzül hâneleri vergilerinin her sene sancağa gönderildiğinin kayıtlı olduğu bildirilmiştir (24 Ekim 1807), (BOA, C..ML..., nr. 40/1834).

6-Madene Bağlı Olan Köyler

Madenin kömür ve kürek işlerinde çalışmakla görevli 28 dîvanı vardır. Bunlardan dokuzu kömür kazmak ve nakletmek, bir kısmı kürekçilik ve diğerleri de imece tâbir olunan hizmetlerde görev almışlardır (BOA, YB..04., nr. 6/52).

Sinop Muhâfızı ve Kastamonu Muhassılı Ferik Hüseyin Paşa Küre-i Nühâs Kazası'na bağlı köylerin madenle irtibâtını ve madenin mâhiyetini açıklayan 30 Haziran 1810 tarihli raporunda; Kürekçi, Kömürcü ve İmece grubuna ayrılan dîvanların isimlerini yazmıştır:

Kürekçiliğe muktedir olan dîvanlar; Dîvan-ı Kuru, Dîvan-ı Dereseği, Dîvan-ı Çatak, Dîvan-ı Ersizler, Dîvan-ı Mîrîce, Dîvan-ı Uzunöz, Dîvan-ı Salur, Dîvan-ı Karandu.

Kömürçülüğe muktedir olan dîvanlar; Dîvan-ı Kuzluk, Dîvan-ı Ağrit, Dîvan-ı Sarılık Karyesi.

İmece tâbir olunur hizmette istihdâma şâyân dîvanlar; Dîvan-ı Gedefi, Dîvan- ı Deliktaş, Dîvan-ı Tekinsi, Dîvan-ı Kazla, Dîvan-ı Kilisepınarı, Dîvan-ı Gemedere, Dîvan-ı İğdir, Dîvan-ı Kebir Ağı, Dîvan-ı Ciburi (BOA, C..DRB., nr. 8/395).

SONUÇ

Küre'de bakır madenlerinin olması, bölgeyi tarih boyunca önemli kılmıştır. Küre ilçesi bu dönemde madenin çıkarıldığı bir yerleşim yeri olmasının yanı sıra çıkarılan bakırın sanatsal olarak işlendiği, şekillendirildiği ve günlük kullanım için hazırlandığı bir zanaat merkeziydi. Bölgede madencilerin gündelik ihtiyaçlarını karşılayacak olan meslek grupları da zamanla oluşmuştur. Bakkal, fırıncı, ahçı, terzi, ayakkabıcı, oduncu, nalbant, eyerci (bölge halkı madene odun, ağaç vb. ürün taşımakta kullanmak üzere hayvancılığa oldukça önem vermiştir), hamamcı, müderris, imam gibi meslek grupları da faal idi. Bu sayede cami, mescit, medrese, zaviye, hamam gibi sosyal tesislerin sayısı da madenin

gelişimine bağlı olarak artmış ya da gerilemesine bağlı olarak azalmıştır (Kankal, 2004: 124, 128,129).

Küre bakır madenlerinin en büyük müşterisi tabiki Osmanlı merkez idaresi idi. Bakır aynı zamanda Sivas, Amasya, Tokat gibi şehirlerin bakırcı esnafına da verilirdi. Kastamonu’da bakırdan üretimi yapılan ürünler Osmanlı ülkesinin Doğu eyaletlerinin ihtiyacını karşılamak için de gönderiliyordu. Küre’de çıkarılan bakır, hem Küre’de hem de Kastamonu’da mamûl hâle getirildikten sonra Karadeniz kuzeyine de ihraç olunurdu. İnebolu ve Sinop Limanları aracılığıyla mamûl ürünler Kırım ve Kefe’ye de gönderilirdi. XVI. yüzyıla gelinceye kadar Osmanlı idaresi Küre madenlerini işleten mültezimlere genişçe bir bölgede bakır satma yetkisi vermişti. Örneğin, 1576’da Macaristan’dan çıkan bakırın Küre mahsulüne zarar vereceği düşüncesiyle Anadolu’ya geçişi yasaklanmış ve Macaristan’dan çıkarılan bakır Rumeli’de sattırılmıştır. Yani, o dönemde Küre’den çıkarılan bakır Macaristan’dan çıkarılan bakırdan daha değerli görülmektedir. Aynı zamanda Küre madenlerinin piyasadaki bakır talebini karşılayamama hâli de bu durum üzerine ortaya çıkmaktadır (Kankal, 2004:120-125).

Küre Bakır Madenleri emanet yöntemi ile işletilmiştir. Madenler İstanbul’daki Darphane-i Âmire’ye bağlı olup, ürettikleri bakır madenini buraya teslim etmek zorundaydılar. Küre’de üretilen bakır İnebolu’dan gemilere yüklenerek İstanbul’a gönderilmiştir. Bakır ihtiyacı doğan yerlere Darphane-i Âmire parça parça bakır dağıtımını yapabiliyordu. Hazineye teslim olunan bakırın miktarı Başmuhasebe’ye kaydedip, ne kadar bakırın teslim alındığına dair senet buradan verilirdi. Arşiv belgelerinden anlaşıldığı üzere 1801-1821 yılları arasında 81.054 kg ham bakır İstanbul’a gönderilmiştir. İncelenen belgelerden anlaşıldığı üzere bu miktar az kalmaktadır. İnebolu’dan gemiye yüklenen bakırla Darphâne’ye teslim edilen bakır arasında fark olduğu, genellikle Darhâne’ye teslim edilen miktarın İnebolu’dan gemiye verilen miktardan daha az olduğu görülmektedir. Bu eksilmenin sebebi tam olarak anlaşılammakla birlikte yaşanan deniz kazaları ya da İnebolu’dan gemiye yüklemeye farklı ölçü aletlerinin kullanılması gibi nedenlerle, böyle bir farkın ortaya çıktığı tahmin edilmektedir.

1801 tarihinden itibaren yüzyılın ortalarına kadar belgelerde genellikle Küre-i Nühâs Madeni’nden Darphâne’ye nasıl ve ne kadar bakır gönderildiğine ve maden eminliği konusundaki ihtilaflara dair bilgiler bulunmaktadır. 19. Yüzyılın başlarından itibaren Küre-i Nühâs Maden eminliği görevini farklı süreler ve aralıklarla, Kapıcıbaşı Altıkulaçzâde Mehmet Ağa, Lütfullah Ağa, Süleyman Ağa, Abdülbaki Ağa,

Destîrînzâde Mehmet Ağa, Eligüzelzâde Mehmet Ağa, Osman Ağa ve Mehmet Arif Efendi yerine getirmiştir.

.Maden üretiminde görevli isimler kömürcü, kürekçi ve taşçı işçiler olup, avârız ve bedel-i nüzul hâneleri gibi vergilerden muaf tutulmuşlardır. Küre Bakır Madeni'ni işletme ihalelerinde şartnâmeler göz önünde bulundurulup, özellikle maden halkının da düşünceleri, yazdıkları dilekçe ve arz-ı hâller dikkate alınarak bir sonuca varılmıştır. Hazırlanan şartnâmelerde Kastamonu bakırcı esnafını da korumaya yönelik tedbirler alınmıştır. Maden ocağını işletmek isteyen madencilere kefil göstermeleri beklenmiştir. Çalışmanın baş kısmında değinildiği üzere, bu maden emine, her sene Darphane'ye belirli bir miktar bakır teslim etmeleri zorunlu kılınmıştır. Bu zorunluluğu yerine getirmesinden sonra arda kalan bakır mültezimin kendi kazancını oluşturmuştur. Eğer, senede hazineye gönderilmesi gereken bakırdan daha az bakır gönderilmişse, bu maden eminine para cezası olarak yansımıştır.

Bakır Madeni Eminliği için yapılan ihâleler çok uzun süreli olmamıştır. Bunun sebepleri arasında, Küre halkının maden emininin tutum ve davranışlarından memnun olmaması, işletmecinin yeteri kadar bakır çıkartmadığı için gelirinin çok az olduğundan maden ocağını terk etmesi, ki Maden Emine Lütfullah Ağa borcu yüzünden İstanbul'da hapse mahkûm olmuştur. Maden emine, işletme süresini tamamlamadan madeni terk ettiğine de rastlanır. Bu terk sebepleri arasında, işletmecinin işleri idare edemeyip ihâlenin feshini istemesi yer almaktadır.

Küre madenlerinde vergi muafiyeti karşılığında hizmet eden köylüler (hizmetkâran-ı Küre) madenlerde artım tesislerinde çalışmakta, madene odun, kömür, tahta temini için uğraşmaktaydılar. Küre madenlerinde görevli kâtiplerden en çok maaşı "hazine kâtibi" alırdı. Bu kişi Osmanlı merkez hazinesine bağlı ve günlük 20 akçe yevmiye alırdı. Diğer kâtipler de ona yardımcı olurlardı. Mağara adı verilen her maden tünelinin başında ayrı bir kâtip bulunurdu. Bunlar da harcamalardan sorumluydular (Faroqi, 1994:214-217).

Osmanlı Devleti'nde çalışma hayatını ve iş yerini düzenleyen kanunlar bulunmadığından işçilerin talepleri daha iyi bir yaşam ve çalışma koşulları üzerine olmuştur, ancak işveren için bu durum imkânsızdır (Quataert, 1998:34). Çalışmada istifade edilen arşiv belgelerinden de anlaşılacağı üzere maden işçileri, haklarının korunması için gayret gösterilmesini, haksızca uygulamaların durdurulmasını maden emine, talep etmişlerdir.

1845 yılında Küre’de bir madenin çökmesiyle birçok madenci işçi hayatını kaybetmiş, sağ olarak kurtulanlar ise tekrar madene girmekten çekinir olmuşlardır. Bu olay madenin işlenmesini bir hayli aksatmıştır.

XIX. yüzyıl başlarına kadar Osmanlı Devleti’nde iç üretim ihtiyacı karşılamıştır. XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren ise ithal edilen malların iç üretimden daha ucuza mal olmasıyla iç üretim zor durumda kalmıştır. Bakır silah üretiminde de kullanılan bir madde olduğu için çok eski devirlerden beri ihracı yasak olmuştur. Devlet aslında kap-kacaktan çok top-tüfek üretimi için bakır maddesine ihtiyaç duymuştur.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı madenleri yabancıların dikkatini çekmeye başlamıştır. Devlet hem yabancı yatırımcılarla olan münasebetini korumak hem de maden işletme sistemini düzenlemek amacıyla nizamnameler çıkarmış, bu nizamnameler 1861, 1869, 1887 ve 1906 yıllarında çıkarılmıştır. Bu şekilde maden hukuku alanındaki boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. (Keskin, 2011:144).

Ancak bu çalışmalar iktisadi ve teknolojik değişmelerin çok hızlı yaşandığı yüzyılın ikinci yarısında pek etkili olmamıştır. Dünyanın birçok yerinde yeni maden yatakları bulunmuş ve yeni teknolojiler kullanılarak bakır üretimi artış göstermişti. Bakır üretimi büyük sermaye gerektiren bir saha haline gelerek uluslararası faaliyet gösteren entegre devasa firmaların hakimiyetine girmiştir (Genç, 2007:290,291).

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra 1924’te Fransız sermayesi ile kurulmuş olan Balya Kara Aydın Madencilik Şirketi madende çalışmalar yapmış ve orta seviyeden cevher çıkarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti döneminde 1939’da MTA yeni bir program başlatmış ve bölgenin jeolojisini incelemiştir. 1941 yılı verilerinde Türkiye’de açık bulunan maden ocaklarından Ergani ve Kuvarslan bakır maden işletmelerinden bahsedilmiş ancak Küre madenlerinden söz edilmemiştir. 1955’ten itibaren Küre- Aşıköy açık işletmesi Küre Pyrites-Turkish Joint Stock Company tarafından işletilmeye başlanmış ve 1959’da Etibank’a devredilmiştir (Yakupoglu, 2012:43).

Günümüzde de Eti Bakır A.Ş Küre tesislerine ait bakır sahalarından piritli bakır cevheri üretilmekte olup bakır cevherleri bakır konsantretör tesisinde işlenerek bunlardan bakır konsantresi ve pirit konsantresi elde edilmektedir. Üretilen bakır konsantresi ve pirit konsantresi İnebolu yükleme tesisine taşınarak buradan gemi yoluyla sevkiyatı yapılmaktadır (<http://etibakir.com.tr/tesisler/kure-isletmesi/>).

KAYNAKÇA**Arşiv Kayıtları**

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Adliye (C..ADL.), nr.43/2617.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Tasnifi Adliye (C..ADL.), nr.23/1114.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Askeriye (C..AS.), nr.165/7251.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Askeriye (C..AS.), nr.10141/44438.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Darphâne (C..DRB.), nr.8/395.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Darphâne (C..DRB.), nr.24/1171.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Darphâne (C..DRB.), nr.30/1468.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Darphâne (C..DRB.), nr.57/2815.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Darphâne (C..DRB.), nr.55/2744.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Darphâne (C..DRB.), nr.38/1885.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Darphâne (C..DRB.), nr.24/1182.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Darphâne (C..DRB.), nr.30/1468.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Darphâne (C..DRB.), nr.33/1622.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Darphâne (C..DRB.), nr.26/1294.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Darphâne (C..DRB.), nr.13/613.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Darphâne (C..DRB.), nr.55/3744.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Dâhiliye (C..DH.), nr. 349/17453.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Maliye Defteri (C..ML..), nr.40/1834.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Saray (C..SM.), nr.44/2207.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), YB..O4., nr.6/52

Kitap ve Makaleler

ALTUNBAY, M. (2002). Klasik Dönemde Osmanlı'da Madencilik, *Türkler, Yeni Türkiye Yayınları*, C.10, Ankara, s.1473.

BAYARTAN, M. (2008). XIX. Yüzyılda Osmanlı Madenlerinin Coğrafi Dağılışı, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları X-I*, 2008, ss.149-150.

CUMHUR, M. (1998). Kastamonu Tarihinde Ahiler ve Esnaf Kuruluşları, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğleri (19-21 Ekim 1998)*, Ankara, s.7-8.

ELDEM, V. (1994). *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, TTK Yayınları, Ankara.

ERGİNSOY, Ü. (1978). *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*, İstanbul.

FAROQHİ, S. (1994). *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, Çev. Neyyir Kalaycıoğlu, İstanbul 1994.

GENÇ, M. (2007). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007.

İBRET, Ü. (2007). *Küre, Bakır Diyarının Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul.

KANKAL, A. (2004). *Türkmen'in Kaidesi Kastamonu*, Zafer Matbaası, Ankara.

KARPOV, S.P. (1990). *Italianskie Morskie Respubliki i Iuzhnoe Prichernomor'e v XIII-XV. vv: Problemy Torgovli*, Moskva 1990, Izd-vo Moskovskogo Universiteta.

KARPOV, S.P. (1981). *Trapezundskaia Imperia i Zapadnoevropeiskie Gosudarstva v XIII-XV vv*, Moskva 1981, Izd- vo Moskovskogo Universiteta.

KARPUZ, E. (2002). Anadolu Mutfaklarında Kullanılan Bakır Kaplar ve Osmanlı Dönemi Örnekleri, *Türkler, Yeni Türkiye Yayınları*, C.12, Ankara, s. 2.

- KESER, E. M. (2013). *Küre İlçe Analizi*, Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı, Temmuz.
- KESKİN, Ö. (2019). Osmanlı Devleti'nde Maden Hukukunun Tekâmülü (1861-1906), *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 29/29, ss.125-148.
- PAKALIN, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- SAHİLLİOĞLU, H. (1978). Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketlerinin Yeri, *ODTÜ Gelişme Dergisi Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar Özel Sayısı*, Ankara 1978, s.4.
- TIZLAK, F. (1993). XIX. yüzyılın İlk Yarısında Anadolu Madenleri. *Prof.Dr. Bayram Kodoman'a Armağan*, Samsun, s.295.
- ÜNAL, M. A. (2006). XVI. Yüzyılda Sinop Tersanesi İçin Canik Sancağı'ndan Malzeme Temini. *Geçmişten Geleceğe Samsun*, (Editör: C. Yılmaz), Samsun, s.248.
- VARLIK, M. B. (1985). Osmanlı Devleti'nde Madenlerde Çalışma Koşulları, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İstanbul, s.917.
- YAKUPOĞLU, C. (2009), *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (Kastamonu- Sinop- Çankırı- Bolu) XIII-XV. Yüzyıllar*, Gazi Kitabevi.
- YAKUPOĞLU, C. (2012). Kastamonu'nun Doğal Zenginliklerinden Küre Madenlerinin Tarihi Arka Planı, *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu'nun Doğal Zenginlikleri Sempozyumu (16-17 Ekim 2012)*, ss.39-43.
- QUATAERT, D. (1985), 19.yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Madencilik, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İstanbul, ss. 915-916.
- QUATAERT, D.-ZÜRCHER E. J. (1998). *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiyesi'ne İşçiler 1839-1950*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ÇAĞATAY, N. (1987). Osmanlı İmparatorluğu'nda Maden İşletme Hukuku, Doktora Tezi, Ankara.

İnternet

<http://etibakir.com.tr/tesisler/kure-isletmesi/>

<http://www.kastamonukultur.gov.tr/TR-63821/kure.html>

EKLER

Ek-1) Eti Küre Bakır Maden İşletmesi

Ek-2) İnebolu Limanından Bir Görünüm

Ek-3) Bakır Konsantresi

**ZİLE VE BOZOK KAZALARINDA GAYRİMÜSLİMLERİN
MESLEKLERİ
(1844-1845 TARİHLİ TEMETTUAAT KAYITLARINA GÖRE)***

**Murat HANİLÇE†
Musa DEMİR‡**

Öz

Tarih seyri içerisinde insanlar, yaşamlarını idame ettirmek için belirli işler edinmiştir. Birçoğu beden gücüne ve el emeğine dayanan bu işler zamanla değişerek günümüze meslek dediğimiz kavramı doğurmuştur. Bir insanın geçimini sağlamak için belli kurallar çerçevesinde, bilgi ve becerilere dayalı olarak yaptığı sürekli işe meslek denir. Tarihi süreç içerisinde yaşayan devletlerin bıraktıkları resmi kayıtlara yansıyan meslekler, günümüz tarihçileri ve iktisatçıları için bir şehrin veya bölgenin ekonomik ve sosyal potansiyelini ortaya koymak açısından ideal birer veri kaynağı olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Dönemi (1839-1876) ile başlayan yeniden yapılanmasının bir ayağı da sosyal ve ekonomik eşitliğin sağlanmasıydı. Bu bağlamda 1844-1845 yılında yapılan sayımlar neticesinde çıkan veriler "Temettuat Defterleri" denen kayıtlara geçirilmiştir. Bu defterler yardımıyla 19. yüzyılda kayıtların tutulduğu merkezlerin sosyal ve ekonomik durumu hakkında ayrıntılı bilgiler elde edilebilmektedir.

Bu çalışmada coğrafi konum ve tarihsel gelişim açısından birbirine yakın olan Zile ve Bozok kazaları seçilmiştir. Çalışmanın ana kaynağını 1844-1845 yıllarına ait Zile ve Bozok Temettuat Defterleri oluşturmaktadır. Bu defterlerden adı geçen kazalarda yaşayan gayrimüslim ahalinin uğraştıkları meslekler ve bunlardan elde ettikleri gelirler değerlendirilmiştir. Bu bağlamda 1844-45'te Zile'de sekizinde Müslim-gayrimüslimin bir arada yaşadığı ve birisinde sadece gayrimüslim ahalinin yaşadığı toplamda yirmi mahalle; Bozok'ta ise yalnız dört mahallesinde Müslim-gayrimüslimin bir arada yaşadığı toplamda dokuz mahalleye ait Temettuat kayıtları baştan sona taranmıştır. Yapılan taramalar sonrasında Zile kaza merkezinde 122 farklı meslek tespit edilmiş ve bu mesleklerden gayrimüslimlerin icra ettiği 45'i etraflıca ele alınmıştır. Aynı şekilde, Bozok kaza merkezinde 166 farklı meslek tespit edilmiş ve bu mesleklerden gayrimüslim ahalinin icra ettiği 99 meslek üzerinde detaylı olarak durulmuştur. Ayrıca çalışmada iki merkezde tespit edilen mesleklerin benzer ve farklı yanları ele alınmıştır. Çalışma özelde Zile ve Bozok

* **Geliş Tarihi/Received Date:** 02-11-2019-**Kabul Tarihi/Accepted Date:** 25-11-2019

DOI: 10.30913/alinterisosbil.641834.

Atf Künyesi/Citation:

Metin içi/In Text: (Hanılçe ve Demir, 2019, Sayfa No)

Kaynakça/References: Hanılçe, M., Demir, M. (2019). Zile ve Bozok Kazalarında Gayrimüslimlerin Meslekleri. *Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*, 3 (2), ss. 145-174, Doi: 10.30913/alinterisosbil.641834.

† Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. E-posta: murat.hanilce@gop.edu.tr (Orcid: 000-0003-0587-9336)

‡ Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Tarih Anabilim Dalı. E-posta: musademir.gop@gmail.com (Orcid: 0000-0001-7805-4998)

kazalarında, genelde ise Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki topraklarında yaşayan gayrimüslim ahalinin ekonomiye katkısını ortaya koymaya yönelik mütevazı bir çalışma olma amacı taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zile, Bozok, Temettuat Defterleri, Gayrimüslim, Meslek.

The Professions of Non-Muslim in Zile and Bozok Townships (According to The 1844-1845 Temettuat Registers)

Abstract

Throughout the course of history, people have acquired certain works to maintain their lives. These works, many of which are based on body strength and manual labour, have changed over time, and created the concept that we call the profession today. A person's continuous work which based on knowledge and skills, within the framework of certain rules, is called profession. The professions reflected in the official records left by the states living in the historical process have been ideal data sources for today's historians and economists in terms of revealing the economic and social potential of a city or region. One of the pillars of the restructuring of the Ottoman Empire, which began with the Tanzimat Period (1839-1876), was providing social and economic equality within the society. In this context, the data obtained from the censuses made in 1844-1845 were recorded under name of "Temettuat Registers ". With the help of these records, detailed information can be obtained about the social and economic status of the areas that subject to the censuses in 19th century.

In this study, two township centre, Zile and Bozok which both shows similarities in their geographical location and historical development, has been chosen as the subject area. The main source of the study is Zile and Bozok Temettuat Registers of 1844-1845. From these records, the occupations of the non-Muslim inhabitants who were living in the mentioned places and their incomes have been evaluated. In this context, in 1844-45, there were a total of twenty neighbourhoods in Zile, eight of them were inhabited by Muslim and non-Muslims together, and one of them was inhabited only by non-Muslim residents. However, in Bozok there were nine neighbourhood and in four of them Muslim and non-Muslims were living together. After detailed research in these neighbourhoods, 122 different occupations were identified in the centre of Zile and 45 of these occupations were handled in detail. Likewise, 166 different occupations were identified in Bozok township centre and 99 occupations of non-Muslim population were studied in detail. Additionally, similar and different aspects of the occupations identified in the two centres and discussed. This study aims in general aspect to reveal the economic contribution of non-Muslim inhabitants in the Anatolian territories of the Ottoman Empire and in particular targets the reveal Zile and Bozok townships' economic contributions to the area and to the country.

Keywords: Zile, Bozok, Temettuat Registers, Non-Muslim, Jobs.

GİRİŞ

Büyük medeniyetlere ev sahipliği yapan Zile'nin geçmişi, Geç Kalkolitik Çağ'a (M.Ö 5000-4000) kadar gitmektedir. Tarihsel süreçte Zile, sırasıyla Hitit, Gaşka, Frig, Kimmer, İskit, Asur, Med, Pers, Büyük İskender, Pontus, Roma, Bizans ve Türk hâkimiyetinde kalmıştır (Hanilçe, 2014, s. 36). Hâkimiyetinde kaldığı her medeniyetten izler taşıyan ve bu izleri günümüze kadar sürdüren kadim şehir, Anziliya, Zelid, Zela, Gazala, Silay ve Karkariya gibi isimlerle anılmıştır (Hanilçe, 2013, s. 93). Zile'nin Türk-İslam egemenliğine girmesi 1071 Malazgirt Zaferi'nden kısa bir süre sonra olmuştur. Anadolu'nun Türkleştirilmesi için Sultan Alparslan tarafından Anadolu'ya gönderilen akıncılardan biri olan Danişmend Gazi, Kayseri, Sivas, Tokat, Develi, Niksar ve Amasya'yı fethedip burada ilk Türk beyliklerinden biri olan Danişmendliler Beyliği'ni kurmuştur. Aynı dönemde Anadolu'da kurulan Türkiye Selçukları ile kimi zaman ittifak kimi zamanda mücadele içerisinde olan Danişmend Beyliği 1175'te tarih sahnesine karışmıştır. Böylece Tokat ve yöresi ile beraber Zile de Türkiye Selçukluların idaresi altına girmiş ve 1243 yılından itibaren Anadolu İlhanlı (Moğol) vesayeti altına girmiştir. İlhanlılar Anadolu'yu valileri aracılığıyla yönetmişlerdir (Solmaz, 2002, s. 231). Tokat, Zile ve çevresi ilk zamanlarda Selçuklu veziri Muineddin Süleyman Pervane'nin idaresinde bulunmuştur. Türkiye Selçukluları 1308'de yıkılışından kısa bir zaman sonra İlhanlı Devleti'nin hâkimiyeti de sarsılmaya başlayınca Anadolu'da yarı bağımsız beylikler ortaya çıkmıştır. Bu beyliklerden birisi olan Eretna Beyliğinin kurucusu Eretna Bey, Sivas, Tokat, Zile ve Amasya yöresini bir süre İlhanlılara bağlı olarak idare etmiştir. Ancak çok geçmeden 1340'ta bağımsızlığını ilan etmiştir. Zile ve yöresinin Osmanlı hâkimiyetine geçmesi 1399 yılında Yıldırım Bayezid zamanına tesadüf etmektedir (Cahen, 2000, s. 318). İncelemekte olduğumuz Zile kaza merkezi 1844-1845 yılları arasında Sivas Eyaletine bağlı kazalardan birisidir (Serbestoğlu, 2018, s. 101; Açıknel, 2003, s. 144).

Zile Temettuat defterinde kaza merkezinde toplam 20 mahalle kaydedilmiştir. Bu mahallelerin sekizinde Müslim-gayrimüslim Osmanlı tebaası bir arada sakin olup yalnız bir mahallede gayrimüslim olanlar yaşamaktadır. Zile kaza merkezinde Müslümanların toplam hane sayısı 2.174 ve toplam nüfusları tahminen 10.870'tir. Buna karşın gayrimüslim ahalinin toplam hane sayısı 214 olup toplam nüfusları tahminen 1.070'tir (BOA, ML. VRD. TMT. d. s. 06082_00000-06082_00372). Bu çalışma boyunca nüfusa dair tahmini tespitler, Türkiye'de demografi çalışmalarında önemli bir yere sahip olan Ömer Lütfi Barkan'ın Hane Katsayısı yöntemine göre yapılmıştır. Bu yöntem ile hane sayısı 5 ile çarpılarak tahmini nüfus elde edilmeye çalışılmaktadır (Barkan, 1941, s. 158).

Tablo.1. Zile Merkez Kazasında Mahalleler ve Nüfus Sayısı (1844-1845 Senesi)

Sıra	Mahalle Adı	Hane Sayısı		Tahmini Nüfus*	
		Müslim	Gayrimüslim	Müslim	Gayrimüslim
1	Alaca Mescid	202	5	1010	25
2	Ali Kadı	113	0	565	0
3	Arnabud	130	0	650	0
4	Cami-i Kebir	95	13	475	65
5	Cedid	104	59	520	295
6	Derun-ı Ka'la	20	0	100	0
7	Dutlupınar	71	37	355	185
8	Hacı Mehmed	165	27	825	135
9	Kethüda	58	0	290	0
10	Kışık	127	0	635	0
11	Küçük Minare	0	35	0	175
12	Minare	325	27	1625	135
13	Molla Yahya	52	0	260	0
14	Nakkaş	27	0	135	0
15	Palanga	19	3	95	15
16	Sakiler	50	8	250	40
17	Şeyh Ali	168	0	840	0
18	Şeyh Kulu	35	0	175	0
19	Yazıcı	46	0	230	0
20	Zincirli	367	0	1835	0
	Toplam	2174	214	10870	1070

Tablodan 1'den anlaşılacağı üzere Zile'de Müslim-gayrimüslim en fazla nüfusa sahip mahalleler Zincirli, Alaca Mescid ve Minare Mahallesi'dir. En seyrek nüfusa sahip mahalleler ise; Derun-ı Kal'a ve Nakkaş mahalleleridir. Zile'de Gayrimüslim nüfusun hiç olmadığı 11 mahalle bulunmakta iken sadece Gayrimüslim nüfustan müteşekkil Küçük Minare adında bir mahalle mevcuttur. Gayrimüslim ahalinin en yoğun olduğu mahalleler; Cedid, Dutlupınar ve Küçük Minare Mahalleleri iken en seyrek olduğu mahalleler ise Palanga, Alaca Mescid ve Sakiler'dir.

Çalışmanın bir diğer kazası olan Bozok'un tarihi, yapılan arkeolojik kazılar sonucu ele geçen bulgular neticesinde ilk Tunç Çağı'nın başlarına kadar eskiye gitmektedir (Kınal, 1991, s. 25-26). Osmanlılar idaresinde Bozok Sancağının bulunduğu bölgede ilk çağlardan beri hüküm süren medeniyetler sırasıyla şunlardır: Hititler, Frigler, Kimmerler, Persler, Galatlar. Ayrıca M.Ö. 1950-1750 yılları arasındaki Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Asurlu tüccarlar, Bozok'un en meşhur şehirlerinden biri olan Alishar'da Pazar yerleri kurmuşlardır. Yani Asur kolonilerinin yayılış sahası içinde Bozok ve çevresi de bulunmaktadır. Bozok Miladın başlarında önce Roma hâkimiyetine geçmiştir. M.S. 4. yüzyılın sonlarında ise Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca Doğu Roma (Bizans) hâkimiyetinde

kalmıştır (Kınal, 1991, s. 30). Bölgenin Müslüman Türklerin hâkimiyetine geçişi Zile kazası gibi Danişmendliler ile olmuştur. Daha sonra 1174 yılında II. Kılıçarslan tarafından Selçuklu topraklarına ilhak edilmiştir. Sonraki süreçlerde Kadı Burhaneddin ve İlhanlılar tarafından idare edilen şehir, yine Zile ile beraber 1399 yılında Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlı idaresiyle tanışmıştır. Timur istilası tarafından kısa süreliğine Dulkadiroğulları idaresine giren şehir 1514'te Yavuz Sultan Selim tarafından tekrar Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır (Ocak, 1992, s. 321). Osmanlı idaresine girdikten sonra bölgeye sancak statüsü verilerek Kırşehir ile beraber Rum Eyaleti'ne bağlanmıştır. Kanuni devrinde Kırşehir ile beraber kısa süreliğine de olsa Dulkadiyriye Eyaleti'ne bağlı sancak olmuştur. Bölgenin Osmanlı idaresine geçmesi ile bir takım siyasi ve sosyal karışıklıkların yaşandığı göze çarpmaktadır. 16. yüzyılın ortalarına doğru Tokat ve Bozok çevresinde meydana gelen isyanlar hem devleti hem de halkı büyük sıkıntılara sokmuştur. Bozoklu Celal, Şah Veli, Baba Zünnün, Süğlunoğlu Musa ve Kalender Çelebi gibi kişilerin önderliğinde peş peşe başlayan isyanlarda Safevî etkisi görülmektedir (Koç, 1992, s. 561). Bozok 19. yüzyıla gelindiğinde idari anlamda bazı değişikliklere uğramıştır. Bu dönemde Sivas Eyaleti'ne bağlı kaymakamlık olarak idare edilmekte iken 1846 yılında merkezden uzaklığı gerekçe gösterilerek Sivas'tan ayrılarak, Kayseri ile birlikte, Bozok ve Kayseri Sancakları mutasarrıflığı haline getirilmiştir. 1846 yılından itibaren Ankara Eyaleti'ne bağlanmıştır. Ancak Ankara Eyaleti'ne bağlanmadan hemen bir yıl önce yapılan 1845 yılında Temettuat sayımlarında Bozok, Sivas Eyaleti'ne bağlı idi (Koç, 1992, s. 562).

1845'te Bozok temettuat defterinde Bozok merkez kazasında dokuz mahalle kaydedilmiştir. Bu mahallelerin dördünde Müslim-gayrimüslim ahali bir arada yaşamaktadır. Bozok merkez kazasında 1845 senesinde toplam hane sayısı 2.315 olup tahmini toplam nüfus ise 11.575'tir. Toplam nüfus içinde gayrimüslim ahalinin hane sayısı 735 olup tahmini toplam nüfusu ise 3.675'tir (Akgündüz, Öztürk, 2000a, s. 81).

Tablo.2. Bozok Merkez Kazasında Mahalleler ve Nüfus Sayısı (1844-1845 Senesi)

Sıra	Mahalle Adı	Hane sayısı		Tahmini Nüfus	
		Müslim	Gayrimüslim	Müslim	Gayrimüslim
1	Medrese	123	0	615	0
2	Taşköprü	259	0	1295	0
3	Tekye	250	199	1250	995
4	İslambolluoğlu	124	64 Rum	620	560
5	Mutafoğlu	148	0	740	0
6	Köseoğlu	108	238	540	1190
7	Tuzkayası	68	186	340	930
8	Çatak	267	0	1335	0
9	Nohudlu	233	0	1165	0
	Toplam	1580	735	7900	3675

Tablo 2’de gösterildiği üzere Bozok’ta nüfusun en yoğun görüldüğü mahalleler Tekye, Köseoğlu ve Çatak Mahalleleri iken nüfusun daha az olduğu mahalleler ise Medrese, Nohudlu ve Mutafoğlu Mahalleleridir. Diğer taraftan gayrimüslim nüfusun en yoğun olduğu mahalleler Tekye ve Köseoğlu Mahalleleri iken daha seyrek olduğu mahalleler ise İslambolluoğlu ve Tuzkayası Mahalleleridir. Ayrıca İslambolluoğlu Mahallesi’nde ikamet etmekte olan gayrimüslim mahalle sakinlerinin 64’ü Rum, 60’ı da Ermeni olarak ayrı ayrı kaydedilmiştir. Bozok’ta, Zile’de olduğu gibi sadece gayrimüslim ahalinin yaşadığı mahalle bulunmamaktadır. Toplam dokuz mahallenin dördünde Müslim-gayrimüslim ahali bir arada yaşarken beş mahallenin hiçbirinde gayrimüslim bulunmamaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde ise, 19. yüzyılın ortalarında Zile hem mahalle sayısı hem de nüfus sayısı bakımından Bozok’tan daha gelişmiş bir kaza merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır.

1844-1845 TARİHLİ TEMETTUAT DEFTERLERİ

Temettu Arapça “kâr etmek” anlamına gelen bir kelimedir. “Temettuat” ise kelimenin çoğulu olup kârlar, faydalar, kazançlar anlamı taşımaktadır (Develioğlu, 2010, s. 1073). Terim anlamı ise; Tanzimat devrinde, daha önce değişik adlarla alınan örfi vergilerin yerine tek bir vergi olarak koyulan tüccar, esnaf, köylü, şehirli hane reislerinin yıllık kazançları üzerinden alınan vergilerdir. Bu vergilerin kaydedildiği defterlere Temettuat defterleri denir (Bizbirlik, Atar, 2009, s. 45). Bu verginin temeli II. Mahmud zamanında 1826’da alınan ihtisap vergisine dayanır (Serin, 1998, s. 771).

19. yüzyılın ortalarında Osmanlı sosyo- iktisat tarihi açısından önemli bir yere sahip olan Temettuat Defterleri 15. ve 16. yüzyılda oluşturulan tahrir defterlerinden çok farklıdır. Çünkü bu defterler daha önce

yapılan tahrirlerden çok daha ayrıntılı bilgileri içermektedir (Kütükoğlu, 1995, s. 397).

Vergilerin düzenli ve eşit bir şekilde toplanmasına yönelik yapılan Tanzimat'ın mali yapılanmasındaki yenilikler önceki düzenlemelere nazaran büyük farklılıklar içeriyordu. Mali reformlar kapsamında 1838-1848 yılları arasında üç vergi sayımı yapılmıştır. 1838'de II. Mahmud'un saltanatının son yıllarında yapılan sayım, mal/mülk sayımına dönüktür. Asıl temettuat defterlerini oluşturan kayıtlar 1840 ve 1844-1845 sayımlarıdır (Efe, 2016, s. 25).

Maliye Varidat Kalemi defterlerinden olan Temettü Defterleri, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi fonunda *BOA. ML. VRD. TMT. d* kodu ile kayıtlıdır. 1988'e kadar bu seriden çok az deftere Maliyeden Müdevver ve Kepeci Tasnifleri arasında rastlanmaktaydı. 1988 yılında kataloglanıp araştırmalara sunulan bu defterler serisi dokuz katalog içerisinde 17.747 defter içermektedir. Temettü Defterleri serisinin tasnif edilip araştırmaya açılmasından önce Kepeci ve Maliyeden Müdevver Fonundaki defterler içinde bulunan temettü defterleri, ilk defa Prof. Dr. Tefik Güran tarafından kullanılmıştır (Kütükoğlu, 1995: 396).

Bu araştırmaya konu olan Sivas Eyaletine bağlı Zile ve Bozuk Kaza merkezleri sayımları 1844-45 yıllarına aittir. Zile Temettuat Defteri Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi fonunda, "BOA. ML. VRD. TMT. d." kodu ile kaydedilmiş olup 06082_00000 ile 06082_00372 numaraları arasında toplamda 372 sayfadan oluşmaktadır. Defter yalnız Zile kaza merkezini içermekte olup 18X52 ebadındadır (Demir, 2018, s. 36).

Bozuk Temettuat Defterleri ise 2000 yılında Prof. Dr. Ahmet Akgündüz ve Doç. Dr. Said Öztürk tarafından 3 cilt halinde transkript edilmiştir. Transkripti gerçekleştirilen Bozuk Temettuat Defterlerinin ilk iki cildi söz konusu dokuz mahalledeki ahalinin temettuat gelirine aittir. Üçüncü ve son ciltte ise bu mahallelerdeki ahalinin emlak gelirlerine dair bilgiler bulunmaktadır. Dolayısıyla her iki bölgenin temettuat defterlerini referans olarak ele alan bu çalışmada, Zile temettuat defterinin orijinali elimizde mevcutken, Bozuk temettuat defterlerinin hem orijinali hem de bahsi geçen 3 ciltlik transkriptinden faydalanılmıştır.

ZİLE VE BOZOK KAZA MERKEZLERİNDE GAYRİMÜSLİM AHALİNİN UĞRAŞTIKLARI MESLEKLER VE BU MESLEKLERDEN ELDE EDİLEN GELİRLER

İnsanoğlu var olduğundan beri ihtiyaçlarını karşılamak için belirli uğraşlara girişmiştir. El emeğine dayanan bu uğraşlar zaman içinde gelişmiş ve günümüzde “meslek” dediğimiz iş kollarına ayrılmıştır (Divriköğlu, 2016, s. 169). Zile ve Bozok bölgelerinde yaşayan gayrimüslim ahalinin mesleklerine ve mesleklerinden elde ettikleri kazançlara ait veriler ayrı ayrı ele alınacaktır. Bu sayede gayrimüslim ahalinin ikamet ettikleri bölgelere sosyal ve ekonomik anlamda katkıları ortaya konmaya çalışılacaktır.

Bozok Temettuat Defteri’nde toplamda 165 çeşit meslek mevcuttur. Bu mesleklerden gayrimüslim ahalinin uğraştığı meslek türü 98’dir. Bozok’ta gayrimüslim ahalinin Müslüman ahalden farklı olarak uğraştığı meslek dalı toplamda 23’tür. Bu meslekler ve bu mesleklerle uğraşan kişilerin sayısı şöyledir: *Akkam 1, allaf 1, bakırcı 4, balıkçı 1, basdırmacı 1, bazergan 1, bekçi 1, bezirci 1, çıkırıkçı 4, çilingir 6, fenerci 1, hallac 2, kalemkâr 1, kazzaz 3, keçeci 6, kemancı 1, kızakçı 1, muıtab 5, papaz 2, şarabdar 1, taşçı 1, tulumbacı 1 ve tuzcu 2*. Ancak hemen belirtmek gerekir ki defterde bazı hane sahiplerinin meslekleri belirtilmemiştir.

Bazı hane reisleri ise deftere *amelmande* (iş göremez) (Develioğlu, 2010, s. 34) ve *sâ’il* (dilenci) (Develioğlu, 2010, s. 1068) olarak kaydedilmiştir. Bu kişiler vergiden muaf tutulmuşlardır. Bazılarıysa bedensel ve zihinsel engelleri ile kendilerine defterde yer bulmuştur. Bir örnek vermek gerekirse, Tekye Mahallesi’nde hane 77 numara 77’de ikamet etmekte olan Çobraz oğlu Ayvaz için: *Mersûm mecnun olduğundan vergi alınmadığı* ifade edilmiştir (Akgündüz, Öztürk, 2000a, s. 389). Söz konusu defterde bu ve buna benzer 77 gayrimüslim kişinin mesleği belirtilmemiş olup bunlardan 20’si *amelmande* ve 6’sı *sâ’il* olarak kaydedilmiştir.

Tablo.3. Zile ve Bozok'ta Gayrimüslim Nüfusun Uğraştıkları Meslekler (1844-1845 Senesi)

Sıra	Meslek Adı	Hane Reisi		Sıra	Meslek Adı	Hane Reisi		Sıra	Meslek Adı	Hane Reisi	
		Zile	Bozok			Zile	Bozok			Zile	Bozok
1	Akkam	0	1	40	Değirmenci	5	5	79	Kirişçi	0	2
2	Amele	9	3	41	Demirci	1	35	80	Köşker	0	40
3	Araççı	35	0	42	Duhancı	5	14	81	Leblebici	1	0
4	Allaf	0	1	43	Dülger	2	26	82	Mazman	8	4
5	Attar	1	4	44	Debbağ	0	3	83	Mumcu	2	2
6	Arabacı	0	3	45	Dikici	0	4	84	Manav	0	7
7	Aşçı	0	4	46	Duvarcı	0	14	85	Meşçi	0	1
8	Ayvaz	0	4	47	Eskici	2	12	86	Mitrib	0	2
9	Azab	0	2	48	Ekinci	0	1	87	Muallim	0	1
10	Amelmande	0	20	49	Fenerci	0	1	88	Muytab	0	5
11	Bacacı	1	0	50	Hizmetkâr	2	16	89	Nalbant	0	15
12	Bahçacı	6	6	51	Hallac	0	2	90	Nalçacı	0	6
13	Bağcı	0	3	52	Hancı	0	1	91	Natur	0	2
14	Bakırcı	0	4	53	Hararcı	0	2	92	Oduncu	0	7
15	Bakkal	0	3	54	İrzad	0	15	93	Pembeci	17	0
16	Balıkçı	0	1	55	Kalaycı	1	19	94	Pabuççu	0	7
17	Basdırmacı	0	1	56	Kasap	1	2	95	Papaz	0	2
18	Basmacı	0	3	57	Kızakçı	1	1	96	Rahib	0	2
19	Bazergan	0	1	58	Kıracı	1	4	97	Sarrac	1	18
20	Bekçi	1	1	59	Kapıcı	3	0	98	Sellah	2	10
21	Berber	4	13	60	Kazzaz	1	3	99	Semerci	1	7
22	Bezirci	0	2	61	Kilitçi	3	0	100	Seele	1	0
23	Bezzaz	3	34	62	Kasarcı	1	0	101	Sa'il	0	6
24	Belirtilmeyen	40	77	63	Kazancı	4	0	102	Sazende	0	2
25	Bovacı	2	17	64	Kesici	1	0	103	Sıvacı	0	2
26	Bıçakçı	0	3	65	Kiremitçi	1	0	104	Şarabdar	3	1
27	Bostancı	0	8	66	Kuyumcu	1	25	105	Tarakçı	2	2
28	Böğrekçi	0	2	67	Kürekcü	1	3	106	Tellak	1	6
29	Cehrici	0	2	68	Kökçü	1	0	107	Terzi	12	39
30	Çanakçı	0	1	69	Külahçı	3	0	108	Taşçı	0	1
31	Çerçi	6	40	70	Kürkçü	1	3	109	Tenekeci	0	1
32	Çizmeci	11	1	71	Kahveci	0	5	110	Tulumbacı	0	1
33	Çıkrıkçı	0	4	72	Kalemkâr	0	1	111	Tulumcu	0	3
34	Çilingir	0	6	73	Katırcı	0	3	112	Tuzcu	0	2
35	Çoban	0	2	74	Kavvaf	0	2	113	Tüfengçi	0	3
36	Çömlekçi	0	1	75	Kebabçı	0	3	114	Urzancı	2	0
37	Çörekçi	0	1	76	Keçeci	0	6	115	Ziraatçı	0	7
38	Çubukçu	0	5	77	Kemancı	0	1	TOPLAM	Zile	Bozok	
39	Çulhacı	0	1	78	Kılınççı	0	20		214	735	

Zile kaza merkezinde birbirinden farklı toplam 122 meslek türü bulunmaktadır. Bu meslek türlerinin 45'i gayrimüslim ahali tarafından icra edilmektedir. Zile'de gayrimüslim nüfusun, Müslümanlardan farklı olarak uğraştıkları 11 meslek dalı bulunmaktadır (Demir, 2018, s. 62). Bu meslekleri yapanlar *kuyumcu*, *çizmeci*, *kilitçi*, *bacacı*, *tarakçı*, içki imal edip satan *aracçı* (Pakalın, 1993a, s. 64), leke çıkarıcı, yıkayıcı olan *kassar* (Sami, 1317, s. 1071), manastırlarda ibadetle meşgul olan *keşiş* (Pakalın, 1993b, s. 250), *şarabdar*, *kökçü* ve *kürkçü*dür. Mesleği olmayanlar ve vergiye tabi tutulmayanlar *bir şeyi olmayub, onun bunun iaşesi ile geçinmekte olduğu, seele olduğundan vergi alınmadığı, iane ile*

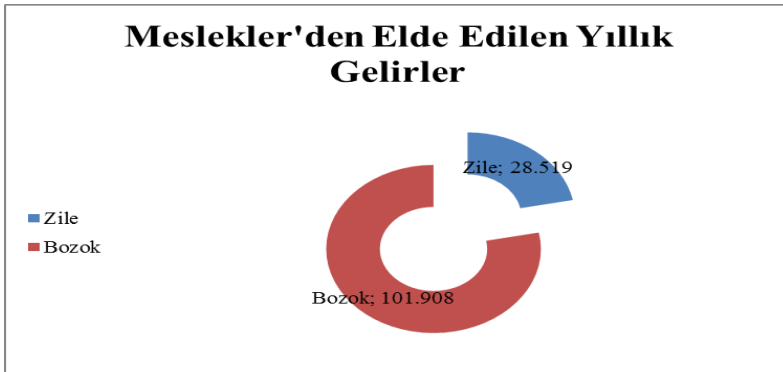
geçindiğinden vergi alınmadığı gibi ifadeler ile deftere kaydedilmiştir. Bir örnek vermek gerekirse, defterde, Cedid Mahallesi hane 48 numara 48'de ikamet eden *seele* Değirmenci-oğlu Kirkor'un bir şeyi olmayıp iane ile geçindiği için kendisinden vergi alınmadığı belirtilmiştir (BOA, ML. VRD. TMT. d., s. 749). Aşağıda Tablo 3'te Bozok ve Zile merkez kazalarında Gayrimüslim nüfusun icra ettikleri meslekler ve bu meslekleri icra edenlerin sayıları gösterilmiştir.

Bu verilere bakıldığında Bozok'ta mesleki çeşitliliğin Zile'den bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Bunun başlıca sebebi Zile kazasında yalnız 214 Gayrimüslim kişi varken Bozok kazasında bu sayının 735 olmasıdır. Diğer taraftan iki bölgede icra edilen mesleklerin neredeyse tamamı benzerlik göstermektedir. Zile'de Bozok'tan farklı olarak yapılan 14 meslek dalı bulunmaktadır. Bu meslekleri yapanlar *attar, arakçı, bacacı, kapıcı, kasarcı, kazancı, keşiş, kilitçi, kiremitçi, kökçü, külahçı, leblebici, penbeci* ve *urgancı*dır. Bozok Temettuat Defteri'nde mesleği belirtilmeyen 77 hane sahibi mevcut olup 20 hane sahibi amelmande (iş göremez) ve altı hane sahibi ise sa'il (dilenci)'dir. Zile merkez kazasında mesleği belirtilmeyen 40 kişinin yanında sadece bir kişi sa'il (dilenci) olarak kaydedilmiştir. Söz konusu defterlerde ince el işçiliğine dayanan *kuyumculuk* mesleğini icra eden kişilerin sayısı Bozok'ta 25 iken Zile'de sadece bir kişidir. Bu meslek Zile'de Cedid Mahallesi hane 23 numara 23 te ikamet etmekte olan *Ermeni asıllı Malkom* tarafından icra edilmektedir (BOA, ML. VRD. TMT. d., s. 754). Tablo 3'te verilen meslekler incelendiğinde her iki kazada *amele, bostancı, bahçacı* gibi beden gücüne dayalı mesleklerin az olduğu görülmektedir. Bu durum, adı geçen kazalarda yaşayan gayrimüslim ahalinin genelde hassas el işçiliği gerektiren yükte hafif pahada ağır meslekleri icra ettiğini ortaya koymaktadır (Demir, 2018, s. 65). Bozok Temettuat Defteri'nde bazı mesleklerin yanına "muvakkaten" yani geçici (Develioğlu, 2010, s.812) ibaresi düşülmüştür. Geçici olarak yapılan mesleklerin başında hizmetkâr ve ırgatlık gelmektedir. Bu durum muvakkaten kavramının o tarihlerde günümüzdeki *sezonluk* kavramına karşılık kullanıldığına delalet etmektedir. Tekye Mahallesi hane 46 numara 46'da ikamet etmekte olan Köşker-oğlu Serkiz'in muvakkaten ırgatlık yaptığı belirtilmektedir. Serkiz'in geçici/sezonluk olarak yaptığı ırgatlık gibi mesleklerde genellikle "Mersûmun nesne-i sâiresi olmayub geçici olarak ırgatlık ile geçindiğinden tahminen bir senele temettuatı..." gibi bir açıklama yapılmaktadır. Bu açıklama ile sezonluk yapılan mesleklerden alınan vergilerin diğerlerine nazaran daha az olduğu dikkat çekmektedir (Akgündüz, Öztürk, 2000a, s. 378).

Zile ve Bozok'ta var olan mesleki çeşitlilik bu bölgelerdeki istihdam olanaklarını göstermesi yanında, özelde bölge halkının, genelde ise Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısı hakkında tahminlerde bulunulmasını da kolaylaştırmaktadır. Tanzimat Fermanı'nın öncelikli amaçlarından olan vergi adaletinin sağlanması sonucunda oluşturulan temettuat kayıtlarında meslek gelirinden sağlanan vergiler önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte, birkaç kalem altında alınan vergiler dikkatle incelendiğinde bazı orantısızlıklar göze çarpmaktadır. *Sene-i sâbıkada vergü-yi mahsûsadan bir senede vermiş olduğu* şeklinde kaydedilen senelik gelirden alınan vergi-i mahsûsa ve kazançlar arasında orantısızlık bulunmaktadır. Yani daha az gelir elde edenden fazla vergi alınırken, daha fazla geliri olandan az vergi alındığı da saptanmıştır (Kütükoğlu, 1995, s. 411). Bu orantısızlığın bir sebebi temettuat kayıtlarını tutan kâtibin, defterde bazı hane reislerinin mesleklerinden elde ettikleri geliri yazmamasıdır. Zile merkez kazasında çoğunlukla Müslüman ahalinin ve az da olsa Gayrimüslim ahalinin kimi hane reislerinin meslek gelir kaydı yazılmamıştır (Demir, 2018, s. 115). 19. yüzyılın ortalarında Bozok'un dört mahallesinde yaşayan gayrimüslim ahalinin bir senede elde ettikleri gelirler neticesinde verdikleri toplam vergi miktarı, 11.675 kuruş 46 paradır. Mesleklerden elde edilen gelir miktarının toplamı 101.908 kuruş olup senelik toplam tahmini temettu 146.282 kuruştur. Zile'de dokuz mahallede ikamet eden gayrimüslimlerin senelik vergi miktarı 20.790 kuruş olup, mesleklerden elde edilen gelir 28.519 kuruştur. Senelik toplam tahmini temettu ise 49.928 kuruştur (Bk. Grafik 1.).

Grafik. 1 Zile ve Bozok Merkez Kazalarında Gayrimüslimlerin Mesleklerinden Elde Edilen Senelik Gelir Miktarı (1844-1845) (Kuruş Cinsinden)

Zile ve Bozok temettuat defterlerinin her ikisinde, icra ettikleri mesleklerden elde ettikleri gelirler, kişi isminin hemen altında *mesleğinden ya da sanatından temettü* (kişinin deftere kaydedilirken meşgul olduğu meslekten elde ettiği yıllık tahmini kazanç) şeklinde yazılmıştır. Emlak ve hayvanata dair gelirler sıralandıktan sonra en alt kısma ise *mecm'undan temettü* (toplam tahmini kazanç) şeklinde toplam gelirler verilmiştir. Grafik 1'de her iki kazada yaşayan gayrimüslim ahalinin senelik olarak mesleklerinden elde ettikleri gelirler baz alınarak ortaya konmuştur. Bu gelirler içerisine mesleği olmayan ve herhangi bir iş ile iştigal etmeyenler dâhil edilmemiştir. Grafikte gösterildiği gibi Bozok'ta nüfus ve meslek çeşitliliğinin fazla olması senelik mesleki gelirin oranını etkileyerek % 80 gibi bir oran ifade etmiştir. Zile ise beşte birlik bir gelir ile yaklaşık % 20'lik bir orana sahiptir. Bozok'ta en fazla rağbet gören mesleklerin erbapları ve sayıları şunlardır: *çerçi* 40, *köşker* 40, *terzi* 39, *demirci* 35, *bezzaz* 34, *dülger* 21, *kalaycı* 19, *sarrac* 18, *nalbant* 15, *ırgad* 15. Zile'de yoğun olarak yapılan mesleklerin sahipleri ve sayıları şöyledir: *Araççı* 35, *penbeci* 17, *terzi* 12, *çizmeci* 11, *mazman* 8, *çerçi* altı, *bahçacı* altı.

ZİLE VE BOZOK MERKEZ KAZALARINDA GAYRİMÜSLİMLERİN İCRA ETTİKLERİ MESLEKLER VE MAHALLELERE GÖRE DAĞILIMLARI

Gayrimüslimler tarafından Zile'de 45 ve Bozok'ta 99 farklı çeşit mesleğin yapıldığı yukarıda belirtilmişti. Aşağıda Tablo 4'te her iki yerleşim yerinde söz konusu meslekler bir sınıflamaya tabi tutularak gruplandırılmıştır. Böyle bir yol izlenmesinin temel olarak iki sebebi vardır: İlki her iki kazada mevcut olan mesleklerin sektörlere göre mukayesesini yapmaktır. İkincisi ise Zile ve Bozok'ta gayrimüslimler tarafından iştigal olunan meslekleri şehirler bazında değerlendirmektir. Tablo 4'ten de anlaşılacağı üzere mevcut meslekler birbirinden farklı 14 gruba ayrılmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki 14. grupta toplananlar belli bir mesleki sınıflandırmaya tabi olmayıp, var olan meslek sayılarının belirtilmesi için istatistiki olarak yazılmıştır. Bu bağlamda Bozok'ta hane reisleri tarafından en fazla yapılan meslek grupları 123 kişiyle *dokumacılık*, 110 kişiyle *ticaret*, 114 kişiyle *alet-edevat üretimi*, 41 kişi ile *yiyecek-içecek üretimidir*. Zile'de ise bu durum biraz daha farklı olup 50 kişiyle *yiyecek-içecek üretimi*, 30 kişiyle *dokumacılık*, 30 kişiyle *ticaret*, 12 kişiyle *alet-edevat üretimi* ile ilgili meslekler öne çıkmaktadır (Demir, 2018, s. 69).

Tablo 4. Mesleki Gruplar ve Mahallelere Göre Dağılımları

Numara	Meslek Grupları	Hane Sayısı	
		Zile	Bozok
1	Tarım ile İlgili Meslekler	6	29
2	İnşaat ile İlgili Meslekler	7	43
3	Yiyecek-İçecek Üretimi ve Satışı ile İlgili Meslekler	50	41
4	Dokümanlık ile İlgili Meslekler	47	123
6	Ticaret ile İlgili Meslekler	14	110
7	Taşımacılık ile İlgili Meslekler	0	7
8	Temizlik İşleri ile İlgili Meslekler	6	25
9	Beden Gücüne Dayalı Meslekler	11	38
10	Alet- Edevat İmal Edenler ile İlgili Meslekler	12	116
11	Din, Askeri, İdari ve Eğitim ile İlgili Meslekler	2	8
12	Diğer Meslek Grupları	18	48
13	Dericilik ile İlgili Meslekler	0	45
14	İşi Olmayanlar ve Belirtilmeyenler	41	102
Toplam		214	735

1-Tarım ile İlgili Meslekler

Tarım ile ilgili mesleklerde, Zile’de sadece *bahçacı* (*bahçeci*) mesleği mevcuttur. Bu meslek bahçıvanlık ile aynı anlama gelmekte olup Zile temettuat defterinin birçok yerinde bahçıvan olarak da kaydedilmiştir. Bahçıvan, geçimini bahçe ürünlerini yetiştirip satarak sağlayan ve kimi zaman ise bir bahçenin düzenlenmesinde görevli olan kişiler için de kullanılan bir tabirdir (Uca, Ülker, 2016, s. 166). Bahçecilik Zile’de altı hane reisi tarafından yapılmaktadır. Bu haneler ve bahçacı âdeti ise şöyledir: Cedit Mahallesi 1, Dutlupınar Mahallesi 1ve Hacı Mehmed Mahallesi 4’tür.

Bozok’ta bu meslek grubu altında bağcı üç, bahçacı altı, bezirci iki, bostancı sekiz, cehrici iki, ikinci bir ve ziraatçı yedi olmak üzere 29 kişi tarafından yapılan yedi farklı alt meslek dalı bulunmaktadır. Bu mesleklerden hemen hepsi zirai ürün yetiştirip satmakla ilgilidir. Sadece İslambolluoğlu Rum Mahallesi’nde iki kişi tarafından yapılan *bezirci* mesleği ise bu ekilip biçilen zirai ürünlere tohum sağlayan yani; kelimenin kökeni gereği bezir, tohum, ekilecek tane satan kişidir (Develioğlu, 2010, s. 110). Gene İslambolluoğlu Ermeni ve Rum Mahallesi’nde birer kişi tarafından yapılmakta olan *cehrici* mesleği de ilginç olan diğer bir meslektir. Cehri, sözlükte, kökboyasıgillerden, meyve, kabuk veya odunundan güzel kırmızı renk elde edilen bir kök olarak geçmektedir (sozluk.gov.tr, erişim tarihi, 30.09.2019). Bu bitkinin sarı boya kökü

üretiminde de kullanıldığı söylenmektedir (Sami, 131, s. 459). Bir nevi boya üretimi için kullanılan cehri bitkisi, ister meyvemsi bir madde ister tamamen dikenli bir ağaç olsun, cehrici bu boyayı üretmek için bu bitkiyi veya meyvesini yetiştiren ya da satan kişiye denmektedir (Somuncu, 2004, s. 99).

Tarıma dayalı mesleklerden *bostancılık* Köseoğlu Mahallesi ve İslambolluoğlu Ermeni Mahallesi'nde toplamda sekiz kişi tarafından en fazla yapılan meslektir. Bostan, ağaç, yeşillik, çiçeği bol olan sebze yetiştirilen hoş kokulu bahçeye verilen isimdir. Diğer bir tanıma göre ise kavun, karpuz, hıyar gibi ürünlerin yetiştirildiği arazilerdir. Bostancı ise bu ürünleri yetiştirmekle meşgul olan kişidir (Hanılçe, 2014, 374).

2-İnşaat ile İlgili Meslekler

Bu meslek grubunda Zile'de yapılan dört farklı iş kolu bulunmaktadır. Bu işi yapan kişi sayısı ise toplamda yedidir. Bir bina inşa etmek ya da tadilatını yapmak ile ilgili olan bu iş kolları ve kaç kişi tarafından yapıldığına dair bilgiler ise şöyledir: *bacacı* 1, *dülger* 2, *kapıcı* 3 ve *kiremitçi* 4. Cami-i Kebir ve Minare Mahallesi'nde birer hane reisi tarafından yapılan *dülgerlik* mesleği, bina inşaatında kapı pencere gibi ahşap kısımlara madde üreten sanatkarların yaptığı işin adıdır (Sami, 1316, s. 633).

İnşaat alanı ile ilgili Bozok'ta dört adet meslek türü bulunmaktadır. Bu mesleği icra eden toplam kişi sayısı 43'tür. Bu iş kolunda en fazla yeri meşgul eden *dülgerler*, Tekye Mahallesi'ndeki dokuz, Köseoğlu Mahallesi'ndeki dokuz ve Tuzkayası Mahallesi sekiz, toplamda 26 kişidir. Diğer bir meslek olan *duvarcılık* ise Tekye Mahallesi'nde 12, Tuzkayası ve Köseoğlu Mahallesi'nde birer olmak üzere toplamda 14 kişi tarafından yapılmaktadır. Diğer iki meslek olan *sıvacılık* iki ve *taşçılık* bir kişi tarafından yapılmakta olup bu hane reisleri Tekye Mahallesi'nde ikamet etmektedirler (Akgündüz, Öztürk, 2000a, s. 376-416).

3-Yiyecek-İçecek Üretimi ve Satışı ile İlgili Meslekler

Zile'de en revaçta olan bu meslek grubu toplamda 50 kişi tarafından yapılmaktadır. Bu grup altında *arakçı*, *değirmenci*, *duhancı*, *kasap*, *şarabdar* ve *leblebici* gibi meslekler bulunmaktadır. Kazada *arak* (rakı) üretim veya satım mesleğini icra eden 35 kişinin tamamı Küçük Minare Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Diğer bir deyimle, bu mahallede ikamet etmekte olan 35 hane reisinin tamamı yalnız arak (rakı) üretimi yapmaktadırlar (BOA, ML. VRD. TMT. d., s. 779-787). *Duhan*, aslında tütün demektir. Arapça bir kelime olup duman anlamına da gelmektedir. Duhancı hem tütün üreticisi hem de üretilen tütünü içilebilir duruma getirenler için kullanılan bir tanımdır (Uca, Ülker, 2016, s. 93). Zile'de

toplamda beş kişi tarafından yapılan duhancılık mesleğine sadece Dutlupınar Mahallesi'nde rastlanmaktadır. *Değirmenciler* ise duhancılar gibi beş kişidir. Bunlar Sakiler Mahallesi'ndeki bir, Minare ve Hacı Mehmed mahallelerindeki ikişer kişidir. Leblebici ve kasaplık meslekleri sadece birer kişi tarafından yapılmaktadır. *Kasap* Cedit Mahallesi, *leblebici* ise Minare Mahallesi'nde sakinidir. *Şarabdarlık* mesleği Cedit Mahallesi'nde bir ve Palanga Mahallesi'nde iki olmak üzere toplamda üç kişi tarafından yapılmaktadır.

Bozok'ta bu grup altında birbirinden farklı 12 meslek dalı bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu meslekler ile uğraşanların toplam sayısı 41 olup Zile'den daha azdır. Bozok'ta yiyecek-içecek üretimine dair gayrimüslimlerin icra ettikleri meslekler ve bu mesleklerle uğraşanların sayıları şöyledir: *Aşçı* 4, *duhancı* 14, *kasap* 2, *balıkçı* 1, *basdırmacı* 1, *böğrekçi* 2, *çörekçi* 1, *değirmenci* 5, *kahveci* 5, *kebabçı* 3, *şarabdar* 1 ve *tuzcu* 2. Aşçılık mesleğini icra edenlerden ikisi Tuzkayası, diğer ikisi ise Tekye Mahallesinde ikamet etmektedir. Duhancıların altısı Köseoğlu, dördü Tuzkayası ve diğer dördü de İslambolluoğlu Mahallesi'nde bulunmaktadır. Ancak İslambolluoğlu Mahallesi'ndeki dört duhancının ikisi *Rum*, ikisi *Ermeni* mahallesindedir. Kasaplık, İslambolluoğlu Rum ve Tuzkayası Mahallesi'nde birer kişi tarafından icra edilmektedir. Basdırmacı mesleğini bir kişi yapmakta olup İslambolluoğlu Rum Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Böğrekçi mesleği ile uğraşan iki kişi Tuzkayası Mahallesi'nde oturmaktadır. Çörekçi bir kişi olup Köseoğlu Mahallesi'ndedir. Değirmencilerin dördü Köseoğlu ve biri Tuzkayası Mahallesi'ndedir. Kahvecilerin ikisi İslambolluoğlu Ermeni, ikisi Tuzkayası ve biri Tekye Mahallesi'ndedir. Kebabçılık İslambolluoğlu Ermeni, Tuzkayası ve Köseoğlu mahallelerinde birer kişi tarafından yapılmaktadır. Tuzcu mesleğini ise Tuzkayası Mahallesi'nde ikamet etmekte olan iki kişi icra etmektedir. Kazadaki tek Gayrimüslim balıkçı Tekye Mahallesi hane 83 numara 83'te ikamet etmekte olan *Kara Külah*'tır (Akgündüz, Öztürk, 2000a, s.391). Yine kazanın tek Gayrimüslim çörekçisi olan *Bariğ-oğlu Kirkor* Köseoğlu Mahallesi hane 47 numara 47'de yaşamaktadır (Akgündüz, Öztürk, 2000b, s.144). Son olarak kazadaki tek Gayrimüslim şarabdarın, bu işi muvakkaten yani geçici olarak yaptığı defterde kaydedilmiştir. Tuzkayası Mahallesi hane 87 numara 87'de ikamet etmekte olan *Çift Kethüdası oğlu Kirhor'un*, aslında kiracılık ile meşgul olduğu ancak geçici olarak şarabdarlık yaptığı belirtilmiştir (Akgündüz, Öztürk, 2000b, s.284)

4-Dokumacılık ile İlgili Meslekler

19. yüzyıl ortalarında Zile'de dokumacılık ile ilgili dokuz meslek icra edilmiştir. Bu mesleklerden toplamda 47 kişi geçimini sağlamıştır.

Minare ve Cedit Mahallesi'nde toplamda üç kişi tarafından yapılan bezzazlık kumaş satan kişinin icra ettiği, manifaturacılık mesleğidir (Develioğlu, 2010, s.111). Yalnız Cedit Mahallesi'nde iki kişi tarafından yapılan boyacılık mesleği, elbise ve bezlere boya temin eden bir meslektir. Bu meslek erbabına aynı zamanda *sabbâğ*'da denmektedir (Uca, Ülker, 2016, s. 73). Kasarcı ve kazzaz mesleği birer kişi tarafından yapılmakta olup bu mesleği yapanlar Cedit Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Kazzaz, ham ipeği iplik ve ibrişim haline getiren kişiye denmektedir (Uca, Ülker, 2016, s. 108), (Develioğlu, 2010, s. 574). Zile'de Alacamescid Mahallesi'nde bir, Cami-i Kebir Mahallesi'nde iki, Dutlupınar Mahallesi'nde iki, Cedit Mahallesi'nde bir ve Hacı Mehmed Mahallesi'nde iki olmak üzere toplamda sekiz kişi mazman mesleğini icra etmektedir. Mazman, bir tür kilim dokuma tezgâhı anlamına geldiği gibi, kendirden ip, yular, urgan yapan kişi anlamına da gelmektedir (Demir, 2018, s. 75).

Dokumacılık ile ilgili en fazla yapılan meslek olan terzilik Cami-i Kebir Mahallesi'nde üç, Cedit Mahallesi'nde üç, Hacı Mehmed Mahallesi'nde iki, Dutlupınar Mahallesi'nde iki ve Minare Mahallesi'nde iki olmak üzere toplamda 12 kişi tarafından yapılmaktadır. Cedit ve Dutlupınar Mahallelerinde iki kişi tarafından yapılan urgancılık, keten, kenevir, pamuk, jüt gibi türlü dokuma maddelerinden yapılan ince halatı imal eden veya satan kişinin yaptığı meslektir (sozluk.gov.tr. E.T. 01.10.2019). Küçük Minare ve Palanga Mahalleleri hariç diğer tüm mahallelerde bulunan penbeciler toplamda 17 kişidir. Penbe, pamuk için kullanılan bir tabir olup penbeci ise pamuk alıp satan kişiye verilen isimdir (Pakalın, 1993b: 766).

Dokumacılık Bozok'ta 123 hane reisi tarafından 13 farklı meslek dalında icra edilmektedir. Bu meslek dallarının erbapları, bezzaz 34, boyacı 17, keçeci altı, mazman dört, terzi 39, muhtab beş, basmacı üç, çulhacı bir, dikici dört, hallac iki, hararcı iki, kazzaz üç ve kürkçü üç kişi olarak kaydedilmiştir. Bozok'ta dokumacılığa dair en fazla yapılan meslek terziliktir. Bu mesleği Tekye Mahallesi'nde 13, İslambolluoğlu Ermeni Mahallesi'nde altı, Köseoğlu Mahallesi'nde 19 ve Tuzkayası Mahallesi'nde bir kişi yapmaktadır. Bezzazlık mesleği, Tekye Mahallesi'nde altı, İslambolluoğlu Rum Mahallesi'nde altı, Köseoğlu Mahallesi'nde 17 ve Tuzkayası Mahallesi'nde beş kişi yapmaktadır. Boyacılar Tekye Mahallesi'nden dört, İslambolluoğlu Rum Mahallesi'nden bir, İslambolluoğlu Ermeni Mahallesi'nden iki, Köseoğlu Mahallesi'nden dört ve Tuzkayası Mahallesi'nden altı kişidir. Keçeciler, İslambolluoğlu Ermeni Mahallesi'ndeki üç, Köseoğlu Mahallesi'ndeki iki ve Tuzkayası Mahallesi'ndeki bir kişidir. Mazmanlar İslambolluoğlu Rum ve Tuzkayası Mahallesi'nde ikişer hane reisidir. Kazzazlık Köseoğlu

Mahallesi'nde bir ve Tuzkayası Mahallesi'nde iki olmak üzere toplamda üç kişi tarafından yapılmaktadır. Dokumacılığa dair geriye kalan meslek dallarını icra edenler aynı mahallelerde yaşamaktadır. Basmacılar İslambolluoğlu Rum, çulhacı İslambolluoğlu Ermeni, dikici Köseoğlu, hararcı Tekye, kürkçü ve muytab Köseoğlu ve hallaç Tuzkayası Mahallesi'nde sakindir. Zile'den farklı olarak Bozok'ta dokumacılığa dair yapılan meslekler, keçecilik, muytablık, basmacılık, çulhacılık, dikicilik, hallaçlık, hararcılık ve kürkçülüktür. Keçe, yünden dövme suretiyle yapılan kaba kumaştır. Kebe olarak da bilinen bu kumaş türü genellikle çobanlar ve aşırı soğuğa maruz kalanlar tarafından tercih edilmektedir.

Keçeciliğin tarihi Türk tarihi kadar eskiye dayanmakta olup bu tür kumaşı üreten kişilerce kullanılan bir tabirdir (Uca; Ülker, 2016, s. 109). Zor koşullarda üretilen keçe kumaşının 16. yüzyılda bir balkan şehri olan Köstendil'de değirmenlerde üretildiğine dair bulgular da mevcuttur (Sezer, 2019, s. 134). Muytab, halk arasında mutaf, mutafçı olarak da kullanılmakta olup, "kıl dokuyan kıldan dokuma yapan usta" anlamına gelmektedir (Pakalın, 1993b: 588). Çul dokuyan kişilere cüllâh ya da çulha denmektedir (Uca, Ülker, 2016: 78). Basmacı, pamuklu, tülbent vb. üzerine kalıpla desen basan kimsedir (sozluk.gov.tr. E.T. 02.10.2019). Hallac, pamuk, yatak, yorgan atan kişidir (Develioğlu, 2010, s. 367). Harar, büyük çuval demektir. Hararcı ise muhtemelen bu çuvalı üreten veya satan kişi anlamına gelmektedir (Sami, 1316, s. 576). Kürkçü, tilki, sansar ve gelincik gibi hayvanların derilerinden elde edilen giysiyi yapan veya satan kişidir (Sami, 1316, s. 1194). Dikici, terzi ile aynı işleve sahip görünse de tam olarak öyle değildir. Asıl işi dikmek olan dikicinin sadece kumaş dikmediği aynı zamanda çizme, ayakkabı vb. cinsinden emtiayı diken ya da tamir eden kişidir (Demir, 2018, s. 68).

5-Ticaret ile İlgili Meslekler

Ticaret, bir bölgenin ekonomik devamlılığı açısından büyü öneme sahiptir. Ticari önemini 15. ve 16. yüzyıllardan itibaren koruyan Zile'de bu dönem zarfında kurulan pazar ve panayırların yeri büyüktür. Her hafta Pazar günleri kurulan pazar, o tarihlerde Zile'ye bağlı günümüz Yozgat'ın kuzey ilçeleri ile Zile'ye yakın bugün ve o tarihlerde Tokat'a bağlı Turhal, Artova ve Pazar ilçeleri ile Çorum'un Alaca ilçesi açısından önemli bir yere sahiptir (Haniççe, 2014, s. 353-354). 19. yüzyıl ortalarında Zile'de ticaret ile ilgili altı farklı meslek bulunmaktadır. Bu mesleklerden geçimini sağlayan 14 kişi bulunmakta olup altısı çerçvidir. Çerçvi, bir çeşit gezgin esnaftır. Her türlü ufak tefek eşya satan, genellikle parayla satmayıp değiş tokuş yapan bir esnaftır. Bunlara bazı yörelerde yaymacı da denmektedir (Uca, Ülker, 2016, s. 188). Cedit ve Sakiler Mahallelerinde birer olmak üzere Zile'de iki Gayrimüslim mumcu mevcuttur. Mumcular,

mum (Ar. *Şem*) üreten veya satan kişilerdir. Mum, imal edilen atölyelere *şemhane* ve üreten esnafa yani mumcuya da *şem'acı* denmektedir (Uca, Ülker, 2016, s. 124). Alacamescid ve Minare Mahallelerinde birer kişinin geçimini tarakçılıkla sağlamaktadır. Tarakçı, tarak üreten veya satan esnafi temsil etmektedir (Sami, 1316, s. 879). Cedit ve Dutlupınar mahallelerinde toplamda iki kişi tarafından yapılan eskicilik mesleği ise, her türlü eski eşya alım ve satımı ile ilgili bir iş koludur. Ayrıca bu tabir eskimiş ayakkabıları onaran kişiler için de kullanılmaktadır (Demir, 2018, s. 80). Sadece Cedit Mahallesi'nde bir kişi tarafından yapılan kiracılık mesleği, binek veya yük arabasını kiraya veren kişilerin yaptığı iştir (Ayverdi, 2011, s. 681). Son olarak yukarı kısımda değindiğimiz kuyumculuk Zile'de sadece Cedit Mahallesi'nde bir kişi tarafından yapılmaktadır.

Zile'den farklı olarak Bozok'ta 19. yüzyıl da ticarete dayalı meslekler hem çeşitlilik hem de sayı bakımından daha fazladır. Bu dönemde Bozok'ta ticaret ile ilgili 14 farklı meslek bulunmaktadır. Bu meslekleri icra eden kişi sayısı ise 110'dur. Bu durum Bozok'ta ikamet eden yaklaşık 550 Gayrimüslim 'in geçimini ticaret ile sağladığı anlamına gelmektedir. Bozok Temettuat Defteri'nden elde edilen verilere göre, burada yapılan meslekler ve bu meslekleri icra edenlerin sayısı şöyledir: *Allaf* bir, *bakırcı* dört, *bakkal* üç, *çerçi* 40, *hancı* bir, *kuyumcu* 25, *tarakçı* iki, *tenekeci* bir, *kiracı* dört, *oduncu* yedi, *eskici* 12, *mumcu* iki, *bazergân* bir, *manav* yedi kişi. Bozok'ta Zile'den farklı olarak allaf, bakırcı, bakkal, hancı, tenekeci, oduncu, bazergân ve manav gibi meslekler bulunmaktadır. Her iki bölgede çerçilik mesleğinin diğer mesleklerle nazaran daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bozok'ta allaf, hancı, tenekeci ve bazergan meslekleri birer kişi tarafından icra edilmekte olup, hancı ve tenekeci Tuzkayası, bazergan ve allaf İslambolluoğlu Ermeni mahallelerinde ikamet etmektedir. Allaf, hayvan yemi olan *a'laf*'tan gelir. Bu hayvan yemini üreten veya satan kişi allaftır (Develioğlu, 2010, s. 28). Han, kervanların konaklama yerleri, kervansaray, otel ve iş merkezleridir. Hancı ise bir Han'ı idare edip konaklayan misafirleri kabul eden ve hizmetlerini gören kişiye denir (Uca, Ülker, 2016, s. 98). Bazergân, diğer bir şekilde kullanımıyla bezirgân, tacir demektir. İkinci anlamı ise ağa makamında Yahudilere verilen bir isimdir (Develioğlu, 2010, s. 84). Bu meslek grubunda Bozok'ta en fazla yapılan çerçilik mesleği, Tekye Mahallesi'nde 13, İslambolluoğlu Rum Mahallesi'nde 11, İslambolluoğlu Ermeni Mahallesi'nde iki, Köseoğlu Mahallesi'nde 10 ve Tuzkayası Mahallesi'nde dört kişi tarafından icra edilmektedir. Kuyumculuk, Tekye Mahallesi'nde altı, İslambolluoğlu Ermeni Mahallesi'nde iki, İslambolluoğlu Rum Mahallesi'nde bir, Köseoğlu Mahallesi'nde altı ve Tuzkayası Mahallesi'nde 10 kişi tarafından yapılmaktadır. Bakkal, bazı yiyecek ve içecek mamulleri satan kişidir (Develioğlu, 2010, s. 78). Bu meslek erbabı

İslambolluoğlu Rum Mahallesi'nde bir, Köseoğlu Mahallesi'nde iki kişidir. Köseoğlu ve Tuzkayası Mahallelerinde ikişer kişi tarafından yapılan bakırcılık mesleği, bakırı işleyerek belli bir kalıba sokup satma işidir (Uca, Ülker, 2016, s. 166). Tarakçı mesleği Tekye ve Tuzkayası Mahallesi'nde birer kişi tarafından icra edilmektedir. Dört kişi tarafından yapılan kiracılık ve iki kişi tarafından yapılan mumculuk mesleğinin erbapları Tuzkayası Mahallesi'nde yaşamaktadırlar. Odunculuk ile uğraşanların ikisi İslambolluoğlu Ermeni ve beşi Tuzkayası Mahallesi'ndendir. Eskicilerin yedisi Tekye, biri İslambolluoğlu Ermeni ve beşi Tuzkayası Mahallesi'ndendir. Son olarak manav mesleğini icra edenlerin üçü Tekye, ikisi Tuzkayası ve diğer ikisi Köseoğlu Mahallesi'ndendir.

6-Taşımacılık ile İlgili Meslekler

İnsan ve yük taşınması ile ilgili olan taşımacılık mesleği seyahat ve lojistik açısından bugün olduğu kadar geçmişte de önemli bir yere sahiptir. Zile ve Bozuk kaza merkezlerinde taşımacılığa dair mesleklere sadece Bozuk'ta rastlanmaktadır. Zile temettuat defterinden elde edilen bilgiler neticesinde söz konusu meslek grubu ile ilgili gayrimüslim ahalî tarafından yapılan bir iş mevcut değildir. Bozuk'ta ise bu meslek grubu altında dört farklı iş kolu mevcuttur. Bu meslekler, *Arabacı* üç, *akkam* bir, *katırcı* iki ve *kızakçı* bir olmak üzere toplamda yedi kişi tarafından yapılmaktadır. Kızak; kar veya buz üzerinde kaydırılan tekerleksiz taşıttır. Kızakçı ise bu taşıt aracılığı ile para karşılığında yük veya insan taşıyan kişidir (Sami, 1316, 1127). Bu mesleği icra eden kişi Tuzkayası Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Katırcı tabiri Osmanlı Devleti'nde saray dâhilinde katırlara bakmakla yükümlü olan kişiler için kullanılmaktadır. Ancak Bozuk Temettuat Defteri'nde bahsi geçen meslek erbapları katırlarını kira ile işleten ya da bedel karşılığı yük katırları ile yük taşıyan kişilerdir (Uca, Ülker, 2016, s. 107). Bu mesleği icra edenlerin biri İslambolluoğlu Ermeni bir diğeri ise Köseoğlu Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Akkam, katırcı ile aynı işleve sahip olsa da taşımak için kullanılan hayvanın deve olması onu belirgin kılmaktadır. Diğer bir tanımlamada ise; mahmil ile hacca giden sürre alayı hizmetçisidir (Develioğlu, 2010, s. 26). Bu işi yapan tek gayrimüslim, Köseoğlu Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Taşımacılığa dair son meslek ise bu iş kolunda en fazla görülen arabacı mesleğidir. Arabacı, araba yapan sanatkâr olarak geçmektedir (Sami, 1316, s. 26). Ancak bu dönem zarfında ulaşım hayvan gücüne dayalı olduğu için üretilen arabalar hayvanların çekme gücü ile hareket eden araçlardır. Taşımacılıkta hayvan gücü olarak genellikle at kullanılırdı. Bu bağlamda üretilen arabalar genellikle at arabaları olurdu (Uca, Ülker, 2016, s. 64). Arabacı mesleğini icra edenlerin tamamı Tekye Mahallesi'nde yaşamaktadır.

7-Temizlik İşleri ile İlgili Meslekler

Zile ve Bozok merkez kazalarında temizlik ile ilgili meslek kolları çeşitlilik açısından diğer alanlara nazaran daha azdır. Zile’de söz konusu meslek dalları *attar* bir, *berber* dört ve *tellak* bir olmak üzere toplam altı kişi tarafından icra olunmaktadır. Cedid Mahallesi’nde bir kişi tarafından yapılan attarlık, güzel kokular ve yağlar satan kişi olarak geçmektedir (Sami, 1316, s. 939). Bazı değişikliklerle günümüze kadar ulaşan bu mesleğin kökeni tabiri caizse geleneksel tıpla paraleldir. Önceleri Anadolu da iğne, iplik, baharat, zarf, kâğıt, tütün gibi eşyaları satan kimse veya dükkânlar için de kullanılan bir tabirdi. Ancak zaman içinde şifalı ot ve köklerle ilaç yapıp satan kişiler için kullanılmaya başlanmıştır. Öyle ki bu meslek erbabının kendilerine özgü teşkilat ve kâhyalarının da olduğu anlaşılmaktadır (Uca, Ülker, 2016, s. 154). Zile’de temizlik ile ilgili en fazla görülen meslek tıraş eden, saç kesen kişi yani berberdir (Develioğlu, 2010, s. 96). Berberlik ikisi Dutlupınar, diğer ikisi Cedid ve Hacı Mehmed Mahallelerinde olmak üzere birer kişi tarafından yapılmaktadır. Zile’de bu grup altındaki son meslek ise, hamamda müşterileri yıkayıp temizleyen kişi olan tellaktır. Sakiler Mahallesi’nde bir kişi tarafından yapılan tellak mesleği bazı kaynaklarda dellâk diye de yazılmaktadır (Develioğlu, 2010, s. 195).

Bozok merkez kazasında temizlik işleri ile geçimini sağlayan 25 gayrimüslim mevcuttur. Şehirde bu alanda dört meslek dalı bulunmakta olup bu meslekler ve meslekleri icra edenlerin sayısı şöyledir: *Attar* dört, *berber* 13, *tellak* altı ve *natır* iki. Bozok’un temizliğe dair mesleklerde hem sayı hem de mesleki çeşitlilik açısından Zile’den farklı olduğunu görülmektedir. Zile’den farklı olarak mevcut olan natır, hamam da hizmetçi ya da hamam hademesinin başı demektir (Develioğlu, 2010, 949 ve Sami, 1316, s. 1451). Bu mesleği icra eden iki kişi Köseoğlu Mahallesi’nde ikamet etmektedir. Berberlik mesleğini icra edenlerin yedisi Tekye, üçü Tuzkayası ve üçü Köseoğlu Mahallesi’ndendir. Attarların üçü Köseoğlu ve biri Tuzkayası Mahallesi’ndendir. Son olarak tellak mesleğini icra edenler ise Tekye Mahallesi’ndeki bir, İslambolluoğlu Ermeni Mahallesi’nde bir ve Tuzkayası Mahallesi’nde ikamet eden dört kişidir.

8-Beden Gücüne Dayalı Meslekler

19. yüzyıl Batı Avrupa’da sanayinin geliştiği ve seri üretime geçildiği bir dönemdir. Bununla birlikte, Dünya üzerinde geleneksel üretim yapısı hiçbir zaman tümüyle ortadan kalkmamış ve üretim adına yapılan işler el becerileri ile beden gücüne dayanarak günümüze kadar devam etmiştir. Osmanlı Devleti gibi sanayileşmeye geç başlayan bir devlette de el üretimi uzun yıllar varlığını sürdürmüştür (Türklü, 2016, s. 131). Bu dönemde ele aldığımız Zile ve Bozok merkez kazalarında da geleneksel

üretimde dayalı işler mevcuttur. Zile’de beden gücüne dayalı meslekler ile uğraşan 11 kişi mevcuttur. Bunlardan dokuzu *amele* olarak kaydedilmiş olup tamamı Cedit Mahallesi’nde sakinlerdir. İkisi *hizmetkâr* olup Cedit ve Palanga Mahallelerinde ikamet etmektedir. Amele, gündelik işlerde çalışan işçidir (Develioğlu, 2010, s. 34). Hizmetkâr, hizmet eden kimse, hizmetçi demektir. Genellikle büyük ev ve konaklarda başta temizlik olmak üzere iş gören kişidir (Develioğlu, 2010, s. 430).

Bozok’ta beden gücüne dayalı mesleklerden geçimini sağlayan toplamda 38 gayrimüslim bulunmaktadır. Bu iş gücüne dayalı meslekler ve bu meslekleri icra edenlerin sayıları şu şekildedir: *Amele* üç, *ayvaz* dört, *hizmetkâr* 16 ve *ırgad* 15’tir. Bu meslek sınıflandırması altında Bozok’taki gayrimüslimlerin sayısı Zile’den 27 kişi daha fazla olup ırgad ve ayvaz olmak üzere Zile’de bulunmayan iki ayrı meslek türüne rastlanmaktadır. Eskiden kibar konaklarında mutfak ve sair bazı hizmetlerde kullanılan *Vanlı Ermeni veyahut Kürt* uşaklara ayvaz denirdi. Bu kişilere “saraydar” diyenler de vardı. Kâhyası olmayan konaklarda bunların vazifeleri daha genişti. Yemek taşımaktan başka vekilharçlık işlerini de görürlerdi (Pakalın, 1993a, s. 127). Bozok’taki ayvazların tamamı Köseoğlu Mahallesi sakinlerindedir. Irgad, gündelik işler ile meşgul olan amele ile aynı işleve sahip olarak görülmektedir. Oysa amale ve ırgad arasındaki temel fark; ırgadın genellikle bağ, bahçe gibi tarım işlerini beden gücü ile yapan kişi için olmasıdır (Demir, 2018, s. 84). Bu grup altında Bozok’ta en fazla yapılan ikinci meslek olan ırgadlığı Tekye Mahallesi’nde 14 ve İslambolluoğlu Rum Mahallesinde bir kişi yapmaktadır. Amele mesleğini icra eden üç kişi Tuzkayası Mahallesi sakinidir. Son olarak hizmetkâr mesleğini icra eden hane reislerinin dördü Tekye, ikisi İslambolluoğlu Rum, sekizi Köseoğlu ve ikisi Tuzkayası Mahallesi’nde ikamet etmekteydi.

9-Alet- Edevat İmal Edenler İle İlgili Meslekler

Yaşam koşullarını daha kolay idame ettirmek için insanlar ilk çağlardan beri alet-edevat üretmişlerdir. Bu aletler gündelik yaşamı kolaylaştırdığı gibi kimi zaman hayati öneme de sahip olmuştur. Zile’de 19. yüzyıl ortalarında alet-edevat imal edenler grubundan meslekler, birer gayrimüslim tarafından icra edilen *demircilik*, *sarracılık*, *semercilik*, *kürekçilik*, üç kişinin yaptığı *kilitçilik* ve beş kişinin uğraştığı *kazancılıktır*. Bunların toplam sayısı ise 12’dir. Sarrac, Arapça kökenli bir kelime olup, at ve sair hayvanlara eyer, yular, koşum ve saire yapan sanatkâr demektir (Pakalın, 1993c, s. 125). Bu meslek sahiplerinden demirci ve semerci Cedit Mahallesi, sarrac Cami-i Kebir ve kürekçi Dutlupınar Mahallesi’nde ikamet etmekteydi. Kilitçiler ise Cedit, Sakiler ve Hacı Mehmed

Mahallesi'nde sakindi. Kazancıardan ikişer kişi Cami-i Kebir, Hacı Mehmed ve bir kişi Cedid Mahallesi'nde yaşamaktaydı.

Alet-edevat üretimiyle uğraşanlar Bozok'ta meslek çeşitliliği ve sayısı açısından diğer alanlara göre daha fazladır. Bozok'ta bu alanda toplamda 17 farklı meslek dalı ve bu mesleği icra eden 116 kişi bulunmaktadır. Bu meslekler ve icra eden kişi sayısı şöyledir: *Fenerci* bir, *bıçakçı* dört, *çanakçı* bir, *çıkırıkçı* dört, *çilingir* altı, *çömlekçi* bir, *kürekçi* dört, *kılınççı* iki, *kirişçi* iki, *mestçi* bir, *nalbant yirmi iki*, *sarrac on sekiz*, *semerci yedi*, *demirci utuz altı*, *tulumbacı* bir, *tulumcu üç ve tüfengçi üç*. Bu mesleklerden sayıca en fazla olanları demircilik, nalbantlık ve sarraclıktır. Yalnız birer kişi tarafından icra edilen tulumbacı, çanakçı ve mestçi Köseoğlu, fenerci İslambolluoğlu Ermeni ve çömlekçi Tekye Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Fener, her tarafı camla kaplı mum veya lamba muhafazasıdır. Fenerci ise bu aleti üreten ya da satan kişidir (Sami, 1316, s. 1005). Çıkırık, kuyudan su çekme, ağır bir nesneyi çekmek için ipin sarılmasına yarayan ve uzun bir kolla çevrilerek dönen silindirdir. Ayrıca iplik bükme veya sarmak için el ya da ayakla çevrilen aletlere de çıkırık denmektedir. Çıkırıkçı ise bu aleti yapıp satan kişilere verilen isimdir (Uca, Ülker, 2016, s. 81). Bozok'taki Tekye ve Köseoğlu Mahallelerinde birer ve Tuzkayası Mahallesi'nde iki çıkırıkçı bulunmaktadır. Çilingir, Kilit ve anahtar yapan sanatkârdır (Sami, 1316, s. 515). Bozok'un Tekye ve Tuzkayası Mahallelerinde bir, İslambolluoğlu Rum ve Köseoğlu mahallelerinde iki gayrimüslim çilingir vardır. Köseoğlu ve Tuzkayası Mahallelerinde birer kişi tarafından yapılmakta olan kılınççı mesleği, çoğu yerde *seyfci* olarak da geçer. Kılıç üreten veya satan kişidir (Uca, Ülker, 2016, s. 113). Kürekçi mesleğini Tekye Mahallesi'nde bir İslambolluoğlu Ermeni Mahallesi'nde üç kişi yapmaktadır. Kirişçi mesleğini icra eden iki hane reisi Tekye Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Nalbant diğer ismi ile nalçacı mesleğini icra edenlerin beşi Tekye ikisi İslambolluoğlu Rum, altısı Köseoğlu ve dokuzu Tuzkayası Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Demircilerin 15'i Tekye, 10'u Köseoğlu ve 11'i Tuzkayası Mahallesi'nde yaşamaktadır. Sarracılık mesleği ile uğraşanların 10'u Tekye, üçü İslambolluoğlu Ermeni, üçü Köseoğlu ve ikisi Tuzkayası Mahallesi'nde sakindir. Semercilerin altısı İslambolluoğlu Ermeni ve birisi Tuzkayası Mahallesi'ndendir. Tulumcuların tamamı Tuzkayası Mahallesi'ndedir. Son olarak Tüfengçiler birer kişi olarak İslambolluoğlu Rum, Tuzkayası ve Köseoğlu Mahallesi'nde ikamet etmektedirler.

10-Din, Askeri, İdari ve Eğitim İle İlgili Meslekler

Bu gruplandırmada yer alan meslekler daha çok ilgili kazaların sosyal, dini, idari ve askeri işlerinden sorumlu kamu görevlileridir. Zile'de bu meslek sınıflandırması altında Cedid Mahallesinde bir *bekçi* ve Minare

Mahallesi'nde bir *keşiş* bulunmaktadır. Keşiş, Arapçası *kaşiş* olup manastırlarda ibadet ile meşgul olan papazlara denir (Pakalın, 1993b, s. 250). Bekçi, koruma görevi ile mükellef olanlar hakkında kullanılır bir tabirdir. Mahalle ve köy bekçilerinden başka malî ve mülki kanunların icraatına vesayet eden koru bekçileri vardır. Bunlar korucu bağ bekçisi ve bağcı demektir. Sonraları köy bekçiliği de ihdas edilmiştir (Pakalın, 1993a, s. 196).

Bozok'ta bu alan ile ilgili dört farklı meslek bulunmakta olup toplamda sekiz kişi geçimini bu mesleklerden sağlamaktadır. Bozok Temettuat Defteri'nde bu kategoride bir *bekçi*, bir *muallim*, iki *papaz*, iki *azab* ve iki *rahib*'e rastlanmıştır. Muallim, talim eden, öğretmen hoca demektir, günümüz öğretmen, hoca dediğimiz kişilere denir (Develioğlu, 2010, s. 765). Bu meslekleri icra edenlerin her ikisi de Tuzkayası Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Köseoğlu Mahallesi'nde ikamet etmekte olan azablar, çeşitli işlerde kullanılan askerlerdir (Pakalın, 1993a, s. 128). Diğer bir tanıda ise; Tanzimat'tan önce deniz tüfekçi eri olarak geçmektedir (Develioğlu, 2010, s. 62). Din görevlilerinden olan ve Tuzkayası Mahallesi'nde ikamet etmekte olan papazlar, Rum din reislerine verilen bir isimdir (Sami, 1316, s. 338). Köseoğlu Mahallesi'nde ikamet etmekte olan rahipler ise çoğu zaman papaz ile aynı anlamda kullanılsa da aralarında fark vardır. Rahipler, genellikle manastırlarda yaşayıp ibadet eden evlenmemiş keşişlere denir (Paşa, 2000, 1129).

11-Dericilik ile ilgili meslekler

Birçok alanda kullanılan, geniş bir işleve sahip olan deri, insanlığın ilk çağda taş ve ateşten sonra ilk ve en çok kullandığı materyaldir. Türklerde dericiliğin geçmişi Orta Asya'ya kadar gitmektedir. Osmanlı Devleti zamanında deri ürünlerinin işlenmesi, kullanılması ve kalitesi had safhaya ulaşmıştır. Ancak 19. yüzyılda batılılaşmanın etkisi altında endüstriyel safhaya geçiş her alanda olduğu gibi dericiliği de etkilemiştir (Özdemir, 2007, s. 66). 19. yüzyılda Zile'de gayrimüslim ahalî içerisinde dericilik ile ilgili herhangi bir meslek sahibine rastlanmamıştır. Bozok'ta ise dericiliğe dair gayrimüslimlerin uğraştıkları üç meslek bulunmaktadır. Bunların üçü *debbağ*, kırkı *köşker* ve ikisi *kavaf* olup toplamda 45 kişi dericilik ile uğraşmaktadır. En fazla icra edilen mesleğin köşkerlik olduğu anlaşılmaktadır. Köşkerlerin 14'ü Tekye, beşi İslambolluoğlu Ermeni, ikisi İslambolluoğlu Rum, 11'i Köseoğlu ve sekizi Tuzkayası Mahallesi'nde yaşamaktadır. Köşkerlik in diğer ismi *yemenicilik*dir. Üzeri açık ve hafif ökçeli ayakkabı üreticisine yemenici denmektedir. Bu ayakkabıların özelliği, nasır ve mantar gibi ayak rahatsızlıklarının önüne geçilmesi için gözenekli deriden yapılmasıdır. Bu sayede ayakların teri dışarı atmasını sağlayan özel bir işleve sahiptir. (Uca, Ülker, 2016, s. 146). Kavaflık yalnız

Tekye Mahallesi sakinleri arasında rastlanan bir meslektir. Kavaf, hazır ayakkabı satan kişidir (Sami, 1316, s. 1086). Diğer bir tanımlamada ise kavaf (haffaf) ayakkabı, terlik vs. yapan ve satan kişidir (Develioğlu, 2010, s. 357). Meşin ya da kösele üreten kişi olan debbağ halk arasında tabak veya *tabbak* olarak da bilinmektedir (Uca, Ülker, 2016, s. 85). Bozok'ta bu mesleği icra eden meslek erbaplarının tamamı Tekye Mahallesi sakinidir.

12-Diğer Meslek Grupları

Bu grup altında Zile'de 11 *çizmeci*, 1 *kalaycı*, 3 *külahçı*, 2 *sellah*, 1 *kökçü* bulunmakta olup bu meslekleri icra eden kişi sayısı toplamda 18'dir. Bu mesleklerden en fazla görülen *çizmeci*, *çizme yapan* veya *satan* kişilere denmektedir (Demir, 2018, s. 67). *Çizmecilerin* ikisi Cami-i Kebir, üçü Cedid, ikisi Hacı Mehmed, birer tanesi Alacamescid, Dutlupınar, Palanga ve Sakiler Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Cedid Mahallesi'nde ikamet eden *kalaycı*, bakır ve demir kapkacakları kalıptan bir sath çekip kalaylayan adamdır (Sami, 1316, s. 1032). Dutlupınar Mahallesi'nde ikamet etmekte olan *külahçılar*: başa giyilen bir çeşit aksesuar olan nesneyi farklı şekillerde üreten kimseye denir (Uca, Ülker, 2016, s. 117). Hacı Mehmed Mahallesi'nde yaşayan *sellahlar*, kasaplık yaparak hayvan kesen ve yüzen kişilerdir (Develioğlu, 2010, s. 1089). Bu meslek grubu altında Zile'deki son meslek Alacamescid Mahallesi'nde ikamet etmekte olan *kökçüdür*. Bu meslek çeşitli kök ve kuru otlar ile kirpi gibi hayvanların kurutulmuşlarını ve derilerini satan kimseye denir (Sami, 1316, s. 1208).

Bozok'ta diğer tasniflere dâhil edilemeyen meslek sahipleri *çubukçu 5*, *çizmeci 1*, *kalaycı 19*, *kemancı 1*, *mitrib 2*, *pabuççu 7*, *sellah 10*, *sazende 2* ve *kalemkâr 1*'dir. Bu mesleklerden 48 kişi geçimini sağlamaktadır. Zile'den farklı olarak yapılan meslekler ise yedi adettir. En fazla yapılan meslek *kalaycılık* ve *sellahlıktır*. Ayrıca *musikiyle alakalı üç mesleğin olduğu* görülmektedir. Bu mesleklerden Tekye ve Tuzkayası Mahallesi'nde birer kişi tarafından icra edilen *mitrib mesleği*, aslında çingene topluluklara verilen isimdir. Ancak bu çingene toplulukların belirgin özelliği onların müzikle addedilmeleridir (Keskin, 2015, s. 58). Köseoğlu Mahallesi'nde ikamet eden *kemancı*, keman denen çalgıyı yapan ya da çalan kişidir (Sami, 1316, s. 1182). Tekye Mahallesi'nde yaşayan *sazende* ise çalgıcı demektir (Develioğlu, 2010, s. 1079). Bu grup altında müzik ile ilgili olmayan diğer meslekler ise *boyacılığın bir çeşidi olan bir iş icra eden kalemkâr*, *kalem ile iş işleyen sanatkâr* hakkında kullanılır bir tabirdir (Pakalın, 1993b, s. 145). Bu mesleği icra eden tek hane reisi İslambolluoğlu Ermeni Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Bozok'ta beş hane reisi tarafından yapılan diğer bir meslek olan *çubukçu*, *çubuk yapıp satanlar için kullanılan bir tabirdir*. Söz konusu bu çubuklar tütün içmek için genellikle kiraz ve yaseminden yapılan bir araçtır (Pakalın, 1993a, s.

383). Çubukçular İslambolluoğlu Ermeni Mahallesi'ndeki iki ve Tuzkayası Mahallesi'ndeki üç kişidir. Bozok'taki kalaycı gayrimüslimlerden dördü İslambolluoğlu Rum, 11'i Köseoğlu ve dördü Tuzkayası Mahallesi'ndendir. Sellahların ikisi Tekye, dördü Köseoğlu ve diğer dördü Tuzkayası Mahallesi'ndedir. Çizmeçi mesleğini Köseoğlu Mahallesi'nde bir hane reisi yapmaktadır. Ayakkabı üreten veya satan kişiye pabuççu denir (Develioğlu, 2010, s. 999). Bozok'ta Tekye Mahallesi'nde dört, Köseoğlu Mahallesi'nde iki ve Tuzkayası Mahallesi'nde bir pabuççu bulunmaktadır.

13-İşi Olmayanlar ve Belirtilmeyenler

Bu son grup altında Zile ve Bozok merkez kazalarında haklarında herhangi bir iş veya meslek belirtilmeyen ve bu sebeple vergiden muaf tutulan kişiler ele alınacaktır. Bu kişilerin mesleklerinin kaydedilmemesi ve vergi alınmamasına dair örnekler her iki kazaya ait Temettuat defterlerinde de sıkça rastanmıştır. Bozok'ta Tekye Mahallesi hane 134 numara 134'te ikamet eden Alabil'in oğlu Nikogos'un *alil ve ma'zur* olduğundan kendisinden vergi alınmadığı kaydedilmiştir (Akgündüz Öztürk, 2000a, s.410). Bu örnek Nikogos'un muafiyetinin bedensel engeli ve iş göremez oluşundan kaynaklandığını ortay koymaktadır. Diğer bir örnekte ise *Zile 'nin Cedid Mahallesi'nde hane 48 numara 48'de ikamet etmekte olan değirmenci oğlu Kirkor'un Seele* olduğundan kendisinden vergi alınmadığı belirtilmiştir (BOA, ML. VRD. TMT. d., s. 749). Bu durumda da Kirkor'un geçimini dilencilikten sağlamanın muafiyetinin nedeni olmaktadır. Bu ve buna benzer birçok örnek olduğu gibi hane reislerinin, “amelmande, seele (sa'il), a'ma, *alil, göç ettiğinden, diyar-ı ahar'da* (ölmüş) olduğundan” gibi ifadeler ile meslekleri belirtilmemiştir. Defterlerde kimi zaman herhangi bir mazeret göstermeksizin mesleği belirtilmeyenler bir hayli fazladır. Bazen de hane reisleri kaydedilirken birkaç hanenin atlandığı görülmektedir. Zile'de herhangi bir mesleğe sahip olmayan veya mesleği belirtilmeyen toplamda 41 hane reisi bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi Cedid Mahallesi'nde ikamet etmekte olan seele olmak üzere diğer 40 hane reisinin ise mesleğinin hiç yazılmadığı anlaşılmaktadır. Mesleği belirtilmeyenlerin mahallelere göre dağılımı ve sayıları ise şöyledir: Alacamescid Mahallesi'nde dört, Cami-i Kebir Mahallesi'nde beş, Cedid Mahallesi'nde 11, Dutlupınar Mahallesi'nde beş, Hacı Mehmed Mahallesi'nde altı, Minare Mahallesi'nde yedi ve Sakiler Mahallesi'nde iki hane reisi.

Bozok'ta mesleği belirtilmeyen 76 kişi bulunmakta olup, amelmande sayısı 20 ve seele sayısı ise 6'dır. Bu grup altında yer alan selelerin yani dilencilerin birisi İslambolluoğlu Ermeni diğer beşi ise Tuzkayası Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Amelmandelerin 11'i Tekye,

4'ü İslambolluoğlu Ermeni ve 5'i Tuzkayası Mahallesi'ndedir. Son olarak mesleği belirtilmeyenlerin mahallelere göre dağılımları ve sayıları şöyledir: Tekye Mahallesi'nde 15, İslambolluoğlu Ermeni Mahallesi'nde 4, İslambolluoğlu Rum Mahallesi'nde 5, Köseoğlu Mahallesi'nde 15 ve Tuzkayası Mahallesi'nde 37 kişi. Her iki kazada herhangi bir mesleğe tabi olmayanlar ve vergi ödemeyenler çalışmada ele alınan istatistikî değerlendirmelere tabi tutulmamıştır. Sadece sayısal olarak var olmalarından dolayı diğer meslek sayıları ile kıyaslanmıştır.

SONUÇ

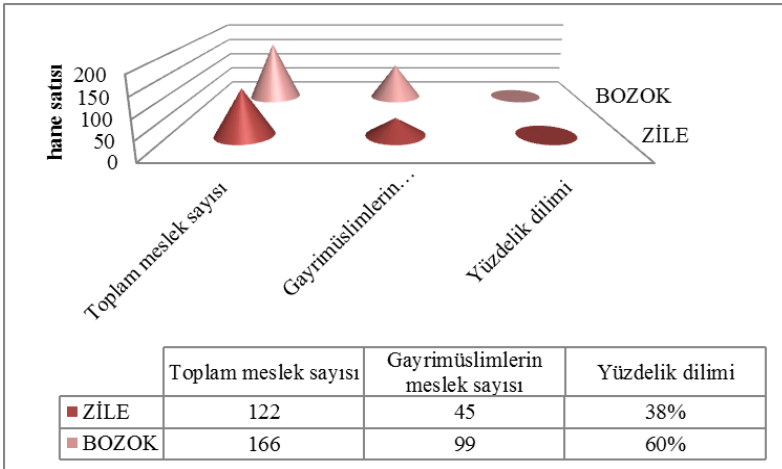
Osmanlı Devleti'nin ilk tahrirlerinde XV ve XVI. yüzyıllarda Rum Eyaleti'ne bağlı Zile kazası ve Bozok Sancağı tamamıyla Türk ve Müslüman bir nüfusa sahipti ve bu iki yerleşim merkezinin olduğu yerlerde tek bir gayrimüslim bulunmamaktaydı. İki yerleşim daha çok kırsal bir nüfusa sahipti. Zile erken dönemde bir kaza merkezine sahipken Bozok'un şehirleşmesi çok daha geç olmuştu. Hatta Osmanlı egemenliğinin uzun yılları boyunca şimdilerde Yozgat sınırları içerisinde olan Akdağmadeni, Saraykent, Kadışehri, Çekerek ve Aydıncık gibi ilçelerin bulunduğu yerler Zile sınırlarında anılıyordu. Öyle ki ilk tahrirlerin yapıldığı zamanlarda, henüz şimdiki Yozgat'ın bulunduğu Bozok kaza merkezinin henüz olmadığı tarihlerde, Yozgat'ın 10 km. yakınındaki Osmanpaşa/Sulteneymirci beldesi de Zile'ye dâhildi. Bununla birlikte 1700'lerden sonra Çapanoğullarının da katkısıyla Yozgat'ın bulunduğu yerde Bozok'un bir şehir olarak gelişmeye başlaması, yöredeki yerleşimlerin gelecekteki konumunu belirleyecek siyasi koşulları da hazırlamıştı. 19. Yüzyıla gelindiğinde Bozok'un Zile'nin önüne geçtiği ve her iki yörede de sınırlı bir gayrimüslim varlığını ortaya çıkarttığı görülmektedir. Büyük olasılıkla, incelenen yöreye Osmanlı tarihinin geç devrelerinde yerleşen gayrimüslimlerin Zile ve Bozok'un tarihsel gelişimde birtakım izler bıraktığı açıktır.

Bu çalışmada Zile ve Bozok merkez kazalarına ait 1844-1845 yıllarında tutulan Temettuat defterlerine bakılarak her iki yerleşim merkezinde yaşayan gayrimüslim ahalinin buralarda icra ettikleri meslekler incelenmeye çalışılmıştır. Böylece özelde Zile ve Bozok yöresinde, genelde de Osmanlı Devleti'nde taşradaki gayrimüslimlerin ekonomiye olan katkısı üzerine mütevazı bir değerlendirme yapılmaya gayret edilmiştir. Elde edilen bulgular bölgede yaşayan gayrimüslim ahalinin uğraştıkları mesleklerin sektörel manada oldukça çeşitli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu çeşitlilik, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde İslam şer'i hukuku kapsamında dinlerini ve kültürlerini rahatça yaşama imkanının yanında, gayrimüslimlerin ekonomi sahasında da rahat ve özgür hareket ettiklerini göstermektedir. Nitekim Zile ve Bozok'ta genel nüfus içerisinde

sayıca oldukça az olmalarına rağmen Gayrimüslimlerin, Müslümanlar ile kıyaslandığında, mesleki çeşitlilik bakımından daha ileri bir seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Her iki yerleşimde Müslüman nüfusun büyük çoğunluğu tarım, hayvancılık, beden gücüne dayalı meslekler ile daha fazla işte çalışırken, gayrimüslimlerin genelde sanat ve ince el işçiliğine dayalı meslekleri icra ettikleri dikkat çekmektedir. Gayrimüslimlerin bu mesleklerden elde ettikleri gelirlerin Müslümanların uğraştıkları mesleklerden elde ettikleri gelirlerden daha fazla olduğu açıktır. Ticaret, alet-edevat üretimi, dokumacılık gibi meslek grupları altında icra edilen meslekleri yapan birçok gayrimüslim ahalî bulunmaktadır. Bir örnek verecek olursak yükte hafif pahada ağır bir meslek olarak tabir edilen kuyumculuğu Bozok'ta 25, Zile'de bir gayrimüslim yapmaktadır.

Grafik 2. Zile ve Bozok'ta Mesleki Dağılım

Çalışmanın sonunda Grafik 2'de gösterildiği gibi gayrimüslim meslek sahipleri Müslüman nüfusa oranla Zile'de % 38, Bozok'ta % 60'lık bir yere sahiptir. Gayrimüslimler Zile'de mevcut meslek çeşitliliğinin yarısını oluşturamazken; Bozok'ta Zile'nin aksine bir durum söz konusu olup gayrimüslimler meslek çeşitliliğinin yarısından fazlasını oluşturmaktadırlar. Şüphesiz gayrimüslimlerin her iki kazanın bulunduğu yöre ekonomisine katkıları büyüktür. Ancak sadece ekonomik anlamda değil genellikle sanat ve el becerilerine dayanan meslekleri icra ettiklerinde kültürel anlamda da büyük katkıları olmuştur.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri

(BOA), “BOA. ML. VRD. TMT. d.” (06082_00000- 06082_00372).

Diğer Eserler

Hanılçe M. (2014), *XV ve XVI. Yüzyılda Zile Kazası (1455-1575)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.

AÇIKEL, A. (2003), Tanzimat Döneminde Tokat Kazasının İdari ve Nüfus Yapısındaki Değişiklikler (1839-1880), *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, No:2.

AKGÜNDÜZ, A., ÖZTÜRK, S. (2000), *Yozgat Temettuat Defterleri*, (C.I-II-III), Yozgat: Yimpaş Holding.

AYVERDİ, İ. (2011), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

BARKAN, Ö. L. (1941), İslam-Türk Mülkiyet Hukuku Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.7, S. 4, ss.156-181.

BİZBİRLİK, A., ATAR, Z. (2009), 19. Yüzyılda Osmanlı Tarihinde Temettuat Defterlerinin Yeri: Saruhan Sancağı Mütevellî Çiftliği Temettuat Defteri Örneği, *Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 45, ss.37-57.

CAHEN, C. (2000), *Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler* (Çeviren, Erol Üyepazarcı), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

DEMİR, M. (2018), 19. Yüzyılın İkinci Çeyreğinde Zile Kazası Merkezinde Ekonomik ve Sosyal Yaşam (Temettuat Kayıtlarına Göre), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi

DEVELİOĞLU, F. (2010), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

DİVRİKOĞLU, A. (2015), Zile’imizdeki Meslekler, Sanatlar, Unutulanlar ve Bilinen Son Duayenleri, *Tarihi ve Kültürüyle III. Zile Sempozyumu Bildirileri* (8-10 Ekim 2015), Özel Sayı, Tokat: Zile Belediyesi Kültür Yayınları, ss. 169-175.

EFE, A. (2016), Osmanlı Devleti’nin Yeniden Yapılanma Şafağında Üç Vergi Sistemi, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 11, S. 2, ss. 23-46.

- HANİLÇE, M. (2013), Vatan Topraklarında İmza: Türk Yer Adları, Zile Kazası Örneği (1455-1575), *Turkish Studies*, Volume 8/2, ss. 89-135.
- KESKİN, N. (2015), Tür Abdin’de Bir Kimlik ve Anlatım Biçimi: Mıtırblar ve Mıtırplık, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, C. 21, S. 84, ss. 57-72.
- KINAL, F. (1991), *Eski Anadolu Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- KOÇ, Y. (1992), “Yozgat”, Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), Ankara, ss. 559-564.
- KÜTÜKOĞLU, M. (1995), Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri, *Belleten*, C. LIX, S. 225, ss. 395-418.
- OCAK, A.Y. (1992), “Bozok”, Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), C.6, İstanbul, ss. 321-322.
- ÖZDEMİR, M. (2007) Türk Kültüründe Dericilik Sanatı, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 20, ss. 66-82.
- PAKALIN, M. Z. (1993) *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (C. I-II-III), İstanbul: MEB Basımevi.
- PAŞA, A. V. (2000), *Lehce-i Osmâni* (hazırlayan, Recep Toparlı), Ankara: Türk dil Kurumları Yayınları: 743.
- SAMİ, Ş. (1316), *Kâmûs-ı Türki*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- SERBESTOĞLU, İ. (2018), *19. Yüzyılda Amasya Sancağı*, Amasya: Amasya Belediyesi.
- SERİN, M. (1998), *Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuat Defterleri*, I. Milli Arşiv Şurası Tebliğler- Tartışmalar, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- SEZER, M. (2019), XVI. Yüzyılda Ilıca (Köstendil) Kazası Değirmenleri, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C.8, S.1, ss. 113-139.
- SOLMAZ, S. (2002), Danişmend Gazi’nin Anadolu’ya Gelmesi, *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 14, ss. 229-249.
- SOMUNCU, M. (2004), Cehri Üretimi ve Ticaretinin 19. Yüzyılda Kayseri Ekonomisindeki Yeri, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 22, ss. 99-125.

- TÜRKLÜ, M.E. (2016), Tanzimat Döneminde Ancemaatin Vergisi Uygulaması ve Yaşanan Usulsüzlükler Üzerine Bazı Şikâyetler, *Current Research*, C.2, s. 4, ss. 130-142.
- UCA, A. ÜLKER, A. (2016), *Geçmişten Günümüze Karaman'da Meslekler*, Konya: Palet Yayınları.

1988 NUMARALI KAYSERİ MÜSLİM NÜFUS DEFTERİNE GÖRE XIX. YÜZYILIN ORTALARINA DOĞRU KAYSERİ ŞEHRİNİN İKTİSADİ YAPISI¹

Muhammed KÖSE*
İbrahim Kurtcebe AKKUŞ**

Öz

Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı II. Mahmud döneminde yapılmaya başlanmıştır. 1831 senesinde başlanılan sayımlar 1844 yılına gelindiğinde hemen hemen imparatorluğun her tarafında tamamlanmıştı. Askeri amaçlı yapılan bu sayımlarda sadece erkek nüfus kaydedilmişti. Bununla birlikte nüfus defterlerinden bölgenin idari, iktisadi ve sosyal yapısı hakkında da önemli detaylar tespit etmek mümkündür. Nitekim defterlerin genelinde hane reislerinin yanı sıra herhangi bir mesleği icra eden diğer sakinlerin de mesleki durumları belirtilmiştir.

Çalışmanın ana kaynağı olan 29 Zilhicce 1246 tarihli 1988 numaralı Kayseri nüfus defteri mufassal bir defter olup 139 varaktan oluşmaktadır. Söz konusu nüfus defteri Kayseri şehir merkezinde Müslümanların yaşadığı 85 mahalleyi konu edinmiştir. 1831 senesinde Kayseri merkez mahallerinde yaşayan Müslüman erkek nüfusun kayıt altına alındığı defterde, kişilerin isimleri, fiziksel özellikleri, lakapları, unvanları, meslekleri ve göç durumları gibi önemli bilgilere yer verilmiştir. Neredeyse her hane reisinin icra ettiği mesleğin kaydedildiği defter, Kayseri'de icra edilen meslek çeşitliliğini göstermesi açısından fevkalade önemlidir. İdari (muhtar gibi), dini (imam, müezzin, dersiam gibi), askeri (redif, mansure, onbaşı gibi) görevlilerin yanı sıra ferraş, dellal, kahveci, amele, hamal, güherçileci, tüccar, çiftçi, bakkal, demirci ve daha pek çok meslek dallarının icra edilmesi, Kayseri'deki ticari, iktisadi ve sosyal hayatın renkliliği ile çeşitliliğini göstermektedir. Çalışmada 1831 tarihli 1988 numaralı Kayseri Müslim nüfus defteri ışığında, Kayseri'deki bu meslek zenginliği ve çeşitliliğini yansıtmaya çalışacağız.

---

¹ **Geliş Tarihi/Received Date:** 24-11-2019-**Kabul Tarihi/Accepted Date:** 09-12-2019

DOI: 10.30913/alinterisosbil.650381

Atf Künyesi/Citation:

Metin içi/In Text: (Köse ve Akkuş, 2019, Sayfa No)

Kaynakça/References: Köse, M., Akkuş, İ. K. (2019). 1988 Numaralı Kayseri Müslim Nüfus Defterine Göre XIX. Yüzyılın Ortalarına Doğru Kayseri Şehrinin İktisadi Yapısı. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*, 3 (2), ss. 175-223. Doi: 10.30913/alinterisosbil.650381

* Bu makale, 3-5 Ekim 2019 tarihlerinde Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde düzenlenen "Uluslararası Ahilik Sempozyumu (1601-1923)" temalı sempozyumda Muhammed Köse ve İbrahim Kurtcebe Akkuş tarafından hazırlanıp sunumu yapılan "1988 Numaralı ve 1831 Tarihli Kayseri Nüfus Defterine Göre Kayseri Şehrinde İcra Edilen Meslekler" başlıklı bildiri den üretilmiştir. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, muhamkose@gmail.com (**Orcid: 0000-0002-2049-5405**)

** Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi. i.kurtcebe24@gmail.com (**Orcid: 0000-0002-5319-2670**)

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Esnaf Teşkilatı, Kayseri, Nüfus Defteri, XIX. Yüzyıl.

The Financial Structure of The Kayseri City According to The Islamic Registry Numbered 1988 in The Middle of The 19th Century

Abstract

The very first census started to be made during Mahmud II period. The recordings which started in 1831 completed in nearly all parts over the country when it was in 1844. In these registers which had made military-aimed, just male recordings were made. Besides, in the population register there are some important details such as the governmental, social and economic situation of the region. Hence, in most of the book, beside the father of the family, the occupational state of some other residents who profess any other job are indicated.

The 1988 numbered and 29 Z. 1246 dated Kayseri population register, which is the main source of this study, is a detailed book consisted of 139 pages. The mentioned population register talks about 85 quarters in Kayseri city centre in which Muslims live. In the recordings, in which the male population of Muslims living in Kayseri city centre in 1831 is recorded, some important information is included such as people's names, physical appearances, titles, nicknames, jobs and migration situations. The register, which recorded nearly all the jobs which the fathers of the families profess, is remarkably important. Professing jobs such as masjid attendant, herald, coffeehouse keeper, labourer, carrier, saltpetret, merchant, farmer, grocer, smith and a lot more professions alongside administrative (like mukhtar), religious (like imam, muezzin, mudarris) and military jobs (like reserves, regulars, corporals) demonstrates the diversity and liveliness of the commercial, economic and social life in Kayseri. In this study we will show this diversity and richness of jobs in Kayseri under the light of the 1831 dated, 1988 numbered population register of Muslims in Kayseri.

Keywords: Ahi-order, Tradesmen Guild, Kayseri, Population Register, 19th Century.

GİRİŞ

Ahilik kuruluşundan, yani XIII. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar “Ahilik” olarak, sonrasında da “gedik” yani “lonca örgütü” ismiyle varlığını sürdürmüş; toplum içerisinde ekonomik ve sosyal alanda etkin olmuştur. Ahi kelimesinin kökeni Arapçada “kardeşim” anlamına geldiği gibi Orta Asya dillerinde “eli açık, cömert” anlamına gelen “aki” kelimesinden türediği şeklinde görüşler mevcuttur. (Çağatay 1989: 43-44) Temelde Kur’an’a ve Hz. Peygamber’in sünnetine dayandırılan prensipleriyle İslamî anlayışa doğrudan bağlı olan Ahiliğin, tasavvuftaki “uhuvvet”i hatırlattığı için de kolayca yayılması ve kabul görmesi mümkün olmuştur. Haliyle bu teşkilatın Anadolu’da kurulmasında “Fütüvvet teşkilatı”nın büyük tesiri olmuştur. (Kazıcı 1988: 540) Türklerin Anadolu’ya seferleri çok eski tarihlere dayansa da XI. yüzyıldan itibaren Türkler, Anadolu’yu vatan edinmek için Orta Asya’dan göç ederek buraları yurt edinmeye başlamışlardır. Daha sonra Moğolların hâkimiyeti döneminde, Türklerin Anadolu’ya göçleri artarak devam etmiştir. Anadolu’ya göç eden sanatkar ve tüccar Türkler yerli tüccar ve sanatkarlar karşısında yer edinebilmek için bir araya gelme yolunu tutarak birleşmiş ve örgüt dayanışması meydana getirmişlerdir. Ahiliğin önderi olan Ahi Evran da bu göçlerle birlikte Anadolu’ya gelerek yerleşenler arasında yer almış ve Türk kültürünün, geleneklerinin Anadolu’da gelişmesinde ve bu örgütün oluşumunda önemli rol oynamıştır. (Çağatay 1989: 47-49)

Binlerce yıldır önemli ticaret merkezi olarak varlığını sürdüren Kayseri, milattan önceki devirlerde, Kültepe’deki Kanış Karumu’yla ortaya çıkan ticari ve iktisadî canlılığını günümüze kadar korumuştur. Bu tarihi süreçte Kayseri’nin Anadolu Selçuklularına başşehirlik yapması, önemli bir ilim, sanat, ticaret merkezi olması ve yol şebekeleri bakımından merkezi bir konumda bulunması ve bunlara bağlı olarak kültür merkezi olması Ahilik kurumunun burada ortaya çıkması ve gelişmesinin çeşitli sebeplerini oluşturmaktadır. (Dönek 1998: 98-99) Kayseri şehri, Ahiliğin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Ahi Evran, Anadolu’ya geldikten sonra ilk olarak Kayseri’ye yerleşmiş (1205) ve burada faaliyet göstermiştir. Yapılan çalışmalar ve elde edilen bulgular da bu durumu destekler niteliktedir. Ahi geleneği burada ortaya çıkarak gelişmiş ve yayılmıştır. (Erdem 2019: 233-235) Kayseri’de başlayan Ahi örgütlenmesi Anadolu’nun her köşesinde varlığını devam ettirmiştir. Örneğin “Ahi Nizamettin” ve “Ahi Ayna Bey” Erzincan’da faaliyet göstermiş iki Ahi önderidir ki Ahi Ayna Bey aynı zamanda siyasi kimliği ile de kendini göstermiştir. (Altın 2018: 391-393) Her ne kadar günümüzde “Ahilik kurumu” varlığını devam ettirmese de Kayseri şehri esnaf ve tüccarı bu

gelenegi ve Ahilik öğretilerini ve değerlerini günümüzde de sürdürmekte ve bu gelenegi yaşatmaya çalışmaktadırlar. (Gerçel 2005: 402-404)

Ahilik kurumu, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkili olduğu gibi ilk Osmanlı hükümdarlarından bazılarının da teşkilat mensubu oldukları bilinmektedir. (Kütükoğlu 1999: 607) Osman Gazi'nin kayınpederi Şeyh Edebalı'nın nüfuzlu bir ahi şeyhi olduğu bilinmektedir. Osman Gazi'nin oğlu Orhan Gazi'ye vasiyeti, Ahilik felsefesinin bir ifadesi olmuştur. (Ceylan 2007: 98-99) Ahilik Osmanlı Devleti'ne hem maddi hem de manevi önemli katkılar sağlamıştır. Osmanlı Lonca Sistemi de Ahi örgütünün devamıydı, ancak Osmanlı'nın merkeziyetçi yapısı, Ahiliğin bağımsız ve güçlü konumunu zayıflarmış ve daha sonrasında esnaf birlikleri haline dönüştürmüştür. (Ünal 2014: 122) Esnaf teşkilatında, zaviyeler ve loncalarda toplandıkları zamanlardaki isimleri farklı olmakla beraber, “şeyh” ve “nakib” adını taşıyan iki idareci bulunurdu. Bu idareciler muhtemelen XVI. yüzyıldan itibaren yerlerini “kethüda” ve “yiğitbaşı”na bırakmışlardır. Mamafih, Ahi Evran'ın debbağ olması, debbağ, saraç ve ayakkabı dikiçileri gruplarında “şeyh” veya “ahi baba” adını taşıyan bir idarecinin son devirlere kadar mevcudiyetini sürdürmesine sebep olmuştur. (Kütükoğlu 1999: 608) Bu örgütün usta-çırak ilişkisi ve esnaf birliğinin önderi konumundaki “şeyhler” incelenen dönemde nüfus defterinde de tespit edilmiş olması, XIX. yüzyıl Kayseri'sinde bu gelenek ve yönetim anlayışının devam ettiğini göstermektedir.

Bu çalışmanın ana kaynağını oluşturan, 1988 numaralı mufassal nüfus defteri H. 1246 (M. 1831)- H. 1249 (M. 1834) yıllarını kapsamaktadır. Bu defterde Kayseri mahallelerindeki Müslüman haneler numaralandırılmış, hane reislerinin meslekleri belirtilmiş ve hanede yaşayan erkeklerin yaşları tek tek yazılmıştır. Defterdeki bu bilgilerden her mahallenin hane sayısı, erkek nüfus miktarı ve hane reislerinin icra ettikleri meslekler tespit edilmiştir. (Köse 2015: 75; Köse 2018: 97)

1831-1834 tarihli 1988 numaralı Müslim nüfus defterine göre; incelenen dönemde Kayseri'de, mevcut 85 mahallede meskûn 5.185 hanede 12.716 erkek nüfusun ikamet etmekteydi. Bu 5.185 hanede yaşayan 4.602 kişinin icra ettiği meslek belirtilmiştir. Bu icra edilen mesleklerin 250 muhtelif kollara ayrıldığı görülmektedir. Tespit edilen meslekler 14 grup halinde tasnif edilmiştir. **Tablo. 1**'de de görüldüğü üzere en fazla meslek çeşidi *askerler ve askeri sanayi ile ilgili meslekler* grubunda yer almaktadır (35 meslek). Bunu sırayla *küçük ölçekli sanayii, günlük hayat ve ev eşyası-aletleri* ile ilgili meslekler (32 meslek), *tarım ve hayvancılık ile ilgili icra edilen meslekler* (25 meslek) takip etmekteydi. Bunun yanı sıra tablodaki herhangi bir mesleki grup kapsamına girmeyen 4 farklı mesleği icra eden 325 kişi daha bulunmaktaydı.

Tablo. 1: Kayseri’de İcra Edilen Mesleklerin Genel Toplamı

Meslek Grubu	Meslek Toplamı	Meslek Erbabı
Giyim-tekstil sanayii ile ilgili meslekler	11	141
İnşaat işleri ile ilgili meslekler	17	664
Gıda ile ilgili meslekler	24	359
Tarım ve Hayvancılık ile İlgili Meslekler	25	936
Ticaret ile İlgili Meslekler	20	267
Askerler ve Askerlikle İlgili Meslekler	35	364
Küçük Ölçekli Sanayii, Günlük Hayat ve Ev Eşyası- Aletleri ile İlgili Meslekler	32	207
Sağlık, Temizlik ve Eğlence ile ilgili Meslekler	12	123
Dericilikle ilgili Meslekler	19	921
Eğitim ve Dinle ilgili Meslekler	15	120
Taşımacılık ve Konaklama ile İlgili Meslekler	11	163
İdari ve Dini Görevliler	23	316
Ölçü birimleri ile ilgili meslekler	2	5
Müteferrik meslekler	4	16
TOPLAM	250	4.602

GİYİM-TEKSTİL SANAYİ İLE İLGİLİ MESLEKLER

Giyim tekstil alanında icra edilen 11 farklı meslek kolunda 141 kişi çalışmaktaydı. Bu mesleklerden en fazla icra edileni 93 meslek erbabının bulunduğu *mestçi*ydi. Bunun yanında *abacı*, *parçacı*, *dikici çırağı*, *çorapçı* ve *kavukçudan* birer kişi bulunmaktaydı. Ayrıca bir tane de *bezzastan şeyhi* yer almaktaydı.

Tablo. 2: Giyim-tekstil sanayii ile ilgili meslekler ve sayıları.

Giyim-Tekstil Sanayi İle İlgili İcra Edilen Meslekler					
Meslek	Bezzastan şeyhi	Çamaşırcı	Çorapçı	Mestçi ²	Külâhçı ³
Adet	1	2	1	93	6
Meslek	Parçacı ⁴	Penbeci ⁵	Dikici	Dikici çırağı	Kavukçu
Adet	1	8	26	1	1
Meslek	Abacı			Toplam Meslek: 11 Meslek Erbabı: 141	
Adet	1				

İNŞAAT İŞLERİ İLE İLGİLİ MESLEKLER

Altındaki tabloda da görüldüğü üzere (Tablo. 3) inşaat alanında icra edilen 17 muhtelif meslek dalında 664 erkek çalışmaktaydı. 664 erkeğin 504'ü amelelik mesleğini ifa etmekteydi. Bunu 72 kişi ile demirciler takip etmekteydi. Ayrıca İncelenen dönemde 1 adet de “*demirci şeyhi*” bulunmaktaydı. Birer kişinin icra ettiği *mimar çavuşu*, *sıvacı çırağı*, *saçcı*, *amele lağım* ve *lağımçı* ise bu grupta en az icra edilen mesleklerdi. Boyacılık mesleği, ilk akla gelen manasıyla inşaat sektörüne dâhil edilmiş olsa da inşaat dışında tekstil sanayiinde de “*sabbag*”⁶ adıyla kumaş, kadife boyama işi yapılan bir iş kolu olarak bulunmaktaydı. (Günay 2005: 454)

² **Mest/Mesh:** Mesh verilen ve üzerine pabuç giyilen, kısa konçlu hafif ve yumuşak ayakkabı. (Devellioğlu 1978:751)

³ **Külâhçı:** Şapka diken, satan kişi. (Merçil 2000: 26)

⁴ **Parçacı:** Kumaş toparlarından artakalan parçaları satan kimse. (<http://www.lugatim.com/s/PARÇACI> E.T. 17.10.19)

⁵ **Penbe:** Pamuk (Devellioğlu 1978: 1027)

⁶ **Sabbag:** Boyayan boyacı. (Devellioğlu 1978: 1085)

Ancak defterde bunun ayrımı yapılmadığından çalışmada inşaat işleri arasında yer verilmiştir.

Tablo. 3: İnşaat işleri ile ilgili meslekler ve sayıları.

İnşaat İşleri ile İlgili İcra Edilen Meslekler					
Meslek	Demirci şeyhi	Demirci	Amele	Boyacı	Dülger ⁷
Adet	1	72	504	2	6
Meslek	Yapıcı	Kalıpçı	Keresteci	Mimar çavuşu	Perdahçı ⁸
Adet	29	2	8	1	26
Meslek	Sıvacı	Sıvacı çırağı	Şapçı ⁹	Taşçı	Saççı
Adet	5	1	2	2	1
Meslek	Amele lağım	Lağımçı			
Adet	1	1		Toplam Meslek: 17 İcra Eden: 664	

GIDA İLE İLGİLİ MESLEKLER

Bu grupta temel olarak halkın beslenme ihtiyacına yönelik, üretim yapan ve üretilen mahsulü satan mesleklere yer verilmiştir. Bu alanda icra edilen 24 ayrı iş kolunda 359 kişi çalışmaktaydı. En fazla icra edilen mesleklerin başında 86 kişi ile *ekmekçi/etmekçi* ve 77 kişi ile *manav* gelmekteydi. *Paçacı*, *ekmekçi çırağı*, *kaymakçı* ve *ekmekçi şakirdi* olarak çalışan birer kişi tespit edilmiştir.

⁷**Dülger:** Yapıların kapı, pencere dışındaki kaba tahta ve ağaç işlerini yapan usta. (<http://www.lugatim.com/s/dulger> E.T. 17.10.19)

⁸**Perdahçı:** Parlaklık verme, parlatma. Bir şeyin yüzeyine bir âlet veya aşındırıcı bir madde sürtmek sûretiyle verilen parlaklık. Perdahçı: Perdah yapan işçi. (<http://www.lugatim.com/s/PERDAH> E.T. 17.10.19)

⁹**Şap:** Su geçirmesini önlemek ve yüzeyini düzeltmek için çatı, teras, döşeme betonlarının üzerine sürülen, çok ince kum ve çimentodan ibaret döşeme sıvası. (<http://www.lugatim.com/s/sap> E.T. 17.10.19)

Tablo. 4: Gıda ile ilgili meslekler ve sayıları.

Gıda İle İlgili İcra Edilen Meslekler					
Meslek	Tuzcu	Aşçı	Simit tablekârı	Pacacı	Bakkal
Adet	17	2	3	1	35
Meslek	Balıkçı	Simitçi	Uncu	Değirmenci	Ekmekçi/Etmekçi
Adet	2	10	10	2	86
Meslek	Ekmekçi şakirdi	Terşeci	Fırıncı	Helvacı	Kahveci
Adet	1	2	9	3	49
Meslek	Kasap	Kebabçı	Leblebici	Manav	Pastırmacı
Adet	20	14	9	77	2
Meslek	Gözlemeci	Pekmezci	Ekmekçi çırağı	Kaymakçı	
Adet	1	2	1	1	
				Toplam Meslek: 24 İcra Eden: 359	

TARIM VE HAYVANCILIKLA İLGİLİ MESLEKLER

Bu grupta gerek tarım gerekse hayvancılığa dayalı üretimin yapıldığı iş kollarına yer verilmiştir. Buna göre tarım ve hayvancılıkla ilgili 24 farklı mesleği icra eden 935 meslek erbabı tespit edilmiştir. Bu grupta en kalabalık meslek gruplarını sırasıyla 237 kişi ile *müste'cir*, 221 kişi ile *ziraatçı* ve 95 kişi ile *mûy-tâb* mesleğini ifa edenler gelmekteydi. Buna karşılık *bostancı* (2), *ırgat* (2), *yoncacı* (2) *elmacı* (2) ve *kılıcıbaşı* (1) en az icra edilen mesleklerdi. Ayrıca incelenen dönemde Kayseri şehir merkezinde 1 adet *Ziraat şeyhi*'nin bulunduğu tespit edilmiştir.

Tablo. 5: Tarım ve hayvancılık ile ilgili meslekler ve sayıları.

Tarım Ve Hayvancılık İle İlgili İcra Edilen Meslekler					
Meslek	Arpacı	Bahçeci	Çiftçi	Ziraatçi	Koyuncu
Adet	38	91	10	221	30
Meslek	Çoban	Samancı	Yoncaçı	Naalcacı	Nalbant
Adet	10	2	2	13	43
Meslek	Bostancı	Duhancı ¹⁰	Kürtüncü ¹¹	Seyis	Irgat
Adet	2	32	28	3	2
Meslek	Sebzeci	Elmacı	Keçeci	Mûy-tâb ¹²	Kılıcıbaşı
Adet	21	2	46	95	1
Meslek	Semerci	Kılıcı	Ziraat-ı Şeyhi	Müste'cir ¹³	Mazucu
Adet	3	2	1	237	1
				Toplam Meslek: 25	
				Meslek Erbabı: 936	

TİCARETLE İLGİLİ MESLEKLER

Bu grupta bir malın satımını, ticaretini yapan kişiler yer almaktadır. Toplam 20 muhtelif ticaret sınıfına mensup 267 kişi bulunmaktaydı. 84 kişinin sadece *tüccar* olarak kaydedildiği defterde, 57 kişinin *eskicilik*, 27 kişinin *tacirlik*, 30 kişinin *oturakçılık*, 6 kişinin *ganem tüccarlığı*, 5 kişinin *çerçilik* ve 2 kişinin de *bakır tüccarlığı* yaptığını rastlanılmıştır. Bunun yanında 5 mesleği ise yalnızca birer kişi icra etmekteydi. Bununla birlikte bir "*eskiciler şeyhi*" ve bir "*dellalbaş*" da ticaretle ilgili mesleklerin başında yer almaktaydı.

¹⁰ **Duhan:** Tütün (Devellioğlu 1978: 226)

¹¹ **Kürtün:** Yük hayvanlarına vurulan, içi otlarla doldurulmuş semer palan. (<http://www.lugatim.com/s/KÜRTÜN> E.T. 17.10.19)

¹² **Mûy-tâb:** Kıl dokuyan, kıldan eşya yapan kimse. (Devellioğlu 1978: 833)

¹³ **Müste'cir:** İsticrar eden, kira ile tutan, kiracı. (Devellioğlu 2009:747)

Tablo. 6: Ticaret ile ilgili meslekler ve sayıları.

Ticaret İle İlgili İcra Edilen Meslekler					
Meslek	Dellalbaş	Eskiciler şeyhi	Kalaycı dellal	Eskici	Eskici dellal
Adet	1	1	1	57	2
Meslek	Oturakçı	Hurdacı	Çerçi	Koyun taciri	Papuccu dellal
Adet	30	2	5	1	1
Meslek	Kösele tüccarı	Sahtiyan tüccarı	Tacir	Tüccar	Bakır tüccarı
Adet	1	3	27	84	2
Meslek	Deri tüccar	Ganem ¹⁴ tüccarı	Göncü tüccarı	Arpa tüccarı	Dellal ¹⁵
Adet	1	6	1	1	40
				Toplam Meslek: 20	
				İcra Eden: 267	

ASKERLER VE ASKERÎ SANAYİ İLE İLGİLİ MESLEKLER

Çalışmanın ana kaynağını oluşturan 1988 numaralı Kayseri Müslim nüfus defterinden, incelenen dönemde (1831-1834) Kayseri şehrinde askeriye ile alakalı yoğun bir nüfusun olduğu anlaşılmaktaydı. Nitekim bu dönemde Kayseri şehrinde askeri alanda yürütülen 35 farklı branşta 364 kişi uğraş vermekteydi. Bu uğraşların başında askerlik vazifesini *asakir-i mansure* (172) olarak ifa edenler gelmekteydi. Bunun yanında askeriye'nin barut ihtiyacını karşılamak üzere Kayseri'de kurulan güherçile fabrikasında¹⁶ *güherçileci* olarak çalışan 58 kişi deftere kaydedilmiştir. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere güherçile fabrikasının Kayseri'nin istihdamı hususunda önemli yeri vardı. Zira fabrikada *güherçileci* olarak çalışan 58 kişinin dışında 20 *güherçile amelesi*, 4

¹⁴ **Ganem:** Koyun (Devellioğlu 1978: 331)

¹⁵ **Delal:** Alıcı ile satıcı arasında vasıta olan, aracı. /Devellioğlu 1978: 206)

¹⁶ Kayseri Güherçile fabrikası için bk. Hülagü, M. Metin (2001) "Osmanlı Devleti'nde Güherçile Üretimi ve Kayseri Güherçile Fabrikası" *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 11, ss. 73-93.

güherçile çırağı, 1 güherçile ustası ve 1 güherçile kalfasının bulunması bu durumu ispatlar niteliktedir.

Tablo. 7: Askerler ve askerî sanayi ile ilgili meslekler ve sayıları.

Askerler ve Askerî Sanayi İle İlgili İcra Edilen Meslekler					
Meslek	Asakir-i topçu	Asakir-i mansure	Asakir-i süvari	Asker-i sahib-i tımar	Asker-i sipahi
Adet	1	172	6	1	1
Meslek	Barutçu	Dizdar	Fişenkçi	Humbaracı	Humbarekâr
Adet	4	1	2	4	1
Meslek	Kale hanedanı	Kale kapıcısı	Kale kethüdası	Kale sipahisi	Kirişçi ¹⁷
Adet	2	1	1	4	8
Meslek	Kundakçı	Asakir-i mansure'den tekatüd	Nefer	Saçmacı	Sipahi
Adet	1	3	21	4	4
Meslek	Sipahi tekatüd	Süvari	Süvari asker-i mansure	Süvari asker	Süvari çavuş
Adet	1	1	1	3	1
Meslek	Süvari sipahi	Silahşörân-ı devlet	Tabbağ ¹⁸	Topçu	Güherçile ustası
Adet	13	1	1	3	1
Meslek	Tüfenkçi	Güherçileci ¹⁹	Güherçile amelesi	Güherçile kalfası	Güherçile çırağı
Adet	13	58	20	1	4
				Toplam Meslek: 35	
				İcra Eden: 364	

¹⁷ **Kirişçi:** Yay yapan, satan kimse. (<http://www.lugatim.com/s/kiris> E.T. 17.10.19)

¹⁸ **Tabbağ:** Kılıç yapan kimse. (<https://osmanlica.ihya.org/tabbag-nedir-ne-demek.html> E.T. 17.10.19)

¹⁹ **Güherçile:** Barut ve patlayıcı madde yapımında oksitleyici, tarımda gübre, hekimlikte ilaç olarak kullanılan potasyum nitratın yaygın adı. (<http://www.lugatim.com/s/guhercile> E.T. 17.10.19)

KÜÇÜK ÖLÇEKLİ SANAYİ, GÜNLÜK HAYAT VE EV EŞYASI/ALETLERİ İLE İLGİLİ MESLEKLER

Bu başlıkta zanaatkârlara, halkın günlük işlerinde kullandığı ev eşyası ve alet-edevat üretimi ile satımını yapan mesleklerle yer verilmiştir. Aşağıdaki tablodaki verilerden anlaşılacağı üzere XIX. yüzyılın ortalarına doğru gelindiğinde Kayseri şehrinde iktisadi canlılığın varlığını koruduğu görülmektedir. Bilindiği üzere Sanayi Devrimi ile birlikte Avrupa’da seri üretime geçilmiş ve buna paralel olarak el sanatlarına dayalı üretim önemini kaybetmişti. Osmanlı Devleti de bu durumdan son derece olumsuz etkilenmişti. Bu yüzyılda Avrupa menşeli ürünler Osmanlı coğrafyasına girmiş ve Osmanlı sanayisinin rekabet gücü zayıflamıştı. Bununla birlikte 1831-1834 yıllarına gelindiğinde Kayseri şehrindeki küçük ve orta ölçekli sanayi üretimi hala önemini korumaktaydı. Zira bu dönemde icra edilen bakırcı, baltacı, hızarıcı, kalaycı, çanakçı kokcu, çilingir ve sair 32 meslekte 207 kişinin çalışıyor olması Kayseri’de küçük ve orta ölçekli esnaf grubunun hala ayakta durduğunu göstermektedir.

Tablo. 8: Küçük ölçekli sanayi, günlük hayat ve ev eşyası/aletleri ile ilgili meslekler ve sayıları.

Küçük Ölçekli Sanayi, Günlük Hayat Ve Ev Eşyası- Aletleri İle İlgili İcra Edilen Meslekler					
Meslek	Bakırcı	Baltacı	Bıçakçı	Hızarıcı	Çanakçı
Adet	8	4	5	14	16
Meslek	Çıkrıkçı ²⁰	Çıracı	Çilingir	Çubukçu	Fenerci
Adet	8	1	8	10	4
Meslek	Hasırcı	Mürekkepçi	Kalaycı	İğneci	İmameci
Adet	11	4	30	1	1
Meslek	Kokcu ²¹	Kürekçi	Mumcu	Oduncu	Kutucu
Adet	1	28	4	4	4

²⁰ **Çıkrıkçı:** Çıkrık, Elle çevrilen ve ucuna bağlı olan ipi sarmak süretiyle aşağıdaki kovayı yukarı çıkararak kuyudan su çekmeye yarayan dolap. Çıkrıkçı, çıkrık yapan, satan kimse. (<http://www.lugatim.com/s/çıkrık> E.T. 17.10.19)

²¹ **Kok:** Mâden veya taş kömürünün havasız olarak ısıtılıp uçuşu maddelerinden arındırılmasıyla elde edilen, yüksek fırınlarda ve evlerde kullanılan, dumanı az, ısısı yüksek katı yakıt, kok kömürü. (<http://www.lugatim.com/s/KOK> E.T. 17.10.19)

Meslek	Saatçi	Su bulucu	Zenbilci ²²	Hatap ²³ /Odun yarıcı	Lüleci
Adet	4	1	6	2	3
Meslek	Mücellid ²⁴	Bakracı	Turapçı	Çorakçı	Çorakçı çırağı
Adet	2	1	6	13	1
Meslek	Çorakçı amele	Kıracıbaşı			
Adet	1	1			
				Toplam Meslek: 32 İcra Eden: 207	

SAĞLIK, TEMİZLİK İŞLERİ VE EĞLENCE İLE İLGİLİ MESLEKLER

İncelenen dönemde iktisadi ve sosyo-kültürel açıdan oldukça gelişmiş olduğu anlaşılan Kayseri şehrinin sağlık, temizlik ve eğlence alanlarında da faal olması tabii idi. Nitekim arşiv kaynakları bu tespiti doğrulayacak bilgilere sahiptir. Zira 1988 numaralı Kayseri nüfus defterinde Müslüman ahalinin icra ettiği meslekler arasında çok sayıda *berber* (45), *ferrâş* (1), *hamamcı* (4), *berber şakirdi* (1), *etba'* (24) ve *hizmetkâr* (5) kaydedilmiştir. Bu durum Kayseri'de sakin Müslim ahalinin hem kişisel hem de genel temizliğe verdiği öneme işaretir. Zira aynı şekilde *attar* (5), *cerrah* (1) ve *hekimlik* (1) mesleklerini icra eden kişilerin varlığı devletin Kayseri'deki ahalinin sağlığı ile yakından ilgilendiğini göstermektedir. Kayseri halkı yoğun iş hayatının stresini atmak için muhtelif eğlencelere yönelmiştir. İlgili nüfus defterinde 26 kişinin *canbaz* ve 9 kişinin *sazcı* olarak kaydedilmiş olması Kayseri halkının ilgi duyduğu eğlence türlerini yansıtmaktadır. Ancak incelenen dönemde Kayseri Şehri'nin genelinde tek 1 hekimin görünüyorsa dikkat çeken bir husustur.

²² **Zenbil:** Hasırdan, hurma liflerinden örülmüş torba, sepet vs. (<http://www.lugatim.com/s/ZEMBİL> E.T. 17.10.19)

²³ **Hatab:** Odun (Devellioğlu 1978: 403)

²⁴ **Mücellid:** Kitap ciltleyen, ciltçi. (Devellioğlu 1978: 841)

Tablo 9: Sağlık ve Temizlik ile ilgili meslekler ve sayıları.

Sağlık Temizlik İşleri ve Eğlence İle İlgili İcra Edilen Meslekler					
Meslek	Attarlar şeyhi	Berber	Ferrâş ²⁵	Hamamcı	Hizmetkâr
Adet	1	45	1	4	5
Meslek	Hekim	Berber Şakirdi	Attar ²⁶	Cerrah	Etba' ²⁷
Adet	1	1	5	1	24
Meslek	Sazcı	Canbaz		Toplam Meslek: 12	
Adet	9	26		İcra Eden: 123	

DERİCİLİKLE İLGİLİ MESLEKLER

Kayseri Müslim ahalinin nüfus kayıtlarının yer aldığı 1988 numaralı ve 1831-1834 tarihli nüfus defterinden Kayseri halkının uğraş alanının birinci sırasında hayvancılık ve buna bağlı olarak dericilik olduğunu söylemek mümkündür. Mamafih söz konusu defterden tespit edildiği kadarıyla 12.716 erkek nüfusun yaşadığı Kayseri şehrinde 921 erkek nüfusun dericilik sektörüne bağlı branşlarda çalışmaktaydı. Kayseri halkı hayvan derisini işlemekle yetinmemiş aynı zamanda işlediği deriyi mamul ürün haline getirerek ticaretini de yapmıştır. 407 kişinin *debbağ*, 219 kişinin *çizme*ci ve 63 kişinin *pabuççu* mesleğini icra ettiği Kayseri şehrinde dericilikten elde edilen ürünlerin ticaretini yapan, **tablo. 6**'da belirtildiği üzere, 3 *sahtiyân tüccarı*, birer kişi de *deri, kösele* ve *göncü tüccarı* yaşamaktaydı. Bu grupta yukarı zikredilen mesleklerin dışında **tablo. 10**'dan da anlaşılacağı üzere *haffaf, saraç, meşinci, çermeci* ve *debbağlar şeyhi* gibi 16 muhtelif meslek daha icra edilmekteydi. Yukarıda bahsi geçen Kayseri nüfus defterinden anlaşıldığı kadarıyla, Kayseri şehrinde XIX. yüzyılın ortalarına kadar Ahilik müessesesinin devam ettiğine en büyük kanıtlardan biri Kayseri'deki dericilik sektörüdür. Nitekim aşağıdaki tabladan da anlaşıldığı üzere bu müessesenin usta-çırak silsilesinin her aşaması mevcuttu.

²⁵ **Ferrâş**: Süpürgeci, etrafı süpüren kişi (Merçil 2000: 74)

²⁶ **Attar**: Güzel kokular, yağlar, tabii ilaçlar, baharat, iğne-iplik satan kişiler, aktarlar. (Merçil 2000: 41-42)

²⁷ **Etba'**: Hizmetçiler, uşaklar. (Devellioğlu 1978:285)

Tablo 10: Dericilik ile ilgili meslekler ve sayıları.

Dericilikle İlgili İcra Edilen Meslekler					
Meslek	Çizmeci	Çizmeci kalfası	Çizmeci şakirdi	Debbağ ²⁸	Debbağ amele
Adet	219	6	2	407	1
Meslek	Debbağ kalfası	Debbağlar şeyhi	Haffaf ²⁹	Saraç ³⁰	Pabuccu
Adet	8	1	52	59	63
Meslek	Sahtiyancı ³¹	Meşinci	Göncü	Boyacı Sahtiyan	Sayacı ³²
Adet	2	4	65	1	1
Meslek	Çermeci	Postalcı	Palancı ³³	Derici	
Adet	11	2	16	1	
				Toplam Meslek: 19	
				İcra Eden: 921	

EĞİTİM VE DİNLE İLGİLİ MESLEKLER

Çalışmanın temel kaynağı olan mezkûr nüfus defterinden anlaşıldığı kadarıyla incelenen dönemde (1831-1834) Kayseri şehrinde ticari ve sosyo-kültürel hayatın bunca gelişmesine rağmen eğitim yeterince ilerleme sağlayamamıştır. Zira 12.716 erkek nüfusun meskûn olduğu Kayseri şehrinde 61 *talebenin* mevcut olması bu kanıyı güçlendirmektedir. Bu sayının az olmasında, kuvvetle muhtemeldir, bütün öğrencilerin sayımı yapan kâtipler tarafından sair sebeplerden ötürü sayıma dâhil edilmediği ya

²⁸ **Debbağ:** Tabakçı, deri terbiye eden. (Merçil 2000: 33)

²⁹ **Haffâf:** Ayakkabı, terlik vs. yapan satan kimse. (Devellioğlu 1978: 371)

³⁰ **Saraç:** Eğer, at takımı yapan kimse. (Merçil 2000: 40)

³¹ **Sahtiyan:** Sepilenecek boyanmış ve cilalanmış deri. (Devellioğlu 1978: 1095)

³² **Sayacı:** Saya, Ayakkabının tabanı dışında kalan deri kısmı, yüzü. Sayacı, Ayakkabıların sayalarını hazırlayan kimse. (<http://www.lugatim.com/s/saya> E.T. 17.10.19)

³³ **Palan:** Semer (Devellioğlu 1978: 1020)

da Kayseri halkının eğitim için çocuklarını Kayseri şehir merkezi dışındaki medreselere göndermiş olmalarının etkisi vardır. Eğitimin medreselerde verildiği Kayseri’de o dönemde 1 *ders hocası*, 13 *dersiam*, 6 *müderris* ve 18 *ulemadan* kişi eğitim vermekteydi. Ayrıca söz konusu defterden Kayseri halkının tarikatlarla çok yakın ilişki içinde olmadığını söylemek mümkündür. Nitekim bahsi geçen deftere göre Kayseri’de bir adet *Mevlevihane* ve bir *Mevlevi şeyhine* rastlanılmıştır.

Tablo. 11: Eğitim ve dini işler ile ilgili meslekleri ve meslek erbabı sayısını gösteren tablo.

Eğitim ve Dinle İlgili İcra Edilen Meslekler					
Meslek	Ders Hocası	Dersiam ³⁴	Hafız	Hafız-ı Kütüb	Talim-i sıbyan
Adet	1	13	1	1	10
Meslek	Muallim-i sıbyan	Ulema	Kurrâ ³⁵	Müderris	Talebe
Adet	2	18	1	6	61
Meslek	Mevlevi şeyhi	Müste’cir-i vakfi camii mahalle	Mevlevihane	Müderris mülazım-ı ruus	Türbedar
Adet	1	2	1	1	1
					Toplam Meslek: 15 İcra Eden: 120

³⁴ **Dersiam:** Talebeye, medreseliye ve herkese ders vermeye yetkili bulunan kimse, cami hocası. (Devellioğlu 1978: 210)

³⁵ **Kurrâ:** Kur’ân’ı Yedi Kraat ve on Rivayet dahilinde okuyan üstat hafızlar. (Devellioğlu 1978: 632)

TAŞIMACILIKLA İLGİLİ MESLEKLER

Geneli hayvancılık ve tarımla meşgul olan Kayseri halkı günlük taşıma işlerinde insan ve hayvan gücünden istifade etmiştir. O dönemde Anadolu'nun hemen her bölgesinde olduğu gibi Kayseri'de de günlük bağ bahçe ve sair taşıma işlerinde genelde katır ve merkep kullanılmıştır. Burada dikkat çeken unsur taşıma işinde 16 kişinin *deveci* olarak çalışmasıdır. Bununla birlikte 51 *hammal* Kayseri halkının yük taşımacılığında önemli bir yere sahiptir.

Tablo. 12: Taşımacılık ile ilgili meslekler ve sayıları.

Taşımacılık ve Konaklama İlgili İcra Edilen Meslekler					
Meslek	Deveci	Hammal	Katırcı	Katırcı Çırağı	Sarban
Adet	16	51	62	9	3
Meslek	Katırcı Hizmetkârı	Merkepçi	Sürücü	Arabacı	Eşekçi
Adet	1	12	1	1	2
Meslek	Hancı			Toplam Meslek: 11	
Adet	5			İcra Eden: 163	

İDARİ VE DİNİ GÖREVLİLER

İdari ve dini görevlilerin yer aldığı bu grupta 23 farklı meslek grubunda 316 kişi görev yapmaktaydı. Defterdeki kayıtlardan incelenen dönemde Kayseri şehrinde Müslümanların meskûn olduğu 85 mahalle tespit edilmiştir. Yine bu kayıtlardan Osmanlı Devleti'nin hemen her mahalleye muhtar ve imam tayin ettiği anlaşılmaktadır. 72 *imam* ve 4 *vekil imamın* kaydedildiği defterde muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sani olmak üzere toplam 141 kişi *muhtar* olarak görevli olarak kaydedilmiştir. Bunun yanı sıra Kayseri şehrinde imamların dışında dini görevli olarak *müezzin* (23), *hatib* (4), *vaiz* (1) ve *müftü* (1) de bulunmaktaydı. Tablodan da anlaşılacağı üzere (Tablo. 13) Kayseri'de incelenen dönemde görev yapan idari personel arasında *katip*, *ihtisap Kâtibi*, *şecereci*, *mahkeme Kâtibi*, *mahkeme muhızı*, *yazıcı* ve *emin-i şehir* gibi görevliler bulunmaktaydı.

Tablo. 13: İdari ve dini görevliler ve sayıları.

İdari Ve Dini Görevliler					
Meslek	İmam	Muhtar	Muhzır-ı Mahkeme ³⁶	Müezzin	Mahkeme Kâtibi
Adet	72	141	1	23	3
Meslek	Yazıcı	Mahkemede Muhzırbaşı	Mahalle Mütevellisi ³⁷	Müftü	Hanedan ³⁸
Adet	12	1	33	1	3
Meslek	Müteveli	Vekil-i İmam	Kâtib	İhtisab Kâtibi ³⁹	Mahalle Hanedanı
Adet	1	4	2	1	1
Meslek	Mahalle Kâtibi	Vaiz	Hatib	Ulemadan Küttab	Şecereci
Adet	2	1	4	1	1
Meslek	Sai	Emin-i şehır	Gececi		
Adet	1	1	6	Toplam Meslek: 23 İcra Eden: 316	

³⁶ **Muhzır:** Şer'î mahkemelerde dâvâ ile ilgili olanların duruşmada hazır bulunmasını sağlamakla görevli kimse [Hukuk ve cezâ mahkemelerinde aynı işi yapana bugün olduğu gibi mübâşir denirdi] (<http://www.lugatim.com/s/MUHZIR> E.T. 17.10.19)

³⁷ **Müteveli:** (1) Bir vakfı vakfedenin koyduğu şartlara göre yöneten kimse. (2) Esnaf teşkilâtında seçikle iş başına gelen başkan, reis. (<http://www.lugatim.com/s/müteveli> E.T. 17.10.19)

³⁸ Kökten asil ve büyük aile. (Devellioğlu 2009: 325)

³⁹ İhtisap müessesesi, Osmanlı'da günlük ve ticari hayatı devlet tarafından kontrol altında tutan sistemdir. (Erdoğan, 2000: 123) İhtisap veya Muhtesip Katipleri ise esnaf kontrolü, para cezalarının yazılması ve narh defterlerini tutan, muhtesibin emri altında çalışan görevlilerdir. (Akgündüz, 2005: 60)

ÖLÇÜ BİRİMLERİ İLE İLGİLİ MESLEKLER

Ticari hayatın bunca gelişmiş olduğu Kayseri şehrinde elde edilen ve alım satımı yapılan ürünleri ölçmek ve tartmak için ağırlıklı ilgili ölçü birimlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Mamafih ilgili nüfus defterinde 4 kişinin *kantarıcı* ve 1 kişinin *kileci* olarak kaydedilmesi bu savı güçlendirmektedir.

Tablo. 14: Ölçü birimleri ile ilgili meslekler ve sayıları.

Ölçü Birimleri İle İlgili Meslekler				
Meslek	Kantarıcı	Kileci ⁴⁰		
Adet	4	1	Toplam Meslek: 2	
			İcra Eden: 5	

MÜTEFERRİK MESLEKLER

Tam olarak bir grubun içerisine dahil edilemeyen meslekler bu grupta bir araya getirilmiştir. Bunlardan *hasılcı*, *eşlamcı* ve *kütaneci*, yapılan araştırmalar neticesinde tam olarak hangi anlam karşılığında kullanıldıkları veya hangi mesleği icra ettikleri tespit edilemeyen mesleklerdir. Dilenci anlamına gelen *sail*, yukarıda tasnifi yapılan meslek dallarından herhangi birine dahil edilemediğinden buraya eklenmiştir.

Tablo. 15: Müteferrik, çeşitli meslekler ve sayıları.

Müteferrik Meslekler				
Meslek	Hasılcı	Eşlamcı	Sail	Kütaneci
Adet	12	1	1	2
			Toplam Meslek: 4 İcra Eden: 16	

⁴⁰ **Kileci:** Kile ile ölçüm yapan kimse. (Merçil 2000: 176)

KAYSERİ'DE İCRA EDİLEN MESLEKLERİN MAHALLELERE GÖRE DAĞILIMI

Kayseri şehrinde mevcut 85 mahallede toplam 5.185 hanede ikamet eden 12.716 erkek nüfus ikamet etmekteydi. Bunun yanında defterde tutulan kayıtlara göre şehirde toplam 250 farklı meslek bulunmaktaydı. Bu 250 muhtelif mesleği icra eden kişi sayısı ise 4.522'dir. Yani 12.716 erkek nüfusun 4.522'si bir işle meşgul iken kalan 8.194 kişinin ise herhangi bir mesleği bulunmamaktaydı. Çalışmanın temel kaynağını oluşturan 1988 numaralı Kayseri Müslim defteri incelendiğinde çocuk yaş grubu olarak kabul edilen 1-14 yaş aralığındaki erkek nüfusun herhangi bir mesleği icra etmediği görülmektedir. Bunun dışında 15-25 yaş aralığındaki genç nüfusun geneli askerlik alakalı bir görevi yerine getiriyorken, icracı mesleklerle uğraşan erkek nüfusun genelinin de 25-70 yaşları arasında oldukları ilgili defterde dikkat çeken başlıca unsurdur. Hane başına düşen iş sahibi oranı ise $0,87$ 'dir.⁴¹ Nüfusa oranla en fazla mesleğin icra edildiği mahalle, $0,53$ ile *Bozathlı Mahallesi Kabasakal Bölgesi* (117 erkek nüfusa ve 63 meslek erbabına sahiptir) (**Ek.20**); en az ise $0,1$ oran ile 55 erkek nüfustan yalnızca 6 kişinin meslek sahibi olduğu *Sask Mahallesi*⁴². (**Ek.6**)

Kayseri'de en az nüfusa sahip olan mahalle, 2 hanede 10 kişi ile, *Ahi İsa Mahallesi* (**Ek.4**) iken bu mahallede 3 farklı mesleği icra eden 3 kişi bulunmaktaydı. Bunun yanında *Gürcü Mahallesi* (**Ek.5**) ise, 2 farklı mesleği icara eden 2 kişi ile en az meslek grubunun ve meslek erbabının yer aldığı mahalle konumundaydı ki bu mahalledeki 5 hanede meskûn 18 erkek nüfus barınmaktaydı.

Kayseri mahallelerinden *Cafer Bey Mahallesi* (**Ek.56**) ise 172 hanede ikamet eden 525 kişi ile şehrin en kalabalık mahallesini teşkil etmekteydi. Ayrıca bu mahallede 52 meslek türünde çalışan 135 kişi bulunmaktaydı.

143 hanede 368 erkek nüfusun ikamet ettiği *Gebe İlyas Mahallesi Tahir Ağa Bölgesi* (**Ek.77**) sakinlerinden 148 kişinin meşgul olduğu 62 farklı meslek bulunmaktaydı ve bu çeşitlilik ile en fazla meslek grubunu barındıran mahalleydi. En fazla meslek erbabının bulunduğu mahalle ise *Deliklitaş Mahallesi*'dir. (**Ek.63**) Bu mahalle, 154 hane ve 376 erkek nüfustan oluşup erkek nüfusun 191'i muhtelif bir işle meşguldü.

⁴¹ Toplam meslek erbabı sayısının, hane sayısına bölünmesiyle elde edilmiş olan orandır.

⁴² Bu oranlar mahallelerdeki meslek erbabı sayısının, mahalle toplam nüfusuna bölünmesiyle elde edilmiştir.

Kayseri mahallelerinde toplam 141 muhtar bulunmaktaydı. Mahallelerin bazısında 1 bazısında da 2 muhtar (muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sani) mevcutken 2 mahallede ise muhtar yoktu. Bu mahalleler, *Ahi İsa Mahallesi (Ek.4)*, *Yenice Mahallesi İsmail Efendi Bölgesi, (Ek.11)* mahalleleriydi. Bunun yanında şehirde 72 imam ve 4 de vekil imam yer almaktaydı. 15 mahallede ise ne imam ne de vekil imama rastlanılmamıştır.

Şehirde en fazla meslek erbabının bulunduğu iş kolu 504 kişi ile *amelelik*ti. Yenice Mahallesi Çandarlı Bölgesi (**Ek.13**) ise en fazla amelenin bulunduğu mahalleydi ve 29 amele bu mahallede ikamet etmekteydi. Bunun yanında Hasan Faki Mahallesi Küçük Ali Bölgesi (28 kişi) (**Ek.34**) ile Gebe İlyas Mahallesi Danacılar Bölgesi (28 kişi) (**Ek.62**) de yine amelenin en fazla bulunduğu yerleşim birimleriydi. Ameleden sonra en fazla icra edilen meslek ise *debbağlık*ti. Toplam 407 debbağın bulunduğu şehirde en fazla debbağ (47 kişi), *Şeyh Taceddin Mahallesi*'nde (**Ek.36**) ikamet etmekteydi. Bunun yanı sıra *Deliklitaş Mahallesi* (41 kişi) (**Ek.63**), *Hacı Kılıç Mahallesi* (28 kişi) (**Ek.15**) ve *Musa Gazi Mahallesi* (24 kişi) (**Ek.46**) ise en fazla debbağın ikamet ettiği diğer mahallelerdi.

Şehirde önemli bir nüfus teşkil eden askerlerden ise en fazla bulunanı *asakir-i mansure* (172 kişi) idi. Bunların en fazla yaşadığı mahalle ise 10 asakir-i mansurelinin meskûn olduğu *Hacı Kılıç Mahallesi* idi (**Ek.15**). Ayrıca askerî zümrenin en fazla bulunduğu mahalle ise isminden de anlaşılacağı üzere *Kale Mahallesi* idi (**Ek.3**). Bu mahallede dizdar, kale hanedanı, nefer, kale sipahisi, kale kapıcısı, kale kethüdası ve topçu gibi muhtelif askerî meslekten toplam 36 kişi bulunmaktaydı ve 58 meslek erbabının bulunduğu Kale mahallesinde çoğunluğu bu zümre oluşturmaktaydı.

SONUÇ

Kayseri şehri tarihi çağlar boyunca birçok medeniyetin beşiği olmuştur. Kadim Kayseri şehri coğrafi konumu ve ticari yolların kavşağında bulunmasından ötürü her zaman ticaretin canlı olduğu bir kent olma özelliğini korumuştur. Nitekim Kayseri şehri, ticaret, sanayi ve sosyo-kültürel açıdan Osmanlı Devleti'nin de önemli ve vazgeçilmez bir parçasıydı. Güneyi kuzeye, doğuyu batıya bağlayan son derece stratejik bir noktada kurulmuş olan Kayseri şehri, bu konumundan ötürü başta askerî, ticari ve kültürel yönden olmak üzere pek çok avantaja sahip idi. Kayseri şehrinin bu avantajlı konumu, onu her dönemde nüfus yönünden de güçlü ve diri kılmıştır.

İncelenen dönemde Kayseri şehir merkezinde meskûn 85 Müslüman mahallesindeki 5.185 hanede ikamet eden 12.716 erkek nüfusun

varlığı, Kayseri'deki demografik gücü göstermesi açısından son derece önemlidir. Zira bu kadar yoğun nüfusa sahip ve böylesi önemli bir stratejik noktada kurulmuş bir kentte ticari hayatın gelişmesi kaçınılmaz idi. Çalışmada kullanılan Kayseri şehrine ait nüfus defterinden tespit edilen mesleklerin o dönemde (1831-1834) Kayseri'de icra ediliyor olması Kayseri'deki ticari ve iktisadi zenginliği ispatlar niteliktedir. Bunun yanı sıra bu meslek dallarına ait, onların başkanı olduğunu ifade eden, "şeyhlerin" bulunması Kayseri şehrinde XIX. yüzyılın ortalarına kadar Ahilik teşkilatının devam ettiği tezini doğrulamaktadır. Çalışmanın temel kaynağı olan 1988 numaralı nüfus defteri, incelenen dönemde (1831-1834) Kayseri şehrinin ekonomik yapısının tarım ve hayvancılığa dayalı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Kayseri'de küçük ve orta ölçekli sanayi üretiminin yapıldığını söylemek mümkündür. Zira Kayseri'deki güherçile fabrikası, bakırcılar, kalaycılar, çanakçılar, saatçiler, lüleciler, bıçakçılar ve mumcuların varlığı buradaki sanayiye dayalı üretimi göstermesi açısından önemlidir. Kayseri halkının üretken olduğu kadar ürettiğinin ticaretini yaptığı da görülmektedir. Kayseri'de güçlü ve yoğun bir tüccar sınıfının varlığı hem Kayseri'nin stratejik konumu hem de Kayseri halkının üretkenliği ile ilgili bir durumdur. Kayseri şehri mevcut ekonomik yapısıyla özellikle de sanayisinin gelişmişliği ile ön planda yer alarak, günümüz Türkiye'sinin ekonomisinde önemli paya sahiptir. Bu yapısını, geçmişten gelen "iktisadi" kimliğini ve Ahiliğin mirasını muhafaza ederek sürdürdüğünü söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Arşiv Vesikaları

BOA. *NFS.d.* (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Nüfus Defterleri) 1988

Araştırma Eserleri

AKGÜNDÜZ, A. (2005). *Osmanlı Devleti'nde Belediye Teşkilatı ve Belediye Kanunları*, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı.

ALTIN, K. (2018). "Erzincan'da İki Önemli Ahi Lideri: Ahi Nizamettin ve Ahi Ayna Bey", *III. Uluslararası Ahilik Sempozyumu XIII. Yüzyıla Kadar Türk ve İslam Dünyasında Ahiliğin Temelleri Bildiriler Kitabı*, C. I, Kırşehir: 5-7 Ekim 2017, s. 389-396

CEYLAN, K. (2006). "Ahiliğin Osmanlı Devleti'nin Kurulmasındaki Etkileri", *II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler*, Kırşehir: 12 Ekim 2006, s. 95-102.

ÇAĞATAY, N. (1989). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

DEVELLİOĞLU, F. (1978), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Doğu Matbaası.

DÖNEK, E. (1998). "Ahilik Kültürü ve Kayseri", *Çerçeve Dergisi*, Yıl 6, S. 22, s. 97-100.

ERDEM, E. (2019). "Ahiliğin Anadolu'da Faaliyete Bağladığı İlk Şehirlerin Siyasi, Sosyal ve İktisadi Yapısı ve Ahiliğin Katkısı: Kayseri Üzerine Bir Değerlendirme", *VI. Uluslararası Ahilik Sempozyumu "XIII.-XVI. Yüzyıllarda Ahilik" Bildiriler Kitabı*, C. I, Kırşehir: 27-29 Eylül 2018, s. 225-246.

ERDOĞDU, İ. (2000). "Osmanlı İktisadi Düzeninde İhtisab Müessesesi ve Muhtesiblik Üzerine Bir Deneme" *OTAM*, S. 11, s. 123-145.

GERÇEL, Â. (2005), "Kayseri'de Yaşayan Ahilik", *I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C. I, Kırşehir: 12-13 Ekim 2014, s. 399-406.

HÜLAGÜ, M. M. (2001). "Osmanlı Devleti'nde Güherçile Üretimi ve Kayseri Güherçile Fabrikası" *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 11, s. 73-93.

KAZICI, Z. (1988). "Ahilik", *DİA*, C. 1, İstanbul: s. 540-542.

- KÖSE, M. (2018). *Kayseri Şehri 1830-1860 İdari, Demografik, Sosyal ve İktisadi Yapısı*, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- KÜTÜKOĞLU, M. S. (1999) “Osmanlı İktisadî Yapısı”, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 2, (Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul: Feza Gazetecilik, s. 513-650.
- MERÇİL, E. (2000), *Türkiye Selçuklularında Meslekler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ÜNAL, M. A. (2014), *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Kubbealtı Lugat: <http://www.lugatim.com> (E.T. 17.10.2019)
- <https://osmanlica.ihya.org> (E.T. 17.10.2019)

EKLER**Ek.1. Kayseri Şehri Toplam Meslek Dağılımı**

Mahalle	Hane	Nüfus	Meslekler	Meslek Erbabı
Cami-i Kebir Mahallesi	41	106	18	23
Kale Mahallesi	55	154	23	58
Ahi İsa Mahallesi	2	10	3	3
Gürcü Mahallesi	5	18	2	2
Sasık Mahallesi	18	55	5	6
Mumcu Halil Mahallesi	16	37	11	12
Alaca Mescid Mahallesi	29	68	13	33
Hacı Arab Mahallesi Eskici Yahya Bölgesi	44	134	19	46
Yenice Mahallesi Hacı İkiz Bölgesi	75	162	28	54
Yenice Mahallesi İsmail Efendi Bölgesi	120	269	41	100
Yenice Mahallesi Yaraş Bölgesi	35	85	24	39
Yenice Mahallesi Çandarlı Bölgesi	77	161	19	76
Hanud Mahallesi Yamkoğlu Bölgesi	146	325	52	153
Hacı Kılıç Mahallesi	143	307	30	109
Hunat Mahallesi Mollazade Bölgesi	74	206	22	24
Hunad Mahallesi Hallaçzade Bölgesi	58	129	23	41
Hunad Mahallesi Hacı Ali Bölgesi	131	320	46	111
Bozatalı Mahallesi Paşa Bölgesi	116	271	43	116
Bozatalı Mahallesi Kabasakal Bölgesi	54	117	30	63
Bozatalı Mahallesi Hasan Bey Bölgesi	107	236	44	113
Bozatalı Mahallesi Kilecioğlu Bölgesi	32	74	18	35
Güllük Mahallesi	112	262	43	95
Eski Bezzastan Bölgesi	123	305	43	92
Kalenderhane Mahallesi Curcurlar Bölgesi	94	220	38	104
Kalenderhane Mahallesi Serçeoğlu Bölgesi	52	126	21	55
Kalenderhane Mahallesi Şeyh Bölgesi	34	93	27	41
Kalenderhane Mahallesi Ağa Bölgesi	32	101	22	34
Konuklar Mahallesi	24	63	16	25
Tutak Mahallesi	30	73	21	24

Varsak Mahallesi	14	36	8	9
Hüseyinli Mahallesi	115	167	29	58
Lala Paşa Mahallesi	107	270	32	74
Hasan Faki Mahallesi Küçük Ali Bölgesi	101	234	26	108
Hasan Faki Mahallesi Emirağa Bölgesi	102	238	37	106
Şeyh Taceddin Mahallesi	157	295	43	136
Hamurcu Mahallesi Kara Fakih Bölgesi	46	108	24	43
Hamurcu Mahallesi Kantarcı Bölgesi	49	118	24	42
Mürekkepçi Mahallesi	47	121	24	49
Karakürkçü Mahallesi Tepecik Bölgesi	55	147	31	52
Karakürkçü Mahallesi Aşağı Bölgesi	23	68	20	24
Çakaloz Mahallesi	96	233	42	94
Mükremin Mahallesi	89	228	21	52
Hacı Arap Mahallesi İsa Ağa Bölgesi	37	95	11	20
Hacı Arap Mahallesi Madenoğlu Bölgesi	34	94	9	14
Musa Gazi Mahallesi	56	140	10	36
Baldöktü Mahallesi Han Bölgesi	35	81	13	30
Seyyit Gazi Mahallesi	37	113	17	33
Hacı Veled Mahallesi	101	254	25	64
Taşkıncık Mahallesi Penbeatan Bölgesi	53	142	19	44
Taşkıncık Mahallesi Orta Bölgesi	51	134	11	33
Taşkıncık Mahallesi Halil İbrahim Bölgesi	52	131	13	37
Köse Mahallesi Danişmend Bölgesi	25	58	20	27
Hacı İvaz Mahallesi	26	71	17	26
Hacet Mahallesi	32	88	20	29
Cafer Bey Mahallesi	172	525	52	135
Bektaş Mahallesi	57	148	15	34
Bektaş Mahallesi Bektaş Bölgesi	32	88	15	25
Oduncuoğlu Mahallesi	23	59	12	19
Seyfullah Efendi Mahallesi Kürtler Bölgesi	112	268	24	69
Fethullah Efendi Mahallesi Kürdler Bölgesi	76	187	21	60
Gebe İlyas Mahallesi Danacılar Bölgesi	138	340	33	148
Deliklitaş Mahallesi	154	376	43	191
Şatırban Mahallesi	10	30	8	9
Emir Sultan Mahallesi	15	40	9	12
Hürrem Çavuş Mahallesi	11	25	9	11

Sultan Mahallesi	7	18	4	5
Tacı Kızıl Mahallesi	13	40	13	15
Hasbek Mahallesi Kümbet Bölgesi	45	96	21	33
Hasbek Mahallesi Dilaver Paşa Bölgesi	35	96	18	23
Hasbek Mahallesi Dadı Bölgesi	12	32	9	11
Hasbek Mahallesi Hoca Hasan Bölgesi	58	160	27	53
Hasbek Mahallesi Küçük Bölgesi	50	112	29	46
Hasbek Mahallesi Molla İsmail Bölgesi	34	70	14	28
Hasbek Mahallesi Hacı Saka Bölgesi	27	57	19	28
Hasbek Mahallesi Kendirci Bölgesi	12	30	9	10
Gebe İlyas Mahallesi Tahir Ağa Bölgesi	143	368	62	148
Yalman Mahallesi	96	245	44	97
Kapan Mahallesi	31	92	11	16
Hacı Kasım Mahallesi	105	284	32	94
Bahçevan Mahallesi Ömer Şeyh Bölgesi	35	102	18	28
Bahçevan Mahallesi Kara İmam Bölgesi	83	220	34	76
Bahçevan Mahallesi Kemeraltı Bölgesi	67	155	27	61
Bahçevan Mahallesi Abdullah Şeyh Bölgesi	53	124	23	54
Tus Mahallesi	32	84	21	26
Hacı Mansur Mahallesi	28	94	17	30
TOPLAM	5185	12716		

Ek.2. Cami-i Kebir mahallesi sakinlerinin İcra Ettikleri Meslekler

CAMİ-İ KEBİR MAHALLESİ ⁴³					
Meslek	Dersiam	Şeyh Bezzastan	Muhtar	Feraş	Fenerci
Sayısı	1	1	2	1	1
Meslek	Dellal başı	Serrac	Müezzin	Talebe	Ulema
Sayısı	1	2	1	2	3
Meslek	Kalayıcı	Humberekar	Tüccar	Asakir-i mansure	
Sayısı	1	1	1	1	
Hane	41	Nüfus	106		Toplam Meslek: 18 Meslek Erbabı: 23

⁴³ NFS.d. vrk. 2

Ek.3. Kale mahallesi sakinlerinin İcra Ettikleri Meslekler

KALE MAHALLESİ ⁴⁴							
Meslek	İmam	Dizdar	Muhtar	Kale hanedanı	Tüccar	Nefer	Kale Sipahisi
sayısı	1	1	2	2	2	21	4
Meslek	Müste'cir	Kale kapıcısı	Talebe	Duhancı	Abacı	Topçu	Müezzın
Sayı	1	1	2	1	1	3	3
Meslek	Penbeci	Oturakçı	Muy-tab	Mestci	Kâtib-i İhtisab	Berber	Süvari Sipahi
Sayı	2	1	1	3	1	1	2
Meslek	Kale kethüdası	Süvari Asakiri mansure					
Sayı	1	1					
Hane	55	Nüfus	154				Toplam Meslek: 23 Meslek Erbabı: 58

Ek. 4. Ahi İsa mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

AHI İSA MAHALLESİ ⁴⁵			
Meslek adı	Hanedan	mevlevihane	Mevlevi şeyhi
sayısı	1	1	1
Hane	2	Nüfus 10	Toplam Meslek: 3 Meslek Erbabı: 3

Ek. 5. Gürcü mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

GÜRCÜ MAHALLESİ ⁴⁶		
Meslek	Muhtar	Müste'cir
sayısı	1	1
Hane	5	
Nüfus	18	
Toplam Meslek: 2 Meslek Erbabı: 2		

Ek. 6. Sasık Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

SASIK MAHALLESİ ⁴⁷					
Meslek adı	Muhtar	Hancı	Müste'cir	Debbağ	Tüccar
sayısı	1	1	2	1	1
Hane	18	Nüfus	55	Toplam Meslek: 5 Meslek Erbabı:6	

⁴⁴ NFS.d. vrk. 3

⁴⁵ NFS.d. vrk. 4

⁴⁶ NFS.d. vrk. 4

⁴⁷ NFS.d. vrk. 5

Ek. 7. Mumcu Halil Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

MUMCU HALİL MAHALLESİ ⁴⁸									
Meslek adı	İmam	Berber	Muhtar	Tüfenççi	Demirci	Ekmekçi	Süvari-sipahi	Mestci	Eskici
Sayı	1	1	1	1	2	1	1	1	1
Meslek Sayı	Etba'î	Müste'cir							
Hane	16	Nüfus	37						
								Toplam Meslek: 11 Meslek Erbabı: 12	

Ek. 8. Alaca Mescit Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

ALACA MESCİT MAHALLESİ ⁴⁹									
Meslek	Muhtar	Debbağlar şeyhi	İmam	Hatip	Duhancı	Debbağ	Taleb	Berber	Sarraç
Sayı	1	1	1	1	2	10	2	1	2
Meslek	Müezzin	Cizmeci	Amel	Müste'cir					
Sayı	1	1	7	3					
Hane	29	Nüfus	68						
								Toplam Meslek: 13 Meslek Erbabı: 33	

Ek. 9. Hacı Arab Mahallesi Eskiçi Yahya bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HACI ARAB MAHALLESİ ESKİÇİ YAHYA BÖLGESİ ⁵⁰									
Meslek	Debbağ	Muhtar	Kalaycı	Mahalle mütevellisi	Bakkal	Asakiri mansure taka'ud	Asakir-i mansure	Mestci	Taşçı
Sayı	8	1	2	1	1	1	2	1	2
Meslek	Ziraatçı	Amele	Berber	Müste'cir	Hasılcı	Pabuccu	Deveci	Ulema	Tacir
Sayı	2	8	1	3	3	1	4	2	1
Meslek	Yapıcı								
Sayı	2		Hane	44	Nüfus	134			
								Toplam Meslek: 19 Meslek Erbabı: 46	

Ek. 10. Yenice Mahallesi Hacı İkiz bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

YENİCE MAHALLESİ HACI İKİZ BÖLGESİ ⁵¹									
Meslek	İmam	Çiftçi	Muhtar	Tacir	Haffaf	Küreççi	Ekmekçi	Keçeci	Saraç
Sayı	1	2	2	1	3	4	1	2	5
Meslek	Papucbu	Eskici	Manav	Uncu	Deveci	Çermeci	Tuzcu	Tüccar	Asakir-i mansure
Sayı	2	3	1	2	1	1	2	3	6
Meslek	Cambaz	Kürtüncü	Çıracı	Duhancı	Katırcı	Bakkal	Semerci	Nalbant	Terşeci/Turşucu
Sayı	1	1	1	1	1	1	1	2	2
Meslek	Muytab								
Sayı	1		Hane	75	Nüfus	162			
								Toplam Meslek: 28 Meslek Erbabı: 54	

⁴⁸ NFS.d. vrk. 5⁴⁹ NFS.d. vrk. 6⁵⁰ NFS.d. vrk. 7⁵¹ NFS.d. vrk. 8

Ek. 11. Yenice Mahallesi İsmail Efendi Bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

YENİCE MAHALLESİ İSMAİL EFENDİ BÖLGESİ ⁵²									
Meslek	İmam	Debbağ	Haffaf	Çanakçı	Arpacı	Leblebici	Merkebçi	Muytab	Helvacı
Sayısı	1	9	2	2	1	2	2	4	1
Meslek	Deveci	Müezzın	Bahçeci	Fırınacı	Amele	Çiftçi	Tüfenkçi	Ekmekçi	Asakiri mansure
Sayısı	2	1	3	2	7	4	2	4	3
Meslek adı	ziraatçı	Üncü	Koyuncu	Çermeci	Manav	Perdahçı	Yoncacı	Dersiam	Talebe
Sayısı	6	1	1	4	2	1	1	1	8
Meslek	Kürtüncü	Palancı	Yazıcı	mansure tekaüd	Mahalle mütevellisi	Kürkcü	Gececi	Nalband	Çıkırıkçı
Sayısı	1	1	1	1	1	1	6	1	1
Meslek	Kahveci	Göncü	Oturakçı	Yapucu	Müste'cir				
Sayısı	1	1	1	1	5				
Hane	120	Nüfus	269						
							Toplam Meslek: 41 Meslek Erbabı: 100		

Ek. 12. Yenice Mahallesi Yaraş bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

YENİCE MAHALLESİ YARAŞ BÖLGESİ ⁵³									
Meslek	İmam	Duhanacı	Muhtar	Ziraatçı	Arpacı	Mütevellisi	Amel e	Bahçeci	Saraç
Sayısı	2	1	2	1	1	1	5	1	2
Meslek	Müste'cir	Oturakçı	Naalcaçı	Tüfenkçi	Nalbant	Simitçi	Tüccar	Kürtüncü	Gühercileci
Sayısı	2	1	1	1	2	3	2	1	1
Meslek	Asakiri mansure	Eskici	Simit tablekaları	Mestci	Tüccar -1 ganem	Turabcı			
Sayısı	3	1	2	1	1	1			
Hane	35	Nüfus	85						
							Toplam Meslek: 24 Meslek Erbabı: 39		

Ek. 13. Yenice Mahallesi Çandarlı bölgesi sakinlerinin icra ettikleri mesleklerYENİCE MAHALLESİ ÇANDARLI BÖLGESİ⁵⁴

Meslek	İmam	Ziraatçı	Muhtar	Amele	Mestci	Mahalle mütevellisi	Şecerci	Çilingir	Bakkal
Sayısı	1	25	1	29	1	1	1	1	1
Meslek	Asakiri mansure	Keçeci	Canbaz	Barutçu	Çorakçı	Bahçeci	Nalband	Hancı	Saraç
Sayısı	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Meslek	Talebe	Turabcı	Naalcaçı	Müste'cir					
Sayısı	1	1	1	3					
Hane	77	Nüfus	161						
							Toplam Meslek: 22 Meslek Erbabı: 76		

⁵² NFS.d. vrk. 10

⁵³ NFS.d. vrk. 13

⁵⁴ NFS.d. vrk. 14

Ek. 14. Hunad Mahallesi Yanıkoğlu bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HUNAD MAHALLESİ YANIKOĞLU BÖLGESİ ⁵⁵									
Meslek	İmam	Muhtar	Tüccar	Kahveci	Bahçeci	Ziraatçı	Fişenççi	Demirci	Çerçi
Sayısı	1	1	4	2	26	14	1	1	1
Meslek	Perdahçı	Müezzin	Hancı	Sıvacı	Sebzeci	Süvari sipahi	Kebabçı	Duhancı	Kokçu
Sayısı	7	1	1	2	4	2	3	1	1
Meslek	Amele	Bakkal	Saraç	Aıracı	Saçmacı	Kalaycı	Tacir	Talebe	Yapıcı
Sayısı	17	4	1	1	1	4	1	4	1
Meslek	Kürekçi	Demirci	Mahalle mütevel	Çamaşırıcı	Cizmecci	Asakiri mansure tekaüdü	Asakiri mansure	Debbağ	Dellal
Sayısı	2	1	1	2	1	1	6	3	1
Meslek	Muytab	Kürtüncü	Hızarcı	Hamal	Postacı	Bakırcı	Mestci	Humbaracı	Manav
Sayısı	1	1	1	2	1	2	2	1	1
Meslek	Simiçi	Keresteci	Hatab yarıcı	Deveci	Çermeci	Müste'cir	Palancı		
Sayısı	1	2	1	1	2	8	1		
Hane	146	Nüfus	325				Toplam Meslek: 52 Meslek Erbabı: 153		

Ek. 15. Hacı Kılıç Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HACI KILIÇ MAHALLESİ ⁵⁶									
Meslek	İmam	Debbağ	Müy-tab	Bahçeci	Eskici	Duhancı	Müste'cir	Çizmecci	Müezzin
Sayısı	1	28	1	8	3	2	7	1	1
Meslek	Amele	Çoban	Aıracı	Ziraatçı	Kürtüncü	Asakiri mansure	Kalaycı	Berber	Tüccar
Sayısı	14	1	2	6	1	10	1	1	1
Meslek	Manav	Sebzeci	Tuzcu	Canbaz	Saraç	Tacir	Debbağ kalfası	Sürücü	Postacı
Sayısı	1	1	1	2	2	2	6	1	1
Meslek	Kahveci	Ekmeççi	Muhtar						
Sayısı	1	1	1						
Hane	143	Nüfus	307				Toplam Meslek: 30 Meslek Erbabı: 109		

Ek. 16. Hunad Mahallesi Mollazade bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HUNAD MAHALLESİ MOLLAZADE BÖLGESİ ⁵⁷									
Meslek	Haffaf	Muhtar	Müy-tab	İmam	Asakir topçu	Cerrah	Bakkal	Değirmenci	Nalbant
Sayısı	1	2	1	1	1	1	1	1	2
Meslek adı	Sahtiyancı	Kalaycı	Dikici	Keresteci	Manav	Canbaz	Duhancı	Çermeci	Semerci
Sayısı	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Meslek	Müezzin	Gözlemeci	Sarban	Müste'cir					
Sayısı	1	1	1	1					
Hane	74	Nüfus	206				Toplam Meslek: 22 Meslek Erbabı: 24		

⁵⁵ NFS.d. vrk. 16⁵⁶ NFS.d. vrk. 19⁵⁷ NFS.d. vrk. 23

Ek. 17. Hunad Mahallesi Hallaçzade bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HUNAD MAHALLESİ HALLAÇZADE BÖLGESİ ⁵⁸									
Meslek	İmam	Muhtar	Canbaz	Mestci	Pabuccu	Kürekcı	Irgat	Tacir	Eskici
Sayı	1	2	3	2	2	1	1	8	2
Meslek	Tuzcu	Manav	Kerseteci	Hızarcı	Berber	Göncü	Amele	Çanağcı	Debbağ
Sayı	1	1	1	2	1	1	3	1	1
Meslek	Ekmekçi	Asakiri mansure	Bakkal	Kahveci	Müste'cir				
Sayı	1	3	1	1	1				
Hane	58	Nüfus	129						
						Toplam Meslek: 23 Meslek Erbabı: 41			

Ek. 18. Hunad Mahallesi Hacı Ali bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HUNAD MAHALLESİ HACI ALİ BÖLGESİ ⁵⁹									
Meslek	İmam	Bakırcı	Muhtar	Serraç	Manav	Kürekcı	Kasap	Duhancı	Hızarcı
Sayı	1	3	2	1	2	1	1	2	5
Meslek	Ders hocası	Dellal	Ziraatçı	Palancı	Arabacı	Kutucu	Debbağ	Kahveci	Cizmecı
Sayı	1	1	14	4	1	1	7	3	2
Meslek	Amele	Arpacı	Hammal	Tüccar	Nalbant	Keresteci	Dersiam	Kalaycı	Demirci
Sayı	6	4	8	4	2	2	2	2	1
Meslek	Müy-tâb	Bahçeci	Asakiri mansure	Pabağcı	Simitçi	Boyacı	Canbaz	Çermeci	Göncü
Sayı	1	3	2	1	1	1	1	1	2
Meslek	Müste'cir	Müezzin	Koyun taciri	Saçmacı	Ekmekçi	Çoban	Eskici	Tacir	Oturakçı
Sayı	5	1	1	1	1	1	2	1	1
Meslek	Arpa Tüccarı								
Sayı	1								
Hane	131	Nüfus	320						
						Toplam Meslek: 46 Meslek Erbabı: 111			

Ek. 19. Bozatlı Mahallesi Paşa bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

BOZATLI MAHALLESİ PAŞA BÖLGESİ ⁶⁰									
Meslek	İmam	Bakkal	Muhtar	Eskici	Müy-tâb	Canbaz	Debbağ	Dellal	Barutçu
Sayı	1	5	2	4	5	3	18	1	1
Meslek	Cizmecı	Berber	Mahalle mütevellı	Su bulucu	Asakiri mansure	Oturakçı	Bıçakçı	Kasap	Mestci
Sayı	16	1	1	1	7	3	1	2	1
Meslek	Bahçeci	Dülgör	Müste'cir	Kahveci	Talebe	Perdahçı	Ekmekçi	Amele	Saraç
Sayı	1	1	5	1	1	3	2	5	3
Meslek	Debbağ kalfası	Kaçeci	Hasırcı	Eşlamcı?	Çermeci	Demirci	Ziraatçı	Fişenki	Gühercileci
Sayı	1	1	1	1		3	4	1	2
Meslek	Samancı	Katırcı	Çorapçı	Ulema	Merkepci	Kalaycı	Kürtüncü		
Sayı	1	1	1	1	1	1	1		

⁵⁸ NFS.d. vrk. 25

⁵⁹ NFS.d. vrk. 26

⁶⁰ NFS.d. vrk. 30

Hane	116	Nüfus	271							Toplam Meslek: 43 Meslek Erbabı: 116
------	-----	-------	-----	--	--	--	--	--	--	---

Ek. 20. Bozathı Mahallesi Kabasakal bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

BOZATLI MAHALLESİ KABASAKAL BÖLGESİ ⁶¹										
Meslek	İmam	Demirci	Muhtar	Debbağ	Canbaz	Mahalle müteveli	Müy-tâb	Cizmecî	Çorakçı	
Sayı	1	1	2	17	1	1	3	4	1	
Meslek	Asakiri mansure	Tacir	Talebe	Çanakçı	Fırcı	Amele	Duhancı	Mestci	Müste'cir	
Sayı	2	1	1	1	1	5	2	1	5	
Meslek	Güherçileci kalfası	Naalçı	Bakkal	Güherçile amele	Saraç	Yapucu	Pabuçu	Ekmekçi	Nalbant	
Sayı	1	1	1	1	1	1		1	1	
Meslek	Merkepçi	Güherçileci	Etba'î							
Sayı	2	1	2							
Hane	54	Nüfus	117							Toplam Meslek: 30 Meslek Erbabı: 63

Ek. 21. Bozathı Mahallesi Hasan Bey bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

BOZATLI MAHALLESİ HASAN BEY BÖLGESİ ⁶²										
Meslek	İmam	Muhtar	Debbağ	Mahalle müteveli	Süvari	Müy-tâb	Tüccar	Amele	Tüfenkçi	
Sayı	1	2	4	1	1	5	3	16	2	
Meslek	Lelebici	Kalpçı	Dikici	Palancı	Kasap	Talebe	Sıvacı çırağı	Hasırcı	Bakkal	
Sayı	1	1	4	2	3	5	1	2	3	
Meslek	Berber	Tacir	Arpacı	Çıkırıkçı	Tuzcu	Çizmecî	Haffaf	Saraç	Perdahçı	
Sayı	1	2	1	2	1	12	4	2	2	
Meslek	Katırcı	Bıçakçı	Dellal	Naalçacı	Keçeci	Asakiri mansure	Demirci	Müste'cir	Kalaycı dellah	
Sayı	1	3	1	2	1	4	2	6	1	
Meslek	Hamal	Güherçile çırağı	Ekemekçi şakirdi	Mualimi sıbyan	Mahalle hanedanı	Kalaycı	Lelebici	Tüccarı ganem		
Sayı	1	1	1	1	1	1	1	1		
Hane	107	Nüfus	236							Toplam Meslek: 44 Meslek Erbabı: 113

⁶¹ NFS.d. vrk. 33⁶² NFS.d. vrk. 35

Ek. 22. Bozath Mahallesi Kilecioğlu bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

BOZATLI MAHALLESİ KİLEÇİOĞLU BÖLGESİ ⁶³									
Meslek	İmam	Haffaf	Muhtar	Cizmecı	Mahalle müteveli	Tüccarı ganem	Güherçileci çırağı	Debbağ	Amele
Sayı	1	1	2	3	1	1	2	6	3
Meslek	Simit tablakarı	Ziraatçı	Güherçileci	Müste'cir	Mestci	Ekmekçi	Keçeci	Asakiri mansure	Etba'î
sayısı	1	2	2	3	1	2	1	2	1
Hane	32	Nüfus	74				Toplam Meslek: 18 Meslek Erbabı: 35		

Ek. 23. Güllük Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

GÜLLÜK MAHALLESİ ⁶⁴									
Meslek	İmam	Muhtar	Müezzin	Müy-tâb	Asakiri mansure	Mestci	Sebzeci	Amele	Berber
Sayı	2	2	1	3	7	1	2	8	2
Meslek	Manav	Cizmecı	Saraç	Kileci	Perdabçı	Müste'cir	Arpacı	Yapıcı	Tacir
Sayı	6	9	2	1	1	7	2	1	1
Meslek	Naalğacı	Çanakçı	Demirci	Kebabçı	Sai	Eskici	Talebe	Haffaf	Papuccu
Sayı	2	2	2	1	1	2	2	3	1
Meslek	Tücar	Kahvecı	Kantarçı	Körtüncü	Ulema	Keçeci	Bahçeci	Merkepçi	Lelebici
Sayı	2	3	1	1	1	1	1	1	1
Meslek	Kürekçi	Canbaz	Palancı	Mahkeme Kâtibi	hatibi	Ekmekçi	Süvari asker		
sayısı	1	1	2	1	1	1	2	Toplam Meslek: 43 Meslek Erbabı: 95	
Hane	112	Nüfus	262						

Ek. 24. Eski Bostan (Bazarıstan) mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

ESKİ BOSTAN (BAZARİSTAN) MAHALLESİ ⁶⁵									
Meslek	İmam	Muhtar	Manav	Kirişçi	Dellal	Cizmecı	Eskici	Ağır nash?	Demirci
Sayı	1	2	10	3	1	6	4	1	6
Meslek	Tüccar	Kebabçı	Pabuççu	Körtüncü	Kahvecı	Kasap	Duhancı	Çanakçı	Şapçı
Sayı	2	1	3	4	1	1	3	1	1
Meslek	Saraç	Güherçileci çırağı	Lelebici	Dersiam	Müy-tâb	Hekim	Hamal	Haffaf	Tuzcu
sayısı	4	1	1	1	2	1	2	3	1
Meslek	Kürekçi	Mestci	Nalbant	Saatçi	Asakiri mansure	Talebe	Fenerci	Müste'cir	Palancı
Sayı	1	2	2	4	4	1	1	2	1
Meslek	Ekmekçi	Dikici	Talimi sıbyan	Naalğacı	Fırıncı	Berber	Yapıcı		
sayısı	1	1	1	1	1	1	1		
Hane	123	Nüfus	305				Toplam Meslek: 43 Meslek Erbabı: 92		

⁶³ NFS.d. vrk. 38

⁶⁴ NFS.d. vrk. 39

⁶⁵ NFS.d. vrk. 42

Ek. 25. Kalender Mahallesi Corcudlar bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

KALENDER MAHALLESİ CORCUDLAR BÖLGESİ ⁶⁶									
Meslek	İmam	Muhtar	Cizmeci	Ziraatçı	Duhancı	Bakkal	Debbağ	Amele	Arpacı
Sayısı	1	2	1	10	3	2	4	16	2
Meslek	Kalaycı	Talebe	Ekmekçi	Bahçeci	Sebzeci	Yazıcı	Berber	Asakiri mansure	Göncü
Sayısı	7	2	1	11	2	2	1	2	1
Meslek	Körtüncü	Tüccar	Tüccarı bakır	Mumcu	Külahçı	Kürekçi	Hasırcı	Dersiam	Tüccarı deri
Sayısı	2	1	2	1	1	4	2	1	1
Meslek	Müste'cir	Dikici	Seyis	Saraç	Tüfenkçi	Muallimi sibyan	Haffaf	Demirci	Mestci
Sayısı	9	1	1	1	1	1	1	1	1
Meslek	Tüccarı ganem	Amele lağım							
Sayısı	1	1	Hane	94	Nüfus	220	Toplam Meslek: 38 Meslek Erbabi: 104		

Ek. 26. Kalenderhane Mahallesi Serçeoğlu bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

KALENDERHANE MAHALLESİ SERÇEOĞLU BÖLGESİ ⁶⁷									
Meslek	İmam	Muhtar	Asakiri mansure	Mah. Mütevelli	Kiracıbaşı	Körtüncü	Arpacı	Kürekçi	Kirişçi
Sayısı	1	2	2	1	1	3	9	1	1
Meslek	Talimi sibyan	Tacir	Tüccarı ganem	Mestci	Müy-tâb	Saraç	Amele	Cizmeci	Mürekkepci
Sayısı	1	1	1	3	1	2	4	2	1
Meslek	Oduncu	Tuzcu	Duhancı	Hafız kütüb	Talebe	Bakkal	Mumcu	Çanakçı	Oturakçı
Sayısı	1	2	1	1	3	1	2	1	1
Meslek	Aşçı	Kurra	Müste'cir	Etbai'					
Sayısı	1	1	2	1					
Hane	52	Nüfus	126				Toplam Meslek: 21 Meslek Erbabı: 55		

Ek. 27. Kalenderhane Mahallesi Şeyh bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

KALENDERHANE MAHALLESİ ŞEYH BÖLGESİ ⁶⁸									
Meslek	İmam	Muhtar	Amele	Müderis	Haffaf	Sıvacı	Müezzin	Sebzeci	Elmacı
Sayısı	1	2	4	1	2	1	1	2	1
Meslek	Talebe	Kahveci	Bahçeci	Cizmeci	Asakiri mansure	Mestci	Etbai'	Humbaracı	Papuçcu
Sayısı	3	1	4	1	3	1	1	1	1
Meslek	Kürekçi	Bakkal	Yapucu	Debbağ	Körtüncü	Müste'cir	Dülger	Hatib	

⁶⁶ NFS.d. vrk. 45⁶⁷ NFS.d. vrk. 47⁶⁸ NFS.d. vrk. 49

Sayı	1	1	1	1	1	3	1	1	
Hane	34	Nüfus	93				Toplam Meslek: 27 Meslek Erbabı: 41		

Ek. 28. Kalenderhane Mahallesi Ağa bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

KALENDERHANE MAHALLESİ AĞA BÖLGESİ ⁶⁹									
Meslek	İmam	Müdris mülazım-ı ruus	Muhtar	Emini şehr	Silahşöranı devletten	Nalbant	Amele	Hanedan	Hizmetkar
Sayı	1	1	1	1	1	1	3	1	5
Meslek	Ziraatçı	Cizmeci	Sipahi tekaüd	Oturakçı	Sebzeci	Çermeci	Bahçeci	Asakiri mansure	Müy-tab
Sayı	1	5	1	1	2	1	2	1	1
Meslek	Duhancı	Ulema	Pabuççu	Müste'cir					
sayısı	1	1	1	1					
Hane	32	Nüfus	101				Toplam Meslek: 22 Meslek Erbabı: 34		

Ek. 29. Konuklar Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

KONUKLAR MAHALLESİ ⁷⁰									
Meslek adı	İmam	Mahkeme Kâtibi	Muhtar	Haffaf	Kebabçı	Süvari çavuşu	Asakiri sahibi tumar	Sipahi tekaüdü	Manav
Sayı	2	2	2	1	2	1	1	1	1
Meslek adı	Asakiri süvari	Mahalle mütevelli	Nalbant	Amele	Humbaracı	Hasılcı	Keçeci		
sayısı	3	1	1	3	1	2	1		
Hane	24	Nüfus	63				Toplam Meslek: 16 Meslek Erbabı: 25		

Ek. 30. Tutak Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

TUTAK MAHALLESİ ⁷¹									
Meslek	Muhtar	Oturakçı	Kahveci	Haffaf	Saraç	Cizmeci	Tuzcu	Müdris	Demirci
Sayı	2	1	1	1	1	1	1	1	1
Meslek	Papuççu	Nalbant	Papuççu Dellalı	Göncü	Hamal	Mestci	Debbağı Amele	Ekmekçi	Müste'cir
sayısı	1	1	1	2	1	1	1	1	1
Meslek	Asakiri mansure	Amele	Meşinci						
sayısı	2	1	1	Hane	30	Nüfus	73	Toplam Meslek: 21 Meslek Erbabı: 24	

Ek. 31. Varsak Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

VARSAK MAHALLESİ ⁷²									
Meslek adı	İmam	Muhtar	Asakiri sipahiden	Humbaracı	Mazucu	Tuzcu	Mahalle mütevelli	Nalbant	
Sayı	1	2	1	1	1	1	1	1	
Hane	14	Nüfus	36				Toplam Meslek: 8 Meslek Erbabı: 9		

⁶⁹ NFS.d. vrk. 50

⁷⁰ NFS.d. vrk. 50

⁷¹ NFS.d. vrk. 51

⁷² NFS.d. vrk. 52

Ek. 32. Hüseyinli Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HÜSEYİNLİ MAHALLESİ ⁷³									
Meslek	İmam	Muhtar	Mah.Müt	Mestci	Eskici	Asakiri Mansure	Asakiri Süvari	Ekmekçi	Hatip
Sayısı	1	2	1	1	3	7	2	3	1
Meslek	Tüccar	Debbağ	Nalbant	Talebe	Amele	Müy-Tâb	Cizmecî	Mücellid	Dersiam
Sayısı	5	1	5	1	2	1	1	1	1
Meslek	Hızarcı	Müste'cir	Göncü	Körtüncü	Manav	Kutucu	Berber	Demirci	Ziraatçı
Sayısı	2	4	2	1	3	1	2	1	1
Meslek	Gühercile Amelesi	Yapıcı							
Sayısı	1	1	Hane	115	Nüfus	167	Toplam Meslek: 29 Meslek Erbabı: 58		

Ek. 33. Lala Paşa Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

LALA PAŞA MAHALLESİ ⁷⁴									
Meslek	İmam	Muhtar	Asakiri Mansure	Müste'cir	Kâtib	Oturakçı	Tüccar	Göncü	Berber
Sayısı	1	2	4	5	1	1	4	1	4
Meslek	Debbağ	Haffaf	Mestci	Palancı	Sahtiyân Tüccarı	Koyuncu	Aşçı	Saraç	Körtüncü
Sayısı	13	1	9	1	1	2	1	3	1
Meslek	Dülger	Talebe	Cizmecî	Ziraatçı	Kasap	Eskici	Asakiri Süvari	Amele	Mah. Mütvellisi
Sayısı	1	1	3	2	1	3	1	1	1
Meslek	Müy-Tâb	Kahveci	Ekmekçi	Hamal	Yazıcı				
Sayısı	1	1	1	1	1				
Hane	107	Nüfus	270				Toplam Meslek: 32 Meslek Erbabı: 74		

Ek. 34. Hasan Faki Mahallesi Küçük Ali bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HASAN FAKİ MAHALLESİ KÜÇÜK ALİ BÖLGESİ ⁷⁵									
Meslek	Sebzeci	Muhtar	Bahçeci	Mah Mütév.	Debbağ	Katırcı Çırağı	Katırcı	Hamal	Pabuççu
Sayısı	1	2	2	1	11	3	8	2	1
Meslek	Amele	Ziraatçı	Cizmecî Kalfası	Dellal	Çıkrıkçı	Bakkal	Asakiri Mansure	Demirci	Ekmekçi
Sayısı	28	21	1	1	1	2	2	2	1
Meslek	Cizmecî	Kutucu	Körtüncü	Dikici	Keçeci	Müste'cir	Eskici Dellalı	Seraç	
Sayısı	6	1	1	1	1	7	1	1	
Hane	101	Nüfus	234				Toplam Meslek: 26 Meslek Erbabı: 108		

⁷³ NFS.d. vrk. 52⁷⁴ NFS.d. vrk. 55⁷⁵ NFS.d. vrk. 58

Ek. 35. Hasan Faki Mahallesi Emirağa bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HASAN FAKİ MAHALLESİ EMİRAGA BÖLGESİ ⁷⁶									
Meslek	İmam	Cizmeci	Bahçeci	Amele	Mah. Mütev.	Oturakçı	Turabacı	Demirci	Dikici Çırağı
Sayı	1	19	2	14	1	1	1	3	1
Meslek	Ziraatçı	Tacir	Katıra Hizmetkari	Dikici	Körtüncü	Tüccar	Sayacı	Göncü	Hamal
Sayı	5	1	1	1	1	5	1	5	1
Meslek	Talebe	Küreççi	Debbağ	Asakiri Mansure	Ekmeççi	Saraç	Pabuççu	Oduncu	Katırcı
Sayı	1	1	3	3	2	1	1	2	8
Meslek	Müste'cir	Gühencil Amele	Mestci	Erbai'	Çubukçu	Çanakçı	Müy-Tab	Kalaycı	Çıkrıkçı
Sayı	7	1	1	2	3	1	1	1	1
Meslek	Muhtar								
Sayı	2		Hane	102	Nüfus	238	Toplam Meslek: 37 Meslek Erbabı: 106		

Ek. 36. Şeyh Taceddin Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

ŞEYH TACEDDİN MAHALLESİ ⁷⁷									
Meslek	İmam	Ekmeççi	Muhtar	Berber	Debbağ	Kahveci	Koyuncu	Değirmenci	Dikici
Sayı	1	1	2	5	47	2	6	1	2
Meslek	Müste'cir	Ziraatçı	Amele	Keçeci	Asakiri mansure	Bahçeci	Müy-tab	Kösele tüccarı	Mestci
Sayı	6	1	8	3	3	1	1	1	5
Meslek	Tacir	Göncü	Cizmecici	Saraç	Leblebicici	Helvacı	İğneci	Yapıcı	Hurdacı
Sayı	3	4	3	2	1	1	1	1	1
Meslek	Yazıcı	Demirci	Katırcı	Mah. Müte.	Tüccar	Körtüncü	Kebabçı	Ekmeççi	Manav
Sayı	1	1	3	1	1	1	1	2	1
Meslek	Eskici	Hamal	Pabuççu	Haffa	Küreççi	Süvari sipahi	Dellal		
Sayı	3	1	2	1	1	2	1		
Hane	157	295				Toplam Meslek: 43 Meslek Erbabı: 136			

Ek. 37. Hamurcu mahallesi Kara Fakih bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HAMURCU MAHALLESİ KARA FAKİH BÖLGESİ ⁷⁸									
Meslek	Vekillmam	Muhtar	Keçeci	Göncü	Amele	Cizmeci	Berber	Demirci	Hammal
Sayı	1	1	1	1	7	7	1	3	2
Meslek	Manav	Çoban	Eskici dellal	Ziraatçı	Müste'cir	Sebzeci	Saraç	Eskici	Kütaneci
Sayı	1	1	1	2	4	1	1	1	1
Meslek	Tacir	Mah. Mütev.	Bakkal	Talimi sıbyan	Cizmeci şakirdi	Erbai'			
Sayı	1	1	1	1	1	1			
Hane	46	Nüfus	108				Toplam Meslek: 24 Meslek Erbabı: 43		

⁷⁶ NFS.d. vrk. 61

⁷⁷ NFS.d. vrk. 64

⁷⁸ NFS.d. vrk. 68

Ek. 38. Hamurcu Mahallesi Kantarcı bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HAMURCU MAHALLESİ KANTARCI BÖLGESİ ⁷⁹									
Meslek	İmam	Muhtar	Çilingir	Debbağ	Mestci	Amele	Çorakçı	Asakiri mansure	Katırcı
Sayı	1	1	1	10	1	4	1	2	1
Meslek	Cizmecî	Berber	Eskiciler şeyhi	Kahveci	Kirişçi	Tacir	Eskici	Saraç	Külahçı
Sayı	1	1	1	1	1	2	1	1	1
Meslek	Dikici	Ziraatçı	Müste'cir	Mürekkepçi	Keçeci	Kürekeçi			
Sayı	1	3	3	1	1	1			
Hane	49	Nüfus	118						
							Toplam Meslek: 24 Meslek Erbabı: 42		

Ek. 39. Mürekkeççi Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

MÜREKKEPÇİ MAHALLESİ ⁸⁰									
Meslek	Muhtar	Haffaf	Hamamcı	Oturakçı	Kantarcı	Zenbilci	Demirci	Ekmekçi	Nalbant
Sayı	2	1	1	1	1	1	7	3	1
Meslek	Debbağ	Mücellid	Dellal	Parçacı	Çanakçı	Amele	Asakiri mansure	Papuççu	Cizmecî şakirdi
Sayı	3	1	4	1	1	4	2	2	1
Meslek	Kahveci	Çoban	Hammal	Semerci	Manav	Naalçacı	Müste'cir	Etbai'	Yapıcı
Sayı	1	1	1	1	1	1	1	2	3
Hane	47	Nüfus	121						
							Toplam Meslek: 24 Meslek Erbabı: 49		

Ek. 40. Karakürkçü Mahallesi Tepecik bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

KARAKÜRKÇÜ MAHALLESİ TEPECİK BÖLGESİ ⁸¹									
Meslek	İmam	Muhtar	Eskici	Şapçı?	Debbağ	Tüfenkçi	Amele	Demirci	Tüccar
Sayı	1	2	5	1	2	1	6	2	4
Meslek	Kütanecî	Bakka	Simitçi	Dellal	Kalaycı	Tuzcu	Çubukçu	Keçeci	Berber
Sayı	1	1	1	1	2	1	1	2	1
Meslek	Cizmecî	Kalpçı	Papuççu	Göncü	Dülger	Bakracı?	Katırcı	Ekmekçi	Arpacı
Sayı	2	1	2	2	1	1	2	1	1
Meslek	Uncu	Yazıcı	Asakiri mansure	Müste'cir					
Sayı	1	1	1	1					
Hane	55	Nüfus	147						
							Toplam Meslek: 31 Meslek Erbabı: 52		

Ek. 41. Karakürkçü Mahallesi Aşağı bölgesi

KARAKÜRKÇÜ MAHALLESİ AŞAĞI BÖLGESİ ⁸²									
Meslek	İmam	Mah. Mütev	Talimi sibyan	Haffaf	Demirci şeyhi	Cizmecî	Arpacı	Tüccar	Hafız
Sayı	1	1	1	1	1	2	3	2	1
Meslek	Saçmacı	Keçeci	Müy-tâb	Deveci	Samancı	Manav	Kahveci	Mestci	Katırcı
Sayı	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Meslek	Asakiri Mansure	Müste'cir							

⁷⁹ NFS.d. vrk. 69⁸⁰ NFS.d. vrk. 70⁸¹ NFS.d. vrk. 71⁸² NFS.d. vrk. 73

Sayı	1	1							
Hane	23	Nüfus	68						Toplam Meslek: 20 Meslek Erbabı: 24

Ek. 42. Çakoloz Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

ÇAKOLOZ MAHALLESİ ⁸³									
Meslek	Muhtar	Cizmecı	Katırcı	Amele	Demırcı	Baltacı	Asakırı mansure	Uncu	Eskıcı
Sayı	2	9	4	2	7	2	1	1	1
Meslek	Amele	Meşıncı	Oduncu	Tacırcı	Arpacı	Kahvecı	Bahçeci	Tuzcu	Irgat
Sayı	1	2	1	1	1	2	1	1	1
Meslek	Duhancı	Papuçcu	Kebabçı	Kılcı	Zıraatçı	Hammal	Müy-táb	Körtüncü	Turapçı
Sayı	1	1	1	1	13	4	3	1	1
Meslek	Göncü	Debbağ	Mestci	Bakkal	Hasılı	Fırıncı	Oturakçı	Güherçileci	Dellal
Sayı	1	1	2	3	1	1	2	1	1
Meslek	Keçeci	Katırcı çırağı	Müste'cir	Tüccar	Yapıcı	Sail			
Sayı	1	1	9	1	2	1			
Hane	96	Nüfus	233						Toplam Meslek: 42 Meslek Erbabı: 94

Ek. 43. Mükremin Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

MÜKREMİN MAHALLESİ ⁸⁴									
Meslek	İmam	Muhtar	Bakkal	Tüccar	Göncü	Bahçeci	Debbağ	Nalbant	Sipahi
Sayı	1	2	1	1	4	1	14	2	2
Meslek	Mestci	Cizmecı	Asakırı mansure	Manav	Kalaycı	Perdahçı	Keçeci	Hasılı	Kahvecı
Sayı	2	1	5	1	1	1	3	1	1
Meslek	Müste'cir	Ekmekeçi	Etbai'						
Sayı	6	1	1						
Hane	89	Nüfus	228						Toplam Meslek: 21 Meslek Erbabı: 52

Ek. 44. Hacı Arap Mahallesi İsa Ağa bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HACI ARAP MAHALLESİ İSA AĞA BÖLGESİ ⁸⁵									
Meslek	Muhtar	Müste'cir	Ekmekeçi	Göncü	Cizmecı	Debbağ	Manav	Asakırı mansure	Berber
Sayı	2	4	1	1	1	6	1	1	1
Meslek	Hammal	Yazıcı							
Sayı	1	1		37	Nüfus	95			
									Toplam Meslek: 11 Meslek Erbabı: 20

Ek. 45. Hacı Arap Mahallesi Madenoğlu bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HACI ARAP MAHALLESİ MADENOĞLU BÖLGESİ ⁸⁶									
Meslek	İmam	Muhtar	Tüccar	Debbağ	Mestci	Göncü	Kalaycı	Müste'cir	Kahvecı
Sayı	1	1	1	4	1	1	1	3	1
Hane	34	Nüfus	94						Toplam Meslek: 9 Meslek Erbabı: 14

⁸³ NFS.d. vrk. 74

⁸⁴ NFS.d. vrk. 76

⁸⁵ NFS.d. vrk. 78

⁸⁶ NFS.d. vrk. 79

Ek. 46. Musa Gazi Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

MUSA GAZİ MAHALLESİ ⁸⁷									
Meslek	Mah vekil imam	Muhtar	Debbağ	Tüccar	Göncü	Eskici	Asakiri mansure	Katırcı	Müste'cir
Sayısı	1	2	24	1	2	1	2	1	2
Meslek	Haffaf								
Sayısı	1	Hane	56	Nüfus	140				
							Toplam Meslek: 10 Meslek Erbabı: 36		

Ek. 47. Baldöktü Mahallesi Han bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

BALDÖKTÜ MAHALLESİ HAN BÖLGESİ ⁸⁸									
Meslek	İmam	Muhtar	Dersiam	Saraç	Debbağ	Cizmecı	Oturakçı	Haffaf	Hasırcı
Sayısı	2	1	1	1	14	1	1	1	1
Meslek	Hızarcı	Mestci	Tacir	Hasılcı					
Sayısı	2	2	1	2					
Hane	35	Nüfus	81						
							Toplam Meslek: 13 Meslek Erbabı: 30		

Ek. 48. Seyyit Gazi Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

SEYYİT GAZİ MAHALLESİ ⁸⁹									
Meslek	İmam	Muhtar	Debbağ	Göncü	Berber	Mestci	Kahvecı	Ziraatçı	Asakiri mansure
Sayısı	1	2	9	5	2	1	1	1	1
Meslek	Lülecı	Amele	Tabbağ	Keçeci	Nalbant	Mestci	Talebe	Müste'cir	
Sayısı	1	2	1	1	1	1	1	2	
Hane	37	Nüfus	113						
							Toplam Meslek: 17 Meslek Erbabı: 33		

Ek. 49. Hacı Vele Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HACI VELED MAHALLESİ ⁹⁰									
Meslek	İmam	Muhtar	Amele	Manav	Debbağ	Mü-y-táb	Mestci	Müste'cir	Kebabçı
Sayısı	1	2	6	1	14	2	4	10	1
Meslek	Berber	Göncü	Keçeci	Hammal	Koyuncu	Meşincı	Demircı	Hasılcı	Ziraatçı
Sayısı	1	1	1	1	6	1	1	1	3
Meslek	Kılıcı	Saccı	Talebe	Cizmecı	Asakiri mansure	Süvari asker	Devecı		
Sayısı	1	1	1	1	1	1	1		
Hane	101	Nüfus	254						
							Toplam Meslek: 25 Meslek Erbabı: 64		

Ek. 50. Taşkıncık Mahallesi Penbeatan bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

TAŞKINCİK MAHALLESİ PENBEATAN BÖLGESİ ⁹¹									
Meslek	İmam	Muhtar	Zenbilci	Gühercileci ustası	Mestci	Amele	Gühercileci	Canbaz	Debbağ
Sayısı	1	2	1	1	1	4	16	1	3
Meslek	Saraç	Perdahçı	Katırcı	Bahçeci	Ziraatçı	Asakiri mansure	Kalçı başı	Külahçı	Gühercileci ameleli
Sayısı	1	1	2	1	1	1	1	1	4
Meslek	Papuççu								
Sayısı	1	Hane	53	Nüfus	142				
							Toplam Meslek: 19 Meslek Erbabı: 44		

⁸⁷ NFS.d. vrk. 80⁸⁸ NFS.d. vrk. 82⁸⁹ NFS.d. vrk. 83⁹⁰ NFS.d. vrk. 84⁹¹ NFS.d. vrk. 86

Ek. 51. Taşkınık Mahallesi Orta bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

TAŞKINIK MAHALLESİ ORTA BÖLGESİ ⁹²									
Meslek	Bahçeci	Muhtar	Papuççu	Çoban	Gühercileci	Amele	Ziraatçı	Asakiri mansure	Gühercileci amelesi
Sayı	1	2	1	1	21	1	2	1	1
Meslek	Koyuncu	Külahçı							
Sayı	1	1	Hane	51	Nüfus	134		Toplam Meslek: 11 Meslek Erbabı: 33	

Ek. 52. Taşkınık Mahallesi Halil İbrahim bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

TAŞKINIK MAHALLESİ HALİL İBRAHİM BÖLGESİ ⁹³									
Meslek	İmam	Muhtar	Gühercileci amelesi	Bahçeci	Gühercileci	Merkepçi	Amele	Katırcı	Asakiri mansure
Sayı	1	2	8	1	8	1	3	3	4
Meslek	Kahveci	Müste'cir	Katırcı çırağı	Cizmecici					
Sayı	1	3	1	1					
Hane	52	Nüfus	131				Toplam Meslek: 13 Meslek Erbabı: 37		

Ek. 53. Köse Mahallesi Danişmend bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

KÖSE MAHALLESİ DANIŞMEND BÖLGESİ ⁹⁴									
Meslek	İmam	Muhtar	Asakiri mansure	Tüccar	Cizmecici	Amele	Demirci	Elmacı	Talimi sbyan
Sayı	2	2	1	2	2	2	1	1	2
Meslek	Manav	Dellal	Saraç	Mah. Mütev.	Mestci	Müste'cir	Mü-y-tab	Keçeci	Müezzın
Sayı	1	1	1	1	1	2	1	1	1
Meslek	Kahveci	Talebe							
Sayı	1	1	Hane	25	Nüfus	58		Toplam Meslek: 20 Meslek Erbabı: 27	

Ek. 54. Hacı İvaz Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HACI İVAZ MAHALLESİ ⁹⁵									
Meslek	İmam	Atarlar şeyhi	Muhtar	Manav	Hamal	Demirci	Amele	Saçmacı	Mü-y-tab
Sayı	1	1	2	4	2	1	1	1	4
Meslek	Mah. Mütev.	Oturakçı	Sıvacı	Müderis	Hancı	Müste'cir	Hanedan	Kavukçu	
Sayı	1	1	1	1	2	1	1	1	
Hane	26	Nüfus	71				Toplam Meslek: 17 Meslek Erbabı: 26		

Ek. 55. Hacet Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HACET MAHALLESİ ⁹⁶									
Meslek	İmam	Muhtar	Mah. Mütev.	Müderis	Çilingir	Tüccar	Kutucu	Mestci	Talebe
Sayı	1	2	1	1	2	4	1	1	1
Meslek	Hatip	Kasap	Saraç	Keçeci	Attar	Penbeci	Hamal	Asakiri mansure	Cizmecici
Sayı	1	1	2	1	2	1	2	1	1
Meslek	Amele	Etbai'							
Sayı	1	2	Hane	32	Nüfus	88		Toplam Meslek: 20 Meslek Erbabı: 29	

⁹² NFS.d. vrk. 88

⁹³ NFS.d. vrk. 89

⁹⁴ NFS.d. vrk. 91

⁹⁵ NFS.d. vrk. 91

⁹⁶ NFS.d. vrk. 92

Ek. 56. Cafer Bey Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

CAFER BEY MAHALLESİ ⁹⁷									
Meslek	İmam	Muhtar	Dellal	Müytâb	Palancı	Cizmeci	Papuççu	Ulema	Manav
Sayısı	1	2	8	4	1	5	10	2	5
Meslek	Bahçeci	Kasap	Sebzeci	Kalaycı	Kahveci	Müste'cir	Katırcı çırağı	Koyuncu	Demirci
Sayısı	1	2	1	2	3	3	1	3	2
Meslek	Sıvacı	Mesteci	Hammal	Dülger	Amele	Ekmekçi	Berber	Talebe	Ziraatçı
Sayısı	1	3	4	2	13	8	1	1	7
Meslek	Yapıcı	Yazıcı	Dikici	Nalbant	Bakırcı	Katırcı	Haffaf	Vaiz	Kantarçı
Sayısı	1	1	4	1	1	4	1	1	1
Meslek	Talimi sıbyan	Kürekçi	Penbeci	Lüleci	Çoban	Balıkçı	Turabacı	Eskici	Canbaz
Sayısı	1	2	1	1	3	2	1	1	1
Meslek	Mah. Mütev.	Tuzcu	Simitçi	Göncü	Asakiri mansure	Muhzır-ı Mahkeme	Mahkemede Muhzır başı		
Sayısı	1	2	1	1	4	1	1		
Hane	172	Nüfus	525					Toplam Meslek: 52 Meslek Erbabı: 135	

Ek. 57. Bektaş Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

BEKTAŞ MAHALLESİ ⁹⁸									
Meslek adı	Muhtarı	Göncü	Amele	Haffaf	Dikici	Cizmeci	Ekmekçi	Katırcı	Dühançı
Sayısı	2	2	4	1	1	5	1	5	1
Meslek	Asakir-i mansure	Müste'cir	Müytâb	Hammal	Papuççu	Dellal			
Sayısı	6	2	1	1	1	1			
Hane	57	Nüfus	148					Toplam Meslek: 15 Meslek Erbabı: 34	

Ek. 58. Bektaş Mahallesi Bektaş bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

BEKTAŞ MAHALLESİ BEKTAŞ BÖLGESİ ⁹⁹									
Meslek	İmam	Muhtar	Cizmeci	Tüccar	Kantarcı	Ekmekçi	Demirci	Papuççu	Kahveci
Sayısı	1	1	2	1	1	5	1	3	1
Meslek	Eskici	Asakir-i Mansure	Manav	Amele	Müytâb	Ziraatçı			
Sayısı	1	1	2	1	3	1			
Hane	32	Nüfus	88					Toplam Meslek: 15 Meslek Erbabı: 25	

Ek. 59. Oduncuoğlu mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

ODUNCUOĞLU MAHALLESİ ¹⁰⁰									
Meslek adı	İmam	Ziraatçı	Muhtar	Tüccar	Ekmekçi	Kasap	Nalbant	Haffaf	Cizmeci
Sayısı	1	3	1	4	1	1	2	1	1
Meslek adı	Katırcı çırağı	Kahveci	Hammal						
Sayısı	2	1	1						
Hane	23	Nüfus	59					Toplam Meslek: 12 Meslek Erbabı: 19	

97 NFS.d. vrk. 93

98 NFS.d. vrk. 97

99 NFS.d. vrk. 99

100 NFS.d. vrk. 100

Ek. 60. Seyfullah Efendi Mahallesi Kürtler bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

SEYFULLAH EFENDİ MAHALLESİ KÜRTLER BÖLGESİ ¹⁰¹									
Meslek	Müderrisimden dersiam ve mah.imam	Muhtar	Külâhçı	Asakiri mansure	Mah. Mütev.	Bahçeci	Tacir	Debbağ	Hamal
Sayı	1	2	1	2	1	2	1	3	1
Meslek	Müste'cir	Amele	Talebe	Demirci	Nalbant	Manav	Ziraatçı	Berber	Mumcu
Sayı	8	24	4	1	1	3	2	3	1
Meslek	Müezzin	Seyis?	Saraç	Dersiam	Sarban	Etbai'			
Sayı	1	1	2	1	2	1			
Hane	112	Nüfus	268			Toplam Meslek: 24 Meslek Erbabı: 69			

Ek. 61. Fethullah Efendi Mahallesi Kürtler bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

FETHULLAH EFENDİ MAHALLESİ KÜRTLER BÖLGESİ ¹⁰²									
Meslek	Vekil imam	Ziraatçı	Muhtar	Bahçeci	Hancı	Berber	Asakiri mansure	Müste'cir	Mah. Mütev.
Sayı	1	8	2	5	1	3	3	8	1
Meslek	Sebzeci	Amele	Kürekçi	Demirci	Talebe	Ulema	Hamal	Manav	Kahveci
Sayı	1	11	1	2	5	2	1	1	1
Meslek	Etbai'	Hatib	Kalaycı						
Sayı	1	1	1						
Hane	76	Nüfus	187				Toplam Meslek: 21 Meslek Erbabı: 60		

Ek. 62. Gebe İlyas Mahallesi Danacılar bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

GEBE İLYAS MAHALLESİ DANACILAR BÖLGESİ ¹⁰³									
Meslek	İmam	Muhtar	Asakiri mansure	Mah. Mütev.	Debbağ	Cizmeci kalfası	Cizmeci	Gühercileci amelesi	Katırcı çırağı
Sayı	1	2	9	1	23	2	12	4	1
Meslek	Ulema	Tüccar	Dellal	Amele	Bahçeci	Ziraatçı	Gühercileci	Sebzeci	Bakırcı
Sayı	2	1	3	28	3	14	5	3	1
Meslek	Katırcı	Haffaf	Keçeci	Papuççu	Kahveci	Talebe	Körtüncü	Hasırcı	Müste'cir
Sayı	1	1	3	5	1	1	1	5	8
Meslek	Mesci	Kasap	İmameci	Palancı	Etbai'	Yapıcı			
Sayı	1	1	1	1	1	2			
Hane	138	Nüfus	340				Toplam Meslek: 33 Meslek Erbabı: 148		

Ek. 63. Deliklitaş Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

DELİKLİTAŞ MAHALLESİ ¹⁰⁴									
Meslek	İmam	Keresteci	Muhtar	Keçeci	Ekmekçi	Saraç	Göncü	Debbağ	Oturakçı
Sayı	2	2	2	7	3	4	5	41	1
Meslek	Ziraatçı	Kasap	Berber	Mesci	Cizmeci	Manav	Amele	Haffaf	Koyuncu
Sayı	2	1	1	2	3	3	14	1	3
Meslek	Hamal	Yapıcı	Eskici	Leblebici	Hasılıcı	Lağımçı	Papuççu	Kahveci	Simitçi
Sayı	32	1	1	1	1	1	2	23	1
Meslek	ESKİCİ	Canbaz	Müste'cir	Müy-tâb	Katırcı	Tacir	Perdahçı	Hamamcı	Hızarcı
Sayı	1	3	5	2	1	4	5	1	2

¹⁰¹ NFS.d. vrk. 100

¹⁰² NFS.d. vrk. 103

¹⁰³ NFS.d. vrk. 105

¹⁰⁴ NFS.d. vrk. 109

Meslek	Asakiri mansure	Dikici	Tüccar	Lüleci	Demirci	Dersiam	Talimi sıbyan		
Sayısı	1	1	1	1	1	1	1		
Hane	154	Nüfus	376					Toplam Meslek: 43 Meslek Erbabı: 191	

Ek. 64. Şatırban Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

ŞATIRBAN MAHALLESİ ¹⁰⁵							
Meslek adı	Muhtar	Çanakçı	Mestci	Müste'cir	Sipahi	Mestci	Asakiri mansure
Sayısı	2	1	1	1	1	1	1
Meslek	Etbai'						
Sayısı	1	Hane	10	Nüfus	30		Toplam Meslek: 8 Meslek Erbabı: 9

Ek. 65. Emir Sultan Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

EMİR SULTAN MAHALLESİ ¹⁰⁶									
Meslek	Vekil İmam	Muhtar	Nalbant	Müezzin	Müy-tâb	Debbağ	Talebe	Müste'cir	Attar
Sayısı	1	2	2	1	1	1	1	2	1
Hane	15	Nüfus	40					Toplam Meslek: 9 Meslek Erbabı: 12	

Ek. 66. Hürrem Çavuş mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HÜRREM ÇAVUŞ MAHALLESİ ¹⁰⁷									
Meslek	İmam	Muhtar	Kahveci	Asakiri mansure	Tüccar	Süvari sipahi	Müftü?	Sebzeci	Mestci
Sayısı	1	2	1	1	1	2	1	1	1
Hane	11	Nüfus	25					Toplam Meslek: 9 Meslek Erbabı: 11	

Ek. 67. Sultan mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

SULTAN MAHALLESİ ¹⁰⁸				
Meslek	İmam	Muhtar	Mestci	Haffaf
Sayısı	1	2	1	1
Hane	7			
Nüfus	18	Toplam Meslek: 4 Meslek Erbabı: 5		

Ek. 68. Tacı Kızıl mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

TACI KIZIL MAHALLESİ ¹⁰⁹									
Meslek	İmam	Muhtar	Hatip	Ulema	Müy-tâb	Asakiri mansure	Saraç	Müezzin	Kâtib
Sayısı	1	2	1	1	1	2	1	1	1
Meslek	Tüccar	Berber	Dersiam	Etbai'					
Sayısı	1	1	1	1					
Hane	13	Nüfus	40					Toplam Meslek: 13 Meslek Erbabı: 15	

105 NFS.d. vrk. 112

106 NFS.d. vrk. 113

107 NFS.d. vrk. 113

108 NFS.d. vrk. 114

109 NFS.d. vrk. 114

Ek. 69. Hasbek Mahallesi Kümbet bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HASBEK MAHALLESİ KÜMBET BÖLGESİ¹¹⁰									
Meslek	İmam	Muhtar	Pastırmacı	Manav	Kahveci	Papaççu	Göncü	Katırcı	Mestci
Sayısı	1	1	1	2	1	2	1	1	4
Meslek	Müste'cir	Haffaf	Çizmeçi	Ekmekçi	Oturakçı	Kebapçı	Amele	Ulema	Asakiri mansure
Sayısı	1	1	2	4	1	1	4	1	1
Meslek	Nalbant	Ziraatçı	Çoban		Hane	45	Nüfus	96	Toplam Meslek: 21 Meslek Erbabı: 33
Sayısı	1	1	1						

Ek. 70. Hasbek Mahallesi Dilaver Paşa bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HASBEK MAHALLESİ DİLAVER PAŞA BÖLGESİ¹¹¹									
Meslek	İmam	Muhtar	Amele	Mestci	Uncu	Haffaf	Demirci	Tüccar	Ekmekçi
Sayısı	1	1	2	2	1	2	1	2	1
Meslek	Bahçeci	Çorakçı	Duhancı	Çizmeçi	Barutçu	Katırcı	Sipahi Süvari	Ulemeden Küttab	Nalband
Sayısı	1	1	2	1	1	1	1	1	1
Hane	35	Nüfus	96						Toplam Meslek: 18 Meslek Erbabı: 23

Ek. 71. Hasbek Mahallesi Dadı bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HASBEK MAHALLESİ DADI BÖLGESİ¹¹²									
Meslek adı	Çubukçu	Muhtar	Keçeci	Mestçi	Askeri Mansure	Berber	Kahveci	Amele	Perdahçı
Sayısı	1	2	1	1	1	1	1	2	1
Hane	12	Nüfus	32						Toplam Meslek: 9 Meslek Erbabı: 11

Ek. 72. Hasbek Mahallesi Hoca Hasan bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HASBEK MAHALLESİ HOCA HASAN BÖLGESİ¹¹³									
Meslek	İmam	Muhtar	Kasap	Çizmeçi Kalfası	Debbağ	Askeri Mansure	Ekmekçi	Arpacı	Çizmeçi
Sayısı	1	1	2	3	2	3	1	1	3
Meslek	Tüfenkçi	Müste'cir	Saraç	Manav	Hamal	Amele	Çubukçu	Eskici	Katırcı
Sayısı	1	4	1	1	3	9	2	1	2
Meslek	Tuzcu	Mestçi	Çorakçı	Muytab	Kirişçi	Dikici	Bakkal	Hamamcı	Kürekcisi
Sayısı	1	2	2	2	1	1	1	1	1
Hane	58	Nüfus	160						Toplam Meslek: 27 Meslek Erbabı: 53

Ek. 73. Hasbek Mahallesi Küçük bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HASBEK MAHALLESİ KÜÇÜK BÖLGESİ¹¹⁴									
Meslek	İmam	Muhtar	Demirci	Muytab	Dellal	Ekmekçi	Ođun Yarıcı	Saraç	Bostancı
Sayısı	1	1	3	2	3	2	1	2	1
Meslek	Kahveci	Zenbilci	Kebapçı	Haffaf	Çizmeçi	Boyacı Sahityan	Mestçi	Amele	Mürekkepçi
Sayısı	1	1	1	2	2	1	2	3	1
Meslek	Etbai'	Çorakçı	Kahveci	Müste'cir	Dikici	Çerçi	Kasap	Perdahçı	Debbağ
Sayısı	2	1	1	3	1	2	1	1	1
Meslek	Kürekcisi	Sazıcı		Hane	50	Nüfus	112		Toplam Meslek: 29 Meslek Erbabı: 46
Sayısı	1	2							

¹¹⁰ NFS.d. vrk. 114

¹¹¹ NFS.d. vrk. 115

¹¹² NFS.d. vrk. 116

¹¹³ NFS.d. vrk. 117

¹¹⁴ NFS.d. vrk. 118

Ek. 74. Hasbek Mahallesi Molla İsmail bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HASBEK MAHALLESİ MOLLA İSMAİL BÖLGESİ ¹¹⁵									
Meslek	İmam	Muhtar	Arpacı	Çorakçı	Tüfenççi	Manav	Sazıcı	Amele	Müste'cir
Sayısı	1	1	1	5	1	2	2	4	4
Meslek	Dikici	Eskici	Zenbilci	Mahalle Müte.	Müste'cir Vakfı Camii Mahalle				
Sayısı	1	1	2	1	2				
Hane	34	Nüfus	70			Toplam Meslek: 14 Meslek Erbabı: 28			

Ek. 75. Hasbek Mahallesi Hacı Saka bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HASBEK MAHALLESİ HACI SAKA BÖLGESİ ¹¹⁶									
Meslek	İmam	Muhtar	Dersiam	Yazıcı	Amele	Müste'cir	Perdabçı	Çizmeçi	Canbaz
Sayısı	1	1	1	1	5	4	1	1	1
Meslek	Pekmezci	Arpacı	Bakkal	Katırcı	Deveci	Koyuncu	Keçeci	Bostancı	Manav
Sayısı	1	1	1	1	3	1	1	1	1
Meslek	Sazıcı								
Sayısı	1	Hane	27	Nüfus	57				Toplam Meslek: 19 Meslek Erbabı: 28

Ek. 76. Hasbek Mahallesi Kendirci bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HASBEK MAHALLESİ KENDİRCİ BÖLGESİ ¹¹⁷									
Meslek	İmam	Muhtar	Bahçeci	Tuzcu	Deveci	Sazıcı	Oturakçı	Koyuncu	Çorakçı Amele
Sayısı	1	1	1	1	1	2	1	1	1
Hane	12	Nüfus	30			Toplam Meslek: 9 Meslek Erbabı: 10			

Ek. 77. Gebe İlyas Mahallesi Tahir Ağa bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

GEBE İLYAS MAHALLESİ TAHİR AĞA BÖLGESİ ¹¹⁸									
Meslek	İmam	Muhtar	Tüccar	Penbeci	Bahçeci	Çubukçu	Manav	Kebabçı	Dikici
Sayısı	2	2	3	3	1	1	1	1	2
Meslek	Oturakçı	Hafif	Dahancı	Arpacı	Zenbilci	Mestçi	Çizmeçi	Amele	Çilingir
Sayısı	1	1	2	2	1	4	19	20	1
Meslek	Sahityancı	Dellal	Firincı	Tuzcu	Hamamcı	Müste'cir	Nalband	Hamal	Mıytab
Sayısı	1	5	2	1	1	5	1	1	5
Meslek	Yazıcı	Bakkal	Mimar Çavuşu	Tüccarı Ganem	Yapıcı	Güherçileci	Seysis	Kahveci	Perdabçı
Sayısı	1	3	1	1	2	1	1	4	1
Meslek	Katırcı	Ziraatçı	Eskici	Kalaycı	Çermeci	Demirci	Nalacı	Kürtüncü	Haulcı
Sayısı	2	4	4	1	1	1	1	1	1
Meslek	Ekmekçi	Sipahi	Merkepçi	Mürekkepçi	Kaymakçı	Papuccu	Keçeci	Müezzın	Debbağ
Sayısı	1	1	1	1	1	1	3	2	5
Meslek	Sivari Sipahi	Güherçile Çırağ	Ekmekçi Çırağ	Mahalle Hanedamı	Debbağ Kalfası	Mahalle Müteve.	Sahityan Tüccar	Asakir-i Mansire	
Sayısı	1	1	1	1	1	1	1	5	
Hane	143	Nüfus	368			Toplam Meslek: 62 Meslek Erbabı: 148			

Ek. 78. Yalman Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

YALMAN MAHALLESİ ¹¹⁹									
Meslek	İmam	Muhtar	Oturakçı	Penbeci	Hatib	Müezzın	Talebe	Çubukçu	Tüccar
Sayısı	1	2	3	1	1	1	8	1	4
Meslek	Mestçi	Hafif	Müste'cir	Sarraç	Çilingir	Amele	Attar	Dellal	Çerçi
Sayısı	3	3	6	1	2	10	1	2	1
Meslek	Taçir	Keçeci	Canbaz	Ertbai	Çanakçı	Kahveci	Manav	Koyuncu	Ekmekçi
Sayısı	1	3	1	2	1	1	3	3	2

115 NFS.d. vrk. 120

116 NFS.d. vrk. 120

117 NFS.d. vrk. 121

118 NFS.d. vrk. 122

119 NFS.d. vrk. 125

Meslek	Kürekçi	Muytab	Duhancı	Hurdacı	Göncü	Kundakçı	Yapıcı	Çizmeçi	Kürtüncü
Sayı	2	1	3	1	1	1	1	5	1
Meslek	Hızarcı	Mahalle Mite.	Çanakçı	Müderriş	Talimi Sıbyan	Sivari Sipahi	Arpacı	Asakir-i mansure	
Sayı	1	1	1	1	1	1	1	6	
Hane	96	Nüfus	245						
							Toplam Meslek: 44 Meslek Erbabı: 97		

Ek. 79. Kapan Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

KAPAN MAHALLESİ ¹²⁰									
Meslek	Tüccar	Muhtar	Seraç	Müste'cir	Talebe	Manav	Naalcaçı	Oturakçı	Dikici
Sayı	3	2	1	2	2	1	1	1	1
Meslek	Çubukçu	Mahalle Mite.							
Sayı	1	1							
Hane	31	Nüfus	92						
							Toplam Meslek: 11 Meslek Erbabı: 16		

Ek. 80. Hacı Kasım Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HACI KASIM MAHALLESİ ¹²¹									
Meslek	İmam	Canbaz	Muhtar	Muytab	Tacir	Kürtüncü	Amele	Uncu	Berber
Sayı	2	2	1	9	1	1	12	2	2
Meslek	Göncü	Hamal	Naalcaçı	Ekmekçi	Manav	Çıkrıkçı	Debbağ	Dellal	Ziraatçı
Sayı	16	2	1	4	1	2	6	1	3
Meslek	Tüccar	Derici	Demirci	Kasap	Papuccu	Tüccar-ı Geven	Külahaçı	Bıçakçı	Kahveci
Sayı	1	1	2	1	7	3	1	1	1
Meslek	Müste'cir	Koyuncu	Ziraatçı Şeyhi	Oturakçı	Çizmeçi				
Sayı	3	1	1	2	1				
Hane	105	Nüfus	284						
							Toplam Meslek: 32 Meslek Erbabı: 94		

Ek. 81. Bahçevan Mahallesi Ömer Şeyh bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

BAHÇEVAN MAHALLESİ ÖMER ŞEYH BÖLGESİ ¹²²									
Meslek	İmam	Muhtar	Asakiri Mansure	Arpacı	Demirci	Merkepçi	Mestçi	Muytab	Papuccu
Sayı	1	1	2	1	3	2	2	2	2
Meslek	Debbağ	Kalaycı	Amele	Katırcı	Ekmekçi	Nalband	Eskici	Kahveci	Keçeci
Sayı	3	1	2	1	1	1	1	1	1
Hane	35	Nüfus	102						
							Toplam Meslek: 18 Meslek Erbabı: 28		

Ek. 82. Bahçevan Mahallesi Kara İmam bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

BAHÇEVAN MAHALLESİ KARA İMAM BÖLGESİ ¹²³									
Meslek	İmam	Muhtar	Amele	Nalband	Canbaz	Koyuncu	Askeri Mansure	Simitçi	Müste'cir
Sayı	1	1	11	3	2	1	2	2	3
Meslek	Dellal	Debbağ	Ekmekçi	Haffaf	Ziraatçı	Sahtiyar Tüccar	Talebe	Yapıcı	Baltacı
Sayı	3	4	2	2	1	1	1	4	2
Meslek	Tüccar	Kirişçi	Çizmeçi	Boyacı	Arpacı	Fenerci	Mahalle Mitev.	Kasap	Demirci
Sayı	2	1	9	1	1	1	1	1	2
Meslek	Muytab	Kürtüncü	Eskici	Türbedar	Uncu	Dikici	Paçacı		
Sayı	4	1	2	1	1	1	1		
Hane	83	Nüfus	220						
							TOPLAM MESLEK: 34 MESLEK ERBABI: 76		

¹²⁰ NFS.d. vrk. 128

¹²¹ NFS.d. vrk. 129

¹²² NFS.d. vrk. 131

¹²³ NFS.d. vrk. 132

Ek. 83. Bahçevan Mahallesi Kemeraltı bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

BAHÇEVAN MAHALLESİ KEMERALTI BÖLGESİ ¹²⁴									
Meslek	İmam	Muhtar	Muytab	Haffaf	Çerçi	Nalband	Amele	Palancı	Çizmecî
Sayısı	1	2	6	2	1	1	8	2	10
Meslek	Debbağ	Etbai'	Ziraatçı	Sazıcı	Çorakçı	Çorakçı Çırağı	Tüfenkçi	Dersiam	Keçeci
Sayısı	6	1	2	3	1	1	1	1	1
Meslek	Hızarcı	Ekmeççi	Manav	Eşekçi	Kirişçi	Berber	Katırcı	Naalçacı	Eskici
Sayısı	1	1	1	2	1	1	2	1	1
Hane	67	Nüfus	155						
						Toplam Meslek: 27 Meslek Erbabı: 61			

Ek. 84. Bahçevan Mahallesi Abdullah Şeyh bölgesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

BAHÇEVAN MAHALLESİ ABDULLAH ŞEYH BÖLGESİ ¹²⁵									
Meslek	İmam	Muhtar	Debbağ	Amele	Pabuccu	Müste'cir	Ekmeççi	Eskici	Çizmecî
Sayısı	1	2	7	5	4	1	1	4	10
Meslek	Berber	Bakırcı	Pekmezci	Haffaf	Ziraatçı	Demirci	Katırcı	Yapıcı	Müste'cir
Sayısı	1	1	1	1	1	1	4	2	2
Meslek	Talimi Sıbyan	Oturakçı	Tüccar	Hamal	Bakkal				
Sayısı	1	1	1	1	1				
Hane	53	Nüfus	124						
						Toplam Meslek: 23 Meslek Erbabı: 54			

Ek. 85. Tus mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

TUS MAHALLESİ ¹²⁶									
Meslek	İmam	Muhtar	Manav	Çanakçı	Tüccar	Muytab	Dikici	Fenerci	Mestçi
Sayısı	1	2	2	1	2	2	1	1	1
Meslek	Demirci	Asakiri Mansure	Kasap	Müste'cir	Amele	Ekmeççi	Attar	Haffaf	Arpacı
Sayısı	1	1	1	1	2	1	1	1	1
Meslek	Hamal	Sipahi Süvari	Berber						
Sayısı	1	1	1						
Hane	32	Nüfus	84						
						Toplam Meslek: 21 Meslek Erbabı: 26			

Ek. 86. Hacı Mansur Mahallesi sakinlerinin icra ettikleri meslekler

HACI MANSUR MAHALLESİ ¹²⁷									
Meslek	İmam	Muhtar	Bahçeci	Müderris	Ulema	Amale	Demirci	Muytab	Ekmeççi
Sayısı	1	2	2	1	1	9	1	1	1
Meslek	Çizmecî	Yazıcı	Berber Şakirdi	Duhancı	Manav	Müste'cir	Mahalle Mütvellisi.	Mahalle Kâtibi	
Sayısı	1	1	1	1	2	2	1	2	
Hane	28	Nüfus	94						
						Toplam Meslek: 17 Meslek Erbabı: 30			

124 NFS.d. vrk. 134

125 NFS.d. vrk. 136

126 NFS.d. vrk. 138

127 NFS.d. vrk. 138

Araştırma Makalesi/Research Article
KURUMSALLAŞMA: KAVRAMSAL BİR İNCELEME*

Çağla ÖZDEMİR AYDIN*
Fatma Zehra TAN**

Öz

İşletmeler varlıklarını korumak ve sürdürülebilirliklerini sağlamak amacıyla kurumsallaşmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Rekabetin yoğun yaşandığı ve değişime sürekli ihtiyaç duyulan günümüzde işletmeler kurumsallaşma ile rakiplerinden ayırt edilebilmektedir. Kurumsallaşma kavramı işletmelerin rekabette nasıl avantaj sağladıkları, içinde buldukları çevre koşulları ve işletmenin karar alma süreçleri üzerinde odaklanmaktadır. Kurumsallaşma ile işletmeler değişen çevre koşullarını kendi lehlerine nasıl çevirebileceklerini, geçmişte oluşan başarılarını nasıl koruyabileceklerini öğrenirler. Bu doğrultuda kurumsallaşma kavramının işletmenin çevreyle uyum süreci ve bu uyum sürecini nasıl kontrol edebileceği üzerinde durduğu söylenebilmektedir. Çalışmanın amacı işletmelerin çevre koşullarını, çevreyle etkileşimlerini inceleyen, işletmelerin üzerinde etkili olan kurumları araştıran bir kuram olan kurumsallaşmayı ana hatlarıyla ele almak ve işletmeleri kurumsallaşmaya iten nedenleri ortaya koymaktır. Kurumsallaşma çalışmaları kapsamında yazında birçok araştırma yer almaktadır fakat işletmelerin kurumsallaşmaya nasıl gideceği nesnel olarak ortaya tam konulamamıştır. Kavramsal bir inceleme olan bu çalışmada kurumsallaşma ve işletmeleri kurumsallaşmaya iten nedenler yazın taraması yapılarak açıklanmış, bu çalışmayla yazına katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Kurumsallaşma birçok faktörden oluşan bir kavramdır. Bu nedenle çalışmada kurumsallaşmayı kavramsal olarak incelerken ilk önce kurumsallaşma kavramı, kurumsallaşmanın amaçları (meşruluk, tahmin edilebilirlik kazanma, denge kazanımı, işletme kaynaklarını artırma ve uygunluk), kurumsallaşmanın boyutları (formalleşme, profesyonelleşme, hesap verilebilirlik, kültürel güç ve tutarlılık) ve işletmeleri kurumsallaşmaya iten nedenler açıklanmış olup daha sonra işletmelerde kurumsallaşmanın önemi vurgulanmıştır

---

* **Geliş Tarihi/Received Date:** 18-01-2019-**Kabul Tarihi/Accepted Date:** 13-12-2019

DOI: 10.30913/alinterisosbil.514545

Atıf Künyesi/Citation:

Metin içi/In Text: (Aydın ve Tan, 2019, Sayfa No)

Kaynakça/References: Aydın, Ç. Ö., Tan, F. Z. (2019). Kurumsallaşma: Kavramsal Bir İnceleme. *Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*, 3 (2), ss. 225-235, Doi: 10.30913/alinterisosbil.514545

* Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilimdalı, caglaozdemir@karabuk.edu.tr (Orcid: 0000-0002-3774-6020)

** Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, fatmazehra@karabuk.edu.tr (Orcid: 0000-0003-1554-6500)

Anahtar Kelimeler: İşletme, Meşruluk, Kurumsallaşma, Kurumsallaşmanın Amaçları.

Institutionalization: A Conceptual Review

Abstract

Businesses need institutionalization in order to protect their assets and ensure their sustainability. In today's world where competition is intense and continuous change is needed, enterprises can be distinguished from their competitors by institutionalization. The concept of institutionalization focuses on how businesses gain an edge over the competition, their environmental conditions and the decision-making processes of the business. With institutionalization, businesses learn how to transform changing environmental conditions in their favor and how they can maintain their success in the past. In this respect, it can be said that the concept of institutionalization emphasizes the adaptation process of the enterprise and how it can control this adaptation process. The aim of the study is to examine the institutional conditions, which is a theory that examines the environmental conditions and interactions of the enterprises and researches the institutions that affect the enterprises and to reveal the reasons that push the enterprises to institutionalization. In the context of institutionalization studies, there are many researches in the literature but how to go to institutionalization has not been objectively revealed. In this study, which is a conceptual study, the reasons that lead to institutionalization and institutionalization are explained through literature review. Institutionalization is a concept made up of many factors. Therefore, while examining institutionalization conceptually in the study, first of all, the concept of institutionalization, aims of institutionalization (legitimacy, gaining predictability, gaining balance, increasing business resources and compliance), dimensions of institutionalization (formalization, professionalization, accountability, cultural power and consistency) and pushing enterprises to institutionalization the reasons are explained and then the importance of institutionalization in enterprises is emphasized. In this respect, it has been concluded that institutionalization is a very important factor for the competitiveness and survival of enterprises.

Keywords: Business, Legitimacy, Institutionalization, Objectives of Institutionalization..

GİRİŞ

İşletmeler durağan bir unsur olmayıp zaman içinde değişim göstermektedirler. Değişim sürecinde bazı işletmeler yaşamlarını sürdürebilmekte bazıları ise sürdürememektedir. Bunun en temel nedeni; işletmelerin yaşam eğrisi süreci içerisinde gerçekleştirmeleri gereken faaliyetleri zamanında uygulamaya koymamalarından kaynaklanmaktadır. Günümüzde değişim her alanda gerekli olduğu gibi işletmelerin varlığını sürdürebilmelerinde ve rekabette avantaj sağlamaları açısından da çok önemlidir. Bu değişimin olumlu yönde gerçekleşmesi için işletmelerin çevre faktörlerini önemsemesi ve karar alma süreçlerini de çevre faktörlerine göre şekillendirmeleri gerekmektedir. İşletmelerin kurumsallaşmaları da çevre faktörlerini ne kadar önemseyip uyguladıkları ile doğru orantılı gerçekleşmektedir. Rekabette kurumsallaşmanın işletmede nasıl sağlandığı ve ne düzeyde olduğu çok önemlidir. Bundan hareketle işletmeleri birbirinden ayıran önemli bir özelliğin de kurumsallaşma düzeyleri olduğu söylenebilir. Bu çalışmada kurumsallaşma kavramı, amaçları, boyutları, işletmeleri kurumsallaşmaya iten nedenler yazında kavramsal olarak incelenmiş, işletmelerde kurumsallaşmanın öneminin ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmada kurumsallaşmanın kavramsal açıdan incelenmesi bu çalışmayı yerel yazındaki diğer ilgili çalışmalardan farklı kılmaktadır.

KURUMSALLAŞMA

Kurumsallaşma; işletmelerin belirledikleri amaçların kabul görmüş normlar, değerler ve ilkelerle yönetilmesidir. Belirlenen bu amaçların gerçekçiliği ve sağlamlığı doğrultusunda işletme yöneticileri kendilerini kuruma bağlı hissederler (Ülgen, 1990: 103). Kurumsallaşma, aslında bir anlamda eski ile yenin bir araya getirilip harmanlanmasıdır. Bir araya getirilen eski ve yeni değerler, ilkeler kurum çevresinde sürdürülen ilişkilerin sağlamlığı, devamlılığı için önem arz etmektedir. Kurumsallaşma beş yaklaşım altında incelenebilir. Bu yaklaşımlar özünde farklılıklar göstermektedir (Kimberly, 1979: 342).

Birinci yaklaşım Selznick' in çalışmalarıdır. Çalışmalarında çevre faktörünün işletmeler üzerinde önemli bir faktör olduğunu vurgulayan Selznick, kurumsallaşmanın sağlanabilmesi için çevrenin işletmeyle uyumunun gerçekleşmesinin ve bu uyumda teknik araçların önemli olduğunu vurgular (Selznick, 1996: 271).

İkinci ve üçüncü yaklaşım, Berger'in çalışmalarına dayanmaktadır. Berger, insanların güdeleri ile gerçekleştirdikleri davranışlarının sosyal düzen üzerinde nasıl etkili olduğunu, çevrenin insan davranışları üzerindeki etkisi üzerinde durmaktadır. Güdüselle davranışların insanlar

üzerindeki etkisinin aynı olması sürecini kurumsallaşma olarak tanımlamıştır. Kurumsallaşma Berger' e göre üç aşamadan oluşur. Birincisi, dışsallaşma (kişinin kendisi ve sosyal çevre içerisinde ilişkide olduğu bireylerin hareket halinde olması), objektifleştirme (gerçekleştirilen hareketlerin kişi ile ilgisi olmayan dışsal gerçeklerinin olduğunu icra etmek) ve içselleştirme (nesnelleştirilen çevrenin tarafımızca özümsemesi) (Scott, 1987: 497). Kurumsallaşmanın bu tanımından yola çıkarak işletmelerin içinde bulunduğu çevreden ayrı düşünülmemesi işletmeleri sınırlandırmaktadır. İşletmelerin iç ve dış paydaşlarla çift yönlü etkileşim halinde olması ile kurumsallaşma gerçekleşmektedir (Zucker, 1977: 732). Kurumsallaşma Berger'e göre herkes tarafından benimsenen değerler doğrultusunda ortaya konulmuş davranış geliştirme sürecidir. Meyer ve Rowan, Berger' in kurumsallaşma ile ilgili tanımlarına Zucker' den farklı bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır. İki arkadaş işletmelerin hayatta kalmalarını kurumsallaşma ve paydaşlar arasındaki içsel bağlılığa dayandırmaktadır. İşletmelerin sadece ürettiği hizmet ya da mal ile var olmadıklarını, üretmek için önce paylaşılan ortak bir ruhun olması gerektiğini vurgulamaktadırlar (Scott, 1987: 503). Aynı zamanda Zucker' den farklı olarak iki arkadaş işletmelerin idrak etmesi gereken şeyin ortak değerler sistemi oluşturmak olduğunu belirtmişlerdir. İşletmelerin hayatta kalabilmeleri için kurumsallaşmalarının gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Diğer bir farklılık da Meyer ve Rowan'ın Zucker' in aksine işletmelerin kurumsallaşma süreci üzerinde durmayıp onların ortak bir kültür üzerinde yoğunlaşmaları gerektiği üzerinde hem fikir olmalarıdır (Apaydın, 2009: 15).

DiMaggio ve Powell tarafından açıklanmakta olan dördüncü yaklaşımda ise, işletmelerin kurumsallaşma sürecinde ölçülü olmaları yerine herkes tarafından kabul edilebilir bir nitelikte olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu yaklaşıma göre işletmelerin sürdürülebilirliklerini ve hayatta kalmalarını sağlayabilmek için çevreyle olan ilişkilerinde titiz davranmaları gerekmektedir. Bu şekilde de çevreyle kurdukları samimi ilişkiler doğrultusunda kurumsallaşma sürecinde etkili olabilmektedirler. İşletmeler çevre koşullarında oluşan belirsizlikleri yok edebilmek için diğer işletmelerin imitasyonu gibi davranabilmektedirler. Bu da kurumsallaşmaya giden yolda çevreyle uyumu kolaylaştırmaktadır. İşletmelerin başka örgütlerin imitasyonu gibi davranması karşımıza izomorfizm kavramını çıkarmaktadır. İzomorfizm, işletmelerin hayatta kalabilmeleri ve değişen çevre koşullarındaki belirsizliği giderebilmeleri için piyasadaki diğer başarılı işletmelerin imitasyonu gibi davranmalarıdır. Bu bağlamda izomorfizm kurumsallaşmada işletmelerin kabul edilebilirliklerini sağlama yetisi olarak değerlendirilmektedir (Selznick, 1996: 276).

Friedland ve Alford' un açıkladığı beşinci yaklaşımda ise işletmelerin menfaatleri doğrultusunda hareket ettikleri ve bunları korumaya çalışırken işletmedeki herkesin olaylara farklı anlamlar yükleyebilecekleri üzerinde durulmuştur. İşletmenin temas halinde olduğu diğer işletmeler ve çevreyle arasında ahengin her zaman sağlanamayabileceği belirtilmektedir. Bu yaklaşıma göre, bu tarz durumlarda işletmeler her zaman kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etmektedirler. Çevreyi de bu durumda kendi menfaatleri doğrultusunda kullanabilmektedirler (Scott, 1987: 506). İşletmeleri bir arada tutan itimat kavramı diğer araştırmacılar tarafından yazında incelendiğinde bu yaklaşımı zora sokmaktadır. Çünkü yapılan çalışmalarda işletmelerin varlığının itimata dayalı olduğu ve uzun süreçte itimatın işletmenin sürdürülebilirliğini sağladığı ortaya konulmuştur. Beşinci yaklaşımda ise işletmenin iç ve dış çevre ile kendi menfaatleri doğrultusunda ters düşebileceği öngörülebilmektedir (Scott, 1987: 507).

1-Kurumsallaşmanın Amaçları

İşletmelerin dış çevre ile uyum içinde olması kurumsallaşmayı sağlayan önemli faktörlerdendir. İşletmeler var olabilmek ve sürdürülebilirliklerini devam ettirebilmek için dış çevreyi dikkate alıp iç çevre ile bütünleştirebilmelidir. Bu şekilde işletmeler ilerleme sağlayabilmektedir (Türk ve Yıldız, 2015:3). İşletmelerde paydaşlar arasında gerçekleşen ayak uydurma çabası, başarı isteği vb. durumlar bazen dış faktörler bazen de kendi iç dünyamızdan kaynaklanan baskı nedeniyle gerçekleşmektedir. İşletmeler kurumsallaşmayı gerçekleştirirken bunun sonucunda da çeşitli amaçlara ulaşmayı hedeflemektedirler. Meşruluk, tahmin edilebilirlik kazanma, denge kazanımı, işletme kaynaklarını ve uygunluk bu amaçlardan bazıları olarak söylenebilmektedir (Apaydın, 2009: 8).

Meşruluk, işletmelerin gerçekleştirdiği faaliyetlerin iç ve dış çevrede onaylanması meşruluk kazanmalarında önemlidir. Bu faaliyetlerin meşru olması da iç ve dış çevre tarafından kabul edilebilirliğini etkilemektedir. Meşruluk yasal bir geçerlilik olduğu için paydaşlar arasında da kabul edilebilirlik anlamına gelebilmektedir (Zajac ve Westphal, 2004: 443).

Bu kabul edilebilirlik işletmenin devamlılığını sağlamak açısından önemli yer teşkil etmektedir. Paydaşlar kabul edilebilirliği gerçekleştirdikçe işletmenin bir mensubu olabilmektedirler. Bu şekilde de diğer işletmelerle sosyal ilişki içerisine giren bir kurum haline gelirler. İşletmeler toplumda genel geçer kurallar doğrultusunda kurum içinde faaliyetler gerçekleştirdiği sürece kurumsallaşabilmektedirler (Burns ve Wholey, 1993: 124).

Tahmin edilebilirlik, işletmenin gelecekle ilgili öngörülebilirlik sağlaması, ayakta kalabilmesi için çok önemlidir. İşletmeler öngörülebilirlik sağlayarak gerçekleşmeyen durumlar karşısında kendilerini koruma altına almakta ve işletmedeki belirsizliği gidermeye çalışmaktadır. Bu tahmin edilebilirlik olarak tanımlanabilir (Feldman, 1984: 49). İşletmelerdeki gelecekle ilgili belirsiz durum paydaşlar üzerinde kaygı yaratmakta ve işletmeye olan güveni de azaltmaktadır. Bu nedenle işletmeler kurumsallaşarak paydaşların işletmeye olan güven duygusunu arttırabilmektedirler (Apaydın, 2009: 9).

Denge kazanımı, işletmeler geçmiş tecrübelerden yararlanarak, sürekli gelişen ve dönüşen çevre koşullarına uyum sağlayarak ayakta kalmaktadırlar. Bu gelişme ve dönüşme ile birlikte oluşan uyum da kurumsallaşmanın korunabilirliğini etkilemektedir (Scott, 1987: 510). Çevresel dönüşümle birlikte işletmelerde kendi içerisinde dönüşüm sağlamak zorunda kalmaktadırlar. Kendi dışlarında gelişen bu dönüşüme de ayak uydurmaları kaçınılmaz olmaktadır. Bu da kurumsallaşmanın kendisidir. Bu doğrultuda denge kazanımı dönüşümün kendisi olarak düşünülebilmektedir. Bu iki kavram birbirini tamamlamakla birlikte aynı zamanda birbirlerinden de etkilenmektedirler (Scott, 1987: 510). İşletmeler gelişen ve dönüşen dış çevre koşullarına ayak uydurmak için de kendi içinde etkileşim halinde olmalı ve merkezîyetçiliği azaltmalıdır (Boynton ve Victor, 1991: 58).

Kaynak bağımlı kuramı, işletmenin dış çevreyle zorunlu ilişki kurması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu kuram işletmelerin kaynak olarak çevreyi kullandığını savunmaktadır (Burns ve Wholey, 1993: 106). İşletmelerin bu kaynakları sağlarken dışarıdan gelen isteklere de tatmin edici karşılıklar vermeleri gerekmektedir. İşletmenin iç ve dış paydaşlarla uyum içinde olup kaynak olarak belirtilen dış çevreyi de tatmin etmesi durumunda kurumsallaşma gerçekleşmektedir (Ruekert ve diğerleri, 1985: 19).

Uygunluk, işletmelerin ayakta kalabilmesi ve varlıklarını sürdürebilmesi için gerçekleştirdikleri faaliyetlerin kabul edilebilir olması gerekmektedir. Yatırımcılar devamlılığı risk teşkil eden işletmelere sıcak bakmayıp güven duymamaktadırlar. Uygunluk tavsiye edilen, kabul görmüş çevrenin kurallarını benimseme ve bu kuralları uygulamaya koyma ile gerçekleşmektedir (McNally, 2002: 182). Bu doğrultuda kurumsallaşan işletmeler uygunluğu sağlamış olan işletmelerdir. Bu da işletmelere devamlılık sağlamaktadır (Apaydın, 2009: 10).

2-Kurumsallaşmanın Boyutları

Kurumsallaşma kavramı birçok araştırmacı tarafından incelenmiş olup boyutları açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmacılar tarafından incelenen kurumsallaşmanın boyutları bu çalışmada farklı yazınlar taranarak bir araya getirilmiştir. Kurumsallaşmanın boyutlarını oluşturan kavramlar formalleşme, profesyonellik, hesap verebilirlik ve tutarlılıktır. Bu kavramlar aşağıda açıklanarak kurumsallaşmaya sağladığı yararlar belirtilmiştir.

Formalleşme, bir faaliyeti gerçekleştirmek için kullanılan yazılı yöntemler doğrultusunda hareket etmek ve yapılan işlerin bu yöntemlere uygun bir şekilde yapılmasını sağlamak, bunu sağlarken de işletme içinde bulunan paydaşların görev alanları, iş tanımlarını göz önünde bulundurarak işletme içindeki işleyişi sağlamaktır. Formalleşmenin başka bir fonksiyonu da kişilerin örgüt yapısındaki konumlarına odaklanmasıdır. İşletme içerisindeki roller ve modeller oluşturulmuş mekanik yapı içerisinde belirli standartlar doğrultusunda karar verme sürecinde etkili olmaktadır. Karar verme süreci ölçülü ve net bir şekilde ortaya konan organizasyonları içermektedir (Apaydın, 2009, 12). İşletmede gerçekleşen ilişkilerin şeffaf ve açık bir şekilde olması da işletmeye olan güveni artıracığından formalleşmeyi etkilemektedir (Scott, 1987: 495).

Profesyonelleşme, işletmeler için önemli bir girdi olan insan kaynağı üzerinde uzmanlaşma gerektiren bir sermayedir. İşletmelerde başarının sırrı profesyonel olmaya bağlıdır. Bu profesyonellik anlayışı değişen çevre koşullarında her zaman farklı anlamlar kazanmaktadır. Profesyonellik bir işletmenin verimliliğini, etkinliğini ortaya koyan en önemli etmenlerden biridir. Bu nedenle profesyonel insan kaynağı ile kurumsallaşmanın birbirinden çift yönlü etkilendiği söylenebilmektedir. İnsan kaynağı ve kurumsallaşma arasındaki bu iletişimden ötürü kurumsallaşmanın gerçekleşebilmesi için önemli bir sermaye olan ‘insan kaynağı’ faktörünün her zaman önemlilik arz etmesi gerekmektedir (Karabulut, 2008: 92). Ancak kurumsallaşma, insanların alışılmış başarılarını değil buldukları konumlarındaki önemlerini arttıran başarıları dikkate almaktadır (Halis ve Ay, 2017: 48).

Hesap verebilirlik, işletmelerin gerçekleştirdiği faaliyetlerle ilgili iç ve dış paydaşlara karşı sorumluluk duygusu içerisinde olması ve gerçekleştirdiği faaliyetlerle ilgili tüm sorumluluğu üzerine alabilmesidir. İşletmelerin faaliyetlerle ilgili tüm sorumluluğu üzerine almaları ve hesap verebilmeleri, faaliyetlerini paydaşların üzerinde yerleşmiş ilkeler doğrultusunda gerçekleştirmeleri onların içinde buldukları sektörde kabul görmeleri, onaylanmaları açısından önem teşkil etmektedir.

İşletmelerin şeffaf olması ve hesap verebilirliği kurumsallaşmayı sektörde kabul görme ve özümseme açısından etkilemektedir (Apaydın, 2009: 15).

Kültürel Güç, işletmenin güçlü bir örgüt kültürüne sahip olması, iç ve dış paydaşlar tarafından kabul edilmesi ile doğru orantılıdır. Güçlü örgüt yapısı sektörde işletmeyi diğer rakiplerinden ayırırken aynı zamanda kurumsallaşmayı da sağlamaktadır. İşletme içindeki kültür yapısı işletmenin belirli normlar üzerinde yürümesini sağlamaktadır (Gottlieb ve Sanzgiri, 1996: 1279; Yılmaz ve diğerleri, 2005: 1342).

Bu normlar iç paydaşlar tarafından benimsenip kabul gördüğünde örgüt içindeki kültürel güç de artmaktadır. Güç arttıkça da çalışanlar bundan olumlu olarak etkilenecek ve güven artacaktır. Güvenin artması da çalışanlarının motivasyonunu etkileyerek işletmeye olan bağlılığı pekiştirmektedir (Langan ve Tan, 1997: 286; Yılmaz ve diğerleri, 2005: 1348). Bundan hareketle bu bağlılık da çalışanlar arasındaki etkileşimi artırarak işletmenin amaçlarına ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Buna bağlı olarak da işletmeler kurumsallaşmaya giden yolda hız kazanmaktadır (Gottlieb ve Sanzgiri, 1996: 1279).

Tutarlılık; işletmenin varlığını sürdürdüğü sektör içerisinde çeşitli zamanlarda gerçekleşen aynı olaylar karşısında aynı tepkiler vermesi şeklinde tanımlanabilmektedir. Aynı zamanda tutarlılık işletmenin içinde bulunduğu, gerçekleştirdiği faaliyetler ile işletme amaçlarının aynı düzlemde olması gerektiğini vurgulamaktadır (Tefek, 2016: 19). İşletmelerin tutarlı olmasındaki amaçları paydaşlar tarafından güven sağlayabilmektir. Yine işletmeler tutarlı davranarak sağladıkları güven sayesinde işletme içinde ve dışında sosyal ilişkilerini pekiştirebilmektedir. Tutarlılık sayesinde işletmelerde gerçekleşen dönüşüm süreçlerinde de kurumsallaşma bir değer kaybetmemektedir (Apaydın, 2009, 18).

SONUÇ

Kurumsallaşma, işletmelerin yaşamlarını sürdürebilmeleri ve hayatta kalmaları, değişen çevreye uyum sağlamaları ve rekabette ön planda olmaları açısından son derece önemlidir. Aslında kurumsallaşma işletmelerin çevrelerinden ne şekilde ve neden etkilendiklerini açıklamaya çalışmaktadır. İşletme pazarının çevresindeki diğer aktörleri inceleyen bir süreçtir. İşletmelerin içinde buldukları çevreye uyum sağlamaları için çevresel aktörlerin beklentilerinin ne olduğunu algılayabilmesi ve bunu doğru olarak harmanlayıp beklentilere karşılık verebilmesi gerekmektedir.

İşletmelerin dönüşen çevre koşullarına uyum sağlamaları, iç ve dış paydaşların beklentilerine ne derecede cevap verebildikleriyle ilgilidir. İşletmelerin varlıklarını koruyarak devam edebilmeleri için içinde buldukları sektörden kaynaklanan sorunlara gerekli zamanda gerekli

tepkileri verebilmeleri gerekmektedir. Ortaya çıkabilecek sorunlara karşı işletmeler formalleşerek, profesyonelleşerek, saydamlaşarak, güçlü örgüt kültürü oluşturarak ve tutarlı davranarak cevap verebilmekte ve kurumsallaşmaktadır. İşletmeler meşrulaşarak, tahmin edilebilirlik ve denge kazanarak, işletme kaynaklarını arttırarak, uygunluk kazanarak kurumsallaşmayı gerçekleştirmektedirler.

Kurumsallaşma, işletme içi ve dışı paydaşların aslında bir araya gelerek oluşturduğu bir süreç olarak belirtilebilmektedir. Kurumsallaşmaya sadece işletmenin biçimsel yapısından kaynaklanan bir kavram olarak bakmayıp kurumsallaşmayı aynı zamanda paydaşlar arasında olan etkileşim, değerler birliği olarak da adlandırabilmekteyiz. İşletmeler kurumsallaşma sürecini kendi bünyelerinde gerçekleştirdikleri için kurumsallaşma sürecinde aslında iç ve dış paydaşların birbiriyle olan uyumundan etkilenmektedirler. Bu uyumla birlikte gelişen profesyonellik kavramı da işletmelerde çalışanların fikirlerine saygı gösterip onları motive ederek de pekiştirilmektedir. Bu da üst ve alt yönetimin bir arada fikir yürütmelerini sağlayarak çalışanlarda işletmeye olan bağlılığı arttırarak kurumsallaşmaya önemli bir zemin oluşturmaktadır.

Sonuç olarak kurumsallaşma işletmelerde oluşan bir dizi etmeden etkilenecek gerçekleşmektedir. Kurumsallaşmanın seviyesi ve hızı işletmenin içinde bulunduğu sektöre, iç ve dış paydaşlarına, amaçlarına, boyutlarına bağlı olarak değişmektedir. Bu süreç yine çeşitli etmenlerden kaynaklı olarak sektöre uğrasa da günümüzde işletmenin ayakta kalabilmesi ve değişen çevre koşullarına ayak uydurabilmesi için işletmeler kurumsallaşmaya gereken önemi göstermek zorundadır. Kurumsallaşma işletmelerin rekabet edebilme ve hayatta kalabilmeleri için çok önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- APAYDIN, F. (2009). Kurumsal Teori ve İşletmelerin Kurumsallaşması, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 10(1), 8-18.
- BOYNTON, A. ve VICTOR, B. (1991). Beyond Flexibility: Building and Managing the Dynamically Stable Organization, *California Management Review*, 34 /1, 53-66.
- BURNS, L. ve WHOLEY, D. (1993). Adoption and Abandonment of Matrix Management Programs: Effects of Organizational Characteristics and Inter-organizational Networks, *Academy of Management Journal*, 36 (1), 106-138.
- FELDMAN, D. (1984). The Development and Enforcement of Group Norms, *The Academy of Management Review*, 9(1), 47-53.
- GOTTLIEB, J. ve SANZGIRI, J. (1996). Towards an Ethical Dimension of Decision Making in Organizations, *Journal of Business Ethics*, 15 (12), 1275-1285.
- HALİS, M. ve AY, D. (2017). Kurumsallaşma Düzeyinin Örgütsel Sessizlik Üzerine Etkisi: Bir Araştırma, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18 (2), 43-62.
- KARABULUT, K. (2008). Kurumsallaşmada İnsan Kaynakları Yönetiminin Rolü ve Bir Örnek Olay Çalışması, *Sakarya Üniversitesi SBE*, Sakarya, 92.
- KİMBERLY, J. (1979). Issues in the Creation of Organizations: Initiation, Innovation, Institutionalization, *Academy of Management Journal*, 19 (9), 437-457.
- LANGAN, J. ve TAN, P. (1997). Images of a Culture in Transition; Personal Constructs of Organizational Stability and Change, *Journal Occupational and Organizational Psychology*, 70 (3), 273-293.
- MCNALLAY, K. (2002). The Institutionalization of Relationship Marketing, *American Marketing Association, Conference Proceedings*, 13 (1), 179-184.
- RUEKERT, R., WALKER, O. ve ROERİNG, K. (1985). The Organization of Marketing Activities: A Contingency Theory of Structure and Performance, *Journal of Marketing*, 49 (1), 13-25.
- SCOTT, R. (1987). The Adolescence of Institutional Theory, *Administrative Science Quarterly*, 32 (4), 493-511.

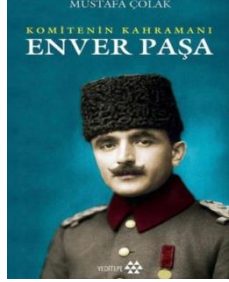

- SELZNİCK, P. (1996). Institutionalism Old and New, *Administrative Science Quarterly*, 41 (2), 270-277.
- TEFEK, A. (2016). *Kobilerde Kurumsallaşma ve Örgütsel Performans İlişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi, Konya Selçuk Üniversitesi, Konya). <http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/4332/448082.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- TÜRK, U. ve YILDIZ, G. (2015). İşletmelerin Büyümeleri ile Kurumsallaşma Gereksinimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Sakarya İli Örneği, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 1-21.
- ÜLGEN, H. (1990). *İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması*, İstanbul: Gençlik Basımevi.
- YILMAZ, C., ALPKAN, L. ve ERCAN, E. (2005). Cultural Determinants of Customer and Learning-Oriented Value Systems and Their Joint Effects on Firm Performance, *Journal of Business Research*, 58(1), 1340- 1352.
- ZAJAC, E. ve WESTPAL, J. (2004). The Social Construction of Market Value: Institutionalization and Learning Perspectives on Stock Market Reactions”, *American Sociological Review*, 69 (3), 433-457.
- ZUCKER, L. (1977). The Role of Institutionalization in Cultural Persistence, *American Sociological Review*, 42 (5), 726-743.

Kitabiyat/Book Review

KOMİTENİN KAHRAMANI ENVER PAŞA
Mustafa Çolak, Komitenin Kahramanı Enver Paşa,
Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2019, ss. 272.*

Hatice Güçlü**

Samsun Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mustafa Çolak tarafından kaleme alınan ve Komitenin Kahramanı Enver Paşa adını taşıyan bu eser Yeditepe Yayınevi tarafından 272 sayfa, üç bölüm olarak 2019 Ağustos ayı içinde okuyucuya sunulmuştur. Komitenin Kahramanı Enver Paşa adını taşıyan ve 3. Baskı olan bu eser, Önsöz, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Türkçülük ve Enver Paşa'nın Türkçülük Faaliyetleri, Bolşevik İhtilâli İle Değişen Şartlar Karşısında Enver Paşa adlı üç ana bölüm, Sonuç, Ekler ve Dizin kısımlarından oluşmaktadır.

Müelîf üçüncü baskıya önsözde bundan önceki basımlarda “Enver Paşa Osmanlı-Alman İttifakı” adını taşıyan eserin yeni baskısında neden isim değişikliğine gidildiğini ve bu eserin üçüncü baskısına neden ihtiyaç duyulduğunu şöyle açıklamaktadır: “Birçok tarihi şahsiyette olduğu gibi Enver Paşa’da “hain” yada “kahraman” gibi uç noktalarda değerlendirilmiştir. Bu durum kalabalıklar nezdinde kabul edilebilir olsa da bilimsel tarih araştırmaları açısından kabul edilmezdir. Zira bilimsel tarihçiliğin, tarihi şahsiyetleri yargulamak, onları “kahraman”ya da “hain” ilan etmek gibi bir maksadı olmaz. Kişileri “hain” veya

---

* **Geliş Tarihi:** 17-12-2019-**Kabul Tarihi:** 18-12-2019

Atf Künyesi/Citation:

Metin İçi/In Text: (Güçlü, 2019, Sayfa No)

Kaynakça/References: Güçlü, H. (2019), Kitabiyat: Mustafa Çolak, Komitenin Kahramanı Enver Paşa, Yeditepe Yayınevi İstanbul, 2019, ss. 272. *Alınları Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*, 3 (2), ss. 237-241.

** Gaziosmanpaşa üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, htcezg@gmail.com (Orcid: 0000-0002-2892-0883)

“kahraman” yapan mahkemelerin yargıçları veya toplumların vicdanlarıdır. Tarihçi ise ne yargıç ne de toplumun sıradan bir ferdidir. Tarhçi sadece geçmişten kalan belgelere bakarak bir mahkemeye “şahitlik” yapabilir veya toplum/birey için geçmişi anlaşılır hale getirebilir. Bu bağlamda eserin temel amacı Enver Paşa’nın anlaşılmasına katkı sağlamak ve esere yaptığımız eklemeler ve düzenlemelerdir”. Sözleriyle açıklamıştır. Kitabın önsözünde ise Enver Paşa’nın Türkçe kaynaklarda bilinmeyen yönleri Alman kaynakları ışığında açıklanarak, kitabın amacı ortaya konulmuştur.

“Harbiye Nazırı Enver Paşa” adlı birinci bölüm kendi içerisinde altı kısımdan oluşmaktadır: İlk kısım, “Birinci Dünya Savaşı’na Kadar Enver Paşa” başlığını taşır. Bu kısımda müellif, Enver Paşa’nın hayatını anlatmıştır. Buna göre: Enver Paşa İkinci Meşrutiyet(1908) mücadelesinde etkili olmuş ve ikinci Meşrutiyetin ilanı ile de ön plana çıkmıştır. Bu tarihten itibaren de İttihat ve Terakki adını taşıyan örgütün içinde önde gelen isimlerden birisi olmuştur. Enver Paşa’nın Trablusgarp’ta İtalyanlara karşı başarı elde etmesi, ününün artmasını ve halk arasında da tanınmasını sağlamıştır. Bu başarıların ve İttihat ve Terakkinin sayesinde genç yaşta Harbiye Nazırı olmuştur. Enver Paşa’nın Harbiye Nazırı olması Osmanlı Devleti’nde bazı değişiklikler yaratmıştır. Eseri orijinal kıldığını düşündüğüm husus, Enver Paşa’nın Harbiye Nazırlığını Osmanlı Devleti’nin, Almanya’nın ve Rusya’nın nasıl değerlendirdiğinden ve verilen tepkilerden bu kısımda bahsedilmiş olmasından ileri gelmektedir. İkinci kısım ise, “Dönemin Alman Basınına Göre Enver Bey” başlığını taşır. Bu kısımda ise, İkinci Meşrutiyetin ilanı ile birlikte hem iç hem dış basında adını sık sık duyurmaya başlayan Enver Paşa’nın Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıcına kadar geçen tarihlerde Alman basınında Enver Paşa’ya yer veren gazetelerden ve bu gazetelerde Enver Paşanın hangi özelliklerinin ön plana çıktığından bahsedilmektedir. Üçüncü kısım “Alman İmparatorluğu İle İttifak ve Enver Paşa” başlığını taşır. Birinci Dünya Savaşı’ndaki Osmanlı-Alman İttifak Antlaşmasının ortaya çıkmasında ve Osmanlı Devleti’nin bu savaşta neden Almanya’nın yanında durması gerektiğine dair düşünceler yine bu bölümde anlatılmıştır. Dördüncü kısım “III. Ordu Komutanı Olarak Enver Paşa” başlığını taşır. Osmanlı Devleti’nin fiilen savaşa girmesiyle savaş daha geniş alanlara yayılmıştır. Osmanlı Devleti Kafkas Cephesinde Ruslara karşı harekete geçmiştir. III. Ordu Komutanı olarak Kafkas Cephesinde yer alan ve Sarıkamış harekâtını planlayan Enver Paşa’nın bu süreçte neler yaptığı ve ordunun durumu bu bölümde okuyucunun gözleri önüne serilmiştir. Beşinci kısım “Enver Paşa’ya Muhalefet ve Suikast Girişimi” başlığını taşır. Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu savaşın uzaması ve devletin önemli şehirlerinin düşman işgaline girmesi hem İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde hem de Osmanlı kamuoyunda Enver Paşa’ya karşı

oluşan muhalefet ve bu muhalefetin çözümü, planladıkları suikast girişimde aradıkları anlatılır. Bu muhalif grup Osmanlı Devleti'nin kötü gidişatından sorumlu tutulan Enver ve Talat Paşaların hesap vermeleri gerektiğini düşünmekteydiler. Amaçları ise İtilaf Devletleri ile barış imzalayıp Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakarak kurtarmaktı. Ancak Cemiyet içerisindeki Enver ve Talat Paşaların dayanışması muhalif grubun işini zorlaştırmış ve başarısız olmalarına yol açmıştır. Altıncı kısım “Enver Paşa'nın Vatan Anlayışı” başlığını taşır. Enver Paşa'nın vatan kavramı, vatan sınırları ve bu vatani oluşturan unsurların yaşanan olaylara göre nasıl farklılık gösterdiği ve Enver Paşa'nın vatan sevgisinden bahsedilmektedir. Enver Paşa'nın vatan sevgisi ve kendisine yüklediği misyon, vatani kurtarması için girişimlerde bulunmasını gerektiriyordu. Birinci Dünya Savaşı başladığında Enver Paşa'nın kafasındaki vatan sınırları mevcut Osmanlı Devleti'nin sınırlarını ifade ediyordu. Enver Paşa'ya göre yıkılmak üzere olan devleti yeniden canlandırmanın yolu Almanya'nın yanında savaşa girmektir bu nedenle yaptığı girişimler bu yönde oldu.

İkinci bölüm “Türkçülük ve Enver Paşa'nın Türkçülük Faaliyetleri” başlığını taşır ve beş kısımdan oluşur. “Türkçülük” başlığını taşıyan ilk kısımda Türkçülük kavramı üzerinde durularak Turancılık ile olan bağlantısı özet olarak ortaya konulmuştur. Müellif burada Şemseddin Sami, Namık Kemal, Mehmet Emin Bey, Gaspıralı İsmail ve Yusuf Akçura gibi önemli kişilerin bu konudaki tanımlamalarına, görüşlerine yer vermiş ve yapılan tanımlamalar doğrultusunda Enver Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı boyunca izlediği Türkçülük politikasına değinmiştir. İkinci kısım “İttihat Terakki ve Türkçülük” başlığını taşımaktadır. Birinci Dünya Savaşı başladığında iktidarı elinde bulunduran İttihat ve Terakki Cemiyet'inin ve Enver Paşa'nın izlediği belirli bir ideolojisi yoktur. Aralarında ortak bir görüş bulunmuyordu. Olayların gidişatına ve şartlara göre varolan siyasi ideoloji yürütüyorlardı. Yürütülen ideolojilerin ne olduğu ve neden değişikliğe uğradığı gibi bilgiler müellif tarafından bu kısımda ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Üçüncü kısım “İslam Dünyasının Prusya'sı” başlığını taşımaktadır. Bu kısımda; Almanya'nın İttihat ve Terakki Cemiyet'inin Türkçü politikasına ve Osmanlı Devleti'nin isteklerine nasıl baktığı, İttihatçıların politikalarına katkı veya engellemeleri üzerinde bir değerlendirme yapılarak Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı boyunca izlediği Osmanlı politikası anlatılmıştır. Dördüncü kısım ise, “Sömürge Altındaki Türklerin Bağımsızlık Mücadeleleri ve Enver Paşa” başlığını taşımaktadır. Sömürge altındaki Türkleri kurtarmak Enver Paşa'nın önemli politikalarından biriydi. Bu bağlamda Enver Paşa'nın Rusya boyunduruğundaki Türklerin kurtarılması ve bağımsızlık mücadelelerine destek olmak için yaptığı planların, girişimlerin anlatıldığı bu bölümde aynı zamanda İttihatçıların Kafkasya, İran, Afganistan ve Hindistan'daki faaliyetlerinin temelinde yatan ideolojilerden bahsedilmiştir. Beşinci kısım

“Enver Paşa'nın Türkçülük Faaliyetleri ve Müttefik Almanya” başlığını taşımaktadır. Enver Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında girmek istemesinin nedeni bu kısımda değerlendirilmiştir. Buna göre durum Almanya'nın İslam politikası ile ittihatçıların Türkçülük politikasının ve Enver Paşa'nın bu savaştan beklentilerinin büyük ölçüde uyuşması olarak açıklanmıştır. Osmanlı-Alman müttefikliği üzerinde etkili olan politikalar ve Enver Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı'nı neden Almanya'nın kazanacağına dair düşünceleri açıklanmıştır.

Üçüncü bölüm “Bolşevik İhtilâli İle Değişen Şartlar Karşısında Enver Paşa” adını taşır ve dört kısımdan oluşur. İlk kısım “Turan Coğrafyasında Osmanlı-Alman Mücadelesi” başlığını taşımaktadır. Rusya'da 1917'de Ekim ihtilâli yaşanmıştır. Bu durum Rus Çarlığında önemli gelişmelere neden oldu. Ekim ihtilâli Osmanlı ve Almanya için Kafkasya'da yeni umutlar demektir. Osmanlı Devleti Orta Asya Türkleri ile bağlantı kurmak istiyordu, Almanya ise güçlü bir devlet olabilmek için İngiltere ve Rus imparatorluklarını mağlup etmesi gerektiğini düşünüyor ve bu yolunda Orta Asya'dan geçtiğini biliyordu. Bu durum Osmanlı Devleti'nin ve Almanya'nın izlediği politikalarda değişikliklere neden oldu. Yaşanan bu değişiklikler müellif tarafından ayrıntılı olarak bu kısımda anlatılmıştır. İkinci kısım “Enver Paşa'nın İstifa Tehdidi” başlığını taşımaktadır. Almanya ve Osmanlı Devleti Kafkasya bölgesinde hâkim güç olmak istiyordu bu durum iki devleti karşı karşıya getirdi. Almanya Osmanlı'nın bölgedeki ileri hareketinin ve Bakü'ye yönelik bütün çalışmaların durdurulmasını istiyordu. Almanya'nın bu istekleri karşısında Enver Paşa'nın Alman Orduları Yüksek İdaresine yönelik istifa tehdidi ve yaşan olaylar hakkında bilgiler bu kısımda değerlendirilmiştir. Üçüncü kısım “Ludendorff'un Enver Paşa'yı Kafkasya'da Durdurma Çabaları” başlığını taşımaktadır. Rusya'da yaşanan Ekim ihtilâli ile birlikte Osmanlı ve Almanya Bakü petroleri konusunda da karşı karşıya geldi. Rusya, Almanya ve Osmanlı Devleti için Bakü petrolerinin ne ifade ettiği açıklanarak izledikleri politikalardan ise bu bölümde bahsedilmiştir. Dördüncü kısım “Enver Paşa'nın Yurdu Terk Etmesi” başlığını taşımaktadır. Birinci Dünya Savaşı ittifak devletlerinin mağlubiyeti ile sona ermek üzereydi. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesinden İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri sorumlu tutuluyordu onlarda bu durum karşısında istifa etmek zorunda kaldı. Böylece savaş boyunca yönetimi ellerinde bulunduran İttihatçılar yönetimden ellerini çekmiş oldular. İttihatçılar bu mağlubiyet karşısında adil olmayan mahkemelerde yargılanacaklarını düşünüyordu. Bu nedenle Talat Paşa, Enver Paşa ve diğer isimler yurdu terk etme kararı aldılar. Bu karar ile birlikte yurdu terk eden İttihatçıların durumlarından bahsedilmiştir. Kitabın sonuç kısmında ise müellif Enver Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı'na girmek istemesinin nedenlerini ve Osmanlı Devleti'nin neden Almanya'nın

yayında savaşa girdiğini açıklamıştır. Müellif Enver Paşa'nın yıkılmak üzere olan bir devletle girdiği bu savaşta kaybetmesine rağmen düşünceleri ve tutkuları sayesinde birçok kişiye ilham kaynağı olduğunu belirtmiştir.

Enver Paşa tarihte her zaman tartışılan bir şahsiyet olmuştur. Mezkûr eserde Enver Paşa, Osmanlı kaynaklarının yanı sıra Alman kaynaklarından da faydalanılarak anlatılmaya çalışılması bakımından tarihsel bir öneme sahiptir. Müellifin Almanların Enver Paşa hakkındaki düşüncelerine yer vermesi ve belgelere dayandırarak okuyucunun gözlerinin önüne sermesi bakımından Enver paşa'yı konu alan diğer akademik eserlerden ayrılmaktadır.¹ Mezkûr eser ihtiva ettiği kaynak niteliğindeki bilgi ve belgeler nedeni ile de bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılarımız için önemli bir kaynak niteliğindedir. Enver Paşa'nın yaşamını, düşüncelerini ve tarihi şahsiyetini merak edenlerin okuması gereken yapıtlar arasında yer almaktadır.

---

¹ Enver Paşa ile ilgili kaynaklar: Nevzat Köseoğlu Şehit Enver Paşa adlı kitabında farklı bir Enver Paşa portesi çiziyor. Turan hayalleri peşinde Osmanlı'yı savaş felaketine sürükleyen, "Almancı" ve maceracı Enver Paşa değil, savaşa girmemek için bütün diplomatik imkanları kullanan, reformist ve idealist bir Enver Paşa. Bkz: Akyol, Taha, *101 Kitap*, Doğan Kitap, İstanbul 2015, s.92-93. Mustafa Aksakal'ın akademik çalışması "Bizi Enver Paşa Cihan Harbi'ne soktu" şeklindeki yerleşik klişeyi sarsıyor. Türkiye tarihi uzmanı Feroz Ahmad gibi saygın bir tarihçi, yazdığı sunuş'ta Aksakal'ın kitabı için "Enver Paşa'yı suçlayan bu savları çürütüyor" diyor. Bkz: Akyol, Taha, *101 Kitap*, Doğan Kitap, İstanbul 2015, s. 231.

YAZIM KURALLARI

1. Yazılar, 16X24 özel boyutlu sayfa yapısında MS Word uyumlu programda Times New Roman yazı karakterinde 10 punto olarak yazılmalıdır.
2. Başlık, 11 punto, bold ve büyük harf olmalıdır. Ortadan hizalı olmalıdır. Hemen altında öz yer almalıdır. Öz 9 punto olmalıdır ve paragraf girintisi olmamalıdır. Sonrasında İngilizce başlık 11 punto, bold ve sadece baş harfleri büyük yazılmalıdır. Hemen altında abstract 9 punto olarak paragraf girintisi olmadan yer almalıdır. Öz 150-200 kelime arasında olmalıdır. Anahtar kelimeler 9 punto ve ilk harfleri büyük olmalıdır. Metinde ana ve ara başlıklar kullanılabilir. Ana başlıklar 11 punto, büyük harf ve koyu olarak ortalanmış; ara başlıklar 10 punto, ilk harfleri büyük olacak şekilde küçük yazılmalı ve ortalanmış olmalıdır. Başlıklar ve paragrafların arasında (önce ve sonra) 6 nk aralık bırakılmalıdır. Metnin tamamı tek satır aralığında olmalıdır.
3. Yazar adı ve soyadı, ana başlığın (Türkçe) hemen altında 6 nk boşluk bırakıldıktan sonra 10 punto, bold ve sağa yaslı olarak yazılmalıdır. Yazar isminin sonunda vereceği sembol dipnotla bilgilerini girmelidir. Burada hiyerarşik olarak üniversite/fakülte/bölüm sıralamasına riayet etmeli ve ayrıca unvan kullanılmamalıdır.
4. Metin, 10 punto, iki yana dayalı olmalıdır. Üstten: 3 cm, Alttan: 2,5 cm, Sağdan: 2,5 cm, Soldan: 2,5 cm boşluk bırakılmalıdır. Cilt payı 0,5 olmalıdır. Paragraf aralığı önce ve sonra 6 nk, satır arası tek olmalıdır. Paragraf girintisi 1 cm olmalıdır.
5. Üstbilgi-Altbilgi, metin üstbilgi kısmında çift sayfaya yazarın adı ve soyadı; tek sayfaya makalenin başlığı, 8 punto olarak yazılmalıdır. Şayet başlık uzun olursa yazar tarafından kısaltılmış hali yazılmalıdır. Üstbilgi: 3 cm, Altbilgi: 1,25 cm olarak ayarlanmalıdır.
6. Sayfa numaraları makalenin ilk sayfasında olmayacak şekilde alt bilgi içerisinde ortadan 8 punto olarak verilmelidir.
7. Alıntılar, 3 satırı geçtiğinde baştan ve sondan 1 cm içeri alınarak, blok halinde verilmelidir. Tırnak içerisinde ve italik olarak yazılmalıdır. Metin puntosundan bir punto küçük verilmelidir. 3 satırdan az olan alıntılar ise metin içerisinde, italik verilebilir.
8. Kaynağa yapılan gönderiler, metin içerisinde gösterilmelidir. (Yazar Soyadı, Eser Yılı; Eser Sayfası) şeklinde olmalıdır.
9. Her yazının sonuç ve değerlendirme kısmından sonra yazar, makale yazımında kullandığı eserleri kaynakça oluşturarak belirtmelidir.

Kaynakça yazımında, yazar soyadına göre ve alfabetik olarak verilmesi erişilebilirlik açısından daha uygundur.

10. Kaynakça APA (6.0) sistemine göre yapılmalıdır. Aşağıda bir örneği bulunmaktadır. Ayrıca linkte detaylı bilgiler yer almaktadır.
<https://apastyle.apa.org/>

KAYNAKÇA GÖSTERİMİ

Tek yazarlı kitap: SOYADI, A. (Yıl), *Kitabın Adı (İtalik)*, Şehir: Yayınevi.

Örnek: BORTON, H. (1970), *Japan's Modern Century*, New York: The Ronald Press Company.

Birden çok yazarlı kitap: SOYADI, A., SOYADI, A., SOYADI, A. (Yıl), *Kitabın Adı (İtalik)*, Şehir: Yayınevi.

Örnek: NIVISION, D., WRIGHT, A., ve BARY, W. (1959), *Confucianism in Action*, Stanford: Stanford University Press.

Kitap bölümü: SOYADI, A. (Yıl), Bölümün başlığı, Editörün A. SOYADI içinde, *Kitabın Adı (İtalik)* (s. sayfa aralığı) Şehir: Yayınevi.

Örnek: WATSON, J.(1998), Engineering Education in Japan After the Iwakura Mission, I. Nish içinde, *The Iwakura Mission in America and Europe: A New Assessment* (s. 108-112), Surrey: Japan Library.

Dergi makalesi: SOYADI, A. (Yıl), Makalenin başlığı, *Derginin adı (İtalik)*, Cilt(Sayı), syf.

Örnek: HOLMES, S. (2004), An Extraordinary Odyssey: The Iwakura Embassy Translated, *London Review Journal*, 59(1), 83-119.

İnternet Alıntısı: SOYADI, A. (Yıl), *Başlık (İtalik)*, ... tarihinde ... sitesi: ... adresinden alındı.

Örnek: NARANGO, L. (2000), *Japan's Modernization: The Iwakura Mission to Scandinavia in 1873*, 18 Şubat 2017 tarihinde Aarhus Üniversitesi:
http://kontur.au.dk/fileadmin/www.kontur.au.dk/OLD_ISSUES/pdf/kontur_02/li_narango.pdf adresinden alındı.

WRITING RULES

1. Manuscripts should be typed in Times New Roman font 10 point in MS Word compatible program in 16x24 custom size page structures.
2. The title must be 11 pt, bold and uppercase. It must be aligned. It should take place directly underneath. The essence must be 9 pt and should not be a paragraph indent. Afterwards the English title should be 11 pt, bold and only capitalized. It should be placed immediately below the abstract 9 pt without paragraph indentation. The essence should be between 150-200 words. Key words should be 9 pt, bold. Main and intermediate headings can be used. Main titles are centered in 11 pt, capital letters and bold; intermediate titles should be 10 pt, lower case and centered. Between headings and paragraphs (before and after) 6 nk intervals should be left. The entire text should be in single line range.
3. Author name and surname must be written in bold and on the right side with bold font after leaving 6 nk blank space under heading (Turkish). A footnote should be given below the page with a special footnote sign, and the title, work address and e-mail information should be written.
4. The text should be 10 pt and justified. From the top: 3 cm, from the bottom: 2.5 cm, from the right: 2.5 cm, from the left: 2.5 cm space should be left. The margin should be 0.5cm. Paragraph spacing must be between 6 nk, before and after the line. Paragraph indentation should be 1 cm.
5. Header-Footer, double-page author name and surname in the text header; the title of the article on one page should be written in 8 points. If the title is long, the abbreviated form should be written by the author. Header: 3 cm, Footer: 1.25 cm.
6. The page numbers should be given as 8 points in the footer, not on the first page of the article.
7. Quotations should be given as a block, starting from the beginning when the 3 lines are passed and written 1 cm intend. It should be written in quotation marks and italic. Text should be 9pt. Cites with less than 3 lines can be given in italics.
8. Submissions to the source must be shown in the text. (Author's Last Name, Year, Page Number).
9. After each article's outcome and evaluation section, the author should indicate the works he/she use in writing the article by creating a bibliography.
10. Bibliography should be prepared according to APA 6th Edition. You can click on the cite for the format. <https://apastyle.apa.org/>

ETİK SORUMLULUK VE POLİTİKALAR

Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi'ndeki yayın süreci, nitelikli bilginin tarafsız, etkili ve saygın bir şekilde gelişmesine ve okuyucularına dağıtılmasına yardımcı olmaktadır. Bu amaçla yürütülen süreçler, yazarların ve yazarları destekleyen kurumların yapmış oldukları çalışmalara doğrudan etki etmektedir. Hakemli çalışmalar, bilimsel yöntemi somutlaştıran ve destekleyen çalışmalardır. Bu yüzden süreç içinde yer alan her unsurun (yazar, okuyucu, araştırmacı, yayıncı, hakem ve editör) etik ilkelere uyması ve etik sorumluluğu üzerlerinde hakkıyla taşıması çok önemli olmaktadır. Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi yayın etiği kapsamında yukarıda saydığımız unsurların aşağıdaki etik sorumluluklara azami ölçüde dikkat etmesi gerekmektedir.

Yazarların Etik Sorumlulukları

Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi'ne çalışma gönderen yazarların aşağıdaki etik şartlara uyması beklenmektedir.

-Dergiye gönderilen çalışmaların özgün olması gerekmektedir.

-Yazarların başka çalışmalardan yararlanmaları veya başka çalışmaları kullanmaları durumunda eksiksiz ve doğru bir biçimde atıfta bulunmaları ve/veya alıntı yapmaları gerekmektedir.

-Çalışma oluşturulurken çalışmanın içeriğine entelektüel anlamda katkı sağlamayan kişiler yazar olarak belirtilmemelidir.

-Yazarlar kullanılan verilerin kullanım haklarına, araştırma/analizlerle ilgili gerekli izinlere sahip olduklarını veya deney yapılan deneklerin rızasının alındığını gösteren belgeye sahip olmalıdır.

-Yazarların yayınlanmış, erken görünüm veya değerlendirme aşamasındaki çalışmasıyla ilgili bir yanlış ya da hatayı fark etmesi durumunda, dergi editörünü veya yayıncıyı bilgilendirme, düzeltme veya geri çekme işlemlerinde editörle işbirliği yapma yükümlülüğü bulunmaktadır.

-Başka bir dergide yayınlanmış bir çalışma Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilemez.

-Yazarlar, çalışmalarını aynı anda birden fazla dergiye gönderemez. Önceki başvuru sona ermeden yeni bir başvuru yapılamaz.

-Değerlendirme süreci başlamış bir çalışmanın yazar ekleme, yazar sırası değiştirme, yazar çıkartma gibi yazar sorumluluklarının değiştirilmesi teklif edilemez.

Editörlerin Etik Sorumlulukları

Editörler, Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayınlanan her makaleden sorumludur. Editörler, bu sorumluluk bağlamında aşağıdaki etik sorumluluklara uymak zorundadırlar.

-Yazarların ve okuyucuların bilgiye olan ihtiyaçlarını gidermeye çabalamak

-Sürekli olarak derginin gelişimine katkı sağlamak

-Dergide yayınlanan çalışmaların kalitesinin nasıl daha iyi olabileceği üzerine kafa yormak

-Düşünce özgürlüğünü desteklemek ve düşünce özgürlüğüne sınır getirmemek

-Akademik açıdan bütünlüğü sağlamak

-Fikri mülkiyet hakları ve etik standartlardan taviz vermeden iş süreçlerini devam ettirmek

-Düzeltilme, açıklama gerektiren konularda yayın açısından açıklık ve şeffaflık göstermek

Hakemlerin Etik Sorumlulukları

Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayınların nesnel ve bağımsız olarak değerlendirilmesini ve yayın kalitesini doğrudan etkileyen kör hakemlik sistemi uygulanmaktadır. Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi değerlendirme süreci çift taraflı kör hakemlik ilkesiyle yürütülür. Hakemler yazarlar ile doğrudan iletişime geçemez, değerlendirme ve yorumlar dergi yönetim sistemi aracılığıyla iletilir. Bu süreçte değerlendirme formları ve tam metinler üzerindeki hakem yorumları editör aracılığıyla yazarlara iletilir. Bu bağlamda Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi için çalışma değerlendiren hakemlerin aşağıdaki etik sorumluluklara sahip olması beklenmektedir.

-Sadece uzmanlık alanlarına uygun olan çalışmaların hakemliğini almak

-Değerlendirmelerini tarafsızlık ve gizlilik içerisinde yürütmek

-Değerlendirme sürecinde çıkar çatışması ile karşı karşıya olduğunu düşünürse, çalışmayı incelemeyi reddederek, dergi editörünü bilgilendirmek

-Gizlilik ilkesi dolayısıyla inceledikleri çalışmalarını değerlendirdikten sonra imha etmek ve inceledikleri çalışmaların sadece nihai biçimlerini çalışmalar yayınlandıktan sonra kullanmak

-Değerlendirmeyi nesnel bir şekilde sadece çalışmanın içeriği ile ilgili olarak yapmak ve milliyet, cinsiyet, dini inançlar, siyasal inançlar ve ticari kaygıların değerlendirmeye etki etmesine izin vermemek

-Değerlendirmeyi nazik ve yapıcı bir üslupla yapmak; düşmanlık, hakaret, iftira içeren öznel yorumlardan sakınmak

-Değerlendirmeyi kabul ettikleri çalışmayı zamanında ve yukarıdaki etik sorumlulukları baz alarak gerçekleştirmek

Yayıncının Etik Sorumlulukları

Kar amacı gütmeyen bir dergi olan Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi, bu alanda yayınladığı çalışmalarla bilim dünyasına katkılar sunmak ve okuyucuların nitelikli yayınlarla buluşmasına olanak sağlamak amacıyla çıkartılmaktadır. Bu bağlamda, Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi aşağıdaki etik sorumlulukların bilinciyle hareket etmektedir.

-Editörler, Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen çalışmaların tüm süreçlerinden sorumludur. Bu çerçevede ekonomik ya da politik kazançlar göz önüne alınmaksızın karar verici kişiler editörlerdir.

-Dergi, bağımsız editör kararı oluşturulmasını taahhüt eder.

- Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayınlanmış her makalenin mülkiyet ve telif hakkını korur ve yayınlanmış her kopyanın kaydını saklama yükümlüğünü üstlenir.

-Dergi, editörlere ilişkin her türlü bilimsel suistimal, atfı çeteciliği ve intihalle ilgili önlemleri alma sorumluluğuna sahiptir.

Etik Olmayan Bir Durumla Karşılaşırsanız

Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi'nde yukarıda bahsedilen etik sorumluluklar ve dışında etik olmayan bir davranış veya içerikle karşılaşırsanız lütfen alinterisosyalbilimler@gmail.com adresine e-posta yoluyla bildiriniz.

PUBLICATION ETHICS

The publication process at Alnteri Journal of Social Sciences is the basis of the improvement and dissemination of information objectively and respectfully. Therefore, the procedures in this process improves the quality of the studies. Peer-reviewed studies are the ones that support and materialize the scientific method. At this point, it is of utmost importance that all parties included in the publication process (authors, readers and researchers, publisher, reviewers and editors) comply with the standards of ethical considerations. Alnteri Journal of Social Sciences expects all parties to hold the following ethical responsibilities.

The following ethical duties and responsibilities are written in the light of the guide and policies made by [Committee on Publication Ethics \(COPE\)](#).

For Authors

The authors who submit their manuscripts to Alnteri Journal of Social Sciences are expected to comply with the following ethical responsibilities:

Author(s) must submit original studies to the journal. If they utilize or use other studies, they must make the in-text and end-text references accurately and completely.

People who have not contributed to the study at the intellectual level should not be indicated as author.

If the manuscripts submitted to be published are subject of conflicting interests or relations, these must be explained.

During the review process of their manuscripts, author(s) may be asked to supply raw data. In such a case, author(s) should be ready to submit such data and information to the editorial and scientific boards.

Author(s) should document that they have the participants' consent and the necessary permissions related with the sharing and research/analysis of the data that are used.

Author(s) bears the responsibility to inform the editor of the journal or publisher if they happen to notice a mistake in their study which is in early release or publication process and to cooperate with the editors during the correction or withdrawal process.

Authors cannot submit their studies to multiple journals simultaneously. Each submission can be made only after the previous one is completed. A study published in another journal cannot be submitted to Alnteri Journal of Agricultural Sciences.

Author responsibilities given in a study (e.g.: adding an author, reordering of author names) whose review process has begun cannot be changed.

Ethical Responsibilities of Reviewers

The fact that all manuscripts are reviewed through "Blind Review" has a direct influence on the publication quality. This process ensures confidentiality by objective and independent review. The review process at Alinteri Journal of Social Sciences is carried out on the principle of double blind review. Reviewers do not contact the authors directly, and the reviews and comments are conveyed through the journal management system. In this process, the reviewer views on the evaluation forms and full texts are assigned to the author(s) by the editor. Therefore, the reviewers doing review work for Alinteri Journal of Social Sciences are supposed to bear the following ethical responsibilities:

Reviewers must

- agree to review only in their subject of expertise.
- review in an unbiased and confidential manner.
- inform the editor of the journal if they think that they encounter conflict of interests and decline to review the manuscript during the review process.
- dispose the manuscripts they have reviewed in accordance with the principle of confidentiality after the review process. Reviewers can use the final versions of the manuscripts they have reviewed only after publication.
- review the manuscript objectively and only in terms of its content and ensure that nationality, gender, religious and political beliefs, and economic apprehension do not influence the review.
- review the manuscript in a constructive and kind tone, avoid making personal comments including hostility, slander and insult.
- review the manuscript they have agreed to review on time and in accordance with the ethical rules stated above.